धनकुटा नगरपालिका

धनकुटा

आवधिक योजना

(आ.ब.२०८२/८३-२०८६/८७)

अन्तिम प्रतिवेदन -२०८२

धनकुटा नगरपालिका

धनकुटा

आवधिक योजना

(आ.ब.२०८२/८३-२०८६/८७)

<u>प्राबिधिक सहयोग</u>

इष्टर्न मिडिया रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा.लि.

बिराटनगर-१ मोरङ

<u>सर्वाधिकार</u>

धनकुटा नगरपालिका

धनकुटा

<u>आर्थिक सहयोग</u>

प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान

कलबलगुरी,झापा,कोशी प्रदेश नेपाल

<u>बिज्ञहरु:-</u> चक्र बहादुर खत्रीज्यू ,बिजयहरी खतिवडा,रोशन पोखरेल,नुनुलाल चौधरी,कैलाश चापागाइ,केदार पराजुली, र श्रृजना दाहाल

मितिः-२०८२/०३/१५

नगर प्रमुखज्यूको धन्यवाद तथा प्रतिबद्धता ज्ञापन

नेपालको संविधान २०७२ लागू भएसँगै देश संघीय शासन प्रणालीमा प्रवेश गरिसकेको छ । स्थानीय तहमा जनताको विकास अपेक्षालाई मूर्त रूप दिनको लागि आवधिक योजना निर्माण गर्नु प्रत्येक नगरपालिकाको संवैधानिक दायित्व हो। यसै सन्दर्भमा, धनकुटा नगरपालिकाले आफ्नो पाँच वर्षीय आवधिक योजना (२०८२/८३ देखि २०८६/८७) नगरका सरोकारवाला सबै पक्षको सहभागितामा तयार गरेको छ।

यो योजना नगरवासीको आवश्यकतासँग मेल खाने, स्थानीय स्रोतसाधनको अधिकतम उपयोग गर्ने, र प्रदेश तथा संघ सरकारका नीति कार्यक्रमसँग समन्वय गर्दै सन्तुलित, समावेशी र दिगो विकासको मार्गचित्र प्रदान गर्ने उद्देश्यले तयार गरिएको हो।

यस योजनाको तर्जुमा कार्यमा प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउनु भएको इष्टर्न मिडिया रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा.लि. बिराटनगर, यस संस्थाका विज्ञ तथा अनुसन्धान टोली, नगरपालिकाका कर्मचारी, जनप्रतिनिधि, विभिन्न राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, जिल्ला समन्वय समिति धनकुटाका सभापति, तथा नागरिक समाजका सबै सरोकारवालाप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु।

नगर प्रमुखको हैसियतले म यो पाँचवर्षे आवधिक योजनालाई यथार्थमा कार्यान्वयन गर्न पूर्ण प्रतिबद्धता प्रकट गर्दछु। योजना कार्यान्वयनका क्रममा पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, समावेशिता, सुशासन र सहभागितामूलक कार्यप्रणालीलाई पूर्ण रूपमा पालना गर्ने प्रतिवद्धता ब्यक्त गर्दछु ।

धनकुटा नगरपालिकाले "समावेशी योजना, समृद्ध नगर" को नारालाई व्यवहारमा उतार्दै नगरवासीको जीवनस्तर उकास्न र नगरलाई प्रगतिशील, उत्तरदायी तथा दिगो विकासतर्फ उन्मुख गराउन समर्पित रहनेछ।

सहयोगका लागि धन्यवाद ।

....
चिन्तन तामाङ
नगर प्रमुख

मितिः-२०८२/०३/१५

नगर उप प्रमुखज्यूको हार्दिक धन्यबाद

संघीय शासन प्रणालीअन्तर्गत स्थानीय तहहरूलाई अधिकार सम्पन्न गरिँदै आएको वर्तमान समयमा, नागरिकको जीवनस्तर उकास्ने तथा विकासका सबै पक्षलाई समेट्ने दीर्घकालीन मार्गचित्रको रूपमा आवधिक योजना विशेष रूपमा महत्वपूर्ण हुन्छ।

नगरपालिकाको नीति निर्माण, सेवा प्रवाह र सामाजिक न्यायका आधारशिलाहरूलाई व्यवस्थित रूपमा अघि बढाउन तयार गरिएको यस पाँच वर्षीय योजनाले धनकुटा नगरको भावी समृद्धिको दिशा तय गर्ने बिश्वास लिएको छु

धनकुटाको नगर उप-प्रमुखको हैसियतमा म यो योजनाले समेटेका मूल्य, उद्देश्य र कार्यक्रमप्रति पूर्ण समर्थन प्रकट गर्दै यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा मेरो सक्रिय सहयोग रहने स्पष्ट गर्न चाहन्छु।

आन्तरिक कर्मचारी, जनप्रतिनिधि, विषय विज्ञ र स्थानीय समुदायबीच सहकार्य र समन्वयलाई सुदृढ बनाउँदै योजना कार्यान्वयनका सबै तहमा सामूहिक प्रयासलाई सुनिश्चित गर्ने मेरो प्राथमिकता हो। यसले नीतिगत निर्णयहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने मात्र नभई समावेशी विकासको मार्ग पनि प्रशस्त गर्नेछ।

यस योजनामा योगदान पुऱ्याउने इष्टर्न मिडिया रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा.लि., विज्ञ टोली, कर्मचारी, जनप्रतिनिधि, सरोकारवाला र नगरवासी सबैप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दै, हामी सबैको संयुक्त प्रयासबाट यो योजना व्यवहारमा उतार्न सफल हुने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

....

भिमदेवि खनाल

उप-प्रमुख

मितिः-२०८२/०३/१५

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यूको धन्यवाद ज्ञापन

स्थानीय सरकार संचालन ऐनको मूल मर्म अनुसार जनताको आवश्यकता, सहभागिता र सरोकारका आधारमा विकासको नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्नु अत्यन्त आवश्यक छ। त्यसै अनुरूप, धनकुटा नगरपालिकाले नगरवासीको सहभागिता, विषय विज्ञहरूको मार्गदर्शन, तथा जनप्रतिनिधिहरूको नेतृत्वमा आधारित रही आगामी पाँच वर्षका लागि समग्र विकासको मार्गचित्रका रूपमा आवधिक योजना (२०८२/८३ - २०८६/८७) तर्जुमा गर्न सफल भएको छ।
नगरपालिकाको प्रशासनिक प्रमुखको हैसियतले, म यो ऐतिहासिक र दूरदर्शी कार्य सम्पन्न गर्न सफल भएका यस प्रक्रियामा प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा योगदान पुऱ्याउनु भएका सबैप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु।

सबैभन्दा पहिले, नगर प्रमुख श्री चिन्तन तामाङज्यूको दिगो सोच, समर्पण र दूरदृष्टिको लागि आभार प्रकट गर्दछु। उप-प्रमुखज्यूको सक्रियता, कार्यपालिका सदस्यहरू, वडाध्यक्ष तथा सदस्यज्यूहरूको सक्रिय सहभागिता, सम्पूर्ण शाखा प्रमुख एवं कर्मचारी टोलीको निष्ठा र जिम्मेवारीप्रति म उच्च कदर व्यक्त गर्दछु।

योजना निर्माण कार्यमा प्राविधिक तथा बौद्धिक सहयोग प्रदान गर्नुहुने इष्टर्न मिडिया रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा.लि., बिराटनगर तथा यस संस्थाका विज्ञ, अनुसन्धानकर्ता र समन्वयकर्ताहरूप्रति विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

त्यस्तै, नगरका राजनीतिक दलहरू, नागरिक समाज, सहकारी संस्था, उपभोक्ता समिति, शिक्षक, महिला, युवा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक लगायत विविध समुदायको सहभागिता र अभिव्यक्ति यो आवधिक योजनाको मेरुदण्ड बनेको छ।
अन्तमा, धनकुटा नगरको दिगो, समावेशी र पारदर्शी विकासको आधारशिला स्वरूप प्रस्तुत यो आवधिक योजना सम्पूर्ण नगरवासीको साझा सम्पत्ति हो भन्ने भावनासहित सबैलाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै यस योजनालाई व्यवहारमा उतार्न सबै पक्षसँग सहकार्यको अपेक्षा गर्दछु।

....
दशरथ राई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

Eastern Media
Research And Development Pvt. Ltd.
Biratnagar-4, Morang

मितिः-२०८२/०३/१५

हार्दिक आभार तथा कृतज्ञता ज्ञापन

सर्वप्रथम धनकुटा नगरपालिकाको आवधिक योजना निर्माणको जिम्मेवारी प्रदान गर्नु भएकोमा म धनकुटा नगरपालिका प्रति हार्दिक आभार तथा कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु। संबिधानले प्रदान गरेको अधिकार प्रयोग गरी स्थानीय सरकार संचालन ऐनलि निर्दिष्ट गरे बमोजिम हरेक स्थानी तहले आवधिक योजना निर्माण गर्नु जरुरी छ।

यहि कानुनी तथा संरचनात्मक आधारमा धनकुटा नगरपालिकाको आवधिक योजना निर्माण कार्यको जिम्मेवारी हाम्रो संस्थालाई प्रदान गर्नु भएकोमा हामी नगरप्रमुख चिन्तन तामाङज्यू कार्यक्रमका अभिप्रेरक ज्यू, उप-प्रमुख भिमादेबि खनालज्यू तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत दशरथ राईज्यू तथा नगर कार्यपालिकाका सम्पूर्ण सदस्यज्यूहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौं।

योजना निर्माणका लागि आवश्यक सूचना, तथ्यांक तथा संस्थागत समन्वय प्रदान गर्नुहुने विषयगत शाखाका प्रमुखज्यूहरू, प्राविधिक तथा प्रशासनिक कर्मचारीज्यूहरू, सम्पूर्ण वडा अध्यक्षज्यूहरू तथा अन्य सरोकारवाला पक्षहरूलाई समेत हामी हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौं।

साथै, यस योजनाको प्राविधिक निर्माणमा निरन्तर खटिनु भएका चक्र बहादुर खत्रीज्यू ,बिजयहरी खतिवडा,रोशन पोखरेल,नुनुलाल चौधरी,कैलाश चापागाइ,केदार पराजुली,र श्रृजना दाहाल तथा उहाँको टोलीलाई समेत गहिरो कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं, जसको समर्पण, परिश्रम र सहकार्य यस योजनाको गुणस्तरीय निर्माणमा अत्यन्त महत्वपूर्ण भुमिका रह्यो।

त्यसै गरी, योजना निर्माण प्रक्रियामा आर्थिक सहयोग प्रदान गर्नु हुने प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठानका सम्पूर्ण पदाधिकारीज्यूहरूलाई समेत हामी धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं।

यस कृतज्ञतामार्फत हामी सम्पूर्ण सरोकारवाला निकाय, व्यक्ति र संस्थाहरूलाई योजनाको सफल निर्माणमा देखाउनुभएको सहभागिता, समन्वय र समर्थनका लागि औपचारिक रूपमा आभार प्रकट गर्दछौं।

....

अमृत कटुवाल
कार्यकारी निर्देशक

विषय सूची

सि.नं. शीर्षक **पाना नं.**

परिच्छेद एक
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य	२
१.३ आवधिक विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया	३
१.३.१ अभिमुखीकरण तयारी कार्यशाला	३
१.३.२ आधाररेखा सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण	३
१.३.३ दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा स्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी	४
१.३.४ आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी	४
१.३.५ योजना दस्तावेज तयारी	५
१.३.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी	६
१.४ आवधिक योजना निर्माणको सीमा	६

परिच्छेद दुई
धनकुटा नगरपालिकाको परिचय

२.१ पृष्ठभूमी	७
२.२ भौगोलिक अवस्थिति	८
२.३ ऐतिहासिक चिनारी तथा नामाकरण	९
२.४ राजनीतिक अवस्थिति	१०
२.५ प्राकृतिक र एतिहासिक सम्पदा	१०
२.६धार्मिक स्थलहरु	१०
२.७साँस्कृतिक विभिन्नता	११

परिच्छेद तीन
नगरपालिकाको विकासको सोच र अवधारणा

३.१ विकासका प्रमुख सम्भावना तथा अवसरहरु	१५
३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरु	१५
३.३ दीर्घकालीन सोच तथा निर्देशक सिद्दान्त	१६
३.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य	१९
३.५ प्रमुख प्राथमिकता	२०
३.६ प्रमुख रणनीति	२०
३.७ परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण	२२

३.८ गौरवका आयोजना तथा कार्यक्रम २३

परिच्छेद चार
आर्थिक विकास क्षेत्र

४.१ पृष्ठभूमि २४
४.२ आर्थिक विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौति २४
४.२.१कृषि तथा खाद्य सुरक्षा २४
४.२.२ सिंचाई विकास २६
४.२.३पशुपन्छी विकास २६
४.२.४ उद्योग र व्यापार २७
४.२.५ श्रम तथा रोजगार २७
४.२.६ वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा २८
४.२.७ पर्यटन २८
४.३ सोच,लक्ष्य,उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति २९
४.४अपेक्षित उपलव्धि तथा नतिजा खाका ३६
४.५ रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना ४०
४.६ रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण ४४
४.७ आर्थिक विकास क्षेत्रका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण ४९

परिच्छेद पाँच
सामाजिक विकास

५.१ पृष्ठभूमि ५२
५.२ सामाजिक विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौति ५२
५.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति ५८
५.४ सामाजिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका ६८
५.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना ७१
५.६ सामाजिक विकास क्षेत्रका कार्यक्रमको स्थानगत विवरण ७५
५.७ सामाजिक विकास क्षेत्रका कार्यक्रमको सांकेतिकरण ८०

परिच्छेद छ
पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ पृष्ठभूमि ८४
६.२ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर,समस्या र चुनौती ८४
६.३ सोच,लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति र कार्यनीति ८८
६.४ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ९६

६.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना ९८
६.६ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण १००
६.७प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतिकरण १०३

परिच्छेद सात

वन, वातावरण र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन

७.१ पृष्ठभूमि १०५
७.२ वन,वातावरण र विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौती १०६
७.३ सोच,लक्ष्य,उदेश्य रणनीति तथा कार्यनीति ११०
७.४ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका ११६
७.५ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रमहरू ११८
७.६ आयोजना तथा कार्यक्रमको स्थानगत विवरण १२०
७.७ आयोजना तथा कार्यक्रमको सॉकेतीकरण १२३

परिच्छेद आठ

संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना

८.१ पृष्ठभूमि १२५
८.२ संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौती १२५
८.३ सोच,लक्ष्य,उद्देश्य, रणनीति,कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम १२९
८.४ अपेक्षित उपलव्धि तथा नतिजा खाका १३८
८.५ सुशासन र संस्थागत विकास क्षेत्रका कार्यक्रम तथा आयोजना १४१
८.६ आयोजना तथा कार्यक्रमको स्थानगत विवरण १४३
८.७कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण १४६

परिच्छेद नौ

आवधिक योजनाको कार्यान्वयन

९.१ वित्तीय व्यवस्थापन योजना १४९
९.२ विषय क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट १५२
९.३ श्रोत परिचालन रणनीति १५६
९.४ आवधिक योजना कार्यान्वयन १५६
९.५ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना १५७
९.६ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनयोजना १५७
सन्दर्भ सामग्री १६३

परिच्छेद एक
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

निश्चित अवधिभित्र गुणात्मक तथा सकारात्मक परिवर्त ल्याईमानव जीवनलाई सहज तुल्याउन तयार गरिएको तार्किक तथा व्यवस्थित प्रयत्नहरुको सिलसिलावद्ध मार्गदर्शन नै आवधिक विकास योजना हो। नगरपालिकाको विकास,समृद्धि तथा सुशासनका प्रवर्धनका लागि नीतिगत तथा व्यवहारिक रुपमा विकास र समृद्धिका काम गर्न आवधिक विकास योजना आवश्यक पर्दछ। स्थानीय तह पुनःसंरचना पछि नवगठित स्थानीय सरकारले जनअपेक्षाको सम्बोधन गर्दै समृद्धिको ऐतिहासिक अभिभारा पूरा गर्न आवधिक विकास योजना महत्वपूर्ण हुने विश्वास गरिएको छ।किनकी संसारमा अहिले विकास र समृद्धिको उच्च स्तरमा पुगेको मुलुकहरु योजना वद्द विकास प्रयास वाटै यो अवस्थामा पुगेका हुन।हाम्रो मुलुकमा पनि विगत विभिन्न कालखण्डमा विकास र समृद्धिका विभिन्न आयाम (Dimension) हरु अवलम्बन गरिएको भएपनि कागजी दस्तावेज मै मात्र सिमित हुदा योजना र विकास प्रक्रियामा खासै परिवर्तन देखा पर्न सकेन।अधावली यो परम्परा हट्न नसकेको हुदा आशातीत परिणाम प्राप्त हुन सकिरहेको छैन ।यधपी मुलुकमा २०७२ साल मा संघीय गणतन्त्र नेपालको संविधान जारी भएपछि भएको राज्य र शासकीय पुनर्संरचना पश्चात यस दिशामा केही प्रयत्नहरु शुरू हुदै आएका छन। योजनाबद्ध आर्थिक विकासको सुरुवात गर्ने पहिलो राष्ट्र रुस हो। रुसले सन् १९२८ मा “पापतिलेका” नामक कार्यक्रमबाट योजनावद्ध विकासको सुरुवात गरेको हो।नेपालमा भने वि.सं २०१३ सालदेखी योजना वद्ध विकासको रुपमा प्रथम पञ्चवर्षीय योजना आएको थियो। हालसम्म १५ वटा आवधिक योजना कार्यान्वयनमा आएका छन् भने सुशासन,सामाजिक न्याय र समृद्धिको सोचसहित सोह्रौं पञ्चवर्षीय आवधिक योजना (२०८१/०८२-२०८५/०८६) कार्यन्वयनमा रहेको छ।“समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली” को दीर्घकालीन शोच को आधारशिलामा तयार भएको यो योजना को कार्यकाल अहिले लघभग एक वर्ष बिति सकेको छ।

हाम्रो संविधानले संघ,प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको सरकार रहने व्यवस्था गरेको छ र तीनवटै तहबीचको सम्बन्ध सहकारिता,सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुने परिकल्पना समेत गरेको छ। स्थानीय तहको अधिकार तथा जिम्मेवारीलाई स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तरसरकारी वित्त हस्तान्तरण ऐन, २०७४ र राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ ले थप स्पष्ट पारेका छन। नेपालको संविधान तथा अन्य कानुनी व्यवस्थाले स्थानीय सरकारका रुपमा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषयमा आवधिक,वार्षिक,रणनीतिक,मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने महत्वपूर्ण जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ।

यसै पृष्टभूमिमा धनकुटा नगरपालिकाले संघिय शासन लागु भय पश्चात पहिलो पटक आवधिक योजना निर्माण गर्न लागेको छ। योजना तर्जुमाका क्रममा नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य,पन्ध्रौं राष्ट्रिय योजना तथा कोशी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका दिशा उन्मुख हुनेगरी तालमेल मिलाइएको छ। यस क्रममा नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थालाई वस्तुस्थिति विवरणको समीक्षा तथा

नगरपालिकाको विकासका सरोकारवालामाझ छलफल तथा वडा स्तरमा छलफल गरी सम्भावना,अवसर,समस्या र चुनौति विश्लेषण गरिएको छ।सो विश्लेषणबाट आवधिक विकास योजनाको दीर्घकालीन सोच,समष्टिगत लक्ष्य,बिषय क्षेत्रगत उद्देश्य,रणनीति,कार्यनीति एवम् प्रमुख कार्यक्रमहरु र आवश्यक श्रोत प्रक्षेपण सहितका प्रक्रियाबाट यो योजना तर्जुमा गरिएको छ। नगर कार्यपालिकाको नेतृत्व तथा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी,विषयगत समितिका पदाधिकारी,विषयगत शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधि,स्थानीय जानकार व्यक्ति,नगरपालिका विकासका सरोकारवाला लगायत विषय विज्ञहरुको रायसमेतका आधारमा यो योजना तयार गरिएकोछ। यसरी तयार भएको आवधिक विकास योजना नगरपालिकाकोमध्यकालीन खर्च संरचना,विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमा,वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमाका लागि प्रमुख आधारका रुपमा रहनेछ।

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य

धनकुटा नगरपालिकाको विकास तथा समृद्धिका लागि विषय क्षेत्रगत रुपमा पांच वर्ष अवधिको विकासका लागि तथ्यपरक तथाव्यवस्थित मार्गचित्र तयार गर्नु यस आवधिक विकास योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य हो। आवधिक विकास योजना तर्जुमा विशिष्ट उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन्।

१. दीर्घकालिन सोच उन्मुख रही समष्टिगत लक्ष्य,रणनीतिक कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान सहितको विकासको रणनीतिक दस्तावेज तयार गर्नु,
२. नगरपालिकाका विकास साझेदार तथा सरोकारवालाहरुको सहभागितामा नगरपालिकाको एकीकृत,नतिजामुलक र योजनाबद्ध विकासको मार्गचित्र तयार गर्नु,
३. विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना,मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयारी गर्ने कार्यलाई निर्देशित गर्नु,
४. आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक कार्यान्वयन योजना,अनुगमन र समीक्षा सूचकहरुको खाँका तयार पार्नु,
५. संघिय सरकार र प्रदेश सरकार, विकास साझेदार,समुदाय,सहकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्धनका लागि मार्ग प्रशस्त गर्नु।
६. नगरपालिकाको विकास समृद्धि का लागि निर्धारित क्रियाकलापहरु कार्यन्वयन गर्न लगानीको श्रोतहरु पहिचान गर्नु।
७. जन आकांक्षा र स्थानीय आवस्यकता लाई प्राथमिकरण गरी आवधिक विकासको प्रणालीलाई निरन्तरता दिनु।

१.३ आवधिक विकास योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

आवधिक विकास योजना तजर्मा गर्दा श्रोत साधन र समयको सिमितता को वावाजुद सकेसम्म सहभागीतामुलक र व्यवहारिक दस्तावेजको रुपमा तयार गर्ने प्रयत्न गरिएको छ। यस सिलसिलामा देहाय अनुसारका विधि तथा प्रक्रियाहरु अवलम्वन गरेका छन।

१.३.१ अभिमुखीकरण तयारी कार्यशाला

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने नगरपालिकाको निर्णय बमोजिम धनकुटा नगरपालिकाका नगर प्रमुख, उपप्रमुख तथा प्रमुख प्रसासकीय अधिकृतले समन्वय गरी प्रथम चरणको कार्यशालाको नीति तयार गरिएको थियो।सो अनुसार मिति २०८२ बैसाख १५ गतेका दिन धनकुटा नगरपालिकाको आयोजनामा नगरपालिकाका पदाधिकारीहरु, कर्मचारीहरु र सरोकारवालाहरु को सहभागी तथा आवधिक योजनाको अवधारण, आवस्यकता, महत्व, योजना तर्जुमा र नगरपालिकाका तथा वडा कार्यालयको भूमिका वारे परमर्सदाताका तर्फवाट प्रस्तुतीकरण गरिएको थियो।कार्यक्रममा अन्तरक्रिया र छलफल पश्चात नगर कार्यपालिकाले आवधिक योजना निर्माण कार्यको अनुगमन तथा सुपारीक्षण गर्ने र बिषयगत समिति हरुले आ-आफ्नो विषय क्षेत्रमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने सहमति भएको थियो।कार्यक्रमको आन्तमाउप प्रमुख भीमा देवी खनाल ले आवधिक योजनाको निर्माणले नगरपालिकालाई भविष्यमा योजनावद रुपले कार्य गर्न सहयोग पुग्ने विश्वास ब्याक्त गर्दै छोटो समय भएकोले नगरपालिकाको तर्फवाट पनि यो योजना निर्माण क्रममा तदारुकतासाथ सहयोग हुने बताउनु भयो।कार्यशाला पछि वडा स्तरीय आयोजना र कार्यक्रम छलफल, अवसर, चुनौती र समस्याहरुको वारेमा अन्तरक्रिया का लागि वडा स्तरीय भेलाको कार्यतालिका निर्धारण गरी बैसाख २० गते देखी जेष्ठ १० गते सम्म वडास्तरीय भेलाहरु सम्पन्न भए।

१.३.२ आधाररेखा सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यमा सघाउने महत्वपूर्ण सूचनाको आधारको रुपमा वस्तुगत विवरणमा उल्लेखित नगरपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांख्यिक, आर्थिक,सामाजिक,पूर्वाधार विकास,वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहित विषयगत वस्तुस्थिति विवरणको विश्लेषण एवम् सहभागितामूलक छलफल गरिएको छ।

आवधिक योजना तर्जुमाका क्रममा नगरपालिकाको विगत ५ वर्षमा हाँसिल भएका विकासका उपलब्धिको समीक्षा,विद्यमान वस्तुगत अवस्थाको विश्लेषण तथा आधार सूचना तयारीका लागि द्धितीय तथा प्राथमिक स्रोतको उपयोग गरिएको थियो। द्धितीय स्रोतका रूपमा धनकुटा नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग लगायत नेपाल सरकार र कोशी प्रदेश सरकार तथा सम्वन्धित मन्त्रालयका प्रतिवेदन तथा दस्तावेज र विषयगत शाखा/उपशाखा/एकाईहरूका तथ्याङ्क उपयोग गरी सोही आधारमा वस्तुस्थिति विवरण प्राप्त गरियो।विभिन्न छलफल तथा जानकार व्यक्ति जस्ता प्राथमिक स्रोतबाट तथ्याङ्क प्राप्त गरिएको थियो। यसरी उपलव्ध तथ्याङ्क तथा विवरणको विश्लेषण गरी विकासको विद्यमान स्थिति तथा उपलब्धिको समीक्षाका साथै आवधिक योजनाका लागि आधाररेखा सूचना

विवरण तयार गरिएको थियो। नगरपालिकाका सबै वडामा वडागत छलफल गरी वडा स्तरको अवस्था विश्लेषण र वडा स्तरीय समस्याको अवलोकन तथा पहिचान गरी सूचना संकलन गरिएको थियो।

१.३.३ दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा स्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी

नगरपालिकाको समन्वयमा वडा स्तरीय सुचना संकलन तथा अभिलेखको विश्लेषण पश्चात २०८२ जेष्ठ २६ गते आवधिक योजना तर्जुमाको चरण अन्तर्गत दीर्घकालीन सोच निर्धारण तथा स्थिति विश्लेषण कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो। कार्यशाला गोष्ठीले बिद्यमान सम्भावना रअवसर,समस्या एवम् चुनौति तथा रणनीतिक रुपमा चाल्नुपर्ने कदमहरुको वस्तुपरक विश्लेषणको आधारमा नगरपालिकाको समग्र बिकासको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको थियो।

१.३.४ आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

नगरपालिकाको आयोजना तथा इस्टर्न मिडिया रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट प्रा. लि. को टोलीको सहजीकरणमा २०८२ साल बैसाख २० गते देखि जेष्ठ १० गते सम्म गते सम्म आवधिक योजना तर्जुमाका लागि वडा स्तरमा छलफल र अन्तरक्रिया आयोजना गरिएको थियो। त्यस्तै वडा स्तरीय सूचना विश्लेषण पश्चात २०८२ साल जेष्ट २६ गते नगरपालिकामा आयोजित गोष्ठीमा नगरपालिका विकासकोलागि प्रथम योजनामा निर्धारित दीर्घकालिन सोचमा आधारित भई आवधिक योजनाको नतिजा तालिका, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति, विषय क्षेत्रगत सम्भावना तथा अवसर,समस्या तथा चुनौती र अवलम्बन गर्नु पर्ने विषय क्षेत्रगत रणनीति तय गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको थियो। गोष्ठीमा नगर प्रमुख, उप प्रमुख , प्रमुख प्रसासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्ष तथा कार्यपालिका सदस्यहरु लगायत शाखा प्रमुख र कर्मचारी तथा अन्य सरोकार वालाहरु समेतको उपस्थिति रहेको थियो । यसै कार्यशाला बाट धनकुटा नगरपालिकाको दीर्घकालीन शोच , लक्ष्य, उदेस्य , नीति र रणनीति को मस्यौदा तयार गरिएको थियो। गोष्ठीमा वस्तुस्थिति विवरण,आधार सूचना तथा विषयगत वस्तुस्थिति विश्लेषण कार्यशालाबाट प्राप्त विवरणको आधारमा योजनाको नतिजा तालिका,नतिजा श्रृंखला तथा सूचक,आधाररेखा सूचना,भौतिक लक्ष्य,पुष्टयाइका आधार,कार्यान्वयन योजना,अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न आवश्यक नविन तथा प्रमुख आयोजना कार्यक्रम,भौतिक लक्ष्य,आवश्यक स्रोत अनुमान र स्थानगत तथा कार्यक्रमको विवरण,विषय क्षेत्रगत अपेक्षित प्रतिफल हासिल गर्न अवलम्बन गर्ने कार्यनीति तर्जुमा गरिएको थियो।

यसका साथै कार्यशालामा आवधिक योजनाको अवधिमा नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत,राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व,संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान समेत अन्य विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त विगतको स्रोतको आधारमा आगामी ५ बर्षको उपलव्ध हुन सक्ने श्रोत समेत अनुमान तथा प्रक्षेपण गरियो।

योजनाको वित्तीय विश्लेषणमा जनसमुदाय,निजी क्षेत्र र सरकारी संस्था तथा समुदायिक संस्था,संघ तथा प्रदेश सरकारबाट सिधै कार्यान्वयन हुने आयोजना तथा कार्यक्रममा हुने लगानी समेत विश्लेषण गरी अपुग श्रोत परिचालन रणनीति समेत तय गरिएको छ। साथै कार्यशालामा योजनाको नतिजा खाँकामा आधारित

भई प्रस्तावित प्रमुख आयोजनाको प्रक्रिया अनुगमन,प्रतिफल,असर तथा प्रभावको नतिजा अनुगमन तथा लेखाजोखाको खाका समेत प्रस्तुत तथा छलफल गरिएको थियो।

१.३.५ योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक योजना तयारीका क्रममा विभिन्न चरणहरुबाट प्राप्त विवरण,सुझाव एवम् निश्कर्षका आधारमा आवधिक योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको छ। योजना दस्तावेजलाई मुख्य ९ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ जसअनुसार योजनाको परिचय,नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण,दीर्घकालीन सोच,लक्ष्य तथा उद्देश्य,आर्थिक विकास योजना,सामाजिक विकास योजना,पूर्वाधार विकास योजना,वन तथा वातावरण योजना,विपद् व्यवस्थापन योजना,सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना,रहेका छन्। आवधिक योजनाको प्रारम्भिक लेखन विभिन्न सरोकारवाला समितिहरुबाट भएको र त्यस प्रारुपलाई योजनाविद् तथा विषयविज्ञहरुको सुझाब लिई योजना तर्जुमा प्राविधिक सहयोग टोलीद्धारा आवधिक योजना दस्तावेज परिमार्जन गरिनुका साथै स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका प्रायः सवै विषय एवम् प्राविधिक पक्षहरुलाई तर्कपूर्ण एवम् वस्तुनिस्ठ ढंगबाट प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको छ।

१.३.६ मस्यौदा प्रस्तुती तथा सुझाव संकलन कार्यशाला तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

स्थानीय तहको आवधिक योजना तर्जुमा दिग्दर्शन,योजनाको स्तरीय ढाँचा,सहभागितामूलक कार्यशाला, विषय विज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार योजनाको मस्यौदा दस्तावेजलाई नगरपालिकाका पदाधिकारी,कर्मचारी र सरोकारवाला माझ २०८२ असार ४ गते कार्यशालाको आयोजना गरी आवधिक योजना मस्यौदा, दीर्घकालीन शोच, लक्ष्य र उदेश्य, नीति र रणनीतिको मस्यौदा समेत प्रस्तुत गरिएको थियो। धनकुटा नगरपालिकाका प्रमुख चिन्तन कुमार तामाङको उपस्थिति तथा प्रदेश सभा सदस्य माननीय इन्द्रमणी पराजुली को प्रमुख आतिथ्यमा संचालित सो कार्याशालामा धनकुटा जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख धनकुटा नगरपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरु उद्योग वाणिज्य संघ धनकुटा अदक्ष्य तथा अन्य सरोकारवालाहरुको उपस्थिति रहेको थियो। कार्यशालाले आवधिक योजनाको मस्यौदा उपर सुझाव र पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुका साथै दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उदेस्य, नीति र रणनीति निर्धारण गरी आवधिक योजनाको अन्तिम मस्यौदा तयार गर्ने सहजीकरण गरेको थियो। कार्यशालामा प्रस्तुती,विषय क्षेत्र समूह तथा वृहत समूह छलफल र परामर्श गरी आवधिक योजनालाई पूर्ण बनाउन आवयक सुझाव प्राप्त गरियो। कार्यशाला तथा सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणलाई समावेश गरी नगरपालिकाको आवधिक विकास योजनाको दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ।

१.४ आवधिक योजना निर्माणको सीमा

आवधिक विकास योजना तर्जुमाका क्रममा श्रोत,साधन,क्षमता तथा समयावधीसँग सम्वन्धित सीमा तथा परिसीमाहरु रहेका छन्। जुन देहायअनुसार उल्लेख गरिएको छः

श्रोत,साधन तथा जनशाक्तिःआवधिक विकास योजनाका तजुर्मा गर्नकालागि वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा विनियोजन भएको श्रोत,सूचना तथा तथ्याङ्क र नगर कार्यपालिका कार्यालयमा रहेको योजना तर्जुमासँग सम्बन्धित जानकारी तथा विज्ञतालाई यथासम्भव प्रभावकारी हुने गरी परिचालन गरिएको छ। तयारीका

क्रममा वडा तहबाट सघन छलफल तथा नगरपालिकास्तरमा सञ्चालित सहभागितामूलक छलफलको आधारमायोजना तयार गरिएको छ। यस आवधिक विकास योजनाको कार्यान्वयनसफलताका लागि श्रोत,साधन तथा जनशक्ति र परिचालनको विद्यमान क्षमतामा सुधार हुने अपेक्षा रहेको छ।

ढाँचा,विधि तथा प्रकृयाः नगर कार्यपालिका कार्यालयसँगको सहमती,स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन,२०७८,विगतका सफल अभ्यास तथा विज्ञका सुझावका आधारमा योजना तर्जुमा कार्यशालाले स्थानीय वस्तुस्थितिबमोजिम तय गरेको ढाँचा, विधि तथा प्रकृयाको उपयोग गरिएको थियो। यस क्रममा उपलव्ध साधन,श्रोत, तथा समयावधी दृष्टिगत गरी आवधिक विकास योजना तयारीको सहज कार्ययोजना तय गरिएको थियो।

सूचना तथा तथ्याङ्कः आवधिक विकास योजना तर्जुमा क्रममा वस्तुस्थिति बिश्लेषणको लागि आवश्यक आधार तथ्याङ्क तथा सूचना श्रोतको रुपमा नगरको स्थितिपत्र (प्रोफाईल) तथा रास्ट्रिय जनगणना २०७८ र कृषी गणना २०७८, तथा नगरपालिकाका विषयगत शाखाबाट प्राप्त सूचनालाई लिइएको छ। घरधुरी तहको हकमा जनगणनाबाट प्राप्त तथ्याङ्क,वडातह र संस्थागत क्षेत्रबाट प्राप्त तथ्याङ्क सूचनालाई नै आधार बनाउने अधिकतम प्रयास गरिएको छ। बिषय क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचनामा कुनै दुविधा उत्पन्न भएको अवस्थामा कार्यशालाको क्रममा नै सहभागितामूलक छलफलबाट सहमति बनाई सोही आधारमा विश्लेषण गरिएको छ। यसका साथै संघ,प्रदेशका प्रकाशन तथा दस्तावेज लगायत अन्य सूचना समेतलाई आधार बनाइएको छ।

योजना तथा कार्यक्रमः यस आवधिक योजना सहभागीतामूलक प्रक्रियाबाट तर्जुमा गरिएको रणनीतिक र मार्गदर्शक योजनाको खाका मात्र भएकोले नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषणको आधारमा दीर्घकालीन सोच,आवधिक लक्ष्य,बिषयगत क्षेत्र,उद्देश्य,रणनीति,प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारणको आधारमा रणनीतिक कार्यक्रमहरुको तर्जुमामात्र केन्द्रित छ। प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तहको योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक वार्षिक योजना तर्जुमा पद्धतिबाट कार्यक्रम छनौट गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई रणनीतिक ढंगबाट निर्देशित गर्ने दस्तावेजको रुपमा रहने हुनाले समुदाय तथा वडास्तरका कार्यक्रमले समेटिनु पर्ने क्रियाकलाप तहका परियोजनाहरु समावेश हुन सकेका छैनन्।

लागत तथा लगानी पूर्वानुमानः विगतका अभ्यास,नगर कार्यपालिकाका कार्यालयका प्राविधिक कर्मचारी तथा योजना तर्जुमा कार्यमा संलग्न प्राविधिक सहयोग टोलीका सम्बन्धित विषय विज्ञका सुझावका आधारमा अनुमानित लागत तथा लगानीको पूर्वानुमान गरिएको छ। नगरपालिका क्षेत्रमा क्रियाशील गैरसरकारी संस्था,सामुदायिक संघ-संस्था र निजी क्षेत्रका कार्यक्रमहरू नगरसभाबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएतापनि यो अभ्यास पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आइसकेको अवस्था नहुँदा गैर सरकारी तथा अन्य क्षेत्रबाट हुने क्रियाकलाप तथा लगानी समावेश गरिएको छैन। यस योजनाको सफल कार्यान्वयन विद्यमान संघीय तथा प्रादेशिक अनुदानको आनुपातिक बृद्धि,संघ तथा प्रदेश सरकार,निजी क्षेत्र तथा स्थानीय समुदाय र विकास साझेदार संस्थाको लागत साझेदारीको विद्यमान अवस्थामा भएको अपेक्षित सुधारमा निर्भर रहनेछ।

परिच्छेद दुई

धनकुटा नगरपालिकाको परिचय

२.१ पृष्ठभूमी

अहिलेको धनकुटा नगरपालिकामा करिब ४०० वर्ष पहिलेदेखि बस्ती बसेको अनुमान गरिन्छ। यो नगरको वडा नं. ७ हुलाकटोलको पुछारमा शिरवानी भन्ने ठाउँमा रहेको मेजर पाटी नाउँले चिनिने पाटी भित्र टाँसिएको शिलालेख अनुसार वि. स. १८८३ सालमा त्यो पाटी र त्यहाँदेखि अलि तल घुमाउने चौतारा थापा थर भएको मान्छेले बनाएको शिलालेखमा प्रष्ट छ। तर नाउँ बुझिँदैन। त्यस बखत त्यहाँ यस्माली मगरहरूको बसोबास र पछि भादगाउँ बाट आएका नेवारहरूको बसोबास भएको देखिन्छ। बम विक्रम राणा बडाहाकिम भई धनकुटा आएपछि हाल सल्लेरी छेउमा दरबार बन्यो। गौडाको कार्यालय बन्यो। पैसा काट्ने टक्सार बन्यो। मानिसको बस्ती बस्ने क्रम शुरु भयो। बम विक्रम राणालाई मिठाई ज्यादै मन पर्ने भएकोले आफू आउँदा मिठाई बनाउने मान्छे साथै ल्याएको,जो हाल माथिल्लो कोप्चे बस्ने कुमार मास्केका जिजुबाजे भएको कुरा बुढापाकाहरु बताउँछन्।

नेवारको बाहुल्यता रहेको यो नगरमा भादगाउँ,पाटन,नाला र साँखु तिरबाट आएका नेवारहरूबाट यो बस्ती फैलिएको हो। त्यस्तै गरी मानिसहरुले सुविधा खोज्दै जाँदा अरु जातजातिहरुको पनि यहाँ प्रवेश भएको देखिन्छ। उत्तरपानीका तामाङहरू ताप्लेजुङ जिल्लाबाट आएका देखिन्छन् भने वि.स. १९५५ सालतिर राणा परिवार भित्र प्रजातान्त्रिक विचारधाराका धनी राणा प्रधानमन्त्री देव शम्शेरलाई पदच्यूत गरेर धनकुटा पठाइएको थियो र उनीसँग आएका विभिन्न जातिका अंगरक्षकहरु पनि यही नगरमै बसे। विभिन्न जातजातिले बनिएको यो नगर आ-आफ्नै परम्परा र संस्कृति बोकेर अझैसम्म बसेको छ। हाल यहाँ नेवार,ब्राह्मण,क्षेत्री,राई,लिम्बु,मगर,शेर्पा,तामाङ,दमाई,कामी,सार्की आदि जातिहरुको बसोबास रहेको छ।

राणाकालको समय देखिनै प्रसिद्धि हासिल गरेको यो नगरको चहलपहल विगतमा निकै थियो। राणाकालकै समय देखि यो नगर क्षेत्र भित्र हाटबजार लाग्न शुरु भइसकेको थियो। हाटबजारको सुरुवातले कृषिजन्य सामाग्रीको खरिद बिक्री गर्न निकै सघाउ पुऱ्याएको थियो। वि.सं.१९४२ (राणा काल) मा धनकुटा,गौंडाको रूपमा प्रसिद्धि पाएपछि यसले उत्तरतिरका जिल्लाहरू भोजपुर,संखुवासभा,ताप्लेजुङ्ग,तेह्रथुम लगायत धनकुटा जिल्लाकै पनि प्रायः सबैको लागि व्यापारिक तथा आवतजावतको केन्द्र को रूपमा भूमिका निर्वाह गर्दै आइरहेको छ।

वि.सं.१९७१ सालमा स्थापित त्रिचन्द्र अस्पताल (हाल धनकुटा अस्पताल) तथा वि.सं.१९८६ सालमा स्थापित चन्द्र आयुर्वेद औषधालय (हाल कोशी अञ्चल आयुर्वेद औषधालय) आज पर्यन्त परिवर्तित नामले भएपनि नगरको ऐतिहासिक धरोहरको रूपमा रहिरहेका छन्। वि.सं.१९८७ सालमा यसै नगर क्षेत्रबाट २ पैसे र ५ पैसे ढ्याक छापिएको कुरामा इतिहास साक्षी छ। पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित भएको भएतापनि वि.सं.२०२३ सालमानै यहाँ गाडी चल्न शुरु भैसकेको थियो। वि.सं.२०३७ साल पूर्व यहाँ बाह्य क्षेत्रको

यातायातको पहुँच नभएको कारणले गाडीलाई आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण पार्टपुर्जाहरू हेलिकोप्टरबाट ल्याउने गरिन्थ्यो।

राणाकालमा धनकुटा गौंडाको रूपमा चिनिने यस नगरलाई तत्कालीन सरकारले वि.सं.२०३५ सालमा तीन वटा गाउँ पञ्चायतहरू (चुलीबन,धनकुटा बजार र निगाले) मिलाएर नगर पञ्चायत घोषणा गरेको थियो।

चौथो पञ्चवर्षीय योजनामा धनकुटालाई पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको विकास केन्द्रको रुपमा अघि सारिएको थियो। यस अनुसार तराई प्रदेशलाई हिमाल प्रदेशसँग जोडने विकास अक्षको अवधारणा अनुरूप मोटर बाटो निर्माण गरी धरान तथा विराटनगरलाई धनकुटा हुंदै भोजपुर,चैनपुर,संखुवासभा तथा तेह्रथुमसँग सम्पर्क कायम गरी हेदाङ्गनासम्म बढाई उत्तर-दक्षिण व्यापार कायम भई आर्थिक विकासमा केही हदसम्म असन्तुलन घट्दै जाने अपेक्षा राखिएको थियो। वि.सं.२०४६ सालको सफल जनआन्दोलन पछिको राजनैतिक परिवर्तन पछि यसले नगरपालिकाको हैसियत प्राप्त गऱ्यो।

२.२ भौगोलिक अवस्थिति

मानचित्रमा धनकुटा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिलाई हेर्दा अक्षांशः २६ डिग्री ५३ मिनेट देखि २७ डिग्री १५ मिनेट उत्तरी,देशान्तरः ८७ डिग्री १६ मिनेट देखि ८७ डिग्री २७ मिनेट पूर्वसम्म फैलेर रहेको छ। यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल७४.६२ बर्ग की.मि. रहेको छ।

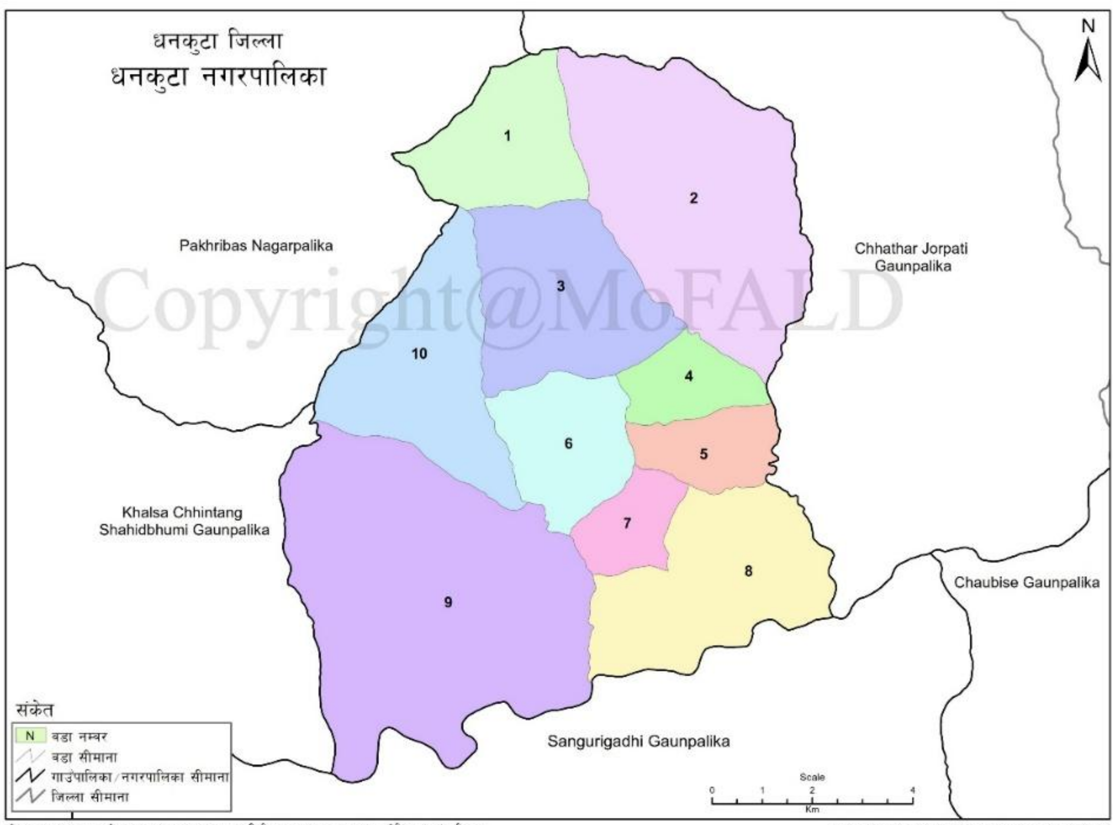

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० /१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग
Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC,2016

यो धनकुटा नगरपालिका समुन्द्री सतहबाट ३०० मि. देखि २१०० मि. उचाइमा रहेको छ। यस नगरपालिकाको पूर्वमा छथर जोरपाटी गाउँपालिका र महालक्ष्मी नगरपालिका संखुवासभा, पश्चिममा शहिदभूमि गाउँपालिका र पाख्रीबास नगरपालिका, उत्तरमा महालक्ष्मी नगरपालिका संखुवासभा र पाख्रीबास नगरपालिका तथा दक्षिणमा चौबिसे गाउँपालिका र साँगुरीगढ़ी गाउँपालिका रहेका छन्।

२.३ ऐतिहासिक चिनारी तथा नामाकरण

धनकुटा नगरपालिकाको नामाकरणको पछाडिका कारणहरूलाई निम्न अनुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ।

- **धान्यकुट** - संस्कृत भाषामा धान्य भनेको धान र कुटको अर्थ पर्वत वा शिखर या राशि भन्ने हुन्छ। धान्यकुटको शाब्दिक अर्थ धानको राशि जस्तै देखिने कुनै पर्वत हुने र त्यस्तो पर्वत भएको स्थल नै धान्यकुट हुने हुँदा यस जिल्लाका आसपास धेरै पहाडी खण्डहरू रहेका कारण यस जिल्लालाई धान्यकुट, धानकुट, धानकुटा हुदै हुँदै धनकुटा भएको मानिन्छ।
- कसैको भनाइ अनुसार यहाँ धनकुटा नामको देवीस्थान रहेकोले यसको नाम धनकुटा रहन गएको हो।
- केही स्थानीयहरूको भनाइ अनुसार चुलीवन नजिक कतै किरात आठ पहरियाहरुको धान कुट्ने ठूलो ओखल रहेको कारण यसको नाम धनकुटा रहन गएको हो।
- अर्को किम्वदन्ती अनुसार, वर्तमान कागते भन्ने ठाउँमा ठूलो पोखरी थियो। त्यो भन्दा अलिक माथि लामो अर्को लामो पोखरी पनि भएको कुरा बूढापाकाबाट सुन्न पाइन्छ। यसका दुवैतिर अग्ला डाँडाँहरू अहिलेसम्म छँदैछन्। कुनै कल्पनाशील मनुष्यले यी दुई थुम्कालाई ढिकीका खाबाँ लामो पोखरीलाई ढिकी र ठूलो पोखरीलाई ओखलजस्तो लागेर अहो यो त धान कुट्ने ठाउँ पो रहेछ भनेर भन्दै जाँदा"धानकुटा"बाट अपभ्रंस हुँदै धनकुटा भएको हुन सक्ने अनुमान गरिन्छ।

माथिका विभिन्न कारणहरूमध्ये तार्किक दष्टिले उपयुक्त मानिएको कारणहरू मध्ये पहिलो वुदामा चर्चा गरिएको कारणलाई केही हदसम्म नजिक अर्थ राख्ने किम्बदन्ती मान्न सकिन्छ किनभने यस जिल्लाको भू-धरातलभित्रको अनेकौं यस्ता धानका राशि जस्ता थुम्काहरू रहेका छन् जुन अहिले पनि देख्न सकिन्छ। यस नामलाई स्मरण गराइरहेको जस्तो भान भइरहन्छ। अर्को चौथो वुधामा उल्लेख गरिएको जनश्रुतिलाई बढी चर्चा गरिएको र सान्दर्भिक नामकरण जस्तो देखिन्छ तथापि हाल कागते पोखरी देख्न सकिदैंन। यति हुदाँहुँदै पनि यसलाई पुष्टि मिल्ने दुई थुम्काहरू उभोपट्टिको छेउमा ढिकीको खाँवा झैं भएर पनि रहिरहेका छन्।ज होस् धनकुटाको नामाकरण धान कुट्ने पृष्टभूमिसँग सम्बन्धित राखेको कुरालाई भने स्वीकार गर्न सकिने अवस्था देखिन्छ।

२.४ राजनीतिक अवस्थिति

वि.स. २०७२ सालमा नेपालको संविधान तयारी भएपछि भएको राज्य पुनर्संरचनाको क्रममा नेपाल सरकारले मिति २०७३ फाल्गुन २७ गते साविकको धनकुटा नगरपालिका क्षेत्रमा साविक भीरगाउँ र वेलहरा गाउँविकास समितिहरु थप गरी नयाँ पुर्नसंरचित नगरपालिका घोषणा गरेको छ।

२.५ प्राकृतिक र एतिहासिक सम्पदा

धनकुटा नगरपालिकाको भौगोलिक सीमाना भित्र मात्र अवस्थित प्रसिद्ध प्राकृतिक सम्पदाहरू यस प्रकार छन्ः

रानीवन (Rani Bhan):धनकुटा बजार नजिकै अवस्थित रानीवन घना जङ्गल क्षेत्र हो। यो वनमा गुराँस,सल्ला र अन्य विभिन्न प्रजातिका रुखहरू पाइन्छन्। यो क्षेत्र पैदल यात्रा (ट्रेकिङ),पिकनिक र प्रकृतिसँग नजिक हुनका लागि उपयुक्त मानिन्छ।

स्थानीय खोलानालाहरूः धनकुटा नगरपालिका भित्रै पर्ने केही खोलानालाहरू प्राकृतिक सम्पदाका रूपमा रहेका छन्। जस्तैःपात्ले खोला, निबुवा खोला, सिस्ने खोला, ठोका खोला र आँप बगैंचाहरूले प्राकृतिक हरियाली र ग्रामीण सौन्दर्य प्रदान गर्दछन्।

पहाडी भू-दृश्य (नगरपालिका भित्रको): धनकुटा नगरपालिका आफैं पहाडी भूभागमा अवस्थित छ। यसका आफ्नै पहाडी डाँडाहरू,उपत्यकाहरू र प्राकृतिक भू-दृश्यहरू छन् जसले गर्दा यसको भित्रका विभिन्न स्थानबाट पनि मनोरम प्राकृतिक दृश्यहरू देख्न सकिन्छ।

हिले बजारःधनकुटा नगरपालिका वडा नं.१ स्थिकत हिले बजार भौगोलिक अवस्थिति र चिसो हावापानीका कारण पर्यटकहरुका लागि अत्यन्त आकर्षण र मनमोहक गन्तव्यको रूपमा रहेको छ। प्रकितिक सुन्दरता र मनोरम हावापानीले गर्दा यहाँ पर्यटकहरुको उपस्थिति बार्हैं महिना हुने गर्छ। बौद्ध गुम्बा वक्रकुण्ड जस्ता धार्मिक र संस्कृतिक स्थानहरु ले पनि हिले बजारको महत्व बढाएको छ।

२.६धार्मिक स्थलहरु

धनकुटा नगरपालिकामा विभिन्न धार्मिक स्थलहरू रहेका छन् जसले यस क्षेत्रको धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्त्वलाई झल्काउँछन्। यीमध्ये प्रमुख केही यसप्रकार छन्ः

निशान भगवती मन्दिरः धनकुटा वडा नम्बर ६ मा अवस्थित यो करिब १६० वर्ष पूरानो मन्दिर हो। यहाँ नियमित पूजाआजा हुने गर्दछ र विशेषगरी दशैंको अष्टमीका दिन नेपली सेनाद्वारा वलीसहित विशेष पूजा गरिन्छ।

चतुरबाहु विष्णु मन्दिरः वडा नम्बर ५.बिहिबारे हाटमा रहेको यो मन्दिर आठपहरिया राई जातिको इतिहाससँग सम्बन्धित छ। धुले पूजा,न्वागी पूजा,मंसिरे पूर्णिमा जस्ता अवसरहरूमा यहाँ सुँगुरको पाठा र कुखुराको चल्ला बलि दिएर विशेष पूजा गर्ने चलन छ।

शिवपाञ्चायन (विश्रान्ति मन्दिर): यो मन्दिर पनि धनकुटा नगरपालिका भित्रै तम्मोर नदीको किनारामा पर्दछ।

मार्गा मन्दिरः पाँच सय वर्ष पूरानो मानिने मार्गा मन्दिर आठपहरिया जातिको इतिहास र संस्कृतिसँग जोडिएको छ। यो धार्मिक स्थलका साथै पर्यटकीय दृष्टिकोणले पनि महत्त्वपूर्ण छ।

माथि उल्लेखित मन्दिरहरूले धनकुटाको धार्मिक पहिचानलाई अझ बलियो बनाएको छ र यहाँको स्थानीय संस्कृतिमा गहिरो प्रभाव पारेका छन्। यी बाहेक,आठपहरिया जातिको ५२ चुला लगायतका अन्य सांस्कृतिक महत्त्वका स्थानहरू पनि धनकुटा नगरपालिकामा रहेका छन्,जसलाई पर्यटकीय आकर्षणका रूपमा विकास गर्ने प्रयास भइरहेको छ।धनकुटा नगरपालिकाका अन्य एतिहासिक स्थानहरु मध्ये धनकुटा टुडिखेल, बिहीबारे हाट,धनकुटा गौंडा, भिमसेन स्थान आदि हुन।

२.७साँस्कृतिक विभिन्नता

धनकुटा नगरपालिका सांस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण सुन्दर ठाउँ हो। यहाँ विभिन्न जातजाति, धर्म र परम्पराका मानिसहरू बसोबास गर्छन्, जसले गर्दा एक अद्वितीय सांस्कृतिक केन्द्र जस्तो बनेको छ।

जातीय विविधता ः धनकुटामा प्रमुख रूपमा क्षेत्रि, आठपहरिया, राई, नेवार, तामाङ, वाहुन, मगर, लिम्बु, विश्वकर्मा, परियार, मिजार, ठकुरी, घर्ती (भुजेल), बान्तवा, शेर्पा, याक्खा, चामलिङ, गुरुङ, थारु आदि समुदायका मानिसहरू बस्छन्। यी प्रत्येक समुदायको आफ्नै विशिष्ट भाषा,रीतिरिवाज र जीवनशैली छ। यसले गर्दा यहाँको समाजमा विभिन्न स्वरूप र शैलीको सम्मिश्रण देख्न सकिन्छ।

भाषागत विविधताः नेपाली यहाँको मुख्य सरकारी तथा सम्पर्क भाषा भए पनिलिम्बू,राई (विभिन्न उपभाषाहरू सहित),तामाङ,नेवारी जस्ता स्थानीय भाषाहरू पनि बोलिन्छन्। यी भाषाहरूले आ-आफ्नो समुदायको सांस्कृतिक पहिचानलाई जीवन्त राख्न मद्दत पुऱ्याउँछन्।

धार्मिक विविधताः धनकुटामा हिन्दु,बौद्ध,किरात र इस्लाम धर्मावलम्बीहरू मुख्य रूपमा बस्छन्। विभिन्न चाडपर्वहरू जस्तै दशैं,तिहार,छठ,बुद्ध जयन्ती,उधौली,उभौली,ईद आदि यहाँ धूमधामका साथ मनाइन्छन्। यी पर्वहरूमा समुदायका मानिसहरू एकअर्कामा खुसी साटासाट गर्छन्,जसले सामाजिक सद्भावलाई अझ बलियो बनाउँछ।

परम्परा र रीतिरिवाजजन्मदेखि मृत्युसम्मका संस्कारमा जन्म,न्वारान,पास्नी, छेवर, विवाहर मृत्यु संस्कारहरू फरक-फरक तरिकाले मनाइन्छन्। यी संस्कारहरूमा स्थानीय परम्परा र विश्वासको गहिरो प्रभाव देखिन्छ।चाडपर्व र मेलाहरुमा स्थानीय चाडपर्वहरू जस्तै धान नाच, साकेला, ल्होसारर गाईजात्रा यहाँको सांस्कृतिक जीवनका महत्त्वपूर्ण पाटा हुन्। यी पर्वहरूमा परम्परागत वेशभूषा,नाचगान र खानपानले रौनकता थप्छन्।

स्थानीय कला र शिल्पः परम्परागत ढाका कपडा बुनाई,बाँसका सामग्री बनाउने कला र स्थानीय हस्तकलाले यहाँको सांस्कृतिक पहिचानलाई झल्काउँछन्।धनकुटाको सबैभन्दा ठूलो विशेषता यहाँको सांस्कृतिक सहिष्णुता र सद्भाव हो। विभिन्न समुदायका मानिसहरू एकअर्काका संस्कृति र परम्परालाई सम्मान गर्दै मिलेर बस्छन्। यसले गर्दा यहाँको समाजमा शान्ति र एकता कायम रहन्छ।

२.८नगरपालिकाको जनसंख्याको बनौट

क) वडागत जनसंख्या

२०७८ को जनगणनाको प्रतिवेदनका अनुसार धनकुटा नगरपालिका ९६३७ घरधुरी र ३५,९८३ जनसंख्यारहेको छ जसमा महिला१८७९१ (५२.२ प्रतिशत) र पुरूष ७१९२ (४७.८ प्रतिशत) रहेक छन।यस नगरपालिकाको वडागत जनसंख्याको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको वडा नं.१ रहेको छ। वडागत जनसंख्या वितरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १: वडागत जनसंख्या विवरण

वडा	परिवार संख्या	पुरूष	महिला	जम्मा जनसंख्या	लैंगिक अनुपात	औषत आकार	जनघनत्व
१	१९१३	३४३६	३६७७	७११३	९३.४५	३.७२	९५२
२	९६४	१८११	२०२२	३८३३	८९.५६	३.९८	१८२
३	५१८	१००५	११०७	२११२	९०.७९	४.०८	१८७
४	८७३	१३६९	१५२०	२८८९	९०.०७	३.३१	८०९
५	७५९	१३१२	१४९३	२८०५	८७.८८	३.८३	७३२
६	११५३	१९६६	२१३०	४०९६	९२.३०	३.५५	६२६
७	१५१९	२४२९	२७८७	५२१६	८७.१५	३.४३	१६४५
८	४७९	८६९	९७५	१८४४	८९.१३	३.८५	१४८
९	९३६	१९८२	२१२४	४००६	९७.९२	४.२८	१३४
१	५२३	१०१३	१०५६	२०६९	९५.९३	३.९६	१७९
जम्मा	९६३७	**१७१९२**	**१८७९१**	**३५९८३**	९१४९	**३.७३**	**३२५**

ख) जात तथा जनजाती

जनगणना प्रतिवेदन २०७८ अनुसार जातीय जनसंख्या हेर्दा जम्मा जनसंख्या ३५,९८३ रहेकोमा सबैभन्दा धेरै छेत्री ७,४२१ आठपहरिया ५,३४८, राइ ३,५३२, नेवार ३,१०२, तमाङ ३,०३८,बाहुन २,८८५, र मगर २,८१३, लिम्बु १५७८, विश्वकर्मा १४६८, परियार ८४२, मिजार ५६४, ठकुरी ५१२, घर्ती (भुजेल) ५०२, बान्तवा ४२९, शेर्पा २५१, याक्खा २५, चामलिङ १९०, गुरुङ ११९, थारु ११० जन रहेका छन।१०० भन्दा कम जनसंख्या भएका २३ जातिहरु रहेका छन।जसको जनसंख्या १०५४ छ।

ग) धर्म,संस्कृति तथा परम्परा

धनकुटा नगरपालिकाका जातजातिहरुले आ-आफ्नै धर्म संस्कृति मान्दै आएका छन्। बाहुन,क्षेत्री,कामी,दमाइ र सार्की समुदायले हिन्दु धर्म संस्कारअवलम्बन गर्दछन्। यहाँ राई, लिम्बु समुदायले आफ्नै परम्परागत धर्म, संस्कृति र परम्परा मान्दै आएका छन्। पछिल्लोसमयमा आएर लिम्बु समुदाय परम्परागत युमा साम्यो र किरात (सत्तेहाङ) धर्ममा विभक्त भएको देखिन्छ।तर ईश्वर र अन्य मूलभूत कुरामा ठूलो भिन्नता देखिँदैन। तामाङ/शेर्पा समुदायको आफ्नै बौद्ध धर्म अनुसारको धार्मिकसंस्कार,संस्कृति र परम्परा मान्दछन् भने पछिल्लो समयमा आएर यहाँका गुरुङ समुदायले क्रमशः बौद्ध धर्म संस्कार अवलम्बनगर्ने र आफ्नै लामा,गुम्बा विधिको प्रयोग गर्ने प्रचलन विकास भएको छ।अन्यत्र झैं केहीले ईशाई धर्मसंस्कार पनि अनुसरण गरेका छन्।

घ) शिक्षा

२०७८ सालको जनगणना अनुसार धनकुटा नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको ८४.४६ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर रहेको छ, जसमा पुरूषको साक्षरता दर ९०.६३ र महिला साक्षरता ७८.८७ प्रतिशत रहेको छ। यस नगरपालिकामा ९ वटा माध्यमिक विद्यालय ३० वटाआधारभूत विद्यालय,४ वटा बाल विकास केन्द्र र.१४ वटा निजि विद्यालयहरु रहेका छन्। नगरपालिकाभित्र उच्च शिक्षा आर्जन गर्नका लागि धनकुटा बहुमुखी क्याम्पस लगायत विभिन्न कलेजहरु रहेका छन्।

ङ) स्वास्थ्य

यस नगरपालिकामा तर्फा प्रदेश स्तरको सरकारी अस्पताल १, आयुर्वेदिक सरकारी अस्पताल १, स्वास्थ्य चौकी १, शाहरी स्वास्थ्य केन्द्र ३, शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक ३, गाउँघर क्लिनिक १६ र ४५ जना महिला स्वयंसेविकाले सेवा प्रदान गरिरहेका छन।साथै नीजि स्वास्थ्य संस्था तर्फ ७ वटा बिभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरुले सेवा पुर्याई रहेका छन्। स्वास्थ्य पूर्वाधार तर्फ मापदण्ड अनुसारको भवनको कमी रहेको छ। नेपाल सरकारले प्रदान गर्ने ९८ प्रकारका औषधीका साथै नगरपालिकाले थप औषधी समेत निःशुल्क वितरण गरिरहेको छ।स्तानिया स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी हुने गर्भवती महिला ८० % को हारहारीमा रहेको र प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भ परिक्षण गर्ने गर्भवती महिला ६२ % रहेका छन।

च) खानेपानी तथा सरसफाई

धनकुटामा खानेपानीको राम्रो पहुँच भए पनिविशेष गरी सुक्खायाममा खानेपानीको समस्या देखिने गरेको छ। यहाँ खानेपानीको पहुँचसन् १९९० मा ४६% घरधुरीमा मात्र खानेपानीको सुविधा रहेकोमा अहिले ९१.९% जनसंख्या खानेपानीको सहज पहुँचमा रहेको जनगणना को तथ्यांकले देखाउछ। समग्रमा,धनकुटामा खानेपानीको पहुँच सुधारिएको देखिए पनिनियमित र स्वच्छ पानीको आपूर्ति अझै पनि ठूलो चुनौतीका रूपमा रहेको छ। जलवायु परिवर्तनको प्रभाव,मुहान सुक्ने क्रम र बढ्दो जनसंख्याका कारण यो समस्या अझ जटिल बन्दै गएको छ। यसको दीर्घकालीन समाधानका लागि स्रोत संरक्षण,नयाँ प्रविधिको उपयोग र व्यवस्थित वितरण प्रणालीमा जोड दिनु आवश्यक देखिन्छ।नगरपालिकाले दिगो खानेपानी सञ्चालनका लागि कार्य गर्दै आएको छ। चाडै नै शतप्रतिशत जनतालाई शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराउने नगरपालिकाको प्रयत्न रहेको छ।नगरपालिका खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भई सकेको अवस्थामा यस नगरपालिकामा फ्लस भएको सार्वजनिक ढल १.६ प्रतिशत, फ्लस भएको सेप्टिक ट्यांक ८२.६ प्रतिशत, साधारण शौचालय १४.७ प्रतिशत, सार्वजनिक शौचालय ०.२ प्रतिशत र १ प्रतिशत परिवारको कुनै प्रकारको शौचालय रहेको छैन।

परिच्छेद तीन

नगरपालिकाको विकासको सोच र अवधारणा

३.१ विकासका प्रमुख सम्भावना तथा अवसरहरु

धनकुटाजिल्लामा पर्ने धनकुटानगरपालिकामोरङ जिल्लाको सदरमुकाम तथा कोशी प्रदेशको राजधानी बिराटनगरबाट करिव ८९कि.मि. को दुरीमा रहेको छ।यस नगरपालिकामा बुद्ध पार्क, वक्र कुण्ड भ्यु प्वाइन्ट, जौटार, त्रिशुले, चिया वगान, लुङदाङ गुफा, बौद्धगुम्बाहरु, षडेश्वर महादेव, गुराँसे टिस्टेट, मधुगंगा महादेव स्थान, पञ्चकन्या, ऐतिहासिक भाषा स्कुल, कागते पोखरी, श्रीपंचमी पार्क, धनकुटा गौडा, ऐतिहासिक बिहीबारे हटिया, मार्गाथान, गोकुण्डेश्वर महादेव थान, शिल्ढुङ्गा पार्क, भीमसेन थान, शिवजी पार्क, सल्लेरी महेन्द्र पार्क, धर्मगंगा कैलासनाथ धाम, चुवाको बोट ग्रीन पार्क, घुमाउने चौत्तरा, थुम्कीडाँडा पार्क, मधुगंगा धाम लगातका धार्मिक तथा पर्यटकिय महत्व बोकेका स्थानहरू रहेका छन्। यी स्थलहरुले धनकुटा नगरपालिकाको प्राकृतिक सुन्दरता र धार्मिक महत्वलाई उजागर गरिरहेका छन। यो नगरपालिका वनक्षेत्रलगायत प्राकृतिक,मानवीय,साँस्कृतिक स्रोत साधनमा सम्पन्न रहेको छ। नगरपालिकाको विकासका प्रमुख सम्भावना तथा अवसरलाई हेर्दा सडक सन्जालसँग जोडिनु,स्थानीय यातायात र सञ्चारको सहज पहुँच,प्राकृतिक,ऐतिहासिक,धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको उपलव्धता,खेति योग्य तथा सिञ्चित र उर्बर भूमिको उपलव्धता,पर्यटन,सहरीकरण, तथा कृषिमा आधारित उद्योग स्थापना गर्न सकिने,शान्त,स्वच्छ तथा मनोरम वातावरण,सिंचाईको उच्च सम्भावना,व्यवस्थित वन क्षेत्र सभ्य, शान्त सामजिक वातावरण आदि रहेका छन्।

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरु

विकास र सम्वृद्धिका लागि थुप्रै सम्भावना र अवसर बोकेको यस नगरपालिकामा प्राकृतिक, जनसांख्यिक, आर्थिक तथा सामाजिक,पूर्वाधार र व्यवस्थापकिय क्षेत्रमा समस्या तथा चुनौतिहरु पनि तेत्तिकै मात्रामा विद्यमानरहेका छन्। नेपालको अन्य क्षेत्र जस्तै यस नगरपालिका क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव, जनसंख्या वृद्दि, बसाइसराई,भू-स्वरुपमा नकारात्मक परिवर्तन,प्रतिभा पलायन, दिगो तथा उत्पादनशिल पूर्वाधार विकास रभू-उपयोगसँग सम्बन्धित समस्या र चुनौतिहरु टड्कारो रुपमा रहेका छन्। व्यवस्थित भौतिक,औद्योगिकपूर्वाधार,स्वास्थ्य तथा शैक्षिक पूर्वाधारको कमी,कृषियोग्य जमीन,वन,जलाधार र वातावरणको संरक्षण तथावैज्ञानिक व्यवस्थापनमा कमी,वन फडानी, प्राकृतिक प्रकोपमा बृद्धि,भू-उपयोग क्षेत्र र व्यवस्थित योजना बिना नै पूर्वाधारकोनिर्माणले हरियाली र वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव परिरहेको छ। अव्यवस्थित भौतिक निर्माण,प्राकृतिकस्रोतको अतिदोहन,प्रदुषण र जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट यस नगरपालिकाको सुन्दरता, सुरक्षित आवास,पानीको उपलव्धता,हरियाली क्षेत्र तथा कृषि उत्पादनमा नकारात्मक प्रभाव बढ्दै गएकोदेखिन्छ। यस नगरपालिकाका प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरु देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ :

- वन क्षेत्रको अतिक्रमण जैविक विविधतामा ह्रास,

- अव्यवस्थित र कमजोर पूर्वाधार एवं संरचनाको विकास र निर्माण,
- प्राकृतिक सम्पदाको अधिक दोहन,
- दक्ष मानव संशाधन र नयाँ प्रविधिको न्यून उपलव्धता,प्रयोग तथा उत्पादन,
- प्रदुषणमा वृद्धि तथा कमजोर फोहोरमैला व्यवस्थापन,
- बढ्दो दरमा नसर्ने रोगमा वृद्धि,
- कृषि तथा पशुमा महामारी जन्य रोगको प्रकोप,
- मौलिक ज्ञान,भाषा,संस्कृति,धार्मिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाको उपेक्षा,
- पिछडापन,लैंगिक र सामाजिक विभेदको निरन्तरता,
- श्रोत,तथ्याङ्क र जनशक्तिको न्यूनता,
- वाह्य रोजगारीमा आकर्षण तथा प्रतिभा पलायन,
- युवा वेरोजगारी र स्थानीय आर्थिक क्रियाकलाप न्यून सहभागिता,
- कृषिमा व्यवसायीकरण र बजार व्यवस्थापनको कमजोर अवस्था,
- बसाई सराई,
- ग्रामीण क्षेत्रमा वन्यजन्तुको प्रकोप,
- ग्रामीण क्षेत्रमा न्यून आर्थिक गतिविदी र श्रोत साधनको कमी।

३.३ दीर्घकालीन सोच तथा निर्देशक सिद्दान्त

संघीय सरकारको "समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली" र प्रदेश सरकारले लिएको "स्वच्छ सुखी समुन्नत प्रदेश" को दीर्घकालीन सोचलाई आत्मसात गर्दै नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, प्राकृतिकसम्पदा तथा सांस्कृतिक बैभव दीर्घकालीन सोच निर्धारणका आधारहरु रहेका छन्। नगरपालिका क्षेत्रको विकासको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गर्दा आवधिक नगरविकास योजना, नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण र सहभागिता मूलक छलफल तथा परामर्शबाट पहिचान भएका सम्भावना,अग्रणी क्षेत्र रनगरवासीको अपेक्षालाई मध्येनजर गरिएको छ। विभिन्न चरणको कार्यशाला, छलफल र अन्तरक्रिया वाटा धनकुटा नगरपालिकाको यस आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोच देहाय अनुसार निर्धारण गरिएको छ। नगरपालिकाको आवधिक योजनाले तयगरेको दीर्घकालीन सोच देहायअनुसार रहेको छ :

"समृद्ध धनकुटा नगरको अधारः स्थानीय उत्पादन, खेलकुद, पर्यटन र पूर्वाधार"

भौतिक पूर्वाधारको विकास, आर्थिक विकास, श्रम रोजगार तथा उद्योगप्रवर्धन गर्दै संस्थागत सुशासन, सामाजिक विकास, पर्यटन प्रवर्धन र न्यायमा पहुँच पुर्याउनतथासमतामूलक सामाजिक रुपान्तरण गर्न तय गरिएको नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच तथा योजनालाई साकार पार्ने दिशामाउन्मुख हुन देहायअनुसारका विकासका मार्गदर्शक सिद्धान्तहरु तय गरिएका छन्।

१. दिगो तथा योजनाबद्ध विकास

आर्थिक विकास, सामाजिक न्याय, वातावरण संरक्षण, जलवायु तथा विपद् उत्थानशीलता जस्ता दिगोविकासका आधारभूत पक्षलाई विकास योजनामा समावेश गर्दै सन्तुलित विकासको अवधारणालाई

आत्मसात गरिनेछ। नेपाललेस्वीकार गरेको दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई स्थानीयकरण गर्दै योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन मूल्याङ्कन रसिकाईको प्रक्रियाद्धारा समग्र विकास प्रक्रियामा आवद्ध गराइनेछ। दीर्घकालीन तथा यस आवधिक योजनालेतयगरेको मार्गचित्र बमोजिम भू-उपयोग योजना लगायत विषय क्षेत्रगत रणनीतिक योजना तर्जुमागरी कार्यान्वयन गरिनेछ। राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति २०७६ बमोजिम भूमिको बनौट, क्षमता र उपयुक्तता,आवश्यकता र वर्तमान उपयोग समेतको आधारमा भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ र यसलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। भू-उपयोग क्षेत्रनिर्धारण गर्दा चक्रीय आर्थिक नमुना अनुसार कृषि क्षेत्र, आवासीय क्षेत्र,व्यवसायिक क्षेत्र, तथा वन क्षेत्र लगायतमा विभाजन गरिएकोले यसै योजना अनुसार नगरपालिकालाई वातावरणमैत्री बनाइनेछ। भू-उपयोग क्षेत्रहरुको नक्शाङ्कन अनुसार स्थानीय विकास तथा योजना कार्यान्वयन तथा विधि र पद्दतिको पालना अभिवृद्धि गर्ने नीतिका साथै कानुन रसंस्थागत संयन्त्रको व्यवस्था गरिनेछ। नगरपालिकाको उर्बर भू-भागलाई कृषि उत्पादन क्षेत्रको रुपमा विकास गरिनुका साथै आर्थिक विकासमा थप सम्भावनाहरूको खोजी गरिनेछ।

२. जलवायु परिवर्तन तथा विपद् उत्थानशिलता

जलवायु परिवर्तनका कारण कृषि, खाद्य सुरक्षा, वन तथा जैविक विविधतामा परेको नकारात्मक प्रभावलाईकम गर्न विपद तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। पूर्वाधार निर्माण गर्दाखुल्ला तथा हरियाली क्षेत्र, पूनर्भरण पोखरीपार्क तथा संरक्षण क्षेत्र, जस्ता जलवायु अनुकुलनआयोजनालाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ। संरचना निर्माण तथा आयोजना सञ्चालन गर्दा वातावरणसंरक्षण ऐन तथा नियम अनुसार वातावरणीय अध्ययन गरी सो अनुसार वायोइञ्जिनियरिङ्ग लगायतवातावरण संरक्षणसम्बन्धी प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिइनेछ।

३. मानव विकास तथा गुणस्तरीय जीवन

मानव विकासका आधारभूत पक्षः शिक्षा, स्वास्थ्य, उत्पादन, रोजगारी तथा आम्दानीलाई विकास प्रक्रियाकोमेरुदण्डका रुपमा लिइनेछ। दिगो विकासको लक्ष्य अनुरुप गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा सहज पहुँच,जनस्वास्थ्य तथा पोषणसम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि र रोजगारी तथा आम्दानीका अवसरमा वृद्धि जस्ता विषयहरुलाई आत्मसात गरिनेछ। जीवनोपयोगी र सुदृढ शैक्षिक तथा स्वास्थ्य प्रणाली, सो सम्बन्धी पूर्वाधार, परिपक्वव्यवस्थापन र दक्ष मानव संशाधनको उपलव्धतालाई सुनिश्चित गरिनेछ। उत्पादनशील र उत्थानशीलपूर्वाधार तथा संरचना निर्माणलाई स्थानीय स्तरमा आर्थिक अवसरहरुको सृजना, व्यवसायिकतासँग आवद्ध गरिनेछ। नगरपालिकाको उत्पदानको सहज वजारीकरणका लागि यातायात सन्जालको विकास गरिनेछ। कृषि,वन, पर्यटन र उद्योग क्षेत्रको विकासद्धारा रोजगारीका अवसर सृजना गरिनेछ। बेरोजगार युवाका लागि सीपतथा व्यावसायिक तालिम तथा प्रविधि उपलव्ध गराई स्वरोजगारको अवसर उपलव्ध गराइनेछ। जेष्ठनागरिक, पछाडि परेका, असहाय तथा बेसाहरा नागरिक लागि आत्मसम्मानपूर्ण जीवनयापनको लागिसामाजिक संरक्षण लगायतको विशेष व्यवस्था गरिनेछ।

४. क्षमता विकास, समावेशिता तथा समतामूलक विकास

नगरपालिका क्षेत्र भित्रका महिला, दलित, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक लगायतका विशेष संरक्षणआवश्यक भएका जनजाती तथा पिछडिएको वर्ग, द्बन्द्ध पिडित र विपन्न समुदायलाई उनीहरुको अधिकारकोसवालमा सुसूचित गर्दै स्थानीय संरचना तथा संयन्त्रमा अर्थपूर्ण सहभागिता, सशक्तिकरण, रोजगारीतथा आर्थिक अवसर सृजना गर्ने तर्फ विशेष ध्यान दिइनेछ। आर्थिक सामाजिक रुपमा पछाडी परेको वर्गको लागि क्षमता विकासका अवसरहरु उपलव्ध गराइ विकासको प्रतिफलमा समतामूलक पहुँच स्थापितगर्न संरचनागत तथा व्यवहारगत प्रयासहरु सञ्चालन गरिनेछ।

५. मानव संशाधन तथा स्थानीय सेवा व्यवस्थापन

प्रभावकारी सेवा प्रवाह, प्रशासनिक सहजता, चुस्तता र विकास कार्य प्रभावकारी सञ्चालनका लागि दक्षमानव संशाधनको व्यवस्था, सीप र क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनका पर्याप्त अवसर उपलव्ध गराइनेछ। संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण र मानव संशाधन व्यवस्थापन योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।नगरपालिका केन्द्रलाई नीति तथा विकासको केन्द्र र वडाको केन्द्रलाई विषयगत सेवा प्रवाहको केन्द्रकोरुपमाविकास गरी प्रभावकारी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनको आधार तयार गरिनेछ। सेवा प्रवाहकोयस अवधारणाअनुसार जनतालाई स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, उद्यम व्यवसाय, खानेपानी, सरसरफाई लगायतका सेवा सुविधाको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ। यसका लागि सूचना, प्रमाण र ज्ञानमा आधारितठोस योजना तर्जुमा, प्रभावकारी कार्यान्वयन र प्राप्त उपलब्धीको नतिजामूलक अनुगमन र प्रभावकोलेखाजोखाको व्यवस्था गरिनेछ।

६.स्तानीय उत्पादन र - वृद्धि

नगरपालिका क्षेत्रका उर्वर र संभाव्य जमिनहरु मा स्तानिया वली तथा फलफूल खेतीको प्रवर्दन गर्ने सामुहिक वा सहकारी प्रणालीलाई प्रोशाहित गरी आवस्यक आर्थिक, भौतिक र प्राविधिक सहयोग उपलब्द गराई बजारीकरणका लागि आवस्यक सहजीकरण गरिने छ। साथै धनकुटाका प्राकृतिक, भौगोलिक एवम् संस्कृतिक विविधता लाई पहिचान, सम्रक्षण र प्रवर्दन गर्ने। पर्यटन प्रवर्दनमा प्राथमिकता दिईने छ। धनकुटा नगरलाई राष्ट्रिय रूपमै खेलकुदको उत्कृष्ट स्तलको रुपमा विकास गरी खेलकुद पूर्वाधारको विकास तथा खेलाडी उत्पादनमा जोड दिने छ।

७. समावेशीकरण, सुशासन तथा सदाचार

समावेशीकरण, सुशासन, सन्तुलित विकास र समृद्धि देश विकासको अबको प्रमुख कार्यसूची बनेको छ।सामाजिक न्याय र सुशासन विकास र समृद्धिको पूर्वशर्तको रुपमा रहेका हुन्छन्। यस अनुरुप समावेशीकरणर सामाजिक न्याय, कानुन तथा विधिको शासन, सरकारी, निजी, सहकारी र सामुदायिक साझेदारी,पारदर्शिता र जवाफदेहिताको उच्चतम अभ्यास गरिनेछ। साथै राजनीति तथा समाजमा बढ्दै गईरहेकोअराजकता र भ्रष्टचारको विरुद्ध सदाचार पद्धतिको अवलम्बन र सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुकोएकीकृत अभ्यास गरिनेछ। यस प्रक्रियामा नागरिक समाजसँग साझेदारी र सहकार्य

गरिनेछ।ज्ञानमा आधारित नव-प्रवर्तन लागि स्थानीय ज्ञान,संस्कृति तथाव्यवहारहरूको प्रवर्धनर उपयोग गरिनेछ।

८. नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापन

सेवा प्रवाह तथा विकास व्यवस्थापन प्रक्रियालाई सूचना, प्रविधि, प्रमाण तथा ज्ञानमा आधारित तथानतिजामूलक बनाईनेछ। यसका लागि क्षमता विकास, सूचना, प्रविधिको प्रयोग, अध्ययन अनुसन्धान,ज्ञान, अनुभव र सफल अभ्यासको अधिकतम परिचालन गरिनेछ। साथै स्थानीय विकास र व्यवस्थापनकोमूलभूत मूल्यका रूपमा सहभागितामूलक प्रणाली र कार्य संस्कृतिलाई अबलम्बन गरिनेछ।

९. समन्वय, साझेदारी र सहकार्य

नगरपालिकाको क्षेत्रगत विकास प्रक्रियामा अन्तर-सरकारी, गैर-सरकारी, निजी, सहकारी र समुदायसँग अधिकतमसमन्वय, साझेदारी र सहकार्य गरी विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी र प्रतिस्पर्धी बनाइनेछ। पर्यटन प्रवर्धन,शिक्षा तथा स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्धन र खानेपानी तथा पूर्वाधार लगायतका साझेदारी हुनसक्ने क्षेत्रकोविकासका लागि अन्तर-सरकारी, गैर-सरकारी, सहकारी र निजी क्षेत्रको सहकार्य तथा साझेदारीलाई जोडदिइनेछ। कृषि, उद्योग बजारीकरण, खानेपानी तथा सरसफाई, जस्ता सेवालाई निजी क्षेत्र,गैर सरकारी र सहकारी संस्थासँग करार गरी वैकल्पिक प्रणालीमा आधारित सेवा प्रवाहको व्यवस्थाद्वारास्थानीय सेवा प्रवाहलाई सहज, प्रतिस्पर्धी र प्रभावकारी बनाईनेछ।

३.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य

धनकुटा नगरपालिकाले संचालन गर्ने विकास आयोजना र कार्यक्रमहरु नगरपालिकाको दीर्घकालीन शोच **"समृद्ध धनकुटा नगरको आधार : स्थानीय उत्पादन, खेलकुद, पर्यटन र पूर्वाधार"** को मर्मलाई सार्थकता दिने तर्फ केन्द्रित हुनुपर्छ। यसका लागि यस आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य देहाय अनुसार तप गरिएको छ। श्रोत र साधनको उच्चता उपोग गर्दै स्तानीय उत्पादनमा वृद्धि, पूर्वाधार, मानव संसाधन को विकास एवम समझिक न्यायका माध्यमबाट संवृद्द धनकुटा निर्माणको आधार तयार गर्ने। माथि उल्लेखित लक्ष्य वा आधारमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्नका लागि यस आवधिक योजनाका समग्र उदेश्यहरु देहाय अनुसार छन:

१. व्यवस्थित आवास र दिगो भौतिक सुविधाको प्रबन्ध गरी आकर्षक र बसोबास योग्य नगर निर्माण गर्नु ।

२. वातावरण र जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गरी विपद् उत्थानशिलता प्रवर्धन गर्नु तथा स्तानिया उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, उद्यमशीलता प्रवर्धन र वजारीकरण गर्नु।

३. शिक्षा, स्वास्थ्य, खेलकुद र पर्यटन क्षेत्रको विकास गरी स्वास्थ्य, शिक्षित र सिर्जनशील मानव पुजीको निर्माण गर्ने तथा रोजगारीका अवसरहरु सृजना गर्नु।

४. समानता, सामाजिक न्याय, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको प्रवर्धनगर्दै सुशासन कायम गर्नु।

५. एतिहासिक धरोहर र सम्पदाहरुको संरक्षण र सर्वहन गरी नगरको गौरव र सुन्दरता वृद्धि गर्ने।

३.५ प्रमुख प्राथमिकता

आवधिक विकास योजनाले लिएको लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणात्मक लक्ष्य हासिल गर्न देहायअनुसारका प्रमुखप्राथमिकता क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ :

- उत्पादनशील, उत्थानशील र दिगो पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार,
- कृषि, पर्यटन, हरित नगर तथा दिगो विकास,
- जल, जमीन र वातावरणीय सन्तुलन, जलवायु तथा विपद् उत्थानशिलता।
- व्यवस्थित भू-उपयोग, जनशक्ति र जलशक्तिको समोचित विकास र परिचालन,
- उत्पादनको व्यवसायीकरण, विविधिकरण, औद्योगिकीकरण र बजारीकरण,
- व्यवसायिक, जीवनपयोगी र गुणस्तरीय शिक्षा तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा,
- मौलिक र वैज्ञानिक ज्ञानमा आधारित मानव संशाधन तथा प्रविधिको विकास र परिचालन,
- खेलकुद र पर्यटन पूर्वाधारको विकास र प्रवर्धन तथा प्रोत्साहन,
- समावेशीकरण, सामाजिक न्याय, सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्धन ।

३.६ प्रमुख रणनीति

१.यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा सञ्चारका पूर्वाधारको विस्तार र स्तरोन्नति गर्ने

व्यवस्थित भू-उपयोग योजनाको कार्यान्वयन, पूर्वाधार नीति र भौतिक विकास योजनाले तयगरे बमोजिम सुरक्षित यातायात तथा आवास, व्यवस्थित र उत्थानशील पूर्वाधार, बजार, स्वच्छ उर्जा, सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधारको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गरी भौतिक विकास, आवास र अन्तर-आवद्धतालाईसहज र सुव्यवस्थित बनाइनेछ। पूर्वाधार विकासलाई उत्पादनसँग आवद्ध गर्नुका साथै वातावरणमैत्री रविपद तथा जलवायु उत्थानशिल रुपमा निर्माण र सञ्चालन गरिनेछ।

२. कृषि, पशुपन्छी तथा उद्योग**जन्य तुलनात्मक लाभका उपजहरुको उत्पादन, व्यवसायीकरण, विविधिकरण रऔद्योगीकरण गरी उत्पादन, रोजगारी तथा आम्दानीका अवसर वृद्धि गर्ने**

तुलनात्मक लाभ दृष्टिकोणले उपयुक्त स्तानिया तथा नगदेवाली, तरकारी खेती, पशुपालनको व्यवसायीकरण रविविधिकरण, कृषि, तथा पशुपन्छीजन्य उपजहरुको प्रशोधन तथा मूल्य अभिवृद्धिद्धारा निजी, सहकारी र साझेदारीमार्फत स्थानीय स्तरमा अवसरहरु सृजना गरिनेछ। तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा लगानी, प्रविधि तथा अन्य विशिस्तिकृत सेवा प्रदान गरी उत्पादन, रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गरिनेछ।

३.भौगोलिक, एतिहासिक, धार्मिक तथा संस्कृतिक सम्पदाहरूको प्रवर्धन गर्नु

नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका भौगोलिक, प्रकितिक, एतिहासिक तथा धार्मिक सम्पदाहरु को विकास र प्रवर्धन को लागि पूर्वाधार निर्माणमा साझेदारी, नीजि क्षेत्रसँग सहकार्य गर्दै मनोरम सौन्दर्य र सांस्कृतिक महत्वको पर्यटन पूर्वाधार निर्माण,पर्यटकीय सेवा सुविधाको विस्तार, सेवाको विविधिकरण, पर्यटनमा आधारित उद्यम र प्रचार-प्रसार गरीपर्यटन प्रवर्धन र विकास गरिनेछ। यसका लागि निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाज संस्थासँग समन्वयर साझेदारी गरिनेछ।

४.विकास प्रक्रिया तथा नतिजालाई वातावरणमैत्री, उत्थानशील र दिगो बनाउने

नगरपालिकाको नीति द्वारा निर्धारित भू-उपयोग क्षेत्रतथा योजना र प्रचलित कानुनअनुसार नगरपालिका क्षेत्रमा जैविक विविधता, हरियाली र वन क्षेत्र कायमगरिनेछ। यस अनुसार नगरपालिका क्षेत्रको जैविक विविधता, हरियाली, जमिन र जलश्रोतको संरक्षण रसमोचित व्यवस्थापन गरिनेछ। यसका लागि संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायसँगसमन्वय र सहकार्य गरिनेछ।

५. गुणस्तरीय शिक्षा, खेलकुद विकास स्तरीय स्वास्थ्य सेवा, सुद्धृढ सरसफाई तथा खानेपानी सुविधा र सामाजिक सुरक्षामापहुँच एवं उपभोग सुनिश्चित गर्ने

नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र र समुदायसँगसाझेदारी गरी जीवनपयोगी, गुणस्तरीय र व्यवसायिक शिक्षा, जनस्वास्थ्य तथा पोषण सेवा, खानेपानीतथा सरसफाई सुविधा विकास र विस्तार गरी मानव पुँजी निर्माण गरिनेछ। एकल महिला, अपाङ्गताभएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, जोखिममा रहेका बालबालिका, हिंसा पिडित व्यक्ति, सीमान्तकृत समूह,लगायत लोपोन्मुख जाति आदिको सामाजिक सुरक्षामा पहुँच सुनिश्चित गरी स्वास्थ्य उपचार,जीविकोपार्जन र वृत्ति विकासको अवसर प्रवर्धन गरिनेछ।सामाजिक सशक्तीकरण र समावेशीकरणकोमाध्यमबाट सामाजमा विद्यमान हिंसा, सामाजिक कुरिती, अन्धविश्वास अन्त्य गर्नुका साथै स्थानीय सम्पदा,कला, संस्कृति र भाषाको संरक्षण र प्रवर्धन गरिनेछ।साथै खेलकुद क्षेत्रको विकास र प्रवर्धन मार्फत धनकुटा नगरमा पर्यटन प्रवर्धन गर्ने तथा नगरको गरिमा वढाउने लक्ष्य प्राप्ती गर्न खेलकुद पूर्वाधार र उत्कृस्ट खेलाडी उत्पादनका लागि विधालय स्तर देखी नै प्रयत्न गरिने छ।

६. अन्तर-सरकार, सहकारी, निजी क्षेत्र, समुदाय र नागरिक समाजको समन्वय, साझेदारी र सहकार्यलाईअभिवृद्धि गर्ने

पूर्वाधार विकास, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी जस्ता क्षेत्रमा नेपाल सरकार, प्रदेशसरकार, गैर सरकारी क्षेत्र, सहकारी, समुदाय तथा निजी क्षेत्रको साझेदारी तथा सहकार्यलाई प्रवर्धन गरिनेछ। दीर्घकालिन तथा ठूलास्तरका आयोजनाहरु सञ्चालन गर्न साझेदारी तथा सहकार्यका लागिविशेष पहल गरिनेछ।

७. सेवा प्रवाह, आयोजना व्यवस्थापन तथा आन्तरिक राजश्व सुदृढ गर्ने

कानुन तथा विधिको शासनकोअनुसरण गर्दै सेवा प्रवाह, कार्यसम्पादन र शासन सञ्चालन प्रक्रियालाई सहभागितामूलक, पारदर्शी,जनताप्रति उत्तरदायी र प्रबिधिमैत्री शासन प्रणालीको अभ्यास गरी नागरिक सन्तुष्टी अभिवृद्धि गरिनेछ।आयोजनाको कार्यान्वयन समयमै गुणस्तरीय रुपमा सम्पन्न गर्न खरिद योजना तथा आयोजना कार्यान्वयनकार्यतालिका तयारी तथा कार्यान्वयन गरिनेछ। आन्तरिक राजश्वको दर, दायरा तथा राजस्व परिचालन नीतिमा परिमार्जन गरी पुँजीगतखर्च अनुपात वृद्धि गर्दै लगिनेछ।

८. सुशासन, संगठन तथा सेवा व्यवस्थापनलाई उत्पादनसँग जोड्ने

नीति, योजना, सुशासन, संगठन तथासेवा व्यवस्थापनलाई उत्पादनसँग सामेल गराई आर्थिक अनुशासन कायम गर्ने र निर्णय प्रक्रिया, विकास निर्माणतथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी कार्यहरुमा पारदर्शीता ल्याई श्रोत साधन परिचालन र उपयोग बृद्धि गरिनेछ।

३.७ परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण

राष्ट्रिय तथा प्रदेशको परिमाणात्मक लक्ष्यलाई आधार लिई दीर्घकालीन सोच तथा योजना अनुकुल आवधिकयोजनाको समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य मापनको सूचक रुपमा परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ।परिमाणात्मक लक्ष्य निर्धारण गर्दा दिगो विकास लक्ष्यका स्थानीय तह सम्बन्धी परिमाणात्मक लक्ष्यसँगतादात्म्यता कायम गरी देहायअनुसार परिमाणात्मक लक्ष्य तय गरिएको छः

तालिका २:प्रमुख परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	सूचक	एकाई	आधार वर्षसम्मको स्थिति			योजनाको अन्त्यको स्थिति		
			नेपाल	कोशी प्रदेश	धनकुटा नगरपालिका	नेपाल	कोशी प्रदेश	धनकुटा नगरपालिका
क.	**समष्टिगत,लक्ष्य,गन्तव्य तथा सूचक**							
१	मानव विकास सुचकाङ्क	इन्डेक्स	०.६०२	०.५८०	०.५८०	०.६०४	०.५८०	०.६००
२	औसत आयु	वर्ष	७१.३	७०.४	७०.४	७३	७३	७३
३	ग्राहस्थ प्रतिव्यक्ति आम्दानी	यु.एस. डलर	१,३९९	१२६७	१२६७	२३५१	१५००	१५००
४	साक्षरता दर	प्रतिशत	७६.२	७९.७	८४.५	८०	९९	८५
ख.	**विषय क्षेत्रगत,लक्ष्य,गन्तव्य र सूचक**							
१	कुल भूमिमा वन/हरियाली क्षेत्र	प्रतिशत	४४.६६	४५	४५.५	४६	४६.५	४७
२	स्वच्छ खानेपानी सुविधा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	३४.६	५४.४	९१.९	६०	६५	९५
३	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९२.२	९३.७	९८	९५	१००	१००
४	सिंचित क्षेत्रफल	प्रतिशत	४५	४८	५०	५२	५३	५५
५	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	४०	४४.८	१६.८	६०	५०	२०

३.८ गौरवका आयोजना तथा कार्यक्रम

यस नगरपालिकाको समग्र सामाजिक आर्थिक पुनरुत्थान, दीर्घकालीन सन्तुलित विकास,पर्यावरणीय सन्तुलन,जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा बहुप्रभाव पार्ने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई नगरपालिकाको गौरवको आयोजनाको रूपमा यस योजना अवधिमा अध्ययन तथा कार्यान्वयनकालागि प्रस्ताव गरिएको छ।नगरपालिकका गौरवका आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रमा समावेश गरिएको छ। यससम्बन्धी संक्षिप्त विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ३:नगरपालिका गौरवका आयोजनाहरू

क्र.स.	कार्यक्रम तथा आयोजना	अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	स्थानगत र कार्यक्रम सञ्चालन स्थल	सम्भाव्य लगानीको श्रोत
१	धनकुटा रिंगरोड	८००००	ध.न.पा.	संघिय सरकार\प्रदेश सरकार
२	कागते-पारिपातले सडक	४००००	वडा नं. ३, १०	संघिय सरकार\प्रदेश सरकार
३	बिहीबारे हाट-मलबासे-निवुवा खोला-तोखुवा सडक	२५०००	वडा नं. ५, २	संघिय सरकार\प्रदेश सरकार
४	त्रिबेणी-याक्चाना पक्कि सडक	२५०००	वडा नं. ७, ८	संघिय सरकार\प्रदेश सरकार

परिच्छेद चार

आर्थिक विकास क्षेत्र

४.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिका भित्र सञ्चालन हुने मुख्य आर्थिक क्रियाकलापहरू आर्थिक समृद्धिका आधारहरु हुन्। जति धेरै आर्थिक क्रियाकलापहरूमा तिब्रता आउँछ त्यति नै स्थानीय क्षेत्रको अर्थतन्त्र चलायमान र सुदृढ हुँदै जान्छ। नेपालको संविधानले स्थानीय आर्थिक विकास सम्बन्धी अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरी आर्थिक विकासको माध्यमबाट नै नगरबासीको जीवनस्तर सुधार गर्नका लागि स्थानीय क्षेत्रभित्र आर्थिक क्रियाकलापहरू बढाउनुपर्ने आवश्यकतालाई औंल्याएको छ। स्थानीय स्तरमा उपलव्ध स्रोत र साधनहरूको अधिकतम उपयोग गर्दै रोजगारी र आर्थिक वृद्धिको दिशामा अगाडि बढ्न सबल र आत्मनिर्भर स्थानीय अर्थतन्त्रको विकासलाई गतिशील बनाउनु अहिलेको आवश्यकता रहेको छ।

धनकुटा नगरपालिका क्षेत्रभित्र आर्थिक क्रियाकलापहरूको परिमाण वृद्धि गरी सोको माध्यमबाट गरिबी निवारणमा समेत योगदान पुर्याउन एवंविपन्न वर्गको आर्थिक स्तरमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। मुख्यतया धनकुटा नगरपालिकाको अर्थतन्त्र कृषि,व्यापार र वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रमा केन्द्रित छ। सम्भावना बोकेकापर्यटकीय स्थलहरुको विकास भै नसकेको अवस्थामा धेरैजसो आर्थिक क्रियाकलापहरू निर्वाहमुखी नै रहेका छन्। यसै तथ्यलाई मध्यनजर गर्दै समग्रआर्थिक विकासको अग्रणी क्षेत्रको रुपमा रहको कृषि,पशुपालन,व्यापार तथा व्यवसाय, पर्यटन लगायतका क्षेत्रको विकासको माध्यमबाट उत्पादन,रोजगारी र आयबृद्धि गर्ने गरी विकासका प्रयासहरु निर्देशित हुनुपर्ने देखिन्छ।

संविधानले नागरिकको खाद्य अधिकारलाई मौलिक हकको रुपमा सुनिश्चित गरेको छ। यसैगरी दिगो विकासको लक्ष्य अनुसार सन् २०३० सम्ममा शून्य भोकमरी विश्व बनाउने लक्ष्य लिएको छ। उल्लेखित कृषि विकास रणनीति अनुकूल नगरपालिकाले समेत आफ्नो बेग्लै कृषि रणनीति तर्जुमा गरी आर्थिक विकासका लागि नगरपालिकाले अख्तियार गर्ने रणनीतिक योजना तर्जुमा गर्दै त्यसको कार्यान्वयनमा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ।

यस नगरपालिको उत्पादन,रोजगारी र आयको प्रमुख संभाव्य स्रोतका रुपमा रहेको कृषि,पशु,उद्योग,व्यापार तथा व्यवसाय,पर्यटन,बित्तीय व्यवस्थापन जस्ता क्षेत्रमा विकासका प्रयासलाई डोर्याउन यस क्षेत्रको बिद्यमान अवस्था,समस्या तथा चुनौति समेत विषय क्षेत्रगत लक्ष्य,उद्देश्य सोको प्राप्तिका लागि अवलम्वन गर्नुपर्ने रणनीति र बिषय क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रमहरु सहितको आर्थिक विकास योजना देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

४.२ आर्थिक विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौति

४.२.१कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

सम्भावना र अवसर

आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने मूल आयाम कृषि क्षेत्र रही आएको छ। भूमिको व्यवस्थापन गर्ने, कृषिको व्यावसायीकरण, विविधीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने जस्ता कुरा संविधानमा नै उल्लेख गरिएको छ। कृषकका लागि कृषि सामाग्री, कृषि उपजको उचित मूल्य र बजार पहुँचको व्यवस्था गर्ने जस्ता महत्त्वपूर्ण कृषिसम्बन्धी नीति निर्धारण गरेको छ। यसका लागि कृषिबालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, भण्डारण र बजारीकरण, पशुपन्छी तथा मत्स्य प्रजनन एवंनस्ल सुधार, आहार तथा पोषण, पशु स्वास्थ्य र बजार प्रवर्द्धनमा नगरपालिकाले विशेष महत्त्वका साथ अगाडि बढ्नुपर्ने हुन्छ।

राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको प्रतिवेदन, वैशाख २०७८ अनुसार कोशी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान एक तिहाइभन्दा बढी (३५.२ प्रतिशत) रहेको छ। कृषि क्षेत्रमा उपयोग भएको औसत कृषि जमिन ०.६६ हेक्टर रहेको छ। कृषि जमिनको खण्डीकरणले यो अनुपात घट्दो क्रममा छ। भने धनकुटा नगरपालिकाको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदानको एकिन तथ्यांक नभए पनि यसको अंक राष्ट्रिय तथ्यांकसँग मेल खाने अनुमान गर्न सकिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

धनकुटानगरपालिकाको आर्थिक,सामाजिक तथा भौतिक विकासका लागि धेरै चुनौतीहरु छन्।पर्यावरणीय महत्व बोकेको यस नगरपालिकामा खाद्य सुरक्षा कायम गर्नु ठूलो चुनौतीको रुपमा रहेको छ। मापदण्ड पूरा नभएका पूर्वाधार र नाला निकास रहित सडकहरु भएकाले वर्षा याममा हुने ढल निकासको समस्या पनि एउटा चुनौतिको रुपमा लिन सकिन्छ। स्थानीय स्तरमा व्यावसायीक कृषि उत्पादन हुन नसक्नु,उत्पादित फसल तथा उपजहरुको उचित मूल्य लिन नसक्नु, भण्डारण गर्ने आधुनिक भण्डारण कक्ष नहुनु जस्ता कारणले आर्थिक व्यापारिक कारोबार धराशायी बन्दै गएको छ। अनियन्त्रीत घडेरी विकासका कारण हुने अव्यवस्थित बसोबास,जग्गा अतिक्रमण,खेतीयोग्य जमिन टुक्रिने क्रम पनि चुनौतिको रुपमा रहेको छ।

जमिनको खण्डीकरण एवंकृषिको व्यावसायीकरण हुन नसक्नु, सिँचाइको पर्याप्तता नहुनु, विद्यमान सिँचाइ आयोजना पूर्ण क्षमतामा उपयोग हुन नसक्नु, प्रशोधन क्षमताको कमी एवंन्यून मूल्य अभिवृद्धि हुनु, कृषकमा नयाँ प्रविधिको पहुँच र समयमा उन्नत बिउ तथा रासायनिक मलको उपलब्धता नहुनु, जैविक तथा प्राङ्गारिक कृषिसम्बन्धी ज्ञानको अभाव हुनु, बाली बिरुवामा लाग्ने रोग, किरा तथा महामारी व्यवस्थापन र सुधारिएको कृषि प्रणालीसम्बन्धी जानकारी कमी हुनु, कृषि उपजको बजारीकरण र भण्डारणमा किसानको सामूहिक स्वामित्वको कमी हुनु, पशुपन्छी पालनको निमित्त आवश्यक उन्नत नस्ल, रोग र महामारीको रोकथाम एवंपशु व्यवस्थापनसम्बन्धी उचित ज्ञानको अभाव हुनु, कृषि अनुसन्धान र कृषि प्रसारबिच समन्वयको कमी, युवाशक्तिको विदेश पलायन आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन्।

४.२.२ सिंचाई विकास

सम्भावना तथा अवसर

धनकुटा नगरपालिकाका लागि सबै वडामा सिंचाई सुबिधाउपलव्ध भए पनि लगभग ४० प्रतिशत जमिन मात्र बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा उपलब्ध हुने अवस्थामा रहेकोछ।सिंचाई प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गरेर सबै खेति योग्य जमिनमा सिंचाई गर्न सकिने सम्भावना को खोजी गर्न जरुरी छ।भूमिगत सिचाई सम्भावना नदेखिएपनि नदी, खोला त मुहानहरु वाट कुलो निर्माण गरी सिचाई सुविधा व्यवस्था गर्न सकिने अवसर देखिएको छ।

समस्या तथा चुनौती

यस नगरपालिकामा सिंचाई योजनाहरु सञ्चालन गर्न भौगोलिक कारणले लागत कम र पानीका श्रोतहरु पनि पर्याप्त रहेतापनि पुरै खेतीयोग्य जमिनमासिंचाई सुविधा पुग्न नसक्नु यस नगरपालिकाका प्रमुख चुनौति रहेका छन।सिचाई कुलोहरु निर्माणका लागी लागत बढी पर्ने, पुरानो कुलोहरु को मर्मत संभार नहुनु अनुदानको समस्या त विवाद जस्ता चुनौतिहरु यस क्षेत्रमा रहेका छन।

४.२.३पशुपन्छी विकास

सम्भावनातथा अवसर

नगरपालिकामा कृषि गणाना २०७८ अनुसार ४५ प्रतिशत घरपरिवार पशुपालन कार्यमा संलग्न रहेको देखिएको छ।जसमा, यस पालिकाका किसान परिवारहरुले गाईगोरु, राँगा भैसी, बाख्रा, कुखुरा तथा माछापालन व्यवशायमा समेत संलग्न भएका छन। नगरपालिका वाट उपलब्ध भएको तथ्यांक अनुसार गाई फार्म ३० वटा, बाख्रा फार्म २५ ओटा, कुखुरा फार्म १२ वटा, दुध उत्पादन संस्था ५ वटा र संकलन तथा चिस्यन केन्द्र १२ वटा रहेका छन। यस तथ्यांकले पछिल्लो समयमा कृषि व्यवसायीहरु पशुपालनतर्फ आकर्षित बन्दै गएको देखिएको छ। नगरपालिका क्षेत्रमा पशुपालनको अवस्था हेर्दा गाई फार्मको संख्या रहेको देखिन्छ। नगरपालिकामा कार्यरत पशु सेवा प्राविधिक अन्य १२ जन ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता रहेका छन। यो संख्या थप गरी प्राविधिकहरुको प्रत्यक्ष निगरानीमा पशुपन्छी फार्महरू सञ्चालनगरी आर्थिक क्षेत्रमा निकै ठुलो परिवर्तन गर्न सक्ने अवसर रहेको छ।

समस्या तथा चुनौती

धनकुटानगरपालिकामा प्राविधिक ज्ञानको कमी तथा कृषि पेशा प्रति बढ्दो अपेक्षाका कारण व्यवसायिक एवंउन्नत तरिकाले पशुपन्छी पालन हुन नसक्नु, व्यवसायीकरण र नयाँ प्रविधिकोपर्याप्त विकास नहुनु, बजारको व्यवस्था नहुनु, सरल र सहज कर्जाको व्यवस्था नहुनु, तथा युवाशक्तिको विदेश पलायन यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरु हुन्।उन्नत घाँस र दानाको कमी, आधुनिक गोठ तथा खोरको अभाव, कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा आन्तरिक बजेटको अभावले गर्दा सशर्त कार्यक्रमहरुको वाहुल्यता हुनु, प्रत्येक वडामा पशु प्राविधिक नरहनु, दक्ष जनशक्तिको अभाव रहनु,कृषि तथा पशुपन्छी प्रसार सेवाको कमी हुनु जस्ता विषयहरु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन्।

४.२.४ उद्योग र व्यापार

सम्भावना तथा अवसर

धनकुटा नगरपालिकामा कृषि तथा वनमा आधारित उद्योगहरू, चिया प्रशोधन उद्योगहरु, कफी प्रशोधन उद्योग, फलफूल प्रशोधन उद्योग, (गोलभेंडा,केरा,सुन्तला जस्ता फलफूल राम्रो उत्पादन हुने भएकाले जाम,जेली,अचार,जुस आदि) धान,दाल,तेल मिल, दुग्धजन्य उत्पादन (दही,घिउ,छुर्पी,पनिर), च्याउ खेती तथा प्रशोधन, मौरीपालन तथा मह उत्पादन, जडीबुटी प्रशोधन, उत्पादनमूलक उद्योगहरू (राडीपाखी,अल्लोका कपडा,बाँसका सामग्री, पाउरोटी,बिस्कुट,केक लगायतका बेकरी, फर्निचर उद्योग, ढाका उद्योग, सिमेन्ट ब्लक तथा इँटा उद्योग, प्रेस तथा प्रकाशन उद्योग, सेवामूलक उद्योगहरू आदि रहेका छन्।

समस्या तथा चुनौती

यस नगरपालिकामाकृषि तथा पशुपन्छी उत्पादित कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग व्यवशाय पर्याप्त मात्रामा संचालन हुन सकेको छैन। जसले गर्दा कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उत्पादनमानागरिकहरुलाई आकर्षित गर्न सकिएको छैन।व्यावसायिक सोच र लगानीको कमी,औद्योगिक वातावरणको कमी,व्यावसायिक तालिम तथा प्रशिक्षण र प्रविधिको अभाव,बैंक तथा वित्तिय संस्थाकोलगानीमा देखिएको नैराश्यता, स्थानीय श्रोत,साधन,सिप,जनशक्तिको परिचालन गरी विकासको गतिलाई तिब्रता दिन सकिएको छैन।

४.२.५ श्रम तथा रोजगार

सम्भावना तथा अवसर

सीप विकास तथा स्वरोजगारीका लागि सरकारीस्तरबाट विभिन्न अनुदान सहित आर्थिक प्राविधिक सहयोगमा काम गर्ने अवसर रहेको छ। स्थानीय रोजगारी प्रवर्द्धनका लागि घरेलु उद्योगको विकास गर्न सकिने प्रशस्त आधारहरु रहेका छन्। कृषि तथा गैर कृषि क्षेत्रमा औपचारिक तथा अनौपचारिक रोजगारीका अवसरहरु विस्तार हुँदै गएका छन्। वैदेशिक रोजगारी तथा सरकारी सेवाको रोजगारीमा आकर्षण उच्च रहेको छ।यसनगरपालिकामा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलेपनि रोजगार सृजना गर्न केही योगदान पुर्याएको छ।

समस्या तथा चुनौती

नगरपालिका ले उपयुक्त नीति तथा कार्यक्रमतय गरी कृषि आधुनिकीकरण तथा व्यापार/व्यवसायको प्रवर्धन गरी नसकेकोले कृषि तथा व्यवसाय क्षेत्र बाट कृषक तथा व्यवसायीहरुले पर्याप्त र दिगो आम्दानी लिनसकिरहेको अवस्था छैन। जसकोकारण नगरपालिकाको उत्पादनशील मानव संशाधनको प्रयोग कृषि पेशा भन्दा गैर कृषि पेशामा बढी आकर्षित भई रहेको अवस्था छ। नगरपालिकामा अभिलेख व्यवस्थापनको कमी भएको कारण वास्तविक बेरोजगार को हुन् भनी पहिचान गर्न सकिएको छैन। स्थानीय स्तरमा दक्ष र अदक्ष् दुवै प्रकारका जनशक्तिको अभाव रहेको छ। नगरपालिकामाघरेलु

उद्योग,व्यवसाय,पूर्वाधार क्षेत्रमा लगानी तथा व्यवस्थापन गर्न नसकिएको कारण रोजगारी सिर्जना हुन सकेको छैन। जसले गर्दा आर्थिक तथा रोजगारीको वातावरण बन्न सकेको छैन।

४.२.६ वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा

सम्भावनार अवसर

वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि नगरपालिकामा ===वटा बैंक तथा ५६ वटा सहकारी संस्था रहेका छन्। आमा समुह, सामुदायिक संस्था लगायत बचत समुहबाट समेत सानोतिनो वित्तीय सेवा उपलव्ध रहेको छ।व्यवसायिक उत्पादनमा संलग्न किसान तथा अन्य उद्योग व्यवसाय सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने पुँजीको पहुँच सहज हुन सके नगरपालिकाको आर्थिक विकासले गति लिन सक्नेछ। बैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त आयलाई आधार मानी व्यावसायिक गतिविधि सञ्चालन गर्न चाहने कम आय भएकालाई समेत कर्जा सहज उपलव्ध हुने व्यवस्थाले आर्थिक विकासका अवसरहरूलाई उपयोग गर्न सकिनेछ। साथै वित्तीय संस्थाहरूले बचत परिचालन गरेर ऋण प्रवाहका लागि थप पुँजी जुटाउन पनि सम्भव हुनेछ।

समस्या तथा चुनौती

सहकारी सञ्चालनमा कर्मचारी एवं पदाधिकारीहरुको क्षमतामा कमी,सहकारीहरुको नियमित एवं प्रभावकारी अनुगमन नहुनु, वित्तीयसंस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु एवंव्यवसायको लागि ऋणको जोखिम उठाउने क्षमतामा कमी,स्थानीयहरुमा आम्दानी तथा बचतको मात्रामा कमी रहनु यस क्षेत्रको विस्तारका लागि समस्याको रुपमा रहेको छ।साथै,वित्तीय साक्षरताको कमी हुनु,परम्परागत सोचले बैंकतर्फ आकर्षित नहुनु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ। बैंकको लगानी सवै वडाहरुमा विस्तार नहुनु,सहकारी सञ्चालनमा कर्मचारी एवंपदाधिकारीहरुको क्षमता, दक्षता र पारदर्शिताको कमी हुनु,सहकारीहरुको नियमित एवंप्रभावकारी अनुगमनसंयन्त्र मजबुत नहुनु,वित्तीय संस्थाबाट लिइने ऋणको सदुपयोग हुन नसक्नु पनि यस क्षेत्रको समस्या रहेका छन् भने सबै जनतामा वित्तीय पहुँच कायाम गर्नु गराउनु यस क्षेत्रको चुनौतीको रुपमा रहेको छ।

४.२.७ पर्यटन

सम्भावना र अवसर

यस नगरपालिकालाई पर्यटकीयगन्तव्यकोरुपमाविकास गर्न पर्यटकीय क्षेत्रको गुरुयोजना निर्माण तथा अन्य आवश्यक पूर्वाधार विकासका लागि अन्तरपालिका,प्रदेश र संघसँग पहल गरी पर्यटनविकास र प्रवर्धनका क्रियाकलापहरु कार्यन्वयनहुन जरुरी छ। स्थानीय स्तरमा पर्यटन गन्तव्य र पर्यटकीय वस्तुहरुको पहिचान गरी त्यसको प्रचार प्रसार,पर्यटकको औषत वसाई तथा खर्च वृद्धि गर्न जोड दिने सहित पर्यटन विमाको अवधारणा विकास तथा कार्यान्वयन गर्न सकिने सम्भावना छ। कृषि, धार्मिक तथा पर्या-पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि यो नगरपालिकामा प्रसस्त सम्भावना र अवसर छ।धनकुटा बजार आफैमा

एतिहासिक र सुन्दर सहर छदै छ।चुलिवन, सल्लेरी वन, टुडिखेल, तम्मोर विश्रान्ती मन्दिर वरपरको क्षेत्र र मुलधार हिले बजार आदि रमणीय पर्यटकीय स्थलको गुरु, योजना वनाएर पर्यटन विकास र प्रवर्धनको काम गर्न सकिने अवसर छ। यसैपनि यी क्षेत्रमा उल्लेखीय मात्रामा आन्तरिक पर्यटकहरुको आवागमन भई रहेको छ। धनकुटा नगरपालिका वडा.नं.१ हिले बजार आसपास पर्यटन विभागको स्वामित्वमा करीव १३२ रोपनी जग्गा उपयोगविहिन अवस्थामा राहेको छ। सो जग्गा लाई पर्यटकीय उपयोगमा ल्याउन तीनै तहका सरकारले लगानी गरि उत्कृस्ट पर्यटन गन्तव्यको रुपमा विकास गर्न खासै कठिनाई छैन।

समस्या तथा चुनौति

नगरपालिकमा पर्यटकीय नगर तथा सेवा सुविधाको सम्भावना अध्ययन नभएको,पर्यटकस्तरका होटल तथा रेष्टुराँहरु सञ्चालनमा कमी रहनु, पदमार्ग तथा सडक संजालको कमी हुनु, आधुनिक एवंआयातित संस्कृतिको बढ्दो प्रभावले परम्परागत संस्कृति हराउदै जानु, सम्भावना बोकेको पर्यटकीय स्थानहरुको यथोचित विकास गर्न राज्यबाटप्राथमिकतामा नपर्नु संस्कृति तथा पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको छ।प्रचार प्रसारको कमी, पर्याप्त बजेटको अभावमा पर्यटकीय क्षेत्रहरुको उचित संरक्षण, सम्बर्धन र प्रबर्धन गर्न नसक्नु पर्यटन विकासको क्षेत्रका समस्याको रुपमा देखा परेको छन।

४.३ सोच,लक्ष्य,उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीति

४.३.१ लक्ष्य

"रोजगारीका अवसरहरुको सृजना मार्फतदिगो आर्थिक वृद्धि गर्नु"

४.३.२ उद्देश्य

क) कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उत्पादनलाई स्थानीयकरण, व्यावसीयकरण र विविधीकरण गर्नु,
ख) साना तथा लघुउद्यमको स्थापना मार्फत,विकास र आर्थिक वृद्धि गर्नु,
ग) नगरबासीको वित्तीय पहुँच वृद्धि गर्नु,
घ) स्थानीयस्तरमा रोजगारी अवसरहरु वृद्धि गर्नु र
ङ) साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यहरुको विकास गर्नु।

४.३.३आर्थिक विकास क्षेत्रका रणनीति तथा कार्यनीति

तालिका ४: आर्थिक विकास क्षेत्रका रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १:स्थानीय कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उत्पादनको व्यवसायीकरण र विविधीकरण गर्नु	
१.१ वडा स्तरमा कृषि उपजको	१.१.१ स्थानीय एवं रैथाने वीउ-विजन,वेर्नाहरुको संरक्षण र

उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने	विकास गर्दै गुणस्तरीय जातका मूलतः नगदे एवंउच्च मूल्यका कृषि उपजहरुको व्यवसायिक खेतिमा व्यापकता दिई उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याइनेछ। १.१.२ सामुहिक खेति,साझेदारी एवंसहकारी तथा करार खेति प्रणालीलाई स्थापित गर्दै जमिन बाँझो राख्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गर्न नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था गरिनेछ। १.१.३प्राविधिक सेवा सहयोगलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाउदै कृषिबालीमा लाग्ने रोग र किटाणुवाट हुने क्षतिलाई समयमै नियन्त्रण गरी नोक्सानी न्यूनीकरण गर्न कृषि वीमा सेवाका लागि निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरिनेछ। १.१.४कृषिका आधुनिक प्रविधि तथा यन्त्र-उपरणहरुको प्रयोग तथा यान्त्रीकीकरण मार्फत कृषकहरुलाई सहयोग उपलव्ध गराइनेछ। १.१.५तुलनात्मक लाभ भएका पशुजन्य उत्पादनहरुको व्यवसायिक पालनका लागि कृषकहरुको क्षमतामा अभिवृद्धि ल्याई आय आर्जनको श्रोतको रुपमा स्थापित गराइनेछ। १.१.६नश्ल सुधारको माध्यमवाट स्थानीय पशुहरुमा गुणात्मक सुधार ल्याई उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याइनेछ। १.१.७पशु वीमालाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्न लागि निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरिनेछ। १.१.८रासायनिक मलको प्रयोगवाट माटोको उर्वराशक्तिमा आएको ह्रासलाई न्यूनीकरण गर्न घर-घरवाट निस्कने फोहोरमैला,गोठेमल,पशुमुत्रलाई एकत्रित गरी जैविक मल उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।
१.२ कृषि सेवामाआधारित संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	१.२.१ कृषि तथा पशुपालन फार्महरुको सीप,क्षमता अभिवृद्धिएवंव्यवसायिकता बिकासमा सहजीकरण गरिनेछ। १.२.२ स्थानीय स्तरमा कृषक समूह र कृषि सहकारी संस्था गठन गर्न प्रोत्साहन गरिने,अगुवा कृषक परिचयपत्र वितरण र सोही अनुसार सुविधा एवं अनुदानहरुको व्यवस्था गरी कृषि पेशालाई आय आर्जनको एक प्रमुख श्रोतको रुपमा स्थापित गरिनेछ।

	१.२.३वेरोजगार युवाहरुमा सीप बिकास तालिमहरु प्रदान गरी कृषि मजदुर तथा जनशक्तिको अभावलाई न्यूनीकरण गर्दै स्थानीय स्तरमा युवाहरुको रोजगारीका लागि सहजीकरण गरिनेछ। १.२.४ कृषि जनशक्ति बिकास तथा युवाहरुलाई कृषि पेशामा आवद्ध गर्न CTEVT बाट मान्यता प्राप्त कृषि प्राविधिक विद्यालय सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरिनेछ।
१.३ कृषि उपजहरुको व्यवसायीकरण तथा वजार प्रवर्धनगर्ने	१.३.१एक वडा एक नमुना कार्यक्रम सञ्चालन गरी कृषि व्यवसाय प्रवर्धनगरिनेछ। १.३.२कृषकहरुलाई कृषि उत्पादन व्यवस्थापन,वाह्य वजार अवस्था एवं कृषि उपजहरुको वजार क्षेत्रका वारेमा विद्युतीय सूचना प्रविधिवाट नियमित जानकारी गराउन प्रभावकारी संयन्त्रको व्यवस्था गरिनेछ। १.३.३कृषि सहकारी संस्था तथा निजी क्षेत्रको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउदै कृषि वजार प्रवर्धनगर्न कृषक र वाह्य वजार क्षेत्रसँग अन्तरसम्बन्ध बिकास गरिनेछ। १.३.४ बिहीबारे हाट लगायत नगरपालिकाका मुख्य मुख्य स्थानहरुलाई वजार क्षेत्रको रुपमा बिकास गर्दै त्यस्ता क्षेत्रहरुमा हाटवजारको व्यवस्था गरी राष्ट्रिय एवंप्रदेश स्तरीय विक्रेताहरुलाई कृषि उपजहरु विक्री वितरण गर्ने अवस्था सिर्जना गरिनेछ। १.३.५ व्यावसायिक रूपमा खेति गरिदै आएका तरकारी, अन्न तथा एभोकाडो लगायतको नगदेबालीको व्यवसायिक उत्पादनका लागि सम्भाव्यताका आधारमा पकेट क्षेत्र,व्लक,कृषिजोन घोषणा गरिनेछ। १.३.६ कृषिमा यान्त्रीकीकरण,आधुनिकीकरण र वजारीकरणका लागि अनुदान,प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ।
१.४ कृषि पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने	१.४.१व्यवसायिक तरकारी खेती कार्यलाई प्रवर्धनगर्न थोपा तथा फोहोरा सिंचाईको उपयोगीता बनाईने छ। १.४.२ कृषि वजार बिकास प्रवर्धनका लागि संभाव्य वडामा कृषि उपज संकलन केन्द्रर नगरपालिकको मुख्य वजार क्षेत्रमा

	हाटवजार केन्द्र,कोशेली घर,विक्री कक्ष व्यवस्था गरिनेछ। १.४.३ पशुपन्छीजन्य उत्पादनहरुको स्थानीय एवं वाह्य वजार प्रवर्धन गर्न संकलन केन्द्र, विक्री केन्द्र,मेला प्रदर्शनी व्यवस्था जस्ता पूर्वाधारहरु उपयुक्त स्थानमा निर्माण गरिनेछ। १.४.४ पोखरी,सिमसार र जलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण,सुदृढीकरण गर्न सहयोग उपलव्ध गराउदै नजिकका क्षेत्रहरुमा नियमित सिंचाइ सुविधा उपलव्ध गराइनेछ। १.४.५सिंचाई/कुलोहरूको मर्मत सम्भार गर्दै नियमित रुपमा सिंचाइ सुविधा उपलव्ध गराउदै कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याइनेछ। १.४.६सिंचाई कुलोको सम्भावना नभएका क्षेत्रमा थोपा सिंचाई वा अन्य वैकल्पिक व्यवस्थाको अध्यापन गरी कार्यन्वयन गरिने छ।
१.५ महिला,दलित एवंअति विपन्नवर्गलाई कृषिको व्यवसायिक खेतिमा पहुँच वृद्धि गर्ने	१.५.१ निःशुल्क कृषि वीमा,वीउविजन,सहुलियत दरमा कृषि ऋणको व्यवस्था गरी महिला,दलित तथा अति विपन्नहरुलाई व्यवसायिक खेतिमा संलग्न गराई उनीहरुमा उद्यमशीलताको बिकास गरिनेछ। १.५.२ महिला,दलित,अति विपन्नहरुबाट सामुहिक रुपमा गरिने व्यवसायिक खेतिलाई यान्त्रीकरण गर्न कृषिका आधुनिक प्रविधिहरु सामुहिक जमानीमा उपलव्ध गराइनेछ।
१.६ स्थानीय कृषि व्यवसाय विकास नीति तथा योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने	१.६.१ व्यवसायिक कृषि बिकासका लागि नगरपालिकाको कृषि विकास रणनीतिक योजना बनाइनेछ। १.६.२ दीर्घकालीन नीति,कानुन र मापदण्ड तयार पारी कृषि बिकास तथा उत्पादन व्यवस्थापनमा प्रभावकारीता ल्याइनेछ।
उद्देश्य २:स्थानीय श्रोत साधनमा आधारित उद्योग व्यवसायको सिर्जना,विकास र विस्तार गर्नु	
२.१ स्थानीय कच्चा पदार्थ,साधन श्रोत र सीपको सदुपयोगमा वृद्धि	२.१.१ वैदेशिक रोजगारिबाट फर्केका युवाहरुलाई कृषि,पशुपालन,तरकारी,फलफुल तथा पर्यटन क्षेत्रमा व्यवसायिक बिकास,तथा उद्यमशीलता बिकासका लागि प्रोत्साहित गर्दै स्थानीय आर्थिक कारोवारमा गतिशिलता ल्याइनेछ।

	२.१.२ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग व्यवसायको व्यवसायिक बिकासका लागि आवश्यक सवै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माणगरिनेछ। २.१.३ स्थानीय स्तरमा उपलव्ध साधन, श्रोत,सीप प्रविधिमा आधारित लघु,घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायहरु सञ्चालनका लागि सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय रसहकार्य गरी स्थानीय स्तरमा रोजगारीका अवसरहरु श्रृजना गरिनेछ। २.१.४व्यवसायिक सम्भाव्यता भएका वस्तुहरुको विस्तृत अध्ययन अनुसन्धान गरी सोका आधारमा वेरोजगार युवाहरुलाई सीप बिकास एवंउद्यमशीलता बिकास तालिमवाट क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। २.१.५सहकारी एवं निजीक्षेत्रसँग सहकार्य गरी उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धी प्रशासनिक सेवाहरु,वैकिङ्ग सेवा,व्यवसायिक परामर्श लगायतका सेवाहरु एकै स्थानमा उपलव्ध गराई प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धिगरिनेछ।
२.२ स्थानीय उत्पादनहरुको बजार प्रवर्धन	२.२.१ विद्यमान वजार क्षेत्रहरुमा क्रमशः भौतिक पूर्वाधार,सेवा सुविधाहरु उपलव्ध गराउदै साना ठूला व्यापारिक केन्द्रको रुपमा बिकास गर्दै शहरीकरण गरिनेछ। २.२.२ स्थानीय उत्पादनलाई वाह्य वजार क्षेत्र सम्म पुर्याउन सवै प्रकारका यातायात सेवालाई प्रभावकारी बनाइनेछ। २.२.३औद्योगिक सेवा,सूचना प्रवाह,प्रविधि सम्बन्धी सूचना संकलन र वितरणलाई विस्तार गरिनेछ। २.२.४स्थानीय सहकारीहरुको समन्वयमा प्रत्येक वडामा १/१ वटा कृषि सामग्री तथा स्थानीय कृषि उपज एवंघरायसी उपभोगका वस्तु विक्री गर्ने सहकारी पसल सञ्चालनको व्यवस्था मिलाईनेछ। २.२.५स्थानीय हाटवजार केन्द्र निर्माण गरी नियमित रुपमा स्थानीय एवंप्रदेश स्तरीय व्यापार मेला,प्रदर्शनी आयोजनाका लागि सहकारी एवं नीजि क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ।
सहभागिता बढाउने	२.३.१ एकल,सामुहिक,साझेदारीमा उद्योग व्यवसाय स्थापनामा मार्फत महिला,दलित तथा अति विपन्न वर्गको रोजगारी एवंआय

	स्तर वृद्धिका लागि सहजिकरण गरिनेछ। २.३.२ परम्परागत सीप बिकासलाई आधुनिकीकरण गरी त्यसलाई व्यावसायीकरण गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। २.३.३लघु तथा घरेलु उद्योग धितोमा राखी कर्जा प्रवाह गर्ने व्यवस्थाका लागि वित्तीय क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ। २.३.४ सहकारी तथा वित्तीय संस्थासँग समन्वय गरी आवश्यक पुँजी लगानीको अभावमा उद्योग व्यवसाय शुरु गर्न नसकिरहेकाहरुलाई व्यवसाय सञ्चालनको वातावरण श्रृजना गरिनेछ।
२.४ उद्योग,व्यवसाय तथा सेवा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने	२.४.१ लघु,घरेलु तथा साना उद्योगहरुको प्रवर्धनका लागि नीति,दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। २.४.२ उद्योग व्यवसाय बिकास सम्बन्धी कानुन र मापदण्ड बनाई अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ। २.४.३ स्थानीय व्यापार,वस्तुको माग,आपूर्ति तथा अनुगमन,उपभोक्ता अधिकार र हित सम्बन्धी नीति,कानुन,मापदण्ड कार्यान्वयन र नियमन गरिनेछ।
उद्देश्य ३ःनगरवासीको वित्तीय पहुँच वृद्धि गर्नु	
३.१ व्यावसायिक गतिविधि केन्द्रित वित्तीय सेवाको पहुँच वृद्धि गर्ने	३.१.१ बैंकिङ लगानीलाई कृषि क्षेत्रमा वृद्धिगर्न पहल गरिनेछ। ३.१.२ वित्तीय साक्षरताका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३.१.३ आर्थिक कारोवारका लागि बैंक तथा वित्तीयसंस्था मार्फत हुने कारोवारलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। ३.१.४ सहकारीहरुको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणको माध्यमबाट सुशासन प्रवर्धनअभिवृद्धि गरिनेछ। ३.१.५ बैंकिङ कारोवारको भुक्तानी प्रक्रिया तथा कारोवारमा नगदी कारोवार भन्दा बैंकिङ प्रणालीपद्धतिको विकास गर्न वित्तीय संस्थाहरुसँगको समन्वयमा आधार तयार गर्न पहल गरिनेछ।
३.२ बैंकिङ कारोवारमा नगरवासीको सहज पहुँच कायम गर्ने	३.२.१ वडाका विभिन्न भागमा बसोवास गर्ने अशक्त,असाहय,जेष्ठ नागरिकहरुको वित्तीय सेवामा पहुँच सुनिश्चित गर्न घुम्ति बैंकिङ

	प्रणाली सञ्चालन गर्न समन्वय गरिनेछ। ३.२.२ आर्थिक कारोवार विस्तार लागि बैंक तथा वित्तीय शाखा विस्तार गर्ने सहजीकरण गरिनेछ।
उद्धेश्य ४:स्थानीयस्तरमा रोजगारी अवसरहरु वृद्धि गर्नु	
४.१ युवा लक्षित उत्पादन,रोजगारी र आयमा वृद्धि गर्ने	४.१.१ नगरपालिकामा रहेका वेरोजगार युवाहरुलाई प्राथमिकता दिई कृषि,पशुपालन,उद्योग,पर्यटन,निर्माण व्यवसायमा आधारित उद्यम,व्यावसाय र आयोजना सञ्चालन गरिनेछ। ४.१.२ बैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकायुवाहरुलाई कृषि,पशुपालन,माछा र पर्यटनमा आधारित उत्पादन,प्रशोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योग व्यवसाय सञ्चालनको लागि उद्यमशिलता,सीप विकास तालिम,परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ४.१.३ वैदेशिक रोजगारमा जाने कार्यलाई निरुत्साहन गर्न एवंस्थानीय स्तरमै रोजगारीको सुनिश्चितता गर्न रोजगारदाता र बेरोजगार व्यक्तिहरु बीचको पुलको रुपमा रोजगार सेवा केन्द्रलाई प्रभाकारी वनाईनेछ।
उद्धेश्य ५:साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय गन्तव्यहरुको विकास गर्नु	
५.१ पर्यटन पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्ने	५.१.१ नगरपालिका भित्र सम्भावित पर्यटकीय क्षेत्र तथा पर्यटकीय उत्पादनहरु पहिचान गरी विवरण तयार गर्दै गन्तव्य क्षेत्रहरुमा पुग्न आवश्यक सबै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ। ५.१.२ कोशी प्रदेशका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रसँग अन्तरआवद्धता कायम गरी पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ।
५.२ पर्यटकीय सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गर्ने	५.२.१ सामाजिक सञ्जाल लगायत विभिन्न विद्युतीय माध्यमहरुबाट व्यापक प्रचार प्रसार गरी गन्तव्य स्थलहरुको बारेमा जानकारी गराइनेछ। ५.२.२ निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा एक निश्चित समय निर्धारण गरी आन्तरिक एवंवाह्य पर्यटक वृद्धिका लागि पर्यटन महोत्सवहरु आयोजना गरिनेछ।

	५.२.३ उपयुक्त स्थानमा व्यवस्थित होमस्टे र पर्यटकीय स्थलहरुको विकास गरी स्थानीय युवा तथा पर्यटन व्यवसायीहरुलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। ५.२.४ एतिहासिक एवं धार्मिक र पर्यटकीय सम्पधाहरुको पूर्णनिर्माण, प्रवर्धन र प्रचार प्रसार गरिने छ।
५.३ स्थानीय कला र संस्कृतिको संरक्षण गर्ने	५.३.१ पालिकामा उपलव्ध स्थानीय कला तथा साहित्यको संरक्षण गर्न प्रोत्साहन तथा प्रवर्धनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ। ५.३.२स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन वार्षिक रुपमा गरिनेछ। ५.३.३ जिल्ला,प्रदेश तथा राष्ट्रिय पहिचान बनाएका कलाकार तथा श्रष्टालाई प्रोत्साहन र सम्मान गरिनेछ।

४.४अपेक्षित उपलव्धि तथा नतिजा खाका

यस पन्चबर्षीय आवधिक योजनाको कार्यान्वयन पश्चात् धनकुटा नगरवासीको आय तथा रोजगारी अभिवृद्धि भई आर्थिक समृद्धिको दिशातर्फ अग्रसर भएको अवस्था हुनेछ। यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनबाट आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खानपुग्ने परिवारको हालको अवस्थामा उल्लेख्य सुधार पुग्नेछ। आवधिक योजनाको अन्त्य समयमा साना किसानको औषत आयमा वृद्धि भएको हुनेछ। यसैगरी कृषि उपजको व्यवसायिक खेतिका लागि पकेट क्षेत्र कार्यक्रम सञ्चालनमा आउने छन्। तरकारी तथा नगदेबाली खेतिमा संलग्न जनसंख्यामा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ।कृषि, उद्योग व्यवसाय क्षेत्र,बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा सबै नगरवासीहरुको सहज पहुँच पुगेको हुनेछ। यस आवधिक योजनाको समीक्षापश्चातको कार्यान्वयनबाट आर्थिक विकासका क्षेत्रमा हासिल हुने समग्र अपेक्षित नतिजाहरू,योजना समीक्षागर्दाको अवस्था (आधार रेखा),वार्षिक अपेक्षित प्रगति परिमाण,पुष्ट्याइँका आधार तथा पूर्वानुमान एवं जोखिम पक्ष देहायअनुसार रहेका छन् :

४.४अपेक्षित उपलव्धि तथा नतिजा खाका

यस पन्चबर्षीय आवधिक योजनाको कार्यान्वयन पश्चात् धनकुटा नगरवासीको आय तथा रोजगारी अभिवृद्धि भई आर्थिक समृद्धिको दिशातर्फ अग्रसर भएको अवस्था हुनेछ। यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनबाट आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खानपुग्ने परिवारको हालको अवस्थामा उल्लेख्य सुधार पुग्नेछ। आवधिक योजनाको अन्त्य समयमा साना किसानको औषत आयमा वृद्धि भएको हुनेछ। यसैगरी कृषि उपजको व्यवसायिक खेतिका लागि पकेट क्षेत्र कार्यक्रम सञ्चालनमा आउने छन्। तरकारी तथा नगदेबाली खेतिमा संलग्न जनसंख्यामा उल्लेख्य वृद्धि हुनेछ।कृषि, उद्योग व्यवसाय क्षेत्र,बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा सबै नगरवासीहरुको सहज पहुँच पुगेको हुनेछ। यस आवधिक योजनाको समीक्षापश्चातको कार्यान्वयनबाट आर्थिक विकासका क्षेत्रमा हासिल हुने समग्र अपेक्षित नतिजाहरू,योजना समीक्षागर्दाको अवस्था (आधार रेखा),वार्षिक अपेक्षित प्रगति परिमाण,पुष्टयाइँका आधार तथा पूर्वानुमान एवं जोखिम पक्ष देहायअनुसार रहेका छन् :

तालिका ५: आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

सूचक	एकाई	आ व. २०८१/०८२ सम्मको अवस्था	सम्मको लक्ष्य					लक्ष्य	पुस्टयाईका अधार
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८५		
स्थानीय व्यावसायिक कृषि फार्म	संख्या	१४	१६	१८	२०	२१	२३		कृषी शाखा प्रतिवेदन
अगुवा वा व्यावसायिक कृषक	संख्या	१८००	२०००	२०५०	२१००	२१५०	२२००		कृषी शाखा प्रतिवेदन
खाद्यान्न (धान, मकै, गहुँ र जौ) उत्पादन	मे.ट.	२१२९	२३६६	२६०२	२८६२	३१००	३३००		कृषी शाखा प्रतिवेदन
आलु व्यवशायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	१२४	१२७	१२८	१३०	१३२	१३४		कृषी शाखा प्रतिवेदन
तरकारी उत्पादन (आलु सहित)	मे.ट.	३९३२२	४३६९२	४४५६५	४५९०१	४६८१९	४८२२३		कृषी शाखा प्रतिवेदन
व्यावसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	२३	२४	२५	२७	२८	३०		कृषी शाखा प्रतिवेदन
कृषि सहकारी संस्था	संख्या	२४	२४	२६	२७	२९	३०		कृषी शाखा प्रतिवेदन
कृषक समुह	संख्या	१२१	१२२	१२४	१२५	१२७	१२९		कृषी शाखा प्रतिवेदन
सिंचित भूमि	प्रतिशत	४५	४८	४९	४९	५०	५१		कृषी शाखा प्रतिवेदन
प्रयोगमा आएका सिंचाई प्रविधि	संख्या	२	२	२	३	३	३		कृषी शाखा प्रतिवेदन

सिंचाई प्रविधिको प्रकार	संख्या	३	३	३	३	३	३		कृषी शाखा प्रतिवेदन
गाई फार्म	संख्या	३०	३०	३१	३३	३५	३७		पशु शाखा प्रतिवेदन
बाख्रा फार्म	संख्या	२५	२६	२७	२९	३२	३५		पशु शाखा प्रतिवेदन
बंगुर फार्म	संख्या	१२	१४	१५	१७	१८	२०		पशु शाखा प्रतिवेदन
कुखुरा फार्म	संख्या	१५	२०	२५	३०	३५	४०		पशु शाखा प्रतिवेदन
दुग्घ उत्पदान संस्था	संख्या	५	५	५	५	६	६		पशु शाखा प्रतिवेदन
दुग्ध चिस्यान केन्द्र/संकलन केन्द्र	संख्या	१२	१२	१२	१२	१२	१२		पशु शाखा प्रतिवेदन
क्रियाशिल ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	१२	१२	१३	१३	१४	१४		पशु शाखा प्रतिवेदन
कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	संख्या	७	८	९	९	१०	१०		पशु शाखा प्रतिवेदन
पशुपन्छी वधशाला	संख्या	१	१	२	२	२	२		पशु शाखा प्रतिवेदन
नगरपालिकामा दर्ता उद्योग व्यवसाय	संख्या	१६००	१८००	१९००	१९५०	२०५०	२१००		पालिकको अभिलेख
मठ मन्दिर निर्माण	संख्या	२२	२४	२५	२७	२८	३०		पालिका प्रोफाइल
औषत दैनिक आन्तरिक पर्यटक आगमन	संख्या	२५	३०	३५	४०	४५	५०	-	स्तलगत अनुमान

पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा रेस्टुरेन्ट	संख्या	८	८	८	१०	१०	१२	-	स्तलगत अनुमान
दैनिक पर्यटक राख्ने सामर्थ्य	संख्या	३००	३००	३००	४००	४००	५००	-	स्तलगत अनुमान
स्थानीय स्तरमा सञ्चालित सहकारी	संख्या	५६	५६	५८	५८	५९	५९		उनपा अभिलेख
सहकारीमा पहुँच घरबाट ३०) मिनेट भित्रको पैदल यात्रामा सहकारीमा पहुँच भएका परिवार	प्रतिशत	९०	९२	९५	९७	९९	९९		उनपा अभिलेख
रोजगारी सिर्जना गर्न सञ्चालित आयोजना	संख्या	५	६	७	८	९	१०		

स्रोतः मध्यमकालीन खर्च संरचन(२०८१/०८२-२०८३/०८४)/विषयगत विवरण

४.५ रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाले तय गरेको आर्थिक विकास क्षेत्रको नतिजा हासिल गर्न नगरपालिकाले आफ्नै स्रोत,स्थानीय संघ/संस्था,समुदाय,निजी क्षेत्र, गैसस,प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी प्राथमिकता आधारमा योजना अवधिमा लागि देहायअनुसारको रणनीतिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ :

तालिका ६: आर्थिक विकास क्षेत्रको रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना

			वजेट अनुमान रू हजारमा					
कार्यक्रम	इकाइ	लक्षय	२०८१/०८२	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	जम्मा
कृषि तथा खाद्यसुरक्षा								
धान/मकै/गहुँ/जौं/फापर लगायत अन्न बालि प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	७५००	८२५०	९०७५	९९८३	१०९८१	४५७८८
तरकारी वालि प्रवर्धन कार्यक्रम (बेमौसमी समेत)	सालवसाली	५	४५००	४९५०	५४४५	५९९०	६५८८	२७४७३
कृषि वजार व्यवस्थापन	सालवसाली	५	३५००	३८५०	४२३५	४६५९	५१२४	२१३६८
कोल्ड स्टोर निर्माण कार्यक्रम	सालवसाली	५	४०००	४४००	४८४०	५३२४	५८५६	२४४२०
स्थानीय रैथाने वाली प्रवर्धन तथा टनेल खेति प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	४५००	४९५०	५४४५	५९९०	६५८८	२७४७३
फलफुल विकास कार्यक्रम (कौसी खेतीसमेत)	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
फलफुल तथा तरकारी संकलन केन्द्र निर्माण	सालवसाली	३	२७००	२९७०	३२६७	०	०	८९३७
खध्य गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	
कृषि यन्त्रीकरण कार्यक्रम	सालवसाली	५	४१७३३	४५९०६	५०४९७	५५५४७	६११०१	२५४७८४
बालि उपचार कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
जम्मा			**७२४३३**	**७९६७६**	**८७६४४**	**९२८१५**	**१०२०९६**	**४२८५५९**
पशुपन्छी								

गाई/भैसी/बाखा/बंगुर पालन प्रवर्धन कार्यक्रम (पकेट क्षेत्र समेत)	सालवसाली	५	७१५४	७८६९	८६५६	९५२२	१०४७४	४३६७६
मत्स्य तथा माहुरी विकास कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
पन्छी पालन विकास कार्यक्रम (पकेट क्षेत्र समेत)	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
प्रविधि विकास तथा प्रसार	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
डेरी उद्योग संचालन कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
नश्ल सुधार कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
पशु उपचार कार्यक्रम	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
जम्मा			**१४६५४**	**१६११९**	**१७७३१**	**१९५०४**	**२१४५५**	**८९४६४**
उद्योग तथा व्यवसाय प्रवर्धन								
व्यवसाय प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	८००	८८०	९६८	१०६५	११७१	४८८४
स्थानीय उत्पदान प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	१८२४	२००६	२२०७	२४२८	२६७१	१११३६
स्थानीय तथा साना उद्योग व्यवस्थापन कार्यक्रम	सालवसाली	५	७००	७७०	८४७	९३२	१०२५	४२७४
स्थानीय मदिरा उद्योग प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	२००	२२०	२४२	२६६	२९३	१२२१
व्यवशाय संचालन सचेतना तथा तालिम कार्यक्रम	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६६	७३२	३०५३
जम्मा			**४०२४**	**४४२६**	**४८६९**	**५३५६**	**५८९२**	**२४५६७**
वैक, वित्त् तथा सहकारी								
वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	सालवसाली	५	१००६	११०७	१२१७	१३३९	१४७३	६१४२
सहकारी विकास तथा प्रवर्दन	सालवसाली	५	१००६	११०७	१२१७	१३३९	१४७३	६१४२
जम्मा			**२०१२**	**२२१३**	**२४३५**	**२६७८**	**२९४६**	**१२२८३**

सिचाइ								
वैकल्पिक सिचाइ कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
सिंचाई कुलो मर्मत तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	सालवसाली	५	४८८९	५३७८	५९१६	६५०७	७१५८	७८७४
कुवा तथा आकासे पानि व्यवस्थापन कार्यक्रम			१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	२४१६
प्लास्टिक पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
जम्मा			**९३८९**	**१०३२८**	**११३६१**	**१२४९७**	**१३७४६**	**२८६०५**
श्रम तथा रोजगार								
सिप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	सालवसाली	५	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	४८३२	२०१४७
बैदेशिक रोजगार सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
स्वरोजगार तथा उध्यमसिलता विकास	सालवसाली	५	७११३	७८२४	८६०७	९४६७	१०४१४	४३४२६
सालवसाली कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
जम्मा			**१३४१३**	**१४७५४**	**१६२३०**	**१७८५३**	**१९६३८**	**८१८८८**
पर्यटन विकास								
पर्यटकिय गन्तव्य पहिचान कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
स्थानीय तथा सास्कृतिक पर्यटन प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
बाघेखोला सिलढुंगा पदमार्ग निर्माण	संख्या	१	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
धनकुटे खोला चुलिबन पदमार्ग निर्माण	संख्या	१	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
पार्क निर्माण तथा व्यवस्थापन	संख्या	१	८६०८	९४६९	१०४१६	११४५७	१२६०३	५२५५३
सम्पदा तथा धार्मिक पर्यटन प्रवर्दन	संख्या	१	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
जम्मा			**१८१०८**	**१९९१९**	**२१९११**	**२४१०२**	**२६५१२**	**११०५५१**

जम्मा अर्थिक क्षेत्र			१३४०३३	१४७४३६	१६२१८०	१७४८०४	१९२२८५	७७५९१७

४.६ रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमको स्थानगत विवरण निम्नाअनुसार रहेको छः

तालिका ७:आर्थिक विकास क्षेत्रका रणनीतिक कार्यक्रम तथाआयोजनाको स्थानगत विवरण

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	कुल लक्ष्य (०८४/०८५)	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण	सहकार्य
१.कृषि तथा खाद्य सुरक्षा					
धान/मकै/गहुँ/जौं/फापर लगायत अन्न बालि प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका कृषि शाखा	वडा नं. १, २, ३, ४, ६, ७, ८, ९, १०	प्रदेश सरकार
तरकारी वालि प्रवर्धन कार्यक्रम(बेमौसमी समेत)	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार
कृषि वजार व्यवस्थापन	स्थान	२	नगरपालिका कृषि शाखा	नगर पालिकाको निर्णय	राजस्व बाँडफाड
कोल्ड स्टोर निर्माण कार्यक्रम	संख्या	२	नगरपालिका कृषि शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	संघीय सरकार
स्थानीय रैथाने वाली प्रवर्धन तथा टनेल खेति प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि शाखा	सवै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
फलफुल विकास कार्यक्रम(कौसी	वडा	५	नगरपालिका कृषि शाखा	वडा नं. २, ३, ४, ९,	प्रदेश सरकार/नगरपालिका

खेतीसमेत)				१०	
फलफुल तथा तरकारी संकलन केन्द्र निर्माण	वडा	२	नगरपालिका कृषि शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	संघिय सरकार /नगरपालिका
खध्य गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
कृषि यन्त्रीकरण कार्यक्रम	वडा	४	नगरपालिका कृषि शाखा	वडा नं. १, ३, ६, १०	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
बालि उपचार कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका कृषि शाखा	सबै वडा	आन्तरिक श्रोत
२. सिंचाई विकास					
वैकल्पिक सिचाइ कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	नगरपालिका
सिंचाई कुलोमर्मत तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	६	नगरपालिका कृषि शाखा	वडा नं. १, ३, ५, ६, ७, ८	संघीय/प्रदेश सरकार
कुवा तथा आकासे पानि व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	१	नगरपालिका कृषि शाखा	वडा नं. ६	प्रदेश सरकार
प्लास्टिक पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन	वडा	२	नगरपालिका कृषि शाखा	वडा नं. ४, ८	प्रदेश/नगरपालिका
३. पशुपन्छी विकास					
गाई/भैशी/बाख्रा/बंगुर/बाख्रा पालन प्रवर्धन कार्यक्रम (पकेट क्षेत्र समेत)	वडा	५	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	वडा नं. १, २, ३, ७, ८	संघीय/प्रदेश सरकार

मत्स्य तथा माहुरी विकास कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	नगरपालिका
पन्छी पालन विकास कार्यक्रम(पकेट क्षेत्र समेत)	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
प्रविधि विकास तथा प्रसार	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	सबै वडा	संघीय/प्रदेश सरकार
डेरी उद्योग संचालन कार्यक्रम	संख्या	४	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	प्रदेश सरकार
नश्ल सुधार कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
पशु उपचार कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका कृषि तथा पशुपन्छी शाखा	सबै वडा	संघीय/प्रदेश सरकार/नगरपालिका
४.उद्योगर व्यापार					
व्यवसाय प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका उद्योग शाखा	सबै वडा	संघीय/प्रदेश सरकार/नगरपालिका
स्थानीय उत्पदान प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका उद्योग शाखा	पालिका भर	संघीय/प्रदेश सरकार/नगरपालिका
स्थानीय तथा साना उद्योग प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका उद्योग	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका

			शाखा		
स्थानीय मदिरा उद्योग प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका उद्योग शाखा	नगरपालिका क्षेत्र	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
व्यवशाय संचालन सचेतना तथा तालिम कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका उद्योग शाखा	नगरपालिका क्षेत्र	संघीय/प्रदेश सरकार/नगरपालिका सरकार
५.श्रम तथा रोजगार					
सिप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका श्रम तथा रोजगार शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
बैदेशिक रोजगार सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका श्रम तथा रोजगार शाखा	पालिका क्षेत्र	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
स्वरोजगार तथा उद्यमशीलता विकास	वर्ष	५	नगरपालिका श्रम तथा रोजगार शाखा	पालिका क्षेत्र	नगरपालिका
सालवसाली कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका श्रम तथा रोजगार शाखा	पालिका क्षेत्र	संघीय/प्रदेश सरकार
६. बैंक, सहकारी र वित्तीयसेवा					
वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका राजस्व शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार
सहकारी विकास तथा प्रवर्दन	वर्ष	५	नगरपालिका राजस्व	सबै वडा	नगरपालिका

			शाखा		
७. पर्यटन					
पर्यटकिय गन्तव्य पहिचान कार्यक्रम	वर्ष	२	नगरपालिका पर्यटनशाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार
स्थानीय तथा सास्कृतिक पर्यटन प्रवर्धनकार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका पर्यटन शाखा	सबै वडा	संघीय/प्रदेश सरकार
बाघेखोला सिलढुंगा पदमार्ग निर्माण	संख्या	१	नगरपालिका पर्यटन शाखा	वडा नं. ६	संघीय/प्रदेश सरकार
धनकुटे खोला चुलिबन पदमार्ग निर्माण	संख्या	१	नगरपालिका पर्यटन शाखा	वडा नं. ८	संघीय/प्रदेश सरकार
पार्क निर्माण तथा व्यवस्थापन	वडा	५	नगरपालिका पर्यटन शाखा	वडा नं. ३, ४, ६, ९, १०	संघिय/प्रदेश सरकार
सम्पदा तथा धार्मिक पर्यटन प्रवर्दन	वर्ष	५	नगरपालिका पर्यटन शाखा	सबै वडा	नगरपालिका

४.७ आर्थिक विकास क्षेत्रका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

तालिका ८:आर्थिक विकास क्षेत्रका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
धान/मकै/गहुँ/जौं/फापर लगायत अन्न बालि प्रवर्धन कार्यक्रम	२	३	२
तरकारी वालि प्रवर्धन कार्यक्रम(बेमौसमी समेत)	१,२	३	२
कृषि वजार व्यवस्थापन	१, २	३	३
कोल्ड स्टोर निर्माण कार्यक्रम	९	३	२
स्थानीय रैथाने वाली प्रवर्धन तथा टनेल खेति प्रवर्धन कार्यक्रम	१, २	३	२
फलफुल विकास कार्यक्रम(कौसी खेतीसमेत)	१, २	३	२
फलफुल तथा तरकारी संकलन केन्द्र निर्माण	१, २	३	२
खध्य गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	१, २	३	३
कृषि यन्त्रीकरण कार्यक्रम	९	३	३
बालि उपचार कार्यक्रम	१, २, ९	३	३
वैकल्पिक सिचाइ कार्यक्रम	१३	३	२

सिंचाई कुलोमर्मत तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	१३	३	२
कुवा तथा आकासे पानि व्यवस्थापन कार्यक्रम	१३	३	२
प्लास्टिक पोखरी निर्माण तथा व्यवस्थापन	१३	३	२
गाई/भैशी/बाख्रा/बंगुर/बाख्रा पालन प्रवर्धन कार्यक्रम (पकेट क्षेत्र समेत)	९	२	३
मत्स्य तथा माहुरी विकास कार्यक्रम	१, २	३	२
पन्छी पालन विकास कार्यक्रम(पकेट क्षेत्र समेत)	१, २	३	३
प्रविधि विकास तथा प्रसार	१२	२	३
डेरी उद्योग संचालन कार्यक्रम	१, २	२	३
नश्ल सुधार कार्यक्रम	८	३	३
पशु उपचार कार्यक्रम	८	३	३
व्यवसाय प्रवर्धन कार्यक्रम	१२	३	३
स्थानीय उत्पदान प्रवर्धन कार्यक्रम	८	३	३
स्थानीय तथा साना उद्योग प्रवर्धन कार्यक्रम	१२	३	३

स्थानीय मदिरा उद्योग प्रवर्धन कार्यक्रम	१२	२	३
व्यवशाय संचालन सचेतना तथा तालिम कार्यक्रम	४	३	३
सिप तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	४	३	३
बैदेशिक रोजगार सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	१, २	३	३
स्वरोजगार तथा उध्यमसिलता विकास	१	३	२
सालवसाली कार्यक्रम	१	३	३
वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	१	३	३
सहकारी विकास तथा प्रवर्दन	१	३	३
पर्यटकिय गन्तब्य पहिचान कार्यक्रम	८	३	३
स्थानीय तथा सास्कृतिक पर्यटन प्रवर्धनकार्यक्रम	८	३	३
बाघेखोला सिलढुंगा पदमार्ग निर्माण	८	३	३
धनकुटे खोला चुलिबन पदमार्ग निर्माण	८	३	३
पार्क निर्माण तथा व्यवस्थापन	८	३	२
सम्पदा तथा धार्मिक पर्यटन प्रवर्दन	४	३	३

परिच्छेद पाँच

सामाजिक विकास

५.१ पृष्ठभूमि

भौतिक विकास सँगै सामाजिक विकास गुणस्तरीय जीवन प्राप्तिमा केन्द्रित विकासको बहुआयामिक अवधारणा हो। धनकुटा नगरपालिकाले तर्जुमा गरेको आवधिक विकास योजनाको क्षेत्रगत योजनाका रूपमा सामाजिक विकास योजना व्यक्तिकोसक्षमता,आत्मसम्मान तथा समविकासको अभिवृद्धिमा केन्द्रित रहेको छ। यस क्षेत्रगत योजनाअन्तरगत शैक्षिक विकास,स्वास्थ्य तथा पोषण,खानेपानी तथा सरसफाई,लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण,युवा तथा खेलकुद र भाषा,कला तथा संस्कृति गरी कुल ६ उप-क्षेत्रहरू समेटिएका छन्।

वृहत जंन आन्दोलनको पृष्टभूमिमा निर्माण भएको नेपालको संविधानले सामाजिक विकास सम्बन्धी सवालहरूलाई उच्च महत्व दिएको छ। संविधानले मौलिक हकअन्तरगत प्राथमिक तहसम्मको अनिवार्य शिक्षा,माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा,मातृभाषामा शिक्षाका अवसर,आधारभूत तहको स्वास्थ्य सेवा तथा पोषण सुविधा,क्षमता विकास,सामाजिक न्याय तथा समावेशी प्रतिनिधित्व र भाषा तथा संस्कृति संरक्षणको हकलाई प्रत्याभूत गरेको छ। यसैगरी,नेपालको संविधानमा उल्लेखित राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिमा सबै वर्ग, नागरिकको शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा पहुँचको सुनिश्चितता, आर्थिक,सामाजिक तथा सांस्कृतिक रूपले पिछडिएको वर्गको हितको लागि विशेष व्यवस्था रहेको छ।

सामाजिक विकासको सन्दर्भमा नेपालले धेरै पहिले देखि जनाभुमी र कल्याणकारी नीति लिई आएको पाईन्छ। पछिल्लो समयमा दिगो विकास लक्ष्य,१६औं योजना, कोशी प्रदेशको दोश्रो आवधिक योजना र धनकुटानगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम, वार्षिक बजेट तथा योजनामा शिक्षा,स्वास्थ्य,पोषण,खानेपानी तथा सरसफाइ,भाषा तथा संस्कृति संरक्षणसहित महिला,दलित,बालबालिका,सामाजिक न्याय जस्ता विषयहरू उच्च प्राथमिकतामा रहेका छन्।दिगो विकास लक्ष्यअन्तरगत गुणस्तरीय शिक्षा,स्वास्थ्य एवं पोषणमा सहज पहुँच तथा सबैको मर्यादित जीवनयापनका लागि अवसर उपलव्ध गराउने विषयलाई महत्व दिइएको छ। यस परिच्छेदमा सामाजिक विकास क्षेत्रका उप-क्षेत्रगतहरूको सम्भावना,अवसर,समस्या तथा चुनौतीको विश्लेषण लगायत सोच,लक्ष्य,उद्देश्य,रणनीति तथा कार्यनीति एवं रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समावेश गरिएको छ।

५.२ सामाजिक विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौति

५.२.१ शिक्षा, विज्ञान र प्रविधि

सम्भावना तथा अवसर

धनकुटा नगरपालिकाको कुल साक्षरतादर राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजाअनुसार ८४.५प्रतिशत रहेको छ जसमा महिला साक्षरतादर ७८.९ प्रतिशत र पुरूष साक्षरता दर ९०.६ प्रतिशत रहेको छ।भौगोलिक सहजता तथा पूर्वाधार विकासको अवस्थाका कारण धनकुटा नगरपालिकालाई शिक्षाको

केन्द्रको रुपमा विकास हुदै आएको एतिहासिक विरासत अधावधी कायमै छ। नगरपालिकाको शिक्षा प्रणालीमा स्थानीय आवश्यकता सुहाउँदो शिक्षा ऐन, नियमावली तथा योजना र कार्यविधि बनाई त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिएको छ। विद्यालयहरुको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न व्यवहारिक तथा रोजगारमुखि शिक्षा प्रणालीलाई अवलम्बन गर्ने,शिक्षकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष कार्यक्रम लागु गर्ने,सबै विद्यालयहरुलाई सूचना र प्रविधियुक्त बनाउने र प्रत्येक वडामा नमुना व्यावसायिक विद्यालय सञ्चालन गर्ने नीति लागु गर्न सकिने अवसर छ। धनकुटा बहुमुखी क्याम्पस ईतिहासमा शौक्षिक केन्द्रको रुपमा रहेको थियो। अधावधी भौतिक पूर्वाधार, जग्गा र सहजताको हिसाबले धनकुटा क्याम्पसलाई विभिन्न विषय शिक्षाको अध्यापन अनुसन्धानको केन्द्र बनाउन सकिने अवसर छ। विभिन्न भाषा भाषी रीतिरिवाज धर्मसंस्कृति हरुको अध्ययन र अनुसन्धान, संरक्षण विकास र त्यसको जर्गेना गर्ने कार्यलाई विशेष जोड दिइएको छ। प्रविधिको उपयोग र विस्तारले व्यापकता पाउदै गएको छ।

समस्या तथा चुनौती

शिक्षा क्षेत्रमा भौतिक पूर्वाधारको आधुनिकीरण नहुनु, वसाई सराईले विद्यार्थी संख्या घट्दै जानु, परिवर्तित अवस्थामा शिक्षा प्रणाली व्यवसायिक र उत्पादनमुखी हुन नसक्नु,मध्यम तथा निम्न आय भएका र आदिवासी,जनजाति साथै सुकुम्वासी परिवारका बालबालिकाहरुका लागि विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री अभाव,विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा अनुसन्धान तथा आविष्कारका लागि प्रोत्साहनको कमी रहेका छन्।

त्यस्तै, नगरपालिकामा शुष्म तथ्याङ्कको सूचना व्यवस्थापन कमजोर रहेकाले सूचनामा आधारित योजना निर्माण गर्न कठिनाइ रहेको छ। सामाजिक क्षेत्रमा शिक्षा,स्वास्थ्य,खानेपानी,सरसफाइलगायतका क्षेत्रको आधारभूत तथ्याङ्क पर्याप्त रहेका छैन। सामुदायिक विद्यालयहरूको समग्र शैक्षिक गुणस्तर तुलनात्मक रुपमा कमजोर रहेको छ। एकातिर विद्यालय छाड्ने र कक्षा दोहोर्याउने तथा छोड्ने दर पनि छदैछ भने अर्कातिर विद्यालय उमेर समूहका उल्लेख्य सङ्ख्यामा बालबालिका विद्यालय बाहिर रहने अवस्था पनि बाँकी नै छ। यस नगरपालिकामा शैक्षिक बेरोजगारी तथा प्रतिभा पलायन व्यापक हुँदै गएको छ। विद्यालयमा सरसफाइ, खानेपानी, कक्षाकोठा व्यवस्थापन, सिकाइ सामग्री तथा पूर्वाधारको कमी रहेको छ।

नगरपालिकाले प्रयास गर्दागर्दै पनि दक्ष जनशक्तिको अभावले गर्दा हालसम्म नगरपालिकाको शैक्षिक योजना र निर्माण भएपछि लागत उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन। पाठ्यक्रम प्रबोधीकरण,मागमा आधारित र विद्यालय व्यवस्थापन तालिम,विद्यालयमा प्रविधिको उचित प्रयोग हुन सकेको छैन। विद्यालयहरूमा विद्यार्थी/शिक्षक अनुपात र दरबन्दी मिलान गर्न सकिएको छैन। यसका लागि नगरपालिकाले आवश्यक रणनीतिक योजना बनाएर कार्य गर्न आवश्यक रहेको छ।

५.२.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

सम्भावना तथा अवसर

नगरपालिकामा आवश्यक सेवा सुविधा प्राप्त अस्पतालका साथै स्वास्थ्य केन्द्रहरु रहेका छन्। नगरपालिकाले निशुल्क स्वास्थ्य शिविरको व्यवस्था,खोप कार्यक्रमलाई व्यवस्थित बनाउने,मातृ तथा नवजात शिशु मृत्यू दर घटाउने,तथा ५ बर्ष मुनिका बालबालिकाहरु तथा १५ देखि ४९ बर्षका महिलाको पोषण स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न वडा-वडामा बर्थिङ्ग सेन्टर सहितको स्वास्थ्य चौकीको व्यवस्था गर्ने,व्यवहार परिवर्तनका लागि आवश्यक कार्यक्रम अधि सार्ने र स्वास्थ्य सेवालाई ज्येष्ठ नागरिक,लैङ्गिक तथा अपाङ्ग मैत्री बनाउने कार्यकमहरु सञ्चालन गरेको छ। पछिल्ला दिनमा स्वास्थ्य तथा पोषणका क्षेत्रमा सकारात्मक सुधारहरु भएका छन्।

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक तथा स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको हक सुनिश्चित गरेको छ। नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्य अन्तरगत सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्धनगर्ने रहेको छ। सङ्घीय तथा प्रादेशिक आवधिक योजनामा स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र मुख्य प्राथमिकता क्षेत्रका रूपमा रहेको छ।

यस नगरपालिकामा तर्फा प्रदेश स्तरको सरकारी अस्पताल १, आयुर्वेदिक सरकारी अस्पताल १, स्वास्थ्य चौकी १, शाहरी स्वास्थ्य केन्द्र ३, शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक ३, गाउँघर क्लिनिक १६ र ४५ जना महिला स्वयंसेविकाले सेवा प्रदान गरिरहेका छन।साथै नीजि स्वास्थ्य संस्था तर्फ ७ वटा बिभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरुले सेवा पुर्याई रहेका छन्।

समस्या तथा चुनौती

सन्तुलित आहार र स्वस्थ जीवनशैली प्रति अभ्यस्त नहुनु, पाँच वर्षमुनिका करिब आधा बालबालिका र प्रजनन उमेरका महिलामा न्यून पोषण र रक्तअल्पता रहनु,नसर्ने प्रकृतिका रोगको प्रकोप बढ्नु,सरूवा रोग जनस्वास्थ्य समस्याका रूपमा रहनु, ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य बढी जोखिममा रहनु,वंशाणुगत तथा जन्मजात रोग,वातावरणीय स्वास्थ्य,युवा किशोर-किशोरीको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्यको सम्बोधन नहुनु,जलवायु प्रदूषण,खाद्य असुरक्षा तथा प्राकृतिक विपद्ले सृजना हुने स्वास्थ्यमा बढ्दो खतरा हुनु,आम नागरिकले सरल र सहज स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न नसक्नु,निरोधात्मकर उपचारात्मक स्वास्थ्य पद्धति प्रति सन्तुलित सचेतनाको अभाव हुनुआदि प्रमुख समस्या हुन्।

आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु,गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य प्रणालीलाई स्वास्थ्य सेवाको मूल प्रवाहमा एकीकरण गर्नु,निजी क्षेत्रका स्वास्थ्य संस्थाको नियमन गर्नु तथा स्वास्थ्य सेवा शुल्क आम नागरिकको पहुँचमा राख्नु,स्वास्थ्यसम्बन्धी जनशक्ति र पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु,प्रेषण स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउनु,अत्याधुनिक प्रविधि र उपकरणको उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु,दुर्गम र पिछडिएको क्षेत्रमा विज्ञ तथा स्वास्थ्य जनशक्ति टिकाई राख्नु,सबै

नागरिकलाई स्वास्थ्य बीमाको दायरामा ल्याउनु,निर्धारित निःशुल्क औषधी उपलब्ध गराउनु,उपचारमा अनुसन्धान पद्धति अबलम्बन गर्नु,अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सरसफाइ र फोहोर मैलाको दीगो व्यवस्थापन गर्नु आदि प्रमुख चुनौतीहरु रहेका छन्।

५.२.३ महिला वालवालिका तथा सामाजिक समावेशीकरण

सम्भावना तथा अवसर

नेपालको संविधानले महिला,बालबालिका तथा सामाजिक समावेशीकरणका सवालहरूलाई महत्वका साथ सम्बोधन गरेको छ। लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई तीनवटै तहका सरकारले आ-आफ्नो नीति तथा कार्यक्रममा महत्व दिइएको छ। मर्यादित जीवन तथा समावेशी विकासलाई नेपालले लिएको दिगो विकास लक्ष्यले आत्मसात् गरेको छ। स्थानीयस्तरमा आमा समूह गठन भएका छन। स्थानीय स्तरमा गठन हुने उपभोक्ता समिति लगायतका समितिहरुमा महिला तथा अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व सुनिस्चित हुने गरेको छ। बिद्यालयहरुमा बालक्लव गठन भएका छन् ।ज्येष्ठ नागरिक सम्मान,निःशुल्क स्वास्थ्य परीक्षण सेवा उपलव्ध रहेको छ। लक्ष्यित वर्गको हितका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम,हिंसा न्यूनीकरण,आयमूलक र सीपमूलक कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन्।

लैङ्गिक हिंसा,बालविवाह तथा बहुविवाहसम्बन्धी सचेतना वृद्धि हुँदै गएको छ। स्थानीयस्तरमा लक्षित वर्गका तालिम तथा स्वरोजगारीका कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन्। महिला हक अधिकारको सुरक्षा,पहिचानको सुनिश्चितता,महिला समानता तथा सशक्तीकरण गर्नुका साथै लैङ्गिक हिंसालाई अन्त्य गर्ने प्रतिवद्धता रहनु,घरेलु हिंसा अन्त्य गर्नकालागि कार्यक्रमहरू हुनु,नगरपालिका नेतृत्व समाजिक समावेशीकरण र सशक्तीकरणका लागि प्रतिवद्ध रहनु नगरपालिकाको सवल पक्षको रुपमा रहेको छ।

समस्या तथा चुनौती

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारहरुले महिला,बालबालिका तथा सामाजिक समावेशीकरण र सामाजिक न्यायका सवालहरूलाई महत्वका साथ सम्बोधन गरेता पनि आर्थिक,सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको प्रभावकारी उपस्थिति रहेको छैन।लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण सम्बन्धी खण्डीकृत सूचनाको कमी हुनु र भएकाकार्यक्रमको मूलप्रवाहीकरण नहुनु,आर्थिक स्रोत र साधनमा पहुँच न्यून रहनु,लैङ्गिक हिंसामा कमी नआउनु,नयाँ किसिमका लैङ्गिक तथा घरेलु हिंसा देखा पर्नु,महिला तथा पछाडि परेका वर्गमाथि जातीय,क्षेत्रीय,वर्गीय,सामाजिक,धार्मिक तथा साँस्कृतिक विभेद कायम रहनु,ग्रामीण महिलाको आर्थिक अवस्थामा सुधार नहुनु,महिला हिंसा,बाल विवाह,दाइजोजस्ता कुप्रथा कायम रहेका छन्। सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्व स्थापित नहुनु आदि प्रमुख समस्या रहेका छन।

परम्परागत सोच रहेको नेपाली समाजमामहिलाको नेतृत्व स्थापित गराउनु,महिला तथा पिछडिएका वर्गप्रतिको विभेदपूर्ण दृष्टिकोणमा परिवर्तन ल्याउनु,पछि पारिएका वर्गलाई आर्थिक तथा सामाजिक जिवनमा सक्षम बनाउनु,स्रोत साधनको पहुँच रहेको असमानता घटाउनु,निर्णय क्षमतामा वृद्धि गर्नु,लैङ्गिक तथा घरेलु

हिसा घटाउनु,विभिन्न समुदायबीच जातीय,क्षेत्रीय,वर्गीय तथा धार्मिक,सामाजिक र साँस्कृतिक विभेद समाप्त पार्नु,ग्रामीण महिलाको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउनु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

५.२.४ खानेपानी तथा सरसफाई

सम्भावना तथा अवसर

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाईमा पहुँचको हक सुनिश्चित गरेको छ। सरकारले एक घर एक धारा कार्यक्रमलाई महत्व दिएको छ। सरकारी स्तरवाट धनकुटा नगरपालिकाको बजार क्षेत्रमा खानेपानी वितरण भइरहेको छ। पानीको मुहानको कमीका कारण सुक्खा याममा धनकुटा नगरपालिकाले पानीको कामि भोगिरहनु परेको छ।ग्रामीणक्षेत्रमा पनि पानीका मुहान सुक्ने क्रम बढ्दै गएको छ। सबै घरपरिवारमा शौचालयको निर्माणभइ सकेको छ। सरकारी,नीजि र समुदायको त्रिपक्षीय सहकार्यमा आधारित खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम पूर्ण सरसफाईका सूचकहरुलाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने र स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई सम्वन्धी सचेतना तथा व्यवहार परिवर्तनबारे कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ।

विद्यालयमा छात्र र छात्राहरूका लागि शौचालयको व्यवस्था गरिएको छ। खानेपानी तथा सरसफाइसम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि गर्न नगरपालिका, आमा समूह तथा स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूलाई समय-समयमा परिचालन गरिने गरेको छ। खानेपानी तथा सरसफाई सेवा एवं संरचनाको विकास तथा विस्तारमा नगरपालिका, विकास साझेदार,उपभोक्ता समिति,गैरसरकारी संस्था तथा स्थानीय नागरिकको सहभागिता बढ्दै जानु,विभिन्न वडामा खानेपानी तथा सरसफाइका लागि टोल तथा स्थानीय क्लबहरूको क्रियाशीता बढ्दै जानु,खानेपानीलाई व्यवस्थित गर्न मिटर जडान गर्नु, सरसफाइ कार्यक्रमले स्थानीय स्तरमा समेत सामाजिक अभियानको रुप लिनु खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रका केही प्रमुख सवल पक्षहरू हुन्। धनकुटा नगरपालिका मुलुककै सफा शहरको रुपमा परिचित हुनु स्थानीय वासिन्धाको सरसफाई प्रतिको सजकता र नगरपालिकाको पहलकदमी को रुपमा लिन सकिन्छ।

समस्या तथा चुनौती

खानेपानीका स्रोत भएता पनि संरक्षण र सरसफाई चेतनाको कमी,खानेपानीसम्बन्धी ऐन,कानुन तथा नीति/नियम तयार भई नसक्नु,खानेपानी तथा सरसफाइ गुरुयोजना नहुनाले योजना बनाएर कार्य गर्न कठिनाइ भइरहेको छ। खानेपानी तथा सरसफाइका लागि नीति, नियम तयार नहुनु, खानेपानी सम्बन्धी संस्थागत पूर्वाधार र प्राविधिक जनशक्तिको कमी, आधारभूत सरसफाइ बारेमा जनचेतना फैलाउँदै फोहोर मैलाको दीगो व्यवस्थापन गर्न नसक्नु,परिचालन र नेतृत्वको विकास गर्न नसक्नु आदि प्रमुख समस्या हुन्।

सबै नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्ने,नगरपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त बनाउनु,पानीको गुणस्तर कायम गर्नु, शहरी क्षेत्रमा ढल निकासको उचित व्यवस्था हुनु ठूला आयोजनाका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन हुनुआदि प्रमुख चुनौतीहरु हुन्।

५.२.५ युवा तथा खेलकुद

सम्भावना तथा अवसर

नेपालको संविधानले युवा सशक्तीकरण तथा परिचालनलाई उच्च महत्व दिँदै राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक,आर्थिक,सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरूको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने कुरालाई निर्दिष्ट गरेको छ। राष्ट्रिय युवा नीति,२०७२ ले युवाका आधारभूत अधिकारहरूको प्रत्याभूति गर्दै युवा सशक्तीकरणका माध्यमबाट सामर्थ्यवान्,उद्यमशील,सिर्जनशील तथा वैज्ञानिक एवं सकारात्मक सोचयुक्त समृद्ध युवाशक्ति तयार गरी राष्ट्रको राजनीतिक,आर्थिक,सामाजिक र सांस्कृतिक जीवनमा अर्थपूर्ण योगदान दिन सक्ने गरी राष्ट्रका युवालाई नेतृत्वदायी भूमिकामा स्थापित गराउने सोच लिएको छ। कोशी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले युवा,महिला र बालबालिकाहरूलाई समान तर प्रतिस्पर्धी अवसर सिर्जना गर्दै खेलकूदको समग्र विकास गर्ने उद्देश्य लिएको छ।

धनकुटा नगरपालिकाका १० वटै वडामा स्थानीय खेलमैदान व्यवस्थित गर्न नसकिएको भएता पनि स्थानीय युवाहरूले विद्यालयमा रहेका खेलमैदानहरू व्यवस्थापन गरी स्थानीय स्तरमा खेलकुद कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छन्।युवा स्वरोजगारमूलक तालिमहरू सञ्चालन गर्ने गरिएको छ। नेपाल सरकार तथा साझेदार संस्थाहरूको सहकार्यमा युवा लक्षित विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालनमा गर्दै आएको छ। युवा लक्षित रोजगार कार्यक्रमले युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउन सहयोग पुर्याएको छ। नगरपालिकाले युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि प्राथमिकताका साथ बजेट विनियोजन गर्ने गरेको छ। धनकुटा नगरपालिका स्थीत टुडिखेल र बजार आसपासकै अन्य सार्वजनिक जग्गामा सुबिधा सम्पन्न स्टेडियम वा क्रिकेट मैदान मध्ये कुनै एउटा खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्न सकिए हावापानी र सहज पक्ष्यको हिसाबले बाहैं महिना राष्ट्रिय/अन्तरास्ट्रिय स्तरका खेलकुद गराउन सकिने ठूलो सम्भावना बोकेको ठाउँ हो धनकुटा।

समस्या तथा चुनौती

कमजोर संस्थागत संरचनाका कारण युवा प्रतिभा एवं खेलकुदको विकासका लागि स्थानीय स्तरमा पर्याप्त अवसर उपलव्ध हुन सकेका छैन। युवालक्षित उद्यम तथा रोजगारिका अवसरको अभावले युवा वर्गको पलायन तथा बसाईँसराइ चुनौतीपूर्ण बनेको छ। स्थानीयस्तरमा युवा आत्मनिर्भरताका लागि पर्याप्त अवसर र प्रोत्साहनको कमी रहेको छ। खेल क्षेत्रको विकासका लागि प्रशिक्षण,गुणस्तरीय खेल मैदान र खेलकुद सामग्री तथा नियमित प्रतियोगतामूलक कार्यक्रमहरूको कमी रहेको छ। यस उप क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु यिनै रहेका छन।

खेलकुद तथा युवा परिचालनका दिगो गतिविधि तथा युवा सञ्जाल गठन र परिचालनमा कमी रहेको छ। स्थानीय स्तरमा युवालाई रोजगारी उपलव्ध गराएर युवाको पलायन रोक्नु,सामाजिक तथा आर्थिक क्षेत्रमा युवाको सहभागिता वृद्धि,रोजगारी र स्वरोजगारिको व्यवस्था,सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा युवा

परिचालन,स्थानीय स्तरमा खेलकुद पूर्वाधारको विकास र आयोजना, खेलकुदलाई व्यवसायीकरण गरी व्यवसायका रुपमा स्थापना गर्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

५.२.६ कला तथा संस्कृति

सम्भावना तथा अवसर

सांस्कृतिक रुपमा विविधतायुक्त रहेको यस नगरपालिकामा हिन्दु,बौद्ध,किराँत, जैन, सिख,इस्लाम.क्रिश्चियन, प्रकृतिआदि धर्मालम्बीहरूको बसोवास रहेको छ। यस पालिकामा प्रमुख रूपमा क्षेत्रि, आठपहरिया, राई, नेवार, तामाङ, वाहुन, मगर, लिम्बु, विश्वकर्मा, परियार, मिजार, ठकुरी, घर्ती (भुजेल), बान्तवा, शेर्पा, याक्खा, चामलिङ, गुरुङ, थारु आदि समुदायका मानिसहरू बस्छन्। यी प्रत्येक समुदायको आफ्नै विशिष्ट भाषा,रीतिरिवाज र जीवनशैली छ। तामाङ/गुरुङ समुदायको आफ्नै बौद्ध धर्म अनुसारको धार्मिकसंस्कार,संस्कृति र परम्परा छ। बाहुन, क्षेत्री, कामी, दमाइ र सार्की समुदायले हिन्दू धर्म संस्कारअवलम्बन गर्दछन्।भाषा,कला,साहित्य,संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण गर्दै सांस्कृतिक पर्यटनको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। रमणीय प्रकृतिक एवं भौगोलिक सुन्दरता, मनोरम हावापानी र सडक यातायातको राम्रो सुविधाका कारण धनकुटा नगरपालिकामा पर्यटनको उच्च सम्भावना छ। धनकुटा, हिले बजार, उत्तरपानी र तमोर किनार क्षेत्र पर्यटनका लागि प्रवल सम्भावना भएको स्तलहरु हुन।राणाकालिन ईतिहासमा देव समशेराको उपत्यका बाहिर निष्काशन लगायतको इतिहासहरु र एतिहासिक धरोहरको अध्यापन गर्न का लागी पनि धनकुटा नगर उपयुक्त स्थान बन्न सक्दछ।

समस्या तथा चुनौती

मातृभाषा,साहित्य,सम्पदा कला र संस्कृतिको खोज अनुसन्धान र संरक्षणको कमी हुनु,बाह्य संस्कृतिको प्रभावले स्थानीय कला तथा संस्कृति लोप हुँदै जानु,नेपाली भाषा बाहेकका भाषाको संरक्षणमा कमी रहनु, स्थानीयस्तरमा लाग्ने मेला तथा जात्राको व्यवस्थापन कमजोर हुनु, यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु रहेका छन्। साथै धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलको खोज,लेखन तथा प्रचार प्रसार गर्नुपर्ने, मौलिक कला तथा सीपको हस्तान्तरण र बजारीकरण गर्नपर्ने आदि प्रमुख चुनौतीहरु रहेका छन्। लगानीको अभावमा संभावित पर्यटकीय र एतिहासिक स्थलहरुको प्रवर्धन गर्न नसक्नु यहाको अर्को ठूलो चुनौती हो।

५.३ सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सामाजिक विकास क्षेत्रको सोच,लक्ष्य,उद्देश्य,रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएकोछः

५.३.१ सोच

नगरपालिकाका सामाजिक विकास क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको छः

सभ्य,सुसंस्कृत, स्वस्थर सृजनशील नगरवासीः विकसित र सम्वृद नगर

५.३.२ लक्ष्य

नगरपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः
गुणस्तरीय शिक्षा, पहुँचयोग्य स्वास्थ्य, सम्वृद र सभ्य समाजको स्थापना गर्ने।

५.३.३ क्षेत्रगत उद्देश्य

नगरपालिकाको सामाजिक विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

- आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाको सहज पहुँच कायम गर्नु,
- विशिष्टीकृत एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सबै नागरिकले सहज रुपमा पाउने कुराको सुनिश्चितता गर्नु,
- स्वच्छ खानेपानीमा सर्वसुलभ पहुँच तथा पूर्ण सरसफाइको अभ्यासलाई दिगो बनाउनु,
- युवाका लागि आत्मविश्वास,व्यावसायिकता,सदाचार र खेलमैत्री वातावरणको अभिवृद्धि गर्नु,
- मौलिक भाषा,सम्पदा, कला र संस्कृतिको जगेर्ना एवं प्रवर्धनगर्नु,
- सामाजिक सुरक्षा, संरक्षण र वालवालिकाको हित प्रवर्धन गर्नु।
- पर्यटन प्रवर्धन मार्फत रोजगारीका अवसर सृजना गर्न र आय आर्जन बढाउनु।

५.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

यस योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि सामाजिक विकास क्षेत्रतर्फ देहाय अनुसारका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरी रणनीतिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछः

तालिका ९: सामाजिक विकास क्षेत्रका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य१ः आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा सबै बालबालिकाको सहज पहुँच कायम गर्नु	
१.१ साक्षरता अभियान सञ्चालन गर्ने	१.१.१पूर्ण साक्षर अभियान सञ्चालनका लागि अन्तर सरकारी समन्वयका माध्यमबाट अनौपचारिक शिक्षा,वैकल्पिक शिक्षा जस्ता विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। १.१.२पूर्ण साक्षर नगरपालिका निर्माण गर्न विद्यालय तथा समुदाय केन्द्रित साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। १.१.३ डिजिटल साक्षरता कार्यक्रमलाई काम र आयसँग जोड्ने नीति लिइनेछ। १.१.४ज्येष्ठ नागरिक,दलित,विपन्नलगायत सबै वर्गको साक्षरता र सशक्तिकरणका लागि प्राथमिकताका साथ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
१.२ व्यावहारिक तथा प्राविधिक शिक्षामा विद्यार्थीको	१.२.१ प्राविधिक शिक्षाको कक्षा सञ्चालन हुने शैक्षिक संस्थालाई आवश्यक पूर्वाधार,जनशक्ति एवं सामग्रीले सम्पन्न गराई सिकाइको उपयुक्त वातावरण तयार गर्न अन्तर-सरकार समन्वय र सहकार्य गरिनेछ र आवश्यकताका आधारमा थप

सहज पहुँच कायम गराउने	प्राविधिक विद्यालय स्थापना गरिनेछ। १.२.२विद्यार्थीहरूलाई स्वरोजगारमूलक तालिम तथा व्यावहारिक सिपमूलक शिक्षा प्रदान गरिनेछ। १.२.३ शैक्षिक क्यालेण्डर र कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गरी शैक्षिक सुधारलाई नतिजामुखी बनाइनेछ। १.२.४सङ्घीय सरकारको "पढ्दै कमाउँदै" भन्ने नीति बमोजिम विद्यालयमा कृषि,पशुपालन तथा उद्यम व्यवसायसम्बन्धी व्यावहारिक ज्ञान समावेश गरी पठन-पाठनका साथै र प्रयोगात्मक अभ्यासको समुचित व्यवस्था गरिनेछ।
१.३ विद्यालयका गतिविधि तथा सिकाइ प्रक्रियामा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोगगरी शैक्षिक उपलव्धिमा गुणात्मकसुधार ल्याउने	१.३.१इन्टरनेट सुविधा विस्तार गरी शिक्षक तथा विद्यार्थीमा इन्टरनेटको माध्यमबाट अध्ययन तथा खोज गर्न सक्ने क्षमता विकासका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ। १.३.२विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग गरी सिकाइ कार्यलाई प्रभावकारी गराउन शिक्षकका लागि अभिमुखीकरणको व्यवस्था गरिनेछ। १.३.३कार्यसम्पादन मूल्यांकनका आधारमा शिक्षक र प्रधानअध्यापकहरूसँग कार्यसम्पादन करार गरिनेछ। १.३.४ अन्तर-सरकार सहकार्यमा विद्यालयलाई आधुनिक सूचना प्रविधि विस्तार तथा सुविधा सम्पन्न गरिनेछ। १.३.५विद्यालयमा विद्युतीय पुस्तकालय,विज्ञान प्रयोगशाला,विद्युतीय हाजिरीको स्थापनासहित समूहमा मोवाइल म्यासेजिङ्ग तथा अन्य शैक्षिक विद्युतीय प्रविधिको उपयोग गरी पठन-पाठनको वातावरणमा सुधार गरिनेछ।
१.४ प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको व्यवस्थापन तथा सिकाइ प्रक्रियालाई सहज गराउन आवश्यक वातावरण तयार गर्ने	१.४.१ सबै विद्यालयमा बालबालिकाका लागि एउटा बालविकास केन्द्रको स्थापना गरी सिकाइ प्रक्रियालाई व्यवस्थित बनाइनेछ। १.४.२ प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा सिकाइ सामग्री,सरसफाइ,शौचालय,खानेपानी र बसाइ व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गराइनेछ। १.४.३ सबै बालबालिकालाई बालविकासको अनुभव सहित कक्षा एकमा भर्ना हुने वातावरण तयार गर्न अभियान सञ्चालन गरिनेछ। साथै बालबालिकाका लागि खाजा खाने,आराम गर्ने,रमाइलो गर्ने लगायतका लागि व्यवस्थित स्थल निर्माण गरी खेल सामग्री समेतको व्यवस्था गरिनेछ।
१.५ उच्च शिक्षाको गुणस्तर	१.५.१स्थानीय स्तरमा सञ्चालनमा रहेक क्याम्पसमा उच्च शिक्षा हासिल गर्ने

अभिवृद्धि तथा सहज पहुँच स्थापना गर्न पूर्वाधार,शिक्षण तथाजनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउने	अवसर उपलव्ध गराउन नयाँ शैक्षिक संस्था स्थापना,थप विषयमा सम्बन्धन,आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था तथा पूर्वाधार निर्माणमा आवश्यक पहल गरिनेछ। १.५.२सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययन गरेका विपन्न र जेहेन्दार विद्यार्थीलाई उच्च शिक्षा अध्ययन गर्न आर्थिक सहयोग र छात्रवृतिको व्यवस्था गरिनेछ।१.५.३उच्च शिक्षामा गुणस्तर कायम गर्न नवीनतम विधिको उपयोगलाई अनुशरण,अनुसन्धान,बाह्य शैक्षिक संस्थासँगको सम्बन्ध तथा अनुभव आदान-प्रदान गर्ने जस्ता कार्यलाई प्रोत्साहन तथा सहयोग गरिनेछ। १.५.४उच्च शिक्षालाई व्यावसायिकतासँग जोड्ने,व्यावसायिक क्षेत्रमा इन्टर्नसीप तथा स्वयंसेवा र बजार माग अनुसारको सीप हस्तान्तरणको व्यवस्था गरिनेछ। १.५.५ प्रदेश सरकार तथा विश्वविद्यलयहरूको साझेदारीमा सामुदायिक क्याम्पस प्रवर्धनकार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ र सीपयुक्त, रोजगार उन्मुख र प्रतिस्पर्धी जनशक्तिको उत्पादनमा जोड दिइनेछ।
१.६ विद्यालय पूर्वाधार निर्माण तथा संरचनागत सुधारमार्फत् गुणस्तरीय शिक्षा हासिल गर्ने वातावरण तयार गर्ने	१.६.१स्थानीय पाठ्क्रममास्थानीय पहिचान,भाषा,संस्कृति,सीप तथा रोजगारीसँग सम्बन्धित पाठ्यवस्तु समावेश गरिनेछ। १.६.२ भौगोलिकरुपमा सम्भव भएका विद्यालयहरुलाई एकीकृत गरिनेछ। १.६.३राष्ट्रिय कार्यक्रमका रूपमा रहेको विद्यालय नर्स कार्यक्रमलाई सबै माध्यमिक विद्यालयमा विस्तार गरिनेछ। १.६.४विद्यालयमा आवश्यक पूर्वाधारको निमार्णलाई प्राथमिकताका आधारमा अन्तर-सरकार साझेदारी पद्धतिमा क्रमशः सम्पन्न गर्दै लगिनेछ।
उद्देश्य २:विशिष्टीकृत एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवासबै नागरिकले सहज रुपमा पाउने कुराको सुनिश्चितता गर्नु	
२.१ आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तारका साथै गुणात्मक सुधार गर्ने	२.१.१स्वास्थ्य बीमामा सबैलाई सहभागी गराउन प्रोत्साहनमूलक तथा सचेतनामूलक गतिविधि सञ्चालन गरिनेछ। २.१.२स्वास्थ्य संस्थाहरूमार्फत् निःशुल्क वितरण गरिने अत्यावश्यक औषधीहरूको अभाव नहुने गरी आपूर्तिको व्यवस्था गरिनेछ। २.१.३ गरिबीको रेखामुनि रहेका घरपरिवार एवं जटिल र खर्चिला रोगको उपचारमा सहयोग गर्न आवश्यक प्रवन्ध मिलाइनेछ। २.१.४ प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारसँगको सहकार्यमा कर्मचारी तथा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको क्षमता अभिवृद्धि र प्रोत्साहन गरिनेछ।

	२.१.५नवजात शिशु मृत्युदर,शिशु मृत्युदर,बाल मृत्युदर र मातृ मृत्युदर घटाउनका लागि प्रजनन् स्वास्थ्य,परिवार नियोजन,सुरक्षित मातृत्व,गर्भपतन,बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवाहरू सञ्चालनका साथै वर्थिङ्ग सेण्टर थप गरिनेछ। २.१.६ मनमोहन विश्वविद्यालय अन्तर्गत अस्पतालमा मेडिकल कलेज स्थापना गर्ने प्रदेश सरकारको पहलकदमी लाई हरतरहले सहयोग गरी यसै योजना अवधि भित्र सो कार्य सुरुवात गर्न पहल गरिने छ।
२.२विशेषज्ञ तथा विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवामा स्थानीयबासीको पहुँच कायम गर्ने	२.२.१ सञ्चालनमा रहेको अस्पताललाई स्रोत साधन तथा जनशक्तिले सम्पन्न गराई स्थानीयस्तरमै विशेषज्ञ सेवा उपलव्ध हुने वातावरण तयार गरिनेछ। २.२.२ स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरूमा प्रतिक्षालय निर्माण,औषधी भण्डारण कक्ष निर्माण,बिरामी कुरुवाका लागि बसाई सहजतालगायत आवश्यक औजारको व्यवस्था मिलाइनेछ। २.२.३ विद्युतीय हाजिरी तथा सिसिटिभी क्यामेरा लगायत आधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोग गरी तथ्याङ्क व्यवस्थापन र सेवा प्रवाहको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। २.२.४ बर्थिङ सेन्टर,खोप केन्द्र,स्वास्थ्य एकाइको विस्तार गरी आवश्यक जनाशक्ति व्यवस्था गरिनेछ। २.२.५ वार्षिक रूपमा स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई क्षमता विकास तालिम,उत्कृष्ट स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई पुरस्कार तथा अतिरिक्त जिम्मेवारी वहन गर्ने स्वास्थ्यकर्मीलाई विशेष प्रोत्साहन तथा सुविधा उपलव्ध गराइनेछ।
२.३ स्थानीय उत्पादनबाट पोषण तथा सन्तुलित भोजन तथा स्वस्थ जीवनशैलीको अभिवृद्धि गर्ने	२.३.१स्थानीय उत्पादनमा आधारित पोषिलो र सन्तुलित खानाको तयारी तथा उपयोगका लागि सचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ। २.३.२विद्यालयहरूमा पोषण तथा जनस्वास्थ्य शिक्षा प्रवर्धनकार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २.३.३वडास्तरमा योग,आयुर्वेद,खानपान,स्वस्थ जीवनशैली,तनाव व्यवस्थापन सम्बन्धमा शिविर सञ्चालन गरिनेछ। २.३.४स्थानीयस्तरमा उपलव्ध खाद्यान्नबाट सन्तुलित खाना तयारी गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थी तथा अविभावकलाई लक्षित् गरी असल खानपानसम्बन्धी अभियान सञ्चालन गरिनेछ। २.३.५विपन्न वर्गका पाँच वर्षमुनिका बालबालिकालाई कुपोषणको शिकार हुनबाट जोगाउन जोगाउन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

	२.३.६पाँच वर्षमुनिका सम्पूर्ण बालवालिकाको वृद्धि अनुगमन तथा पोषणको अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी सुधार ल्याउन आवश्यक देखिएका बालबालिकाहरूलाई पौष्टिक आहारा उपलव्ध गराउन सहयोग गरिनेछ। २.३.७नियमित बजार अनुगमन गरी मिति नाघेका तथा अखाद्य वस्तुको बिक्री वितरण तथा उपभोगमा रोक लगाइनेछ।
२.४ समुदायलगायत निजी क्षेत्र समेतको सहभागिता र अग्रसरतामा जनस्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था सुधार गर्ने कार्यलाई प्रवर्धनगर्ने	२.४.१ सङ्घीय र प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य कार्यक्रम,स्वास्थ्य तालिम,नसर्ने रोगकोरोकथाम र उपचार,स्वास्थ्य बीमा,स्वास्थ्य जनचेतना,विपन्नका लागि असाध्य रोग उपचारमा सहयोग र महिला स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २.४.२ महामारी व्यवस्थापन तथा जनस्वास्थ्य एवं पोषण सम्बन्धमा आमनागरिकको अपनत्व,अग्रसरता र स्वयंसेवी भूमिकालाई प्रभावकारी गराउन टोलस्तरमा स्वास्थ्य तथा सरसफाई समिति गठन गरी परिचालन गरिनेछ। २.४.३ समुदायमा आधारित संस्था,बालक्लब,महिला/आमा समूह र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरूको क्षमता विकास गरी स्वास्थ्य,पोषण तथा जीवनशैलीलाई एकीकृत गरी जनस्वास्थ्यको अवस्थामा गुणात्मक सुधार गरिनेछ। असहाय,अतिविपन्न बिरामी र ज्येष्ठ नागरिकहरूको नियमित स्वास्थ्य जाँच गर्न घर/घरमै पुग्ने गरी घुम्ती स्वास्थ्य सेवाको प्रबन्ध गरिनेछ। २.४.४ नगरपालिका र निजी क्षेत्रको सहकार्यमा विशेषज्ञ चिकित्सक सहितको घुम्ती स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरिनेछ।
उद्देश्य ३: स्वच्छ खानेपानीमा सर्वसुलभ पहुँच तथा पूर्ण सरसफाइको अभ्यासलाई दिगो तुल्याउने	
३.१ स्वच्छ खानेपानी सुविधामा नगरवासीको दिगो पहुँच कायम गर्न अन्तर-सरकार एवं समुदायस्तरमा समन्वय र साझेदारीको प्रवर्धन गर्ने	३.१.१ एक घर एक धारा कार्यक्रमलाई अन्तर-सरकार समन्वय तथा साझेदारी र समुदायको सहभागिता तथा अग्रसरतामा कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.१.२ सबै खानेपानी आयोजनामा खानेपानीको नियमित गुणस्तर परीक्षण तथा शुद्धीकरणका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ। ३.१.३नागरिकको बढी जमघट हुने सार्वजनिक स्थल तथा सरकारी कार्यालयमा यूरोगार्ड सहितको पानी शुद्धीकरण प्रणाली स्थापना गर्ने गराइने छ। ३.१.४ खानेपानी आयोजनाको दिगोपना,संरक्षण र मर्मत-सम्भारको लागि तालिमप्राप्त मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको व्यवस्थालाई निरन्तरता दिई उपभोक्ता समितिलाई सशक्त गराउन सहकार्य गरिनेछ।
३.२ पूर्ण सरसफाइयुक्त	३.२.१खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणालाई प्रभावकारी गराउँदै पूर्ण सरसफाइयुक्त

नगरपालिका घोषणाका आधारहरू तयार गर्न संस्थागत एवं व्यावहारिक प्रयत्नलाई प्रभावकारी गराउने	क्षेत्र घोषणाका लागि आधारहरू तयार गरिनेछ। ३.२.२स्वच्छ तथा सरसफाइसम्बन्धी जनचेतनामूलक श्रव्य-दृष्य सामग्रीको नियमित प्रकाशन र प्रशारणको व्यवस्था गरिनेछ। ३.२.३सरसफाईको प्रवर्धन गर्न स्वास्थ्य आमा समूह,महिला समूह,बाल क्लव र युवा क्लबलाई घरपरिवार र टोल तहमा सरसफाइको नियमित अभ्यासको रूपमा सञ्चालन गरिनेछ। ३.२.४विद्यालयमा विद्यार्थीहरूलाई केन्द्रित गरी सरसफाईसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ३.२.५शौचालयबाहिर साबुन पानीको व्यवस्था सबै घरमा राख्ने अभियान टोलस्तरको स्वास्थ्य तथा सरसफाई समितिमार्फत् गरिनेछ। ३.२.६मानिसहरूको अधिक आवत-जावत हुने बजार क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालय तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गरिनेछ।
३.३ स्वच्छ वातावरण कायम गर्न नीतिगत तथा व्यावहारिक प्रयत्न गर्ने	३.३.१ चोक,सडक किनारा लगायतका सार्वजनिक क्षेत्र तथा निजी आवासमा हरियाली तथा सौन्दर्य कायम गर्न बगैंचा निर्माण तथा वृक्षारोपणलाई नियमित गरिनेछ। ३.३.२ घरमै फोहोरलाई वर्गीकरण र व्यवस्थापन गर्ने शून्य फोहोर नीतिलाई कार्यान्वयन गर्न समुदायसँग सहकार्य गरिनेछ। ३.३.३ बजार क्षेत्रको फोहोर सङ्कलन तथा व्यवस्थापनका लागि संस्थागत संयन्त्र तयार गरिनेछ। ३.३.४ प्लाष्टिकजन्य वस्तुको उपयोगलाई दुरुत्साहन गरी वैकल्पिक झोलाको रूपमा कपडा तथा जुटका झोलाको उपयोगलाई प्रवर्धन गर्न समुदायस्तरमा अभियान सञ्चालन गरिनेछ। ३.३.५ स्वच्छ टोल पुरस्कार कार्यक्रम सञ्चालन गरी दिगो सरसफाइका लागि समुदायलाई प्रेरित गरिनेछ। ३.३.६ सिसाजन्य फोहोर व्यवस्थापनका लागि व्यवसायीहरुसँग समन्वय गरिने छ। ३.३.७ फोहोर विसर्जन केन्द्र लाई आधुनिक प्राविधिकको प्रयोग मार्फत पुनःचक्रीय प्रणाली मार्फत दीगो व्यवस्थापन गरिने छ।

उद्देश्य ४:युवाका लागि आत्मविश्वास,व्यावसायिकता,सदाचार र खेलमैत्री वातावरणको अभिवृद्धि गर्ने	
४.१ युवा वर्गको सशक्तीकरण तथा व्यवसायीक भावनाको अभिवृद्धि गरी आर्थिक,सामाजिक एवं राजनीतिक क्षेत्रमा सहभागिता वृद्धि गर्ने	४.१.१ सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँगको समन्वयमा युवा सशक्तीकरण तथा स्वरोजगारीका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ४.१.२ नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका बेरोजगार युवाको विवरण सङ्कलन गरी उनीहरूको चाहना,क्षमता,योग्यता तथा बजारको मागअनुसारको रोजगारीको व्यावास्था गरिनेछ। ४.१.३ वित्तीय संस्थाहरूमार्फत् सहुलियत व्याजदरमा कर्जा प्रवाहमार्फत् युवा स्वरोजगार कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ। ४.१.४ विकास प्रक्रिया,नीति निर्माण,योजना तर्जुमा र अनुगमनमा युवा सहभागिता नीति अनुरुप युवालाई यथोचित भूमिका प्रदान गरिनेछ। ४.१.५ युवाको आकर्षण रहेको तुलनात्मक लाभका क्षेत्र पहिचान गरी स्वरोजगारीका लागि आवश्यक तालिम सहित सहुलियत कर्जाको व्यवस्था गरिनेछ।
४.२ सकारात्मक सोच तथा सिर्जनशील क्षमता विकास गरी समाज रूपान्तरणमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने	४.२.१ युवा वर्गमा सदाचार तथा उच्च नैतिक भावनाको विकास गरी विकास प्रक्रिया तथा सामाजिक रूपान्तरणप्रतिको दायित्व बोध गराइनेछ। ४.२.२ युवा समूह,युवा क्लब तथा सञ्जाललाई सामाजिक तथा आर्थिक रूपान्तरणका क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ। ४.२.३ राष्ट्रिय जीवनका विभिन्न क्षेत्रमा सफलता हासिल गरेका युवाहरूका अनुभव स्थानीय युवाहरूमाझ आदान-प्रदान गरिनेछ। ४.२.४लागू पदार्थ दुर्व्यसन विरुद्ध सचेता बढाउने तथा दुर्व्यसन त्यागने युवालाई सम्मानको लागि सामाजिक अभियान सञ्चालन गरिनेछ।
४.३ खेलकूदका पूर्वाधार विकास तथा उच्चस्तरीय खेल क्षमता विकासका अवसर सिर्जना गरी खेल क्षेत्रमा युवा व्यवसायिकताको अभिवृद्धि गर्ने	४.३.१ नगरपालिकास्तरमा रङ्गशाला,कभर्ड हल र एक वडा एक खेल मैदान तथा सहायक पूर्वाधारको विस्तार गरिनेछ। ४.३.२ खेलाडीहरूमा उच्चस्तरको खेल क्षमता विकास हुने गरी भलिवल तथा मार्सल आर्टका लगायतका खेलको नियमित प्रशिक्षण,अभ्यास तथा खेल सामग्रीको यथोचित व्यवस्था गरिनेछ। ४.३.३ जिल्ला तथा प्रदेशस्तरमा सफलता हासिल गरेका खेलाडीका लागि पुरस्कार,सम्मान र आर्थिक प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ। ४.३.४ स्थानीयस्तरमा खेलकुद प्रतियोगिताहरू आयोजना गरी प्रदेश तथा

	राष्ट्रियस्तरका खेलकुद प्रतियोगितामा नियमित भाग लिने अवस्था सिर्जना गरिनेछ। खेलकुद प्रवर्धन गर्न गर्न विद्यालय स्तरवाटै कार्यक्रम र प्रतियोगिता संचालन गरिने छ। ४.३.५ उच्चस्तरको खेल क्षमता भएका खेलाडीको पहिचान गरी विशेष आर्थिक सहयोग तथा प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ। ४.३.६ धनकुटा नगरपालिका क्षेत्रमा एक सुबिधा सम्पन्न स्टेडियम बनाउन सरकार तथा प्रदेश सरकारसँग योजना निर्माण गरी पेशा गरिने छ। सुबिधा सम्पन्न क्रिकेट मैदानको सम्भाव्यता अध्यापन गरी संघीय र प्रदेश सरकारसँग पहल गरिने छ।
उद्देश्य ५ः मौलिक भाषा,सम्पदा तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्नु	
५.१ भाषा,लिपि,संस्कृति,कला तथा धार्मिक सम्पदाको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने	५.१.१धार्मिक,साँस्कृतिक,ऐतिहासिक र पूरातात्विक सम्पदाको दिगो विकास र व्यवस्थापनका लागि गुरुयोजना बनाएर कार्यान्वयन गरिनेछ। ५.१.२ नगरकार्यपालिका कार्यालय अन्तरगत सम्पदा,कला तथा संस्कृति हेर्ने संयन्त्र तयार गरी क्रियाशील गराइनेछ। ५.१.३भाषा,लिपि,संस्कृति,कलातथा धार्मिक सम्पदा संरक्षण सम्वर्धन सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरी कार्यान्वन गरिनेछ। ५.१.४कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना गर्न महोत्सव तथा प्रदर्शनीको नियमित आयोजना गरिनेछ। ५.१.५ स्थानीय कला तथा सीपको पहिचान गरी आकर्षक तथा सजावटका सामाग्री उत्पादनलाई प्रवर्धन गरिनेछ।
५.२ स्थानीय सम्पदा,कला तथा संस्कृति सम्बन्धी अध्ययन अनुन्धान गरी पर्यटन विकाससँग आवद्ध गर्ने	५.२.१ स्थानीय सम्पदा,कला तथा संस्कतिसँग सम्बन्धित अध्ययन/अनुसन्धानका लागि शोधकर्ता,अनुसन्धान केन्द्र तथा विश्वविद्यालयका गतिविधिसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ। ५.२.३ स्थानीयस्तरमा रहेका परम्परागत सीपलाई नयाँ प्रविधिसँग आवद्ध गराई थप व्यावसायिक बनाइनेछ। ५.२.२ स्थानीय सम्पदा,कला,भाषा,संस्कृति र रहन-सहन समेटिएको डकुमेन्ट्री निर्माण गरी सार्वजनिक गरिनेछ।
उद्देश्य ६ः सामाजिक सुरक्षा, संरक्षण र वालवालिकाको हित प्रवर्धन गर्नु	

६.१ जेष्ठ नागरिक, एकल महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सामाजिक एवं आर्थिक रुपले पछाडी रहेको वर्गको हितका लागि प्राथमिकताका साथ् कार्यक्रम संचालन गर्ने	६.१.१ जेष्ठ नागरिक र दीर्घरोगीहरुका लागि नियमित स्वास्थ्य परीक्षण र औषधि उपचारको व्यवस्था गरिनेछ। ६.१.२ नगरपालिका तथा वडाका मुख्य चोक लगायतका स्थानहरुमा पार्क सहितको जेष्ठ नागरिक चौतारी निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिईनेछ। ६.१.३ जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति एवं अशक्त र असहाय व्यक्तिहरुको हेरचाह, स्याहारसुसार तथा संरक्षणका लागि सचेतना, तालिम र आश्रयस्थलहरुको प्रवन्ध गरिनेछ।
६.२ अपाङ्गता भएका एवं अशक्त व्यक्तिहरु र लैंगिक अल्पसंख्यकहरुका लागि आवस्यक सिप तथा रोजगारीको व्यवस्था गर्ने	६.२.१ अपाङ्गता भएका व्यक्ति एवं लैंगिक अल्पसंख्यकहरुलाई योग्यता र क्षमाता अनुसारको सिप दिलाई रोजगारीका अवसरसँग जोड्ने कार्यक्रम लागु गरिनेछ। ६.२.२ अशक्त एवं अपांगता भएका व्यक्तिहरुका लागि सहायक सामाग्रीहरु उपलव्ध गराइनेछ।
६.३ सामाजिक एवं आर्थिक रुपले पछाडी रहेको वर्गको हितका लागि आवश्यक कार्यक्रम लागू गर्ने	६.३.१ दलित, आदिवासी जनजाती, मधेशी, मुस्लिम, अल्पसंख्यक, एकल महिला लगायत आर्थिक तथा सामाजिक रुपले वर्गको हितका लागि आर्थिक हैसियत, योग्यता, क्षमता र रुची अनुसारको सिप र तालिमको व्यवस्था गरी रोजगार एवं स्वरोजगार मूलक कार्यक्रममा आवद्ध गराइनेछ।
६.४ बालबालिकाको सुरक्षित र उन्नत भविष्यका लागि कार्यक्रम कार्यन्वयन गर्ने	६.४.१ सबै वडालाई क्रमशः बालमैत्री वडा बनाउने नीति अनुसार कार्यक्रमहरु कार्यन्वयन गर्न बजेट व्यवस्था गरिने छ। ६.४.२ बिद्यालयहरुमा बाल मैत्री वातावरण निर्माण गर्न बाल विकास केन्द्रको स्थापना, सुधार, स्तरोन्नति, बाल शिक्षक शिक्षिकाहरुलाई तालिम र आवश्यक भौतिक सामग्रीको प्रबन्ध गरिनेछ। ६.४.३ बिद्यालय तथा वडाहरुमा बालक्लब तथा संजाल गठन गरी योजना र कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहभागी गराउने नीति लिइनेछ।

५.४ सामाजिक विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

विद्यालय शिक्षामा विद्यालय उमेरका सबैबालबालिकाको पहुँच स्थापित भएको हुनेछ। प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाका अवसरहरुमा स्थानीय स्तरमा रहेका सबै इच्छुक विद्यार्थीका लागि सहज वातावरण तयार भएको हुनेछ।सबै विद्यालयमाशिक्षण सिकाइमा विद्युतीय सूचना प्रविधिको उपयोग भइ शैक्षिक गुणस्तरको क्षेत्रमा राष्ट्रिय औषतउपलब्धी हासिल भएको हुनेछ। पूर्ण खोप तथा घरमै सुत्केरी हुने महिलाको संख्या शून्य क्षेत्रको रुपमा घोषणा कार्यान्वयन भएकोहुनेछ भने जटिल खालको कुपोषण रहेका बालवालिका संख्या शून्य भएको हुनेछ।सवै वडामा ल्याव सेवासहितको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच औषत आधा घण्टा भन्दा कमर अस्पतालसम्मको पहुँच औषत आधा घण्टा भन्दा कम समयमा हासिल गर्न सकिने अवस्था तयार भएको हुनेछ।

नगरपालिकाका सतप्रतिशत घरपरिवारमा स्वच्छ खानेपानी तथा स्वच्छ शौचालयको उपयोग तथा पूर्ण सरसफाईका आधारहरु तयार भएको हुनेछ। बजार तथाबजारउन्मुख क्षेत्र र बढी आवतजावत हुने क्षेत्रमा व्यवस्थित सार्वजनिक शौचालयको स्थापना भएको हुनेछ। फोहोरमैलाको दीर्घकालिन व्यवस्थापनकालागि उपयुक्त तरिका अवलम्वन गरिनेछ।लक्षित वर्गको निर्णय निर्माण प्रकृयामा समावेशी नीतिअनुसारको सहभागिता सुनिश्चित भएको हुनेछ।

प्राकृतिक तथा भौगोलिक सम्पदा वस्तुहरु, धार्मिक, एतिहासिक र संस्कृतिक परम्परा रीतिरिवाज र सम्पदाहरुको संरक्षण प्रवर्धन र प्रचार प्रसार गरी पर्यटन प्रवर्धन का लागि संघिय सरकार, प्रदेश सरकार र नीजि क्षेत्रसँग समन्वय र सहकार्य गरिने छ।

तालिका १०: सामाजिक विकास क्षेत्रको नतिजाखाका

सूचक	एकाइ	आव . २०८१/०८२ सम्मको अवस्था						लक्ष्य	पुस्टयाईका अधार
			२०८२/ ०८३	२०८३/ ०८४	२०८४/ ०८५	२०८५/ ०८६	२०८६/ ०८७		
प्रारम्भिक वाल विकास केन्द्र/पूर्व प्रा.वि. भर्ना दर	प्रतिशत	७४.९	-	७८	८४	८८	९२	९५	EMIS
कक्षा १ को नव प्रवेशी मध्ये पूर्व प्राथमिक शिक्षा अनुभव प्रतिशत	प्रतिशत	९०	९५	९६	९७	९७	९८	९८	EMIS
खुद भर्ना दर आधारभूत तह	प्रतिशत	१२०.६	-	१२२१.०	१२१.५	१२२	१२२.५	१२३	EMIS

खुद भर्ना दर माध्यमिक तह	प्रतिशत	१०७४.	-	१०८	१०८५.	१०९	१०९५.	११०	EMIS
विद्युत पहुँच भएका विद्यालय	प्रतिशत	९०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	EMIS
इन्टरनेट पहुँच भएका विद्यालय	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	EMIS
विद्यालय छाड्ने दरआधारभूत तह	प्रतिशत	१.७	-	१.५	१.४	१.३	१.१	१	EMIS
विद्यालय छाड्ने दरमाध्यमिक तह	प्रतिशत	१.६	-	१.४	१.३	१.१	१	१	EMIS
वाल कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय संस्थागत	संख्या	१६	१७	१७	१७	१७	१७	१७	EMIS
वाल कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय सामुदायिक	संख्या	३९	३९	३९	३९	३९	३९	३९	EMIS
समुदायमा आधारित बाल विकास केन्द्र	संख्या	२	२	२	२	२	२	२	EMIS
कक्षा ८ को सिकाई उपलव्धीसमग्र	प्रतिशत	-	२.९७	३	३.१	३.२	३.२	३.२	EMIS
नियमित तौल अनुगमन गर्ने २ वर्ष मुनिका वालवालिकाहरूको औषत तौल अनुगमन	प्रतिशत	८	१०	१५	२०	२४	२४	२४	
दुई वर्ष मुनिका कम तौल हुने बालबालिका संख्या	संख्या	३	२०	१५	१०	५	०	०	HMIS
पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा स्वासप्रस्वास संक्रमण दर	प्रति हजार (जना)	३०२	९६	९०	५०	२०	१०	१०	HMIS
पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा निमोनिया संक्रमण दर	जना	२४	१२	१०	६	२	१	१	HMIS
पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकामा झाडापखला संक्रमण दर	प्रति हजार (जना)	४१	१९	१०	५	३	२	२	HMIS
परिवार नियोजन आधुनिक साधन प्रयोगकर्ता दर	प्रति हजार	३१.२०	३१.४०	३२.५	३३	४०	४५	४५	HMIS
प्रोटोकलअनुसार चार पटक पुर्वप्रसूती	प्रति	१०५	३६	१००	१००	१००	१००	१००	HMIS

सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरूको संख्या	हजार(जना)								
गर्भवती अवस्थामा १८० चक्की आईरन खाने महिलाहरूको	प्रतिशत	१०५	३८	१००	१००	१००	१००	१००	HMIS
सुत्केरी पछिको ४५ दिनसम्म आईरन चक्की खाने महिला संख्या	प्रतिशत	१०५	३८	१००	१००	१००	१००	१००	HMIS
प्रोटोकलअनुसार चार पटकको गर्भ जाँच गर्ने महिलाहरूको संख्या	प्रतिशत	१३	२३	५०	७५	९०	९०	९०	HMIS
घरमै सुत्केरी हुने महिला संख्या	प्रतिशत	४	३	२	२	१	०	०	HMIS
राष्ट्रिय खोप कार्यक्रममा समावेश गरिएका सबै खोपहरुसमेटिएका वालावालिका संख्या	प्रतिशत	१०३	४२	१००	१००	१००	१००	१००	HMIS
गर्भवति महिलाहरूTD2ndरTD2+ खेपलगाउनेको संख्या	प्रतिशत	१२२	५०	१००	१००	१००	१००	१००	HMIS
स्वास्थ्य क्षेत्रको कुल खर्च	प्रतिशत	२३२३८	२५५४३	३००००	३२०००	३८०००	४००००	४००००	HMIS
क्षयरोग संक्रमण दर	प्रति लाखमा	५४	५०	४०	३०	१०	१०	१०	HMIS
स्वास्थ्य विमामा सहभागी नागरिकहरूको संख्या	जना		१५७४४	१७०००	१८०००	१८५००	१९०००	१९०००	बार्षिक प्रतिवेदन
आधारभूत खानेपानी सुबिधा उपलब्ध घरपरिवार	प्रतिशत	९५	९५	९६	९७	९८	९८	९८	शाखाको प्रतिवेदन
शौचालय भएका परिपरिवार	संख्या	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	शाखाको प्रतिवेदन
व्यवस्थित शौचालय (वाटरशिल प्यान भएको) भएका घरपरिवार	प्रतिशत	९०	९१	९३	९५	९७	९८	९८	शाखाको प्रतिवेदन
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	५	५	६	७	७	७	७	शाखाको प्रतिवेदन

व्यावसायिक सीपमूलक तालिम लिने लक्षित वर्गको जनसंख्या	संख्या	६१		१५०	२००	२५०	४००	४००	रो.शा प्र
बालमैत्री घोषणा भएका वडा	प्रतिशत	०	०	२	२	३	३	३	शिक्षा शाखा प्र
महिला हिंसाका घटना	संख्या	६	५	४	३	२	१	१	न्यायिक समिति प्र
नगरपालिकामा आयोजना हुने खेल संख्या	संख्या	२०	२०	२१	२३	२२	२४	२४	शिक्षा तथा खेलकुद शाखा प्र
सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा समाहित जनसंख्या	संख्या	३२५८	-	३५००	३६५०	३७४०	३८००	३८००	शाखाको वार्षिक प्रतिवेदन
घटना दर्ता संख्या	संख्या	१२३५	१०१७	१३००	१३७०	१४५०	१५००	१५००	शाखाको वार्षिक प्रतिवेदन

स्रोतः मध्यमकालीन खर्च संरचन(२०८१/०८२-२०८३/०८४)/विषयगत विवरण

५.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाले तय गरेको नतिजा हासिल गर्न नगरपालिकाको आफ्नै स्रोत, स्थानीय संघसंस्था, समुदाय, निजीक्षेत्र, गैसस, प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधीमा प्राथमिकताका आधारमा सामाजिकविकासका लागि देहायअनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। स्थानगत तथा आयोजना र कार्यक्रमगतविवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका ११ःसामाजिक विकास क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

			वजेट अनुमान रू हजारमा					
कार्यक्रम	**इकाइ**	**लक्षय**	**२०८१/०८२**	**२०८२/०८३**	**२०८३/०८४**	**२०८४/०८५**	**२०८५/०८६**	**जम्मा**
शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि								
कृषि प्राविधिक शिक्षा प्रबर्धन	सालवसाली	५	२५००	२७५०	३०२५	३३२८	३६६०	१५२६३
बुकरहित शुक्रबार	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५

पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
विद्यालय पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	सालवसाली	५	१४८९६	१६३८६	१८०२४	१९८२७	२१८०९	९०९४२
खेल मैदान व्यवस्थापन कार्यक्रम	सालवसाली	५	४०००	५०००	५५००	६०५०	६६५५	२७२०५
विद्यालय कम्प्युटर शिक्षा कार्यक्रम	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
शैक्षिक सामग्री तथा पोसाक कार्यक्रम	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
विद्यालय पुस्तकालय कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
सालवसालि कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
जम्मा			**३२८९६**	**३६७८६**	**४०४६४**	**४४५११**	**४८९६२**	**२०३६१८**
स्वास्थ्य तथा पोषण								
स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम	सालवसाली	५	३५००	३८५०	४२३५	४६५९	५१२४	२१३६८
सुत्केरी महिला तथा बालवालिका पोषण कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
लागु औषध विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
निशुल्क महिला स्वास्थ्य परीक्षण कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
स्वास्थ्य चौकी ल्याब संचालान	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	सालवसाली	५	२२९८०	२५२७८	२७८०६	३०५८६	३३६४५	१४०२९५
जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
जम्मा			**३५९८०**	**३९५७८**	**४३५३६**	**४७८८९**	**५२६७८**	**२१९६६१**

महिला, वालवालिका तथा सामाजिक सुरक्षा								
महिला लक्षीत सीपमूलक स्वरोजगार तालिम	सालवसाली	५	२८३६	३१२०	३४३२	३७७५	४१५२	१७३१४
लक्षित वर्ग क्षमता विकास कार्यक्रम	सालवसाली	५	२५००	२७५०	३०२५	३३२८	३६६०	१५२६३
विपन्न तथा सम्रक्षण बिहिन बालबालिका संरक्षण कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
बालिवालिका लक्षित लागु पदार्थ दुर्व्यसन तथा आत्मा रक्षा सम्बन्धी सडक नाटक	वडा	१०	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
जेष्ट नागारिक सम्मान कार्यक्रम	संख्या	१०	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
वालक्लब व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	१०	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
अपाङ्गता लक्षित् कार्यक्रम तथा पूर्वाधार निर्माण	वडा	१०	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
जम्मा			**१२३३६**	**१३५७०**	**१४९२७**	**१६४१९**	**१८०६१**	**७५३१३**
युवा तथा खेलकुद								
विभिन्न खेलहरुको खेल मैदान निर्माण पूर्वाधार विकास	सालवसाली	५	२७२४	२९९६	३२९६	३६२६	३९८८	१६६३०
खेलकुद प्रतियोगिता संचालन	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
युवा लक्षित सीपमूलक तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
युवाहरुको सहभागितामा लागुपदार्थ र दुर्व्यसन रोकथाम सम्बन्धी कार्यक्रम	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६६	७३२	३०५३
खेल सामग्री वितरण कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५

खेलाडी पहिचान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
जम्मा			**८२२४**	**९०४६**	**९९५१**	**१०९४६**	**१२०४१**	**५०२०८**
स्थानीय भाषा संरक्षण								
विभिन्न जातजातीहरुको भाषा संरक्षण	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६५.५	७३२.०५	३०५२.५५
विभिन्न विद्यालहरुमा कला तथा साहित्य प्रदर्शन र लेखन	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६५.५	७३२.०५	३०५२.५५
परम्परागत नौमती बाजा संरक्षण तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	१	७००	०	०	०	०	७००
स्थानीय कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना	सालवसाली	५	३५६	३९१.६	४३०.७६	४७३.८३६	५२१.२१९६	२१७३.४१५६
जम्मा			**२०५६**	**१४९१.६**	**१६४०.७६**	**१८०४.८४**	**१९८५.३२**	**८९७८.५१६**
खानेपानी तथा सरसफाई								
खानेपानी ट्यांकी निर्माण	वर्ष	२	२०००	०	०	०	०	२०००
कुवा संरक्षण	वर्ष	१	१५००	०	०	०	०	१५००
पानी संरक्षणका लागि डिप बोरिंग	वर्ष	१	१०००	०	०	०	०	१०००
ग्रामिण खानेपानी व्यवस्थापन	वर्ष	१	१५००	०	०	०	०	१५००
ग्रामिण खानेपानी योजाना	सालवसाली	5	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
शहरी क्षेत्र खानेपानी व्यवस्थापन कार्यक्रम	सालवसाली	5	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
खानेपानी विस्तार योजना	सालवसाली	5	१२००	१३२०	१४५२	१५९७	१७५७	७३२६
एक घर एक धारा कार्यक्रम	सालवसाली	5	१६०८	१७६९	१९४६	२१४०	२३५४	९८१७

जम्मा			११३०८	५८३९	६४२३	७०६५	७७७१	३८४०६
जम्मा सामाजिक विकास			१०२८००	१००४७१	११०५१८	१२१५७०	१३३७२७	५५७७७९

५.६ सामाजिक विकास क्षेत्रका कार्यक्रमको स्थानगत विवरण

सामाजिकविकास क्षेत्रका कर्यक्रमहरुको स्थानगत विवरण निम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका १२:सामाजिक विकास क्षेत्रका कार्यक्रमको स्थानगत विवरण

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजना को कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
१.शिक्षा, विज्ञान र प्रविधि					
कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	वडा	२	नगरपालिका शिक्षा शाखा	वडा नं. २, ४, ८	प्रदेश सरकार/स्थानीय सरकार
बुकरहित शुक्रबार/बुधबार	संख्या	३	नगरपालिका शिक्षा शाखा	वडा नं. २, ४, ८	संगीय/प्रदेश/नगरपालिका
पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	वडा	२	नगरपालिका शिक्षा शाखा	वडा नं. २, ८	संघिय/प्रदेश सरकार
विद्यालय पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	वडा	९	नगरपालिका शिक्षा शाखा	वडा नं. १, ५, ७, १०	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजना को कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
खेल मैदान निर्माण/व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	४	नगरपालिका शिक्षा शाखा	सबै वडा १, २, ३, ४	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
विद्यालय कम्प्युटर शिक्षा कार्यक्रम	वडा	४	नगरपालिका शिक्षा शाखा	सबै वडा २, ४, ६, ८	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
शैक्षिक सामग्री तथा पोसाक कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका शिक्षा शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
विद्यालय पुस्तकालय कार्यक्रम	संख्या	१	नगरपालिका शिक्षा शाखा	नगरपालिका निर्णय	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
बाल विकास कार्यक्रम	संख्या	१	नगरपालिका शिक्षा शाखा	वडा नं. १	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका शिक्षा शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
सुत्केरी महिला तथा बालवालिका पोषण कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजना को कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
लागु औषध विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
निशुल्क महिला स्वास्थ्य परिक्षण कार्यक्रम	वडा	६	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	वडा नं. २, ३, ४, ५, ६ ७, ८	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन	वर्ष	५	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
वेलहारा स्वास्थ्य चौकी ल्याब संचालान	संख्या	१	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	वडा नं. ९	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	वडा	१	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	वडा नं. २	संघिय/प्रदेश सरकार
जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
देवान कुवा खानेपानी ट्यांकी निर्माण	संख्या	१	नगरपालिका	वडा नं. ५	संघिय/प्रदेश सरकार
बिहीबारे हाट कुवा संरक्षण	संख्या	१	नगरपालिका	वडा नं. ५	संघिय/प्रदेश सरकार

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजना को कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
तल्लो टुडिखेल पानी संरक्षणका लागि डिप बोरिंग	संख्या	१	नगरपालिका	वडा नं. ५	संघिय/प्रदेश सरकार
तल्लो खाल्डे पानि व्यवस्थापन	संख्या वडा	१	नगरपालिका	वडा नं. ६	नगरपालिका
किन्ताङ्ग खानेपानी योजाना	संख्या	१	नगरपालिका	वडा नं. २	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
खानेपानी व्यवस्थापन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
ओक्मालुङ्ग खानेपानी योजना	संख्या	१	नगरपालिका	वडा नं. १	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
एक घर एक धारा कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
महिला लक्षीत सीपमूलक स्वरोजगार तालिम	वर्ष	५	नगरपालिका महिला विकास शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
लक्षित वर्ग क्षमता विकास कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका महिला विकास शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
विपन्न तथा सम्रक्षण बिहिन बालबालिका सम्रक्षण कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका महिला विकास शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजना को कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
बालिवालिका लक्षित लागु पदार्थ दुर्व्यसन तथा आत्मा रक्षा सम्बन्धी सडक नाटक	वडा	५	नगरपालिका महिला विकास शाखा	वडा नं. १, २, ३, ४, ८	नगरपालिका
जेष्ट नागारिक सम्मान कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका महिला विकास शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
वालक्लब व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका महिला विकास शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार
विभिन्न खेलहरुको खेल मैदान निर्माण	वडा	१०	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
खेलकुद प्रतियोगिता संचालन	वडा	१०	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार /नगरपालिका
युवा लक्षित सीपमूलक तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	संख्या	२	नगरपालिका खेलकुद शाखा	वडा नं. ६ र ९	नगरपालिका
युवाहरुको सहभागितामा लागुपदार्थ र दुर्व्यसन रोकथाम सम्बन्धी कार्यक्रम	वडा	३	नगरपालिका खेलकुद शाखा	वडा नं. २, ४, ८	नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजना को कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
खेल सामग्री वितरण कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
खेलाडी पहिचान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
विभिन्न जातजातीहरुको भाषा संरक्षण	वडा	१०	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
विभिन्न विद्यालहरुमा कला तथा साहित्य प्रदर्शन र लेखन	वडा	१०	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
परम्परागत नौमती बाजा संरक्षण तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	वर्ष	१	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेश सरकार
स्थानीय कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना	वर्ष	५	नगरपालिका खेलकुद शाखा	सबै वडा	नगरपालिका

५.७सामाजिक विकास क्षेत्रका कार्यक्रमको सांकेतिकरण

सामाजिकविकास क्षेत्रका कर्यक्रमहरुको सांकेतिकरणनिम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका १३: सामाजिक विकास क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य नं	कार्क्रम तथा आयोजनाको विवरण	दिगोविकास लक्ष्य संकेत	लैगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	४	३	३
	बुकरहित शुक्रबार	४	३	३
	पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	४	३	३
	विद्यालय पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	४	३	३
	खेल मैदान व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	३	३
	विद्यालय कम्प्युटर शिक्षा कार्यक्रम	४	३	३
२	शैक्षिक सामग्री तथा पोसाक कार्यक्रम	४	३	३
	विद्यालय पुस्तकालय कार्यक्रम	४	३	३
	बाल विकास कार्यक्रम	४	२	३
	स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम	४	२	३
	सुत्केरी महिला तथा बालवालिका पोषण कार्यक्रम	४	१	३
	स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन कार्यक्रम	३	२	३
	लागु औषध विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम	३	३	३
	निशुल्क महिला स्वास्थ्य परिक्षण कार्यक्रम	३	१	३
३	घुम्ती स्वास्थ्य शिविर संचालन	३	२	३

	वेलहारा स्वास्थ्य चौकी ल्याब संचालान	३	२	३
	स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	३	२	३
	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य कार्यक्रम	४	२	३
४	देवान कुवा खानेपानी ट्यांकी निर्माण	६	३	३
	बिहीबारे हाट कुवा संरक्षण	६	३	२
	तल्लो टुडिखेल पानी संरक्षणका लागि डिप बोरिंग	६	३	२
	तल्लो खाल्डे पानि व्यवस्थापन	६	३	२
	किन्ताङ्ग खानेपानी योजाना	६	३	२
	खानेपानी व्यवस्थापन कार्यक्रम	६	३	२
	ओक्मालुङ्ग खानेपानी योजना	६	३	२
	एक घर एक धारा कार्यक्रम	६	३	२
	महिला लक्षीत सीपमूलक स्वरोजगार तालिम	४	१	३
	लक्षित वर्ग क्षमता विकास कार्यक्रम	४	२	३
५	विपन्न तथा सम्रक्षण बिहिन बालबालिका सम्रक्षण कार्यक्रम	४	२	३

	बालिवालिका लक्षित लागु पदार्थ दुर्व्यसन तथा आत्मा रक्षा सम्बन्धी सडक नाटक	४	२	३
	जेष्ट नागारिक सम्मान कार्यक्रम	४	२	३
	वालक्लब व्यवस्थापन कार्यक्रम	४	३	३
	विभिन्न खेलहरुको खेल मैदान निर्माण	३	३	३
६	खेलकुद प्रतियोगिता संचालन	३	३	३
	युवा लक्षित सीपमूलक तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	३	३	३
	युवाहरुको सहभागितामा लागुपदार्थ र दुर्व्यसन रोकथाम सम्बन्धी कार्यक्रम	३	३	३
	खेल सामग्री वितरण कार्यक्रम	३	३	३
	खेलाडी पहिचान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम	३	२	३
	विभिन्न जातजातीहरुको भाषा संरक्षण	३	३	३
	विभिन्न विद्यालहरुमा कला तथा साहित्य प्रदर्शन र लेखन	४	३	३
	परम्परागत नौमती बाजा संरक्षण तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	४	३	३
	स्थानीय कला तथा संस्कृतिको जगेर्ना	४	३	३

परिच्छेद छ
पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ पृष्ठभूमि

पूर्वाधारको विकासबाट नागरिकहरूमा अन्तरआवद्धता विस्तार भई आवागमन,बजार,सेवा सुबिधामा सहज पहुँच विस्तार भइ विकास नतिजा हासिल गर्न प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने भएकोले नगरपालिकाको समग्र विकास तथा सेवा प्रवाहमा पूर्वाधार क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ।पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास र सञ्चालनबाट दिगो लाभ लिन गुणस्तरीय निर्माण र दिगो सञ्चालनका साथै यसबाट वातावरणमा पर्ने सकारात्मक प्रभावहरूलाई बढोत्तरी र नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गर्न संरक्षणका उपायहरू अपनाउनु पर्दछ। स्थानीय तहमा विकास कार्यलाई योजनावद्ध र व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गरी सामाजिक, आर्थिक विकास र वातावरणीय स्थितिमा दिगो सुधार गर्न पूर्वाधार विकासले विकास उपलब्धिको मेरुदण्डको रूपमा कार्य गर्दछ।

अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताको रूपमा प्रस्तुत दिगो विकास लक्ष्यहरुले समावेशी र दिगो शहरीकरण गर्ने गरी आवासको व्यवस्था गर्ने,गरिबीलाई कम गर्ने,उत्थानशीलता वृद्धि गर्ने तथा हरियाली र खुल्ला ठाउँहरू उपलव्ध गराउने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ। यस लक्ष्य अनुरूप भू-उपयोग योजना अनुसार योजनाबद्ध र व्यवस्थित पूर्वाधार तथा संरचनाको द्रुत गतिमा विकास गर्ने,सामाजिक आर्थिक विकासमा सकारात्मक प्रभाव पर्ने र वातावरणमैत्री आयोजना सञ्चालन गर्दै निर्धारित समय,लागत र गुणस्तरमा सम्पन्न गर्ने गरी पूर्वाधार विकासका आयोजनाको छनौट र सोको कार्यान्वयन तथा नतिजा मापनको आवश्यकता पर्दछ। यसै सन्दर्भलाई मध्यनजर गरी विकासको प्रतिफललाई नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच र लक्ष्य उन्मुख गराउन तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न मूलतः शहरी विकास,सडक,पूल तथा यातायात,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना तथा सञ्चार प्रविधि जस्ता विषय क्षेत्रसम्बन्धी विश्लेषण र विकासको मार्गचित्रलाई यस योजनामा समावेश गरिएको छ। नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विद्यमान अवस्था,सम्भावना र अवसर,समस्या तथा चुनौती र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छः

६.२ पूर्वाधार विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर,समस्या र चुनौती

धनकुटानगरपालिकको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको सम्भावना, अवसर,समस्या तथा चुनौतीहरु निम्न अनुसार रहेका छन :

६.२.१ आवास,भवन,बस्ती तथा शहरी विकास

सम्भावना तथा अवसर

धनकुटा नगरपालिकामा आधुनिक बजार देखि परम्परागत बस्तीहरु समेत रहेको विविधतायुक्त र रमणीय र मध्यपहाडी शाहर तथा वस्ती हो। नगरपालिकाको सबै वडा केन्द्र,सामान्य बजार क्षेत्र र पर्यटक स्थलहरुमा आधुनिक सुबिधा सम्पन्न आबास तथा बस्ती विकास हुँदै गएको छ। निजी घरहरु नगरपालिकाले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार निर्माणको थालनी भएकोछ। नगरकार्यपालिकाको कार्यालय आफ्नै भवनमा सञ्चालनमा रहेको छ। नगरपालिकाकासबैवडाहरुले आफ्नै भवनबाट सेवा प्रवाह

गरिरहेका छन्। धरान देखी धनकुटा हिले हुदै उत्तरी पहाडी र हिमाली जिल्ला तिर जाने सुबिधा सम्पन्न सडक यातायातले धनकुटा नगरलाई पहाडी भूगोल भएपनि सुबिधा सम्पन्न सहरको रुपमा विकसित गरेको छ।

नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका स्वास्थ्य चौकीहरु तथा स्वास्य केन्द्रले आफ्नै भवनबाट सेवा प्रदान गरीरहेका छन्। नगरपालिका क्षेत्रभित्र साना खालका खुल्लाचौर तथा स्थान उपलव्ध रहेका छन्। राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति,२०७२ तथा राष्ट्रिय भूमि ऐन,२०७६ बमोजिम नगरपालिकालाई कृषि क्षेत्र,आवास क्षेत्र,औद्योगिक तथा व्यावसायिक क्षेत्र,संस्थागत क्षेत्र लगायतको अवधारणा सहितको भू-उपयोग क्षेत्रको खाका तयार गर्न कार्य सम्पन्न भएको छ। यसको आधारमा भू-उपयोग योजना र सोको आधारमा बस्ती विकास तथा भौतिक विकास गुरुयोजना तर्जुमा गरी बस्ती विकास तथा भौतिक निर्माणका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिएको छ।

समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाको अधिकांश जमिन भिरालो भएकोले आवास र बस्ती विकासका लागि नगरक्षेत्रभित्र र सडक तथा विद्युत जस्ता पूर्वाधारको पहुँच कायम गर्नमा समस्या छ। नगरपालिकामा भू-उपयोग योजना को प्रभावकारी कार्यन्वयनको कमीका कारण अव्यवस्थित जग्गा प्लटिङ भएको अवस्था छ। भवन निर्माणमा मापदण्ड पालना,व्यवस्थित बस्ती निर्माण,सुकुम्वासी व्यवस्थापन,व्यवस्थित बस्ती निर्माणमा नगरबासीहरुको सोचाईमा एकरुपता नहुनु र प्राविधिक तथा दक्ष जनशक्तिको अभाव आवास तथा बस्ती विकासका समस्याहरु हुन्।भू-उपयोग नीतिअनुसार नगरपालिका भू-उपयोग क्षेत्र निर्धारण कार्यान्वयनमा नहुँदा बस्ती तथा भौतिक विकासलाई व्यवस्थित र भवन निर्माण मापदण्ड पालना गर्न गराउन कठिनाई देखिएको छ। यसबाट व्यवस्थित र सुरक्षित बस्ती तथा आवासको निर्माणमा चुनौती थपिएको छ।

नगरपालिकामा रहेका कृषि,पर्यटन र व्यवसायिक विकास तर्फ लम्कदै गरेको यस नगरपालिका घोषणा हुनुपूर्व बनेका निजी,व्यावसायिक,सरकारी र सार्वजनिक भवनहरू भूकम्प प्रतिरोधी भए नभएको एकिन गरी सोअनुसार नियमन हुन सकेको छैन। नगरपालिका क्षेत्रमा व्यवस्थित पार्किङस्थल र यातायातको सहज व्यवस्थापन हुन सकेको छैन। अझै पनि नगरपालिकाको बजार रतथा घना आवास भएका क्षेत्रमा नाली,सार्वाजनिक शौचालय,फोहोरमैला व्यवस्थापन, तथा अन्य पूर्वाधार तथा सुबिधाको कमी रहेको छ। राष्ट्रिय भू-उपयोग नीति,२०७२ अनुसार भू-उपयोग योजना र क्षेत्र निर्धारण गरी सोअनुसार बस्ती विकास र भवन तथा भौतिक विकास योजना तर्जुमा र पूर्वाधार विकास तथा संरचना निर्माणर ग्रिनवेल्टको लागि नीतिगत,कानूनी,प्रक्रियागत र प्राविधिक ढाँचा तयार हुन सकेको छैन।

नगरपालिकामा एम्बुलेन्स,विपद् समयमा सुरक्षित आश्रयस्थल,गोदाम घर र विपद्को अवस्थामा उद्धारको सर-सामाग्रीको कमी रहेको देखिन्छ। यस क्षेत्रमा आधुनिक मापदण्डअनुसार बनेका भूकम्प प्रतिरोधी भवनहरूमा बसोवास गर्ने घरधुरी संख्या न्यून रहेको छ।

६.२.२ सडक,पुल तथा यातायात

सम्भावना तथा अवसर

धनकुटा नगरपालिकाका सबै वडामाहरूमा सडक सञ्जाल तथा सार्वजनिक यातायातको सेवा उपलब्ध रहेको छ। नगरपालिकामा कालोपत्रे र ग्राभेल सडक निर्माण कार्यलाई प्राथमिकता दिइ कार्य अगाडि बढेको छ। नगरपालिकाले सडक पूर्वाधारलाई विकासको मेरुदण्डको रुपमा विकास गर्ने नीति लिएको छ। उपभोक्ता समिति र ठेक्केदारलाई कामको गुणस्तरका आधारमा प्रोत्साहन तथा दण्डित गर्न नीतिगत व्यवस्था गरिएको छ। नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा रहेका सडकहरुलाई सन्तुलित रुपमा मर्मत सम्भार र स्तरोन्नती गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइएको छ। संघिय तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा सडक पूर्वाधार निर्माण गर्ने कार्य अगाडी बढाउन आवश्यक डि.पि.आर. तयार गर्ने कार्य प्राथमिकतामा रहेको छ।

समस्या तथा चुनौती

पूर्वाधारको विकास भएपनि नगरपालिकाले समय सापेक्ष रुपमा सुविधायुक्त पूर्वाधार विकास गर्न नसकिएको, सडकको चौडाई साँघुरो हुनु,पर्यावरणलाई जोगाउने तर्फ ध्यान नपुग्नु,सडक निर्माणसँगसँगै ढल निर्माण नहुँदा असहज परिस्थिती उत्पन्न हुनु,सडकको गुणस्तरीयतामा कमी हुनु, सडक चिन्हको अभावका कारण दुर्घटना वृद्धि हुनु,सुकुम्बासी समस्याका कारण सडक निर्माणमा असहजता हुनु,सडक तथा यातायातको क्षेत्रमा देखिएको समस्या तथा चुनौती हुन्।

नगरपालिकालाई प्रदेश,जिल्ला र अन्य स्थानीय तह जोड्ने सडक तथा नगरपालिका क्षेत्रभित्रको बजार र वडा केन्द्र र बस्ती जोड्ने सडकको सर्वेक्षण,रेखाङ्कन,वर्गीकरण,नामाकरण,प्राथमिकीकरण र सडकको अधिकार क्षेत्र र मापदण्ड निर्धारण गरेता पनि नगरपालिकाले यातायात गुरुयोजना तर्जुमा गरी सो अनुरुप कार्य गर्न भने सकेको छैन। सबै वडा तथा बस्तीहरू सडक सञ्जालमा जोडिएको भएता पनि बजार र आवास क्षेत्रमा ढल,नाली तथा फोहोरमैलाको व्यवस्थापन हुन सकेको छैन। सडकको अधिकार क्षेत्र सुरक्षित गर्न,सडकको दायाँबायाँ नाली निर्माण,संरक्षण पर्खाल निर्माण र वृक्षारोपण गरी संरक्षण तथा सुन्दरता कायम गर्न नसकेको देखिन्छ। ग्रामीणक्षेत्रमा सडकहरु स्तरोन्नती हुन नसक्दा वर्षायाममा सवारी साधन संचालनमा कठिनाई हुने गरेको छ।

आवस्यकता अनुसारका नाली,कल्भर्ट,पुल लगायतका संरचना नगरपालिका क्षेत्रमा बन्न सकेका छैनन्। कच्ची सडकहरूको स्तरोन्नति गरी पक्की तथा ग्राभेल गर्न र आवश्यक स्थानमा पक्की पुल तथा कल्भर्ट,सडक नाला र सडक सुरक्षा व्यवस्था हुन सकेको छैन।सडक निर्माण तथा यातायात सञ्चालनमा वातावरणीय पक्ष,गुणस्तर र मापदण्डको पालना हुन सकेको छैन। वातावरण व्यवस्थापन र संरक्षणको उपाय अवलम्बन र आर्थिक तथा सामाजिक विश्लेषण विना सडक निर्माण गर्ने क्रम जारी रहेकोछ। सडक निर्माणसँगै आर्थिक,सामाजिक विकास तथा अन्य विकासका कार्यहरू प्राथमिकता साथ सञ्चालन गर्न सकिएको छैन।

६.२.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

सम्भावना तथा अवसर

नगरपालिका आसपासमा रहेका प्रमुख नदीहरुमा तमोर खोला,पात्ले खोला,निबुवा खोला,सिस्ने खोला,रुदुवा खोला, ठोका खोला,ताङ्गुवा खोला रहेका छन्।नगरपालिकामा करीव ९८ प्रतिशत घरधुरीले वत्ती बाल्ने प्रयोजनका लागि विद्युतीय उर्जाको उपयोगको अभ्यास रहेका,पछिल्ला दिनमा खाना पकाउने उर्जाको श्रोतको रुपमा दाउराको उपयोगमा पनि कमी आएको छ भने आयातित उर्जामा निर्भरता बढेको र खाना पकाउने उर्जाको प्रमुख श्रोतमा एल.पी. ग्याँस,दाउरा तथा वायो ग्याँस रहेको छ। नगरपालिकाले परम्परागत उर्जामा निर्भर परिवारलाई अनुदान सहितको बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगमा प्रोत्साहन गरिरहेको छ।

समस्या र चुनौती

यस नगरपालिकामा५६.३ प्रतिशत घरपरिवारले खाना पकाउन मुख्य इन्धनको रूपमा एल. पी. ग्याँसको प्रयोग गर्ने गरेका छन्। विद्युत,वायोग्याँस तथा स्वस्थ उर्जा प्रयोगको अवस्था न्यून रहेको देखिन्छ। नगरपालिकाअझै पनि पूर्ण रुपमा सबै घरपरिवारमा पर्याप्त भोल्टेजको विद्युत सेवाको पहुँच पुग्न सकेको छैन। सवै वडाका केही छरिएका बस्तीहरूमा विद्युत लाईन पुग्न सकेको छैन। विद्युत प्रसारण लाइन पुगेका स्थानहरूमा समेत ट्रान्सफरमरको क्षमता र ट्रान्समिसन लाईन गुणस्तरमा वृद्धि गरी प्रसारण र वितरण हुन सकेको छैन। ग्रामीण क्षेत्रहरूमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालन,सिंचाईको लागि प्रयोग गर्न आवश्यक पर्ने थ्रिफेजको विद्युत लाईनको कमी रहेको छ।

नगरपालिका प्रमुख सडक,चोक र स्थानमा सोलार प्रणालीमा आधारित सडक वत्तीको सुबिधा पूर्णरुपमा उपलव्ध हुन सकेको छैन। नगरपालिका कार्यालय,वडा कार्यालय,स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयहरू सबैमा भरपर्दो पावर व्याकपअ सुबिधा उपलव्ध रहेको छैन। नदी प्रदुषण र जलाधार क्षेत्रको विनास र भूमिगत जलको अधिक उपयोगका कारण सतह घटदै जानु,एलपीग्यासमा बढ्दो निर्भरता तथा विद्युतको नियमित आपूर्तिमा कमी,ऊर्जाको उपयोग प्रवर्धनका लागि जनचेतनाअभिवृद्धि र प्रोत्साहन,वैकल्पिक उर्जाको विस्तार गर्न नसक्नु चुनौतीका रुपमा रहेका छन।

६.२.४ सूचना,सञ्चार र प्रविधि

सम्भावना र अवसर

यस नगरपालिकामा सञ्चारका साधनहरुमा मोवाइल फोन,टेलिफोन,इन्टरनेट, रेडियो, टेलिभिजन ,पत्रपत्रिका तथा हुलाक रहेका छन्।नगरपालिकाले आधुनिक प्रविधि विकासको महत्वलाई आत्मसात गरेको छ। नेपाल दूरसञ्चार कम्पनीका साथै एनसेलका टेलिफोन तथा मोबाइल सेवाको सहजपहुँच रहेको छ। नगरवासीहरुमा इन्टरनेटको उपयोग विस्तार क्रमशः भइ सकेको छ। नगरपालिकामा रेडियो नेपालको शाखा संचालनमा रहेको छ। नगरपालिकाले सूचना प्रविधि प्रवर्द्धन तथा विस्तार गरी सेवाप्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउने र नगरपालिकामा पेपरलेस कारोबारलाई प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य लिएकोछ।

नगरपालिकाको लगभग सबै क्षेत्रमा मोबाइल टेलिफोनको पहुँच पुगेको छ। जनगणना २०७८ अनुसार नगरपालिका कुल जनसंख्या मध्ये ७४.३ प्रतिशत घरधुरीमा मोवाइल तथा टेलिफोन उपलव्ध रहेको छ भने७२.३प्रतिशतले इन्टरनेट प्रयोग गर्दछन।नगरपालिकामा १८.२ प्रतिशत घरधुरीमा कम्प्युटरको उपलव्धता रहेको छ। सवै वडाकार्यालय, स्वास्थ्य केन्द्र र माध्यमिक विद्यालयमा इन्टरनेट सेवा विस्तार गरिएकोछ। नगरपालिकाले सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सञ्चालन गरेको छ। वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी प्रकाशन र प्रसारण गर्ने गरेको छ। नगरपालिकाले स्तानीय शासन सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई विद्युतीय प्रणालीमा आधारित बनाउँदै लाने प्रयास गरेको छ। नगरपालिकामा वेवसाइट र मोबाइल एप्स्,स्थानीय रेडियो तथा टेलिभिजन तथा राष्ट्रियस्तरका रेडियो र टेलिभिजन,पत्रपत्रिका र अनलाईनमार्फत सूचनाहरू नियमित रूपमा अद्यावधिक,प्रकाशन र प्रसारण भैरहेको छ। वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी प्रकाशन र प्रसारण गरिएको छ।

समस्या र चुनौती

नगरपालिका क्षेत्रको सबैतिर ल्याण्डलाइन टेलिफोन सञ्जाल उपलव्ध हुन सकेको छैन।धनकुटा नगरको फोहोर व्यवस्थापन स्थल व्यवस्थित भएपनि शाहर नजिकै भएको र दीगो व्यवस्थापनको समस्या छ। नगरपालिका क्षेत्रमा बसोबास गर्ने घरपरिवारका सदस्यहरूसँग मोबाइल फोन समेत पहुँच नभएको अवस्था छ। कतिपय बस्ती र स्थानहरूमा मोबाइल टेलिफोन सेवाको गुणस्तर कमजोर रहेको छ। नगरपालिका क्षेत्रभित्र सबै विद्यालय,स्वास्थ्य संस्था,सेवा केन्द्र र वडा कार्यालयमा इन्टरनेट सुबिधा उपलव्धभए पनि उपलव्ध भएका केन्द्र र कार्यालयमा सेवाको गुणस्तर कमजोर रहेको छ। सबै विद्यालय,स्वास्थ्य संस्था र वडा कार्यालयहरूमा पावर व्याकअप सहित सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा सुचारु हुन सकेको छैन।इन्टरनेट तथा मोवाइल फोनको गुणस्तरमा कमी,साइवर अपराध सम्बन्धी जनचेतनामा कमी,सञ्चारकासाधनको उपयोगमा अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा,पोल पोलमा झुन्डिने तारले पर्यटकीय शहरी सौन्दर्यलाई कुरुप बनाएकोछ। ताररहित प्रविधिलाई बढावा दिनु र गुणस्तरीय स़ञ्चार सेवा प्रवाह गर्नु चुनौतिका रुपमा रहेका छन्।

६.३ सोच,लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति र कार्यनीति

धनकुटा नगरपालिकाको पूर्वाधार क्षेत्रको सोच,लक्ष्य,उद्देश्य,रणनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएकोछ :

६.३.१ सोच

दिगो,वातावरणमैत्री र उत्थानशील पूर्वाधारयुक्त नगरपालिका

६.३.२ विषय क्षेत्रगत लक्ष्य

नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छः

पर्यटन मैत्री, सुन्दर, हरियाली सहितको दिगो पूर्वाधार, धनकुटा नगरपालिकाको सम्बृद्धिको आधार

६.३.३ विषय क्षेत्रगत उद्देश्य

नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:

- योजनाबद्ध र उत्थानशील आवास, व्यावसायिक बजार तथा कलात्मक र दीगो पूर्वाधारको विकास गर्नु,
- सुदृढ यातायात, सहायक संरचना तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु,
- सबै घरपरिवारमा विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जाको उपलव्धता,गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु,
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु,

६.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

धनकुटा नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य,उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति तथा कार्यनीति अवलम्बन गरी पूर्वाधार विकास सम्बन्धी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछः

तालिका १४ः पूर्वाधार विकास क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ः योजनाबद्ध र उत्थानशील आवास, व्यावसायिक बजार तथा कलात्मक र दीगो पूर्वाधारको विकास गर्नु	
१.१ भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण तथा भू-उपयोग योजना अनुसार स्थानीय सम्भाव्यता र सौन्दर्यता प्रवर्धनतथा विद्यमान स्रोतको संरक्षणलाई विशेष जोड दिने	१.१.१ स्थानीय भू-बनौट,क्षमता,र भू-उपयोगको आधारमा योजनावद्ध,दिगो तथा व्यवस्थित बस्ती विकासको आधार तयार गरिनेछ। साथै,सामुदायिक छलफल/भावना समेतलाई मध्यनजर गरी भौगोलिक सूचना प्रणालीका माध्यमबाट भू-उपयोग योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ। १.१.२भू-उपयोग योजना अनुसार कृषि क्षेत्रलगायत अन्य प्राकृतिक स्रोतको संरक्षणका लागि उच्च महत्व दिइनेछ। १.१.३सार्वजनिक तथा पर्ती जग्गाहरूको पहिचान,नक्साङ्कन र अभिलेख तयार गरी उद्यान,खुल्ला क्षेत्र,पोखरी,खेलमैदान र अन्य व्यवसायिक आयोजनामा उपयोग गरिनेछ। १.१.४भू-उपयोग योजना तथा त्यसको प्राथमिकता अनुरुप वस्ति तथा वजार विस्तारका लागि प्रस्तावित नगरिएको क्षेत्रलाई निरुत्साहित गर्ने र प्रस्तावित क्षेत्रमा प्रस्ताव गरिएअनुरुप नै आवास,बजार र पूर्वाधार विस्तार एवं एकीकरण गर्नका लागि स्पष्ट नीति तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ। १.१.५बस्ती क्षेत्रमा रहेका खुल्ला स्थानमा हरियाली पार्क,पोखरी र

रणनीति	कार्यनीति
	खुल्ला स्थान समेतको व्यवस्था गरिनेछ। साथै, हरित क्षेत्रको विकास गरी शहरी सौन्दर्य वृद्धि गरिनेछ। १.१.६ पूर्वाधार विकास गर्दा दिगोपना र कलात्मकतालाई प्राथमिकता दिईने छ।
१.२ भौतिक विकास गुरुयोजना तयार गरी सार्वजनिक निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्ने	१.२.१ नगरपालिका क्षेत्रमा नापी नक्सा,घरजग्गा,धनीपूर्जा,सडक र घर नम्बरलाई मिलान गरी भौगोलिक सूचना प्रणालीमा आधारित अद्यावधिक अभिलेख तयार गरिनेछ। १.२.२बजार,पार्क,खुल्ला क्षेत्र,आपतकालीन सामग्री भण्डार गृह लगायत सार्वजनिक पूर्वाधार विकासको लागि स्थान र जग्गाको व्यवस्था गरी निर्माण कार्य क्रमशः सञ्चालन गरिनेछ। १.२.३ भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डलाई प्रभावकारी रुपमा लागु गर्न भवन विभाग,नापी कार्यालय,सरोकारवाला निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी तालिम तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। १.२.४व्यवस्थित तथा योजनावद्ध विकासलाई प्रोत्साहित गर्न एकीकृत बस्ती विकास र सुरक्षित आवास क्षेत्रको नमुना तयार गरी निर्माण कार्य गरिनेछ। १.२.५ नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेको सार्वजनिक जग्गाको लगत सङ्कलन,नक्साङ्कन,अभिलेखीकरण गरी कानुन अनुसार उत्पादन तथा आयमूलक क्षेत्रमा परिचालनको व्यवस्था गरिनेछ। १.२.६ धनकुटा टुडिखेल लाई खेलकुद प्रयोजनका लागि पूर्वाधार विकास गर्न गुरूयोजना निर्माण गरिने छ। १.२.७ राष्ट्रिय/अन्तरास्ट्रिय स्तरको क्रिकेट मैदान निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्यान र अवधारणा तयार गरी प्रदेश त संघीय सरकारसंग पहल गरिने छ।
१.३ पूर्वाधार विकास आयोजनालाई योजनावद्ध,पारदर्शी,दिगो र सुव्यस्थित रुपमा सञ्चालन गर्ने	१.३.१सार्वजनिक निजी-साझेदारी(ppp)को अवधारणा लागू गरी पूर्वाधार विकासमा निजी क्षेत्रको सहभागिता वृद्धि गरिनेछ। १.३.२सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षणलाई नियमित र परिमाणमुखी बनाई ठेकेदार,निर्माण समिति,उपभोक्ता समिति र टोल विकास समितिसमेतलाई आफ्नो कामप्रति जवाफदेही बनाउने परिपाटी

रणनीति	कार्यनीति
	सुरुआत गरिनेछ। १.३.३भवन निर्माण मापदण्ड २०६२ संशोधन र कार्यान्वयन गरी निर्माण गरिने र भवनहरूबाट नगरपालिकाको सुन्दरता,स्वच्छ वातावरण तथा निर्मित वातावरणमा आउन सक्ने ह्रास न्यूनीकरण गरिनेछ। १.३.४उपभोक्ता समिति तथाबोलपत्र मार्फत् निर्माण गरिने पूर्वाधार आयोजनाका लागि सिलिङ निर्धारण गर्न,निर्माणकर्ताको जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्न,निर्माण प्रक्रियालाई प्रभावकारी र योजनालाई दिगो बनाइने छ। १.३.५पूर्वाधार विकास कार्यमा कानुनले तोकेबमोजिमका सबै आयोजनाहरू लगायत ढुङ्गा,गिट्टी,बालुवाको उत्खनन वातावरणीय अध्ययन परीक्षणलाई अनिवार्य गरिनेछ। १.३.६भवन निर्माण आचारसंहिता सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी सम्भव भएसम्म तालिम प्राप्त प्राविधिक र दक्ष व्यक्तिहरूबाट मात्र निर्माण कार्य गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ। १.३.७उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन हुने आयोजनामा अनिवार्य रुपमा प्राविधिक सुपरीवेक्षणको गर्ने व्यवस्था गरिनेछ र आयोजना निर्माण गर्नुअघि उपभोक्ता समितिलाई प्राविधिक र व्यवस्थापकीय विषयमा तालिम प्रदान गरिनेछ।
१.४वडा कार्यालयलाई सेवा प्रवाह केन्द्र/एकाइको रुपमा विकास गर्ने तथा पूर्वाधार विकासलाई समावेशी बनाउने	१.४.१ नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका पर्यटकीय सम्भावनाबोकेका पर्यटकीय क्षेत्रहरुलाई संभाव्यताको आधारमा पर्यटकीय,शैक्षिक,खेलकुद र अन्य क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न पूवार्धार लगायत सेवा सुविधाको विकास र विस्तार गरिनेछ। १.४.२वडामा समानुपातिक विकास गर्ने उद्देश्यले निश्चित मापदण्डको आधारमा वडास्तरबाटै आयोजना कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। १.४.३ अपाङ्गमैत्री,बालमैत्री,ज्येष्ठ नागरिकमैत्री,महिलामैत्री र वातावरणमैत्री रुपमा वडा कार्यालय भवन निर्माण गरी वडा कार्यालयमा फरक क्षमता भएका सबै वर्गको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ। १.४.४ सबै वडाहरूमा मुख्य आयोजनाहरू सडक,खानेपानी,सिंचाइ एवं अन्य पूर्वाधार निर्माणमा विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी सोको

रणनीति	कार्यनीति
	आधारमा बजेट विनियोजन र कार्यान्वयनको व्यवस्था गरिनेछ। १.४.५ सबै वडा कार्यालयहरूमा पूर्वाधार तथा संरचनाको विकास गरी आधारभूत सुबिधा सम्पन्न बनाउने छ।
उद्देश्य २: सुदृढ यातायात र सहायक संरचना तथा सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु	
२.१नगरपालिका क्षेत्रभित्र यातायात तथा आवागमन भरपर्दो,सुरक्षित बनाउने	२.१.१ पर्यटकीय केन्द्रहरूलाई सडक सञ्जालमा आवद्ध गरी आवागमन सुचारु गरिनेछ। २.१.२ बसपार्क तथा बिसौनी,सवारी साधन पार्किङ्ग स्थलमासवारी साधन व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त स्थानमा पूर्वाधार निर्माण र व्यवस्थापन गरिनेछ। २.१.३ यातायात गुरुयोजना र सडकको मापदण्ड अनुसार सडकहरूको रेखाङ्कन,नक्साङ्कन,नामकरण गरी सडक निर्माण,चौडा तथा स्तरोन्नति गर्ने र नियमित मर्मत-संभारको व्यवस्था गरिनेछ। २.१.४सडक सञ्जाल विस्तारर सडक नपुगेका स्थानहरूमा सडकको पहुँच पुर्याइने छ। विद्यमान सडकहरूको स्तरोन्नती गरी गुणस्तर सुधार गर्दै लगिनेछ। २.१.५ सडक र अन्य पुर्वाधारको गुणस्तर सुधारका लागि आवश्यकताअनुसार अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्यलाई निरन्तरता दिने नीति लिइनेछ।
२.२ सडक अधिकार क्षेत्र तथा पूर्वाधारसम्बन्धी मापदण्डहरू तर्जुमा र कार्यान्वयन गरी पूर्वाधार क्षेत्रको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने	२.२.१ सडकहरूको मापदण्ड र स्तर निर्धारण,नक्साङ्कन,वर्गीकरण,नामकरण र प्राथमिकता निर्धारण सहित सडक,पुल र यातायातको विकास र विस्तारलाई सुव्यवस्थित बनाउन यातायात गुरुयोजना अद्यावधिक गरी सो अनुसार सडक पुल निर्माण तथा यातायात सञ्चालनलाई व्यवस्थित गरिनेछ। २.२.२ प्रहरी,प्रशासन,टोल विकास संस्थाहरू र नागरिक समाजसँग समन्वय र सहकार्य गरी सडक अधिकार क्षेत्रको अतिक्रमण हटाइनेछ। २.२.३ नगरपालिकाको सडकलाई जिआईएस (भौगोलिक सूचना प्रणाली)मा आधारित गरी नामकरण,साङ्केतीकरण तथा अभिलेखीकरण गरिनेछ।

रणनीति	कार्यनीति
	२.२.४ सडक मापदण्ड लागू हुनुभन्दा अघि बनेका र रहेका संरचनाहरू हटाउन सरोकारवालासँग परामर्श गरी संरचना हटाइनेछ। २.२.५ परम्परागत रुपमा रहेका सडक,बाटो तथा गल्लीहरूको अतिक्रमण हटाउन विशेष पहल गरिनेछ र सडक अधिकार क्षेत्रको संरक्षणको लागि निगरानी र सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
२.३ कृषि,उद्योग र पर्यटन तथा सामाजिक सेवा प्रवाहलाई सहज र सुलभ हुने गरी गुणस्तरीय, वातावरणमैत्री र उत्थानशिल सडक तथा सहायक संरचना र सुविधाको विकास एवं विस्तार गर्ने	२.३.१ वातावरणीय अध्ययन पश्चात् विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरेर मात्र सडक निर्माण र स्तरोन्नति गरिनेछ। २.३.२सडक विकास र स्तरोन्नतिसँग कृषि,तथा पशु विकास,व्यवसाय विकासका प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। २.३.३ स्थानीय स्रोत-साधन,सीपको प्रयोगबाट सञ्चालन हुने,स्थानीय जनतालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने आयोजना र उपभोक्ताको लागत साझेदारी हुने आयोजनालाई प्राथमिकता दिई निर्माण तथा सञ्चालन गरिनेछ। २.३.४ नगरपालिकाका रणनीतिक सडकहरूको प्राथमिकता अनुसार क्रमशः ग्राभेल,तथा स्तरोन्नति गर्दै लगिनेछ। २.३.५ सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि,पर्यटन तथा व्यवसायको समेत प्रवर्धन हुने गरी निर्माण गरिनेछ। २.३.६ सडक निर्माणका लागि लगानी जुटाउन नेपाल सरकार मार्फत दान निर्यात र विकास साझेदारीहरु सँग समन्वय गर्ने कामलाई प्राथमिकता दिईने छ।
उद्देश्य ३ः विद्युत् र स्वच्छ ऊर्जाको उपलव्धता,गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु	
३.१ विद्युत् लाइन,क्षमता तथा स्तर वृद्धि गर्ने	३.१.१वडा कार्यालय,स्वास्थ्य संस्था,विद्यालयहरूमा पावर व्याकअपर इन्टरनेटको व्यवस्था गरिनेछ। ३.१.२ विद्युत् प्राधिकरणसँग समन्वय र लागत साझेदारीमा विद्युत् लाइनको क्षमता विस्तार,जीर्ण पोल र तार मर्मत गरिनेछ। ३.१.३ नगरपालिका क्षेत्रभित्र प्रभावकारी रुपमा विद्युत् प्रवाहका लागि गरिनेछ। ३.१.४ विद्युत् प्राधिकरणसँग समन्वय गरी विद्युत् लाइनको विस्तार गरी सबै घरधुरीमा

रणनीति	कार्यनीति
	विद्युत् सेवा पुर्याउन पहल गरिनेछ।
३.२ नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको विस्तार र प्रवर्धनगरी स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच र उपयोग वृद्धि गर्ने	३.२.१ वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी स्थानीय नीति,कानुन,मापदण्ड र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र नियमनको व्यवस्था गरी स्वच्छ ऊर्जामा पहुँच वृद्धि गरिनेछ। ३.२.२ दाउरा र जैविक ऊर्जाको प्रयोगलाई कम गर्दै लैजान बायोग्याँस,सुधारिएको चुलो,बायो ब्रिकेट,विद्युत् चुल्हो र सोलार उपयोगको प्रवर्धनएवं विस्तार गरिनेछ। ३.२.३ नवीकरणीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिई प्रवर्धनगरिनेछ। ३.२.४ सोलार उर्जाको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्नका निमित्त विशेष कार्यक्रम तय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
उद्देश्य ४ः सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको गुणस्तर र उपभोगमा वृद्धि गर्नु	
४.१. सूचना तथा सञ्चारसम्बन्धी आधुनिक प्रविधिलाई विद्युतीय सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्धनगर्ने माध्यमका रुपमा परिचालन गर्ने	४.१.१ नगरपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सहज बनाउन विद्युतीय खरिद प्रणाली लगायत सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सुशासन प्रणालीलाई थप प्रभावकारी बनाइने छ। ४.१.१ सञ्चालित सबै आयोजनाहरूमा सूचनापाटी,चौमासिक सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षणलाई अनिवार्य गरिनेछ। ४.१.२ सम्बन्धित सबै सूचनाहरू नियमित रुपमा प्रकाशन र अद्यावधीकरण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। ४.१.३आयोजना तथा कार्यक्रम सम्झौता,अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण र प्रगति प्रतिवेदन लगायतका कार्यहरूलाई अनलाईन योजना सफ्टवेयर प्रणालीमा जोडी योजना शाखाको योजना अध्ययन र प्रगति समीक्षा क्षमता सुदृढीकरण गरिनेछ। ४.१.४ नगरपालिकामा सूचना केन्द्र स्थापना गरी विकाससँग सम्बन्धित सम्पूर्ण सूचनाहरू एकीकृत रुपमा उपलव्ध हुने व्यवस्था गरिनेछ। ४.१.५ वडा कार्यालयहरूबाट सङ्कलित सूचना/तथ्याङ्कलाई सूचना केन्द्रमा जोड्ने व्यवस्था गरिनेछ।
४.२. स्वास्थ्य,शिक्षा,सुरक्षा,रोजगारी र प्रकोप लगायतका विषयसम्बन्धी	४.२.१स्थानीय सञ्चार माध्यमसँग समन्वय गरेर स्वास्थ्य,शिक्षा,सरसफाइ,कृषि,उद्यम विकास र विपद व्यवस्थापन

रणनीति	कार्यनीति
सूचना अभिवृद्धि गर्न स्थानीय सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्ने	लगायतका विषय क्षेत्रमा सूचना प्रविधि प्रणालीमा आधारित जनउपयोगी सूचना सम्प्रेषण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। ४.२.२ टेलिफोन टावरको संख्या र क्षमता वृद्धि गर्न टेलिकम सेवा प्रदायक निकायसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ। ४.२.३नगर कार्यपालिका कार्यालय,वडा कार्यालय,विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र मुख्य बजारमा सडक बत्ती र सिसिटिभी क्यामेरा जडान गरिनेछ। ४.२.४कार्यपालिका,वडा कार्यालय,स्वास्थ्य संस्था र विद्यालयमा उपलव्ध इन्टरनेटको क्षमता वृद्धि गरी सेवाको विस्तार तथा गुणस्तरमा सुधार गरिनेछ। ४.२.५सबै विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा इन्टरनेट सुविधा जडान गर्ने र सूचना प्रविधिमा आधारित भई पठन-पाठन र स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ।
४.३ सूचना तथा सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउने	४.३.१ राजस्व,प्रशासन,योजना,खरिद व्यवस्थापन तथा स्थानीय तथ्याङ्क सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापन प्रणाली तयार गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्य सञ्चालनको व्यवस्था गरिनेछ। ४.३.२ सामाजिक सञ्जालको प्रयोगलाई समाज अनुकुल र रचनात्मक बनाउन सचेतना कार्यक्रमहरु गरिनेछ। ४.३.३नगरपालिकाको निश्चित क्षेत्रमा मनोरञ्जनात्मक सेवा तथा सुविधाहरूसहितको फ्रि वाईफाई जोनस्थापना गरी इन्टरनेट सेवामा आमनागरिकको पहुँच वृद्धि गरिनेछ। ४.३.४पदाधिकारी र सेवाग्राही रेडियो,टिभी र सामाजिक सञ्जाल माध्यमबाट संवाद कार्यक्रम नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ। ४.३.५मोबाइल एप्स्,एफ.एम. रेडियो,पत्रपत्रिका र वेबसाइटको माध्यमबाट सम्पादित योजना,कार्यक्रम,गतिविधि,उपलब्धि प्रकाशन र प्रसारणको लागि सूचना र सञ्चार प्रविधिको अधितकम उपयोग गरिनेछ। ४.३.६स्थानीय नीति,कानुन, नियम र कार्यविधि, निर्णय,विकास कार्य सञ्चालन,उपलब्धि, सफल अभ्यासबारे संवाद,पत्रपत्रिका,रेडियो र टिभिमा नियमित प्रकाशन र प्रसारणको व्यवस्था गरिनेछ।

६.४ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस आवधिक योजनाको कार्यान्वयनपश्चात् समग्रमा यस नगरपालिकाको आवास क्षेत्र,बजारको पूर्वाधार व्यवस्थित र उत्थानशील भएको हुनेछ। यस क्रममा नगरपालिकाको योजनावद्ध र पूर्वाधारयुक्त सुरक्षित तथा व्यवस्थित वस्ती विकास भएको हुनेछ। योजना अवधिमा बजारक्षेत्रमा आधारभूत पूर्वाधार समेतको प्रबन्ध गरिएको हुनेछ। नगरपालिकामा बसोबास गर्ने हरेक घरपरिवार ३० मिनेटमा नगरपालिका केन्द्र र २० मिनेटको समयमा बडा केन्द्रमा पुग्न सक्नेछन्। हरेक स्वास्थ्य संस्थामा यातायात सुविधाको सहज पहुँच हुनेछ।

योजना अवधिमा नगरपालिकाको१०० प्रतिशत घरपरिवारले विद्युत,सुधारिएको चुल्हो,लगायत सुधारिएको र स्वच्छ उर्जामा पहुँच पुगेको हुनेछ। यसैगरी टेलिभिजन,कम्प्युटर,इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा ८० प्रतिशत जनसंख्याको पहुँच पुगको हुनेछ। कलात्मक, आकर्षक र पर्यटनमैत्री पूर्वाधारको निर्माण हुदै गएको हुनेछ। खेलकुद पूर्वाधारको निर्माणले खेलकुद मार्फत नगरको गौरव र आकर्षण बढ्दै जाने छ। पूर्वाधार विकास क्षेत्रको नतिजा खाका देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका १५:पूर्वाधार क्षेत्रको नतिजा खाका

सूचक	एकाई	आव . २०८१/०८२ सम्मको अवस्था	सम्मको लक्ष्य					लक्ष्य	पुस्टयाईका अधार
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७		
मापदण्डअनुसार बनेका आवासीय भवन	संख्या	१२७३	१२७७	१२८०	१२८२	१२९०	१२९५	१२९५	शाखाको प्रतिवेदन
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधिअनुसार बनेका आवासीय भवन	संख्या	३३६	३५०	३६०	३८०	३९०	४२१		शाखाको प्रतिवेदन
मापदण्डअनुसार निर्माण भएका कार्यालय,विद्यालय तथा स्वास्थ्य भवन	प्रतिशत	२	२	३	४	१०	२०	२०	शाखाको प्रतिवेदन
पक्कि तथा कालोपत्रे सडक	कि.मि.	३४.१	३४.८	४३.८	५४.८	६३.८	६५.८	६५.८	शाखाको प्रतिवेदन
ग्राभेल सडक	कि.मि.	५.५	५.८	६.५	८.१	९.२	१२.५	१२.५	शाखाको प्रतिवेदन
ढुंगा सिलिंग सडक	कि.मि.	१.९	२.५	२.८	३.१	३.५४	३.६	३.६	
धुले सडक	कि.मि.	३०१	३०४	३०४	३०५	३००	२९९	२९९	
खाना पकाउन प्राथमिक स्रोतका रूपमा दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२०	१८	१६	१४	१२	१०	१०	शाखाको प्रतिवेदन
विद्युतबाटखाना बनाउने परिवार	प्रतिशत	१	२	४	६	८	१०	१०	शाखाको प्रतिवेदन
गोबर/बायो ग्यास	प्रतिशत	१	१.३	१.३	१.४	१.५	१.६	१.६	शाखाको प्रतिवेदन
एलग्यासबाट खाना बनाउने .पी. परिवार	प्रतिशत	७९	८२	८४	८६	९०	९२	९२	शाखाको प्रतिवेदन
इन्टरनेट सेवा उपलब्ध घर परिवार	प्रतिशत	८०	८२	८४	८६	८८	९०	९०	शाखाको प्रतिवेदन

नगरपालिका कार्यपालिका कार्यालयमा सञ्चालित सफ्टवेयर र सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	५	६	७	८	९	१०	१०	शाखाको प्रतिवेदन

स्रोतः मध्यमकालीन खर्च संरचन(२०८१/०८२-२०८३/०८४)/विषयगत विवरण

६.५ प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना

आवधिक योजनाले तय गरेकोपूर्वाधार क्षेत्रको नतिजा हासिल गर्न नगरपालिकाको आफ्नै स्रोत,स्थानीय संघ/संस्था,समुदाय,निजी क्षेत्र,गैसस,प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी प्राथमिकताका आधारमा योजना अवधिमा सञ्चालन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रम देहायअनुसार रहेका छ :

तालिका १६:पूर्वाधारक्षेत्रका प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमहरू

			वजेट अनुमान रू हजारमा					
कार्यक्रम	**इकाइ**	**लक्षय**	**२०८२/०८३**	**२०८३/०८४**	**२०८४/०८५**	**२०८५/०८६**	**२०८६/०८७**	**जम्मा**
भवन, आवास, बस्ति तथा शहरी विकास								
वडा कार्यालय भवन निर्माण	सालवसाली	३	१५०००	१६५००	१८१५०	०	०	४९६५०
जनता आवास घर निर्माण	सालवसाली	५	६०००	६६००	७२६०	७९८६	८७८५	३६६३१
सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	सालवसाली	५	४०००	४४००	४८४०	५३२४	५८५६	२४४२०
क्लब भवन व्यवस्थापन	सालवसाली	५	३०००	५०००	५५००	६०५०	६६५५	२६२०५
मठ, मन्दिर, पार्टी पौवा, चौतारा, गुम्बा, चर्चहरुको भवन निर्माण तथा मर्मत	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण तथा पूर्वाधार विकास	सालवसाली	५	१८५३६	२०३९०	२२४२९	२४६७१	२७१३९	११३१६४
बिद्यालय भवन निर्माण	सालवसाली	५	१००००	११०००	१२१००	१३३१०	१४६४१	६१०५१

जम्मा			**५९५३६**	**६७१९०**	**७३९०९**	**६१३३४**	**६७४६८**	**३२९४३६**
सडक, पुल तथा यातायात								
ड्रेन सहितको कालो पत्रे सडक निर्माण	सालवसाली	५	४४११९	४८५३१	५३३८४	५८७२२	६४५९५	२६९३५१
ड्रेन सहितको ग्राभेल/सोलिङ सडक	सालवसाली	५	१५०००	१६५००	१८१५०	१९९६५	२१९६२	९१५७७
पालिका भर सडक स्तारोन्नती	सालवसाली	५	२००००	२२०००	२४२००	२६६२०	२९२८२	१२२१०२
कृषि सडक मर्मत सम्भार	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
पक्की पूल निर्माण	सालवसाली	५	१५०००	१६५००	१८१५०	१९९६५	२१९६२	९१५७७
कल्भँट	सालवसाली	५	१००००	११०००	१२१००	१३३१०	१४६४१	६१०५१
झोलुङ्गे पुल निर्माण तथा मर्मतसंभार	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
ढल व्यवस्थापन	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
जम्मा			**११३११९**	**१२४४३१**	**१३६८७४**	**१५०५६१**	**१६५६१८**	**६९०६०३**
विधुत तथा वैकल्पिक उर्जा								
सडक वत्ती जडान र विस्तार	सालवसाली	५	४०००	४४००	४८४०	५३२४	५८५६	२४४२०
स्थानीय जलबिद्युत प्रवर्धन	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
वैकल्पिक उर्जा प्रवर्धन (सोलार, वायोग्यास, सुधारिएको चुल्हो, र इन्डक्सन चुलो)	सालवसाली	५	९८७६	१०८६४	११९५०	१३१४५	१४४५९	६०२९४
जम्मा			**१५८७६**	**१७४६४**	**१९२१०**	**२११३१**	**२३२४४**	**९६९२५**
सूचना तथा सञ्चार प्रविधी								
इन्टरनेट जडान र क्षमता विस्तार	सालवसाली	५	४०००	४४००	४८४०	५३२४	५८५६	२४४२०
प्रविधि विकास सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
सिसिटिभि, डिजिटल डिस्प्ले वोर्ड, नेटवर्किङ, विद्युतीय हाजिरी को विस्तार	सालवसाली	५	६४०७	७०४८	७७५२	८५२८	९३८०	३९११५

जम्मा			११९०७	१३०९८	१४४०७	१५८४८	१७४३३	७२६९३
जम्मा पूर्वाधार विकास			२००४३८	२२२१८२	२४४४००	२४८८७५	२७३७६२	११८९६५ ७

६.६प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण

पूर्वाधार क्षेत्रको आयोजना तथा कार्यक्रमको स्थानगत विवरण निम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका १७:प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
आवास, भवन, वस्ती तथा शहरी विकास					
वडाकार्यालय भवन निर्माण	संख्या	२	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा नं २ र ८	संघीय/प्रदेश सरकार
जनता आवास घर निर्माण	संख्या	२५	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सवै वडा	संघीय /प्रदेश सरकार
सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	वर्ष	५	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	संघीय /प्रदेश सरकार
समाधी स्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन	संख्या	१	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	संघीय /प्रदेश सरकार
क्लब भवन व्यवस्थापन	संख्या	१	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा नं. ३	संघीय /प्रदेश सरकार/नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
मठ, मन्दिर, पार्टी पौवा, चौतारा, गुम्बा, चर्चहरुको भवन निर्माण तथा मर्मत	वर्ष	५	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	संघीय /प्रदेश सरकार/नगरपालिका
स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	संख्या	३	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा नं. २, ८, ९	संघीय /प्रदेश सरकार
देउराली मा.वि. भवन निर्माण	संख्या	१	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा नं. ९	संघीय /प्रदेश सरकार
सडक, पुल तथा यातायात					
ड्रेन सहितको कालो पत्रे सडक निर्माण	कि.मि	४०	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	संघीय /प्रदेश सरकार/नगरपालिका
ड्रेन सहितको ग्राभेल/सोलिङ सडक	कि.मि.	५०	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	संघिय/प्रदेस सरकार/ नगरपालिका
पालिका भर सडक स्तार्न्नोती	वर्ष	५	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
कृषि सडक मर्मत सम्भार	कि.मि.	४५	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
पक्की पूल निर्माण	संख्या	३	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा नं. २, ३, ४	संघीय/प्रदेश सरकार

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
कल्भर्ट	संख्या	१०	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
झोलुङ्गे पुल निर्माण तथा मर्मतसंभार	स्थान	१	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा नं. १	संघीय /प्रदेश सरकार
ढल व्यवस्थापन	वडा	१	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा ७	संघीय /प्रदेश सरकार
विधुत तथा वैकल्पिक उर्जा					
सडक वत्ती जडान र विस्तार	वडा	२	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा २, ८	संघीय सरकार/नगरपालिका
स्थानीय जलबिद्युत प्रवर्धन	वडा	३	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	वडा २, ५, ८	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
वैकल्पिक उर्जाप्रवर्धन (सोलार,वायोग्यास, सुधारिएको चुल्हो, र इन्डक्सन चुलो)	वर्ष	५	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सवै वडामा	संघीय सरकार/प्रसेश सरकार
सुचना तथा सञ्चार प्रविधी					
इन्टरनेट जडान र क्षमता विस्तार	वडा	१०	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सवै वडामा	नगरपालिका
प्रविधि विकास सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम	वडा	१०	नगरपालिका भौतिक	सवै वडामा	संघिय सरकार/नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
			पूर्वाधार शाखा		
सिसिटिभि,डिजिटल डिस्प्ले वोर्ड,नेटवर्किङ,विद्युतीय हाजिरीको विस्तार	वडा	१०	नगरपालिका भौतिक पूर्वाधार शाखा	सवै वडामा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका

६.७प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतिकरण

पूर्वाधार क्षेत्रको आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतिकरण निम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका १८:पूर्वाधार क्षेत्रतर्फको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

उद्देश्य नं	कार्क्रम तथा आयोजनाको विवरण	दिगोविकास लक्ष्य संकेत	लैगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	वडाकार्यालय भवन निर्माण	११	३	३
	जनता आवास घर निर्माण	११	२	३
	सामुदायिक भवन निर्माण र स्तरोन्नति	११	२	३
	समाधी स्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन	११	३	३
	क्लब भवन व्यवस्थापन	११	३	३
	मठ, मन्दिर, पार्टी पौवा, चौतारा, गुम्बा, चर्चहरुको भवन निर्माण तथा मर्मत	११	३	३
	स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	११	२	३
	देउराली मा.वि. भवन निर्माण	११	२	३
२	ड्रेन सहितको कालो पत्रे सडक निर्माण	११	३	२

	ड्रेन सहितको ग्राभेल/सोलिङ सडक	११	३	२
	पालिका भर सडक स्तान्नोती	११	३	३
	कृषि सडक मर्मत सम्भार	११	३	३
	पक्की पूल निर्माण	११	३	३
	कल्भर्ट	११	३	३
	झोलुङ्गे पुल निर्माण तथा मर्मतसंभार	११	३	३
	ढल व्यवस्थापन	११	३	२
३	सडक वत्ती जडान र विस्तार	७	३	३
	स्थानीय जलबिद्युत प्रवर्धन	७	३	२
	वैकल्पिक उर्जाप्रवर्धन (सोलार,वायोग्यास, सुधारिएको चुल्हो, र इन्डक्सन चुलो)	७	३	१
४	इन्टरनेट जडान र क्षमता विस्तार	७	३	३
	प्रविधि विकास सम्बन्धि तालिम कार्यक्रम	९	३	३
	सिसिटिभि,डिजिटल डिस्प्ले वोर्ड,नेटवर्किङ,विद्युतीय हाजिरीको विस्तार	७	३	२

परिच्छेद सात
वन, वातावरण र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन

७.१ पृष्ठभूमि

संविधानको अनुसूची-८ ले विपद् व्यवस्थापन तथा जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जैविक विविधतालाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचिमा राखेको र प्राकृतिक वातावरणमा विश्वव्यापीरूपमा विनाश हुँदै गएका कारण धनकुटा नगरपालिकासमेत प्रभावित हुन थालेको सन्दर्भमा प्रभावकारी वन, वातावरण व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नु समयको माग भएको छ। संविधानले प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोगसम्बन्धी नीति अन्तर्गत जनसाधरणमा वातावरणीय स्वच्छता सम्बन्धी चेतना बढाई औद्योगिक तथा भौतिक विकासबाट वातावरणमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै वन, वन्यजन्तु, पंक्षी, वनस्पती तथा जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन र दिगो उपयोग गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। संविधानको भाग ३ धारा ३० ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हक प्रदान गरेको छ।

यसैगरी संविधानले वातावरणीय सन्तुलनका लागि आवश्यक पर्ने भू-भागमा वन क्षेत्र कायम गर्ने र प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापनाको व्यवस्था समेत सुनिश्चित गरेको छ। नेपालको संबिधानमा उल्लेख भएका यी प्रावधानहरु कार्यान्वयन गर्न संघीय सरकारबाट राष्ट्रिय वन नीति २०७५, राष्ट्रिय वातावरण नीति, राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, वन ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ लगायतका नीति, ऐन र नियम जारी भएका छन्।

उपर्युक्त संवैधानिक तथा नीतिगत कार्यसूचीलाई मध्यनजगर गर्दै यस योजनामा रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रमहरू समुदायमा आधारित संस्था र समूहको संस्थागत क्षमता विकास एवं प्रदेश र संघीय सरकारका सम्बन्धित निकायसँग समन्वय र सहकार्यमा सञ्चालन गर्ने गरी तर्जुमा र प्रस्तावित गरिएका छन्। संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवं दिगो विकासका लक्ष्यजस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा वन, वातावरण, भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्न यो योजना तर्जुमा गरिएको छ।

सिंगो नेपाल बहुप्रकोप जोखिममा रहेको देश भएको हुँदाधनकुटा नगरपालिका पनि स्वाभाविकरुपमा विभिन्न प्रकारका प्रकोपको जोखिममा रहेको छ। प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणका लागि संघीय तथा स्थानीय स्तरमा विभिन्न नीतिगत तथा कार्यक्रमगत प्रयासहरू भई आएका भए पनि विश्वभरी नै प्रकोपको आवृत्ति,प्रवृत्ति तथा सघनता निरन्तर वृद्धि हुँदै गएको परिप्रेक्ष्यमा यस नगरपालिका, यहाँका नागरिक तथा विकासका उपलब्धीलाई संभाव्य विपद्हरूबाट सुरक्षित बनाई विपद् उत्थानशीलता सुनिश्चित गर्नु स्थानीय सरकार भएका नाताले नगरपालिकाको प्राथमिक कर्तव्य हो।

यसै सन्दर्भमा यस नगरपालिकाले सम्भाव्य विपद्हरूलाई सुव्यवस्थित एवं योजनाबद्ध किसिमले व्यवस्थापन गर्ने उद्देश्यले यो योजना तर्जुमा गरिएको छ। संघीय सरकारले जारी गरेको विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ ले विपद् जोखिमबाट सुरक्षित,जलवायु अनुकुलित तथा विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माण गर्दै दिगो विकासमा योगदान पुर्याउने दीर्घकालिन सोच, ध्येय र लक्ष्य सहित प्राकृतिक र गैरप्राकृतिक विपदबाट हुने क्षति उल्लेख्य रुपमा कम गर्ने मुल उद्देश्य राखेको छ। संविधानमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अधिकार क्षेत्र स्थानीय तहको पनि भएको सन्दर्भलाई मध्यनजर गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजनाले विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय तहको भूमिकालाई महत्वपूर्ण स्थान दिएको छ। यसैगरी राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य ढाँचा, जलवायु नीति लगायत अन्य नीतिहरूले प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् न्यूनीकरण, पूर्व तयारी, उद्दार तथा राहत, पुनर्स्थापना र पुनर्लाभ जस्ता विषयहरूमा स्पष्ट व्यवस्था गरेका छन्।

संघ र प्रदेशका नीतिगत व्यवस्था एवं दिगो विकासका लक्ष्य जस्ता अन्तराष्ट्रिय लक्ष्य एवं प्रतिवद्धतासमेत हासिल गर्न स्थानीय तहहरूको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहने हुँदा यस योजनाले विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिसहित क्षेत्रगत मार्गचित्र स्पष्ट गर्ने विश्वास लिइएको छ। विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित सम्भावना, अवसर,समस्या तथा चुनौती सहित विद्यमान अवस्था, विषय क्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति एवं रणनीतिक महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेत संलग्न गरी यो विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षेत्रको योजना तर्जुमा गरिएको छ।

७.२ वन,वातावरण र विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौती

यस नगरपालिकामा बन क्षेत्र न्यून मात्रामा रहेको छ। नगरपालिका क्षेत्रमा प्राकृतिक प्रकोपको रुपमा बाढी, महामारी,वर्डफ्लू तथा अन्य फ्लूहरू, जंगली जनावरको आतंक, कीट आतंक, चट्याङ, असिना प्रमुख रहेका छन्। अधिकांश भूमि उत्पादनयोग्य भएकाले पर्याप्त सिंचाइ एवं मलखादको व्यवस्था गरेर तथा स्थानीय भूमि तथा जलवायु सुहाउँदो कृषि प्रणाली प्रवर्धन गरी बाढीलगायतका विपद्हरूको सामना गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार आवश्यक वातावरणीय अध्ययन गरी सिफारिश गरिएको क्षेत्र र परिणाममा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो, स्लेट बिक्री गर्न सक्ने कानुनी व्यवस्था भएकाले नगरपालिकाले यसरी प्राप्त गर्ने आम्दानीको निश्चित हिस्सा वार्षिक रुपमा नदीजन्य जोखिम नियन्त्रणका लागि विनियोजन गर्न सक्छ।

नगरपालिकाका धेरै स्थानमा सार्वजनिक खुल्ला जमिन उपलव्ध रहेको छ,यी स्थानहरूमा आपत्कालीन आश्रयस्थलहरू निर्माण गर्न सकिने सम्भावना रहन्छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका र स्थानीय सरकारको स्वीकृति र समन्वयमा मात्र अन्य संघसंस्थाले विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सक्ने भएकाले यस्ता संघसंस्थाका कार्यक्रमहरूलाई विपद्जोखिम व्यवस्थापनका प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रहरूमा लक्षित् गर्न सकिने सम्भावनारहेको छ।

७.२.१ वन, हरियाली तथा जैविक विविधता

सम्भावनार अवसर

नगरपालिकमा संरक्षित पानी, नदी नियन्त्रण, भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र उकासबाट संरक्षितजमीनको पहिचान भएको छ। वन,जैविक विविधता,भूसंरक्षण एवम् प्रवर्द्धन गर्दै त्यसको दिगो उपयोग र जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्बन गरीजीविकोपार्जनका अवसरहरु वृद्धिका अभ्यासहरु भएका छन्। ग्रामिण अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुयाउने कृषि देखि लिएर जलश्रोत,पर्यटन आदिको विकासमा वन क्षेत्रले महत्वपूर्ण अवसरहरुको सृजना गरेको हुन्छ। तर बढ्दो शहरीकरण र अरु बैकल्पिक व्यवस्थाहरुको अभावमा वन क्षेत्रमा चाप बढी रहेको छ। जसले गर्दा वन जंगलको विनास,भू-क्षय,जैविक विविधतामा ह्रास जस्ता पर्यावरणीय प्रतिकूलताहरु बढ्दै गएको छ। धनकुटा नगरपालिका क्षेत्रमा रहेको वनको संरक्षण तथा उचित उपयोगका लागि सहभागिता मूलक सामुदायिक वन व्यवस्थापन प्रणाली लागु गरेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा बेलाबेलामा आईपर्ने प्राकृतिक प्रकोपमा मुख्य रुपमा बाढी र पहिरो पर्दछन। निकै पुरानो वन भएकोले धनकुटाको प्रमुख परिचयको रुपमा रहेको सल्लेरी वन (रानी वन) उजाडिने क्रममा छ।

कोशी प्रदेशको तथ्यांक अनुसार, यस नगरपालिकामा करिब ४४.६६ प्रतिशत जमिन वन क्षेत्रको रुपमा रहेको छ। नगरको ग्रामीण क्षेत्रहरुमा वनको संरक्षण सामुदायिक वन व्यवस्थापन प्रणालीमा आधारित रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा जम्मा ५० वटा सामुदायिक वन रहेका छन्।नगरपालिकाले वन संरक्षण, व्यवस्थापन, दिगो उपभोग र स्वच्छ वातावरणका लागि समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्ने,गैरकाष्ठ वन पैदावार, जडीबुटीलगायत अन्य वनस्पतिको अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण, खेती तथा उत्पादन वृद्धि र प्रशोधन केन्द्रहरू स्थापना गरी वनमा आधारित उद्यमलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिएको छ।

समस्या र चुनौती

नगरपालिकाको बृहत्तर भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरी भूमि व्यवस्थापन कार्य कार्यान्वयन भई नसकेकोले भू-संरक्षण,भूमि व्यवस्थापन,सार्वजनिक जग्गा वृक्षारोपणमा कमी, ताल तलैया सिमसार क्षेत्रको पहिचान रनक्शांकन गर्न नसक्नु, नदी किनार तटवन्धन हुन नसक्नु,सिमसार तथापानी मुहान संरक्षणमा कमी,पर्यटकीय गतिबिधिका कारण जैविक विविधताको संरक्षणमा कठिनाई मुख्यसमस्याहरु हुन्।

बेलाबखत देखिने वन अतिक्रमण र चोरी शिकारी नियन्त्रण गर्न सकिएको छैन। पूर्ण संरक्षित र गुणस्तरीय वन क्षेत्र कायम गर्नु तथा वन क्षेत्रलाई आयआर्जनसँग आबद्ध गर्नु यस क्षेत्रको मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेको छ। नगरपालिकाको वन स्रोतलाई दिगो रुपमा स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जनसँग जोड्न सकिएको छैन। वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापनको अभावमा धेरै पूराना भई नकारात्मक वृद्धिको अवस्थामा पुगेका,पूराना तथा लडेकाजस्ता वृक्षहरूको सदुयोग गर्ने र तिनको ठाउँमा

स्वस्थ नयाँ बिरुवाहरू हुर्काउने काम हुन नसक्दा एकातिर वनको गुणस्तर खस्किरहेको छ भने अर्कोतिर स्थानीय समुदाय र सरकारले त्यसबाट उचित लाभ लिन सकेको छैन। पूर्ण संरक्षित र गुणस्तरीय वन क्षेत्र कायम गर्नु तथा वन क्षेत्रलाई आयआर्जनसँग आबद्ध गर्नु यस क्षेत्रको मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेको छ।

७.२.२ भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

सम्भावना र अवसर

नगरपालिका क्षेत्रमा बाह्रै महिना यथेष्ट पानी वहाव हुने ठूला नदीहरु कमी भएता पनि जलाधार क्षेत्रको कमी छैन। नगरपालिकामा खानेपानीका लागि मुलको पानी पाईपलाई प्रणालीबाट उपलब्द गराईएको छ। बाढी/पहिरो नियन्त्रणका लागि नगरपालिकाले हरेक वर्ष विभिन्न किसिमका क्रियाकलापहरू गर्दै आएको छ। तमोर लगायतका नदी खोलाहरू सिंचाई प्रणालीका लागि मात्र नभएर नदिजन्य पदार्थ उत्पदानका लागि पनि उपयोगी रहेका छन्।

समस्या र चुनौती

जलाधार क्षेत्रहरूको सर्वेक्षण र पहिचान गरी संवेदनशील जलाधार क्षेत्रहरूमा प्राथमिकताका साथ जलाधार संरक्षण कार्यक्रम लागू हुन सकेको छैन। नगरपालिकाको केही भागहरुमा नदी तथा बर्षे भेलको कारण भू-क्षय भइरहेको छ। साथै हरेक वर्ष नयाँ नयाँ विपत्तिहरु पनि थपिइरहेका छन्। अनियन्त्रित रुपमा रासायनिक मलको प्रयोग हुँदै आएकाकारण जमिनको उत्पादन उत्पादकत्व निरन्तर घट्दो अवस्थामा रहेको छ। जैविक प्रविधिको प्रयोग एवं एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गरी भूमिको उत्पादकत्व बढाउनु पर्ने खाँचो रहेको छ।

७.२.३ फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता

सम्भावना र अवसर

नगर क्षेत्रभित्र पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरण संरक्षण र दिगो विकासलाई ध्यानमा राखी वातावरणमैत्रीकार्यक्रमलाई प्राथममिकताका साथ अगाडी बढाउने नीति लिएकोछ।त्यस्तै अस्पतालजन्य फोहोरमैलालाईबेग्लै संकलन गरी प्रशोधन गरेर मात्र ल्यान्डफिल्ड साइटमा व्यवस्थापनको अभ्यास रहेको छ। धनकुटाको फोहोर विशार्जन स्थल नमुनायोग्य छ।गैर सहकारी संस्था र समुदायसँग समन्वय गरी पूर्ण सरसफाई अभियान सञ्चालन गरिएकोछ। प्लाष्टिक जन्य सामग्री लगायत वातावरण प्रदुषित गर्ने दैनिक प्रयोगका सामग्रीको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्न पहल गरिएकोछ। गोवर ग्याँस,सुधारिएको चुलो,विद्युतीय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकूलप्रविधिको प्रयोगमा जोड दिनेकार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा रहेका छन्।रास्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम तथा अन्य संघीय र प्रदेश

सरकारका कार्यक्रम हरु एवं नगरपालिकाका कार्यक्रमहरुबाट जलाधार संरक्षण, नदी कटान र नियन्त्रणका कार्यक्रम भईरहेका छन्।

समस्या र चुनौती

फोहर मैला विर्सजन गर्न व्यवस्थित स्थलको दीगोपना कायम गर्न कठिनाई छ। फोहोरको वर्गीकरण गरी व्यवस्थापनको अभ्यास नहुनु यस क्षेत्रको अर्को समस्या हो। स्रोतमै वर्गीकरण,प्रशोधन र पुनःप्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी वैज्ञानिक फोहोरव्यवस्थापनलाई बढावा दिने कार्य व्यावहारिक रुपमा कार्यान्वयन हुन कठिनाई भैरहेको छ। फोहोरबाट मोहोर, फोहोरबाट उर्जाको अवधारण कार्यान्वयन भएपनि प्रयास भएको छैन। नगरपालिका पूर्ण सरसफाइ तर्फ अघि बढ्न नसक्दा स्वच्छता र सरसफाइको स्थिति हासिल गर्नेतर्फको यात्रा को गति प्रभावकारी हुन सकेको छैन। साथै नगरक्षेत्रमा प्लाष्टिकजन्य तथा सिसा जन्य फोहोर व्यवस्थापन हुन कठिनाई भैरहेको छ। स्वास्थ्य संस्थालगायत विभिन्न क्षेत्रहरूबाट निष्काशन हुने ठोस फोहोरमैला जलाइने प्रचलन रोकी पुनःप्रशोधन तथा प्रशोधनका कामहरू अघि बढाउन सकिएको छैन। सडक तथा यातायात क्षेत्र,प्लाष्टिक जलाउने,दाउरा बाल्ने आदि कार्यवाट उत्सर्जित धुलो धुवाँबाट वायु प्रदूषण भइरहेको छ।

७.२.४ विपद् जोखिम व्यवस्थापन

सम्भावनार अवसर

नगरपालिकास्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति रहेको छ र यसले खासगरी विपद्का समयमा सक्रिय रही कार्य गर्दै आएको छ। नगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापन कोषको पनि व्यवस्था रहेकाले स्थानीय समुदायले विपद्का समयमा तुलनात्मक रुपमा छिटो छरितो राहत प्राप्त गर्न थालेका छन्। नगरपालिकामा प्राथमिक उपचारका लागि न्यूनतम जनशक्ति रहेको छ विपद् व्यवस्थापनमा नगरपालिका र सुरक्षा निकायबीच समन्वय,सहकार्य हुने गरेको छ। सुगम भूगल र यातायातको सबै तिर पहुँच भएकोले विपद रोकथाम, नियन्त्रण र व्यवस्थापन सहज बनेको छ।

समस्या र चुनौती

विपद्जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यलाई पूर्ण रूपमा मूलधारमा ल्याउने सकिएको छैन। नगरपालिका, वडा कार्यालय र स्थानीय टोल विकास संस्थाहरूको विपद् व्यवस्थापमा क्षमताको कमी रहेको,आकस्मिकतयारी योजना तथा प्रतिकार्य योजनाहरू तर्जुमा गर्नु जरुरी रहेको,डोजरको जथाभावी प्रयोगले भू-क्षय भईतालतलैया,खेतीवारी,जलाधारयुक्ता क्षेत्र मासिने तथा भौतिक पूर्वाधारमा समेत क्षति पुग्ने समस्या बढदै गएकोछ।तमोर लगायतका नदीहरुको कटान तथा विभिन्न ठाउका होचा वस्तीहरु डुबानमा पर्ने जोखिम रहेको छ भने केही भूभागमा बाढीपहिरोको जोखिम छ।नदी खोलाले वार्षिक जमिन कटान गर्ने गरेको छ। विपदबाट हुने वार्षिक ठूलो क्षति निकैनै हुने गरेको छ। विपद् पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी ज्ञान, सीप भएका घरपरिवारको संख्या तुलनात्मक रुपमा न्यून रहेको छ।

७.३ सोच,लक्ष्य,उदेश्य रणनीति तथा कार्यनीति

७.३.१ सोच

नगरपालिकाको विपद जोखिम न्यूनीकरण र विपद व्यवस्थापनक्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको प्रस्तुत छ :

विपद जोखिममुक्त र प्रकोपमुक्त नगरपालिका

७.३.२ लक्ष्य

नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ :

- प्राकृतिक श्रोत र साधनको दिगो व्यवस्थापन र जैविक विविधता संरक्षण एवं फोहोरमैला व्यवस्थापन मार्फत पूर्ण विपतलाई न्यूनीकरण गर्ने, विपद उद्यमशीलता र पूर्ण सरसफाई कायम गर्ने।

७.३.३ उद्देश्य

नगरपालिकाका विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन :

क. वन क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु,
ख. जैविक विविधता एवं वातावरणको संरक्षण र प्रवर्धनगर्नु,
ग. प्रदूषण नियन्त्रण एवं फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्नु,
घ. स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्धनगर्नु,
ङ. सबै प्रकारका प्राकृतिक एवं मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक,भौतिक,सामाजिक क्षति-नोक्सानी न्यूनीकरण गर्नु,
च. स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्नु।

७.३.४ रणनीति तथा कार्यनीति

नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई योजनाको समष्टिगत लक्ष्य,उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न देहायअनुसारका रणनीति कार्यान्वयनगर्ने तथा कार्यनीति अबलम्बन गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछः

तालिका १९ः वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ः वन क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु	
१.१ वन संरक्षण र व्यवस्थापन सम्बन्धी	१.१.१ नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार सबै आयोजनामा वातावरणीय अध्ययन सम्बन्धी व्यवस्थाको नियमपालन गर्ने/गराउने र

राष्ट्रिय तथा प्रदेश नीति र कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहकार्य/सहजीकरण गरी वन व्यवस्थापनमा कार्यकुशलता अभिबृद्धि गर्ने	अध्ययनको सिफारिसलाई कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ। १.१.२ संघ तथा प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकाय र वन उपभोक्ता समितिहरूसँग समन्वय र सहकार्य मार्फत् वन क्षेत्रको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरी वन क्षेत्रको कार्बन सञ्चिती वृद्धिका साथै स्थानीय जीविको पार्जनको दिगो स्रोतको रुपमा स्थापित गरिनेछ। १.१.३ वन संरक्षण,व्यवस्थापन,दिगो उपभोग र स्वच्छ वातावरणको लागि समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गरिनेछ। १.१.४खुल्ला ठाउँमा उपयुक्त प्रजातिका वृक्षारोपण गरिनेछ र वृक्षारोपण कार्यका लागि सामुदायिक वन उपभोक्ताहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ। १.१.५सामुदायिक वन व्यवस्थापनमा सुदृढीकरणका लागि उपभोक्ता समितिहरूको क्षमता अभिवृद्धि एवं सामुदायिक वनको सुशासनमा सहयोग गरिनेछ। १.१.६ वन व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन तथा वनक्षेत्रको उत्पादकत्व र आय आर्जन बढाउनका लागि वन कार्यालय र वन उपभोक्ता समितिसँग समन्वय र सहकार्य गरिने छ।
१.२ वन व्यवस्थापनमा सुदृढीकरण गरी वन क्षेत्रको सदुपयोग र संचितीमा वृद्धि गर्ने	१.२.१ रेड प्लस (REED Plus) तथा स्वच्छ विकास संयन्त्रमार्फत् कार्बन सञ्चिती बापत नगरपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने आर्थिक लाभको सुनिश्चित गर्न प्रदेश तथा नेपाल सरकारसँग समन्वय र पैरवी गरिनेछ। कार्वन व्यापार नीति कार्यन्वयनमा ल्याइनेछ। १.२.२ लामो समयदेखि बाँझो रहँदै आएका निजी जमिनमा निजी वन विस्तार गर्न संभाव्य घरपरिवारलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। १.२.३ वन क्षेत्रको अतिक्रमण रोक्न र आगलागी नियन्त्रण गर्न आवश्यक योजना सहित सङ्घ र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ। १.२.४ तराई क्षेत्रमा हुने वनस्पती,गैरकाष्ठ वन पैदावर तथा जडीबुटी प्रजातिको अध्ययन,अनुसन्धान,संरक्षण,खेती तथा उत्पादन वृद्धि र प्रशोधन केन्द्रहरू स्थापना गरी वनमा आधारित उद्यमलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

	१.२.५बाँझो जमिनमा गैह्रकाष्ठ पैदावार विरुवा रोपण गर्नका लागि निजी र सार्वजनिक संस्थालाई उक्त जग्गा लिजमा दिई वातावरण संरक्षण र रोजगारी सिर्जना गर्ने कार्यलाई अगाडि बढाउन प्रदेश सरकारलाई अनुरोध गरिनेछ। १.२.६ वनमा लाग्ने रोग, किरा, खडेरी, डढेलो, मिचाहा प्रजातिको प्रकोप लगायतका प्रकोपहरु रोकथाम र नियन्त्रणका लागि सम्बन्धित वन उपभोक्ता समितिहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।
उद्देश्य २ः जैविक विविधता तथा वातावरणको संरक्षण र प्रवर्धनगर्नु	
२.१ वन तथा जैविक विविधतालाई एकीकृत पद्धतिबाट संरक्षण रप्रवर्धनगर्ने	२.१.१ नगरपालिका तथा स्थानीय समुदाय समेतको सहभागितामा भूमिगत पानीको पुनर्भरणका लागि भूमिगत पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गरिनेछ। २.१.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापनमा जल,जमीन र जंगलको संरक्षण र उत्पादन वृद्धिमा विशेष जोड दिइनेछ। २.१.३ दुर्लभ तथा लोपोन्मुख वन्यजन्तु एवं वनस्पति, प्रजाति,तिनको वासस्थान लगायत संवेदनशील पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षणका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँगको सहकार्यमा ठोस कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ। २.१.४नगरपालिकामा वन,जैविक विविधता र जलाधार क्षेत्रको आधारभूत अभिलेख निर्माणका लागि संघीय र प्रादेशिक निकायहरूसँग सहकार्य गरिनेछ। २.१.५ स्थानीय वन तथा जलाधार क्षेत्रका लागि एक वडा,एक स्रोत व्यक्तिको अवधारणा कार्यान्वयन गर्न डिभिजन वन कार्यालयसँग सहकार्य गरिनेछ। २.१.६ भू-क्षय तथा क्षतिग्रस्त जमिनको पुनरुत्थानका लागि जैविक विधि,बायोइञ्जिनियरिङ लगायतका कम खर्चिला प्रविधिहरूको उपयोग र विस्तार गरिनेछ। २.१.७जलाधार व्यवस्थापनमा महिला,दलितलगायत सबै समुदायिक वर्गको समानुपातिक सहभागिता कायम गरिनेछ।

उद्देश्य ३ः प्रदुषण नियन्त्रण एवं फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्नु	
३.१ नागरिक सचेतना एवं जिम्मेवारीबोधमा वृद्धिलगायत संस्थागत प्रयासका माध्यमबाट प्रदूषण नियन्त्रण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने	३.१.१ नगरपालिका क्षेत्रभित्र प्लाष्टिकका गिलास,प्लेट,बोतल जस्ता वस्तुको उपयोगमा प्रतिबन्ध गरी दुना टपरीजस्ता स्थानीय वातावरणमैत्री वस्तुहरूको प्रवर्धनमा जोड दिइनेछ। सिसा जन्य फोहोर व्यवस्थापनका लागि व्यवसायीहरूसँग समन्वय गरिनेछ। ३.१.२ टोल सरसफाइका लागि अन्तर वडा प्रतिस्पर्धात्मक टोल सरसफाइ कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। तत्पश्चात् प्लास्टिक एवं अन्य फोहरमैला व्यवस्थापनयुक्त घर,टोल, वडा घोषणा कार्यक्रम सञ्चालन गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन अभियान सञ्चालन गरिनेछ। ३.१.३ टोल सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू एवं टोलस्तरीय नागरिक आचार-संहिता जारी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। ३.१.४ फोहोर संकलन तथा व्यवस्थापनमा नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। ३.१.५ फोहोर विसर्जन स्थलको व्यवस्थापनमा दिगोपना तथा पूःचक्रीय प्रणाली अवलोकन गरिने छ।
३.२ फोहोरमैला संकलन प्रणाली स्थापना गरी व्यवस्थापकीय प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने	३.२.१ वजार तथा सार्वजनिक स्थलका लागि फोहोर संकलन भाँडो र घर-घरमा पनि फोहोर संकलन भाँडो राख्ने व्यवस्था मिलाई फोहोरमैला संकलन,वर्गीकरण र प्रशोधनको व्यवस्थापन सुरुआत गरिनेछ। ३.२.२ कुहिने फोहोरलाई कुहाउने,पुनःचक्रीय प्रयोग गर्न मिल्ने फोहोरलाई पुनःचक्रीय प्रयोगमा पठाउने र फोहोरको निष्कासन न्यूनीकरण जस्ता विषयहरूलाई ध्यान दिई तीन आर (reduce, reuse, recycle) को अवधारणालाई व्यवहारिक कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।
उद्देश्य ४ः स्थानीय परिवेश सुहाउँदो जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका अभ्यासहरू प्रवर्धन गर्नु	
४.१ वातावरण अनुकुलित जीवनशैली र विकास पद्धति प्रवर्धन गर्ने	४.१.१ कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने विपद्जोखिमको बीमा सुनिश्चित गरिनेछ। ४.१.२ सार्वजनिक स्थान र सडकको दायाबायाँ सौन्दर्यप्रधान वृक्षरोपणलाई अभियानका रुपमा सञ्चालन गरी वातावरणीय स्वच्छता र सौन्दर्यता अभिवृद्धि

	गरिनेछ। ४.१.३ खडेरी एवं अधिक पानी जम्ने क्षेत्रहरूका लागि उपयुक्त हुने कृषि बालीहरूको पहिचान एवं प्रवर्धन गरिनेछ। ४.१.४ बाँझो रहने गरेको कृषियोग्य जमिनमा बहुउपयोगी वृक्ष प्रजातिसहितको कृषि वन प्रणालीको विकास गरिनेछ। ४.१.५ स्तानिया श्रोत तथा अन्य तरकारी तथा फलफुल उत्पादकत्व कार्यक्रम बढाउने छ।
४.२ स्वच्छ ऊर्जा र हरियाली प्रवर्धन गर्ने	४.२.१ सौर्यऊर्जा प्रणालीमा आधारित सडक बत्ती प्रयोगलाई प्राथमिकता दिइनेछ। ४.२.२ भौतिक पूर्वाधारहरुको डिजाइन र निर्माण गर्दा जलवायु विषमताजन्य जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू समावेश गरिनेछ। ४.२.३ सार्वजनिक स्थलमा उद्यान तथा हरियाली क्षेत्र निर्माण गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गरिनेछ। ४.२.४ विद्युत्,बायोग्याँस,सोलार,सुधारिएको चुल्हो जस्ता स्वच्छ ऊर्जाको प्रयोग, प्रदुषण कम गर्ने निर्माण प्रविधि र सामग्रीको प्रयोग,जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रवर्धन गर्ने आयोजनाहरूलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा प्राथमिकता दिइनेछ।
उद्देश्य ५: सबै प्रकारका प्राकृतिक एवं मानवीय विपद् तथा महामारीहरूबाट हुनसक्ने आर्थिक,भौतिक,सामाजिक क्षति/नोक्सानी न्यूनीकरण गर्नु	
५.१ नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गरी समन्वय,सहकार्यको सिद्धान्तमा आधारित रही विपद्को प्रभावकारी पूर्वतयारी गर्ने	५.१.१ नगरपालिकामा कार्यरत सम्बन्धित सबै निकायहरूबीच समन्वय गरी पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका लागि आवश्यक बजेट सुनिश्चित गर्ने तथा कार्यान्वयनमा एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ। ५.१.२ समुदायस्तरीय विपद् व्यवस्थापनलाई सुदृढीकरण गर्न विपद् सिकाइ केन्द्रको स्थापना,सञ्चालन र सबलीकरणमा जोड दिइनेछ। ५.१.३ नगरपालिका तथा वडास्तरमा आपत्कालीन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको अभिलेख तयार गरी आपत्कालीन परिचालनका लागि तयारी हालतमा राखिनेछ। ५.१.४ वडा तथा टोलस्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदल लाई

	तालिम लगायत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। ५.१.५ पहिलो पटक नगरपालिकास्तरबाट सबै वडामा आपत्कालीन उद्दार सामग्रीहरू भण्डारण गर्न सहयोग गर्ने र त्यसपश्चात् सबै वडाले उक्त उद्दार सामग्रीहरूको आवश्यकता अनुसार प्रयोग,खपत भएका सामग्रीहरूको परिपूर्ति र वार्षिक रुपमा अद्यावधिकरणको व्यवस्था गरिनेछ। ५.१.६नगरपालिकास्तरमा आपत्कालीन उद्दारका लागि आपत्कालीन मार्गहरू पहिचान गरी सम्बन्धित सबैलाई जानकारी गराइनेछ। ५.१.७ भवन आचार संहिताको तर्जुमा र कडाइका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ।
५.२ विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन अवधारणाहरूलाई विकास व्यवस्थापन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने	५.२.१नगरपालिका स्वयंलगायत निजी र गैरसरकारी क्षेत्रहरूको विपद् उत्थानशील क्षमता वृद्धिका लागि वार्षिक रुपमा नीति र कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरिनेछ। ५.२.२ विपद्को उच्च जोखिममा रहेका क्षेत्रहरूलाई विपद्पूर्व नै सुरक्षित बनाउने नीति अख्तियार गरिनेछ। ५.२.३ स्थानीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्रहरूलाई स्थानीय सामाजिक संरचनाअनुरुप लैंगिक तथा जातीय दृष्टिकोणले समावेशी बनाइनेछ। ५.२.४ योजना तर्जुमा,कार्यान्वयन र अनुगमनमा वडा तथा टोलस्तरीय समितिलाई सहभागी गराई विपद् न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ। ५.२.५नगरपालिकाको क्षमता विकास कार्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय अनिवार्य रुपमा समावेश गरी सञ्चालन गरिनेछ। ५.२.६ वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रवर्धन गरी नदी कटानजन्य भूक्षय न्यूनीकरण गरिनेछ। ५.२.७ विषय क्षेत्रगत रुपमा पूर्वतयारी र न्यूनीकरणका पर्याप्त उपायहरू अवलम्बन गरी क्षति नोक्सानी न्यूनीकरण गरिनेछ।
उद्देश्य ६ः स्थानीय स्तरमा विपद्का घटनाहरू आइपर्दा तत्काल र प्रभावकारी प्रतिक्रिया जनाउन सक्ने क्षमता विकास गर्नु	

६.१ सघन पूर्वतयारीको माध्यमले विपद्को समयमा आकस्मिक प्रतिक्रियाका लागि आवश्यक स्रोतसाधन,समन्वय, सहकार्य,सीप र सोचमा स्पष्टता र पर्याप्तता सुनिश्चित गर्ने	६.१.१ नगरपालिका/वडास्तरमा रहेको विपद् व्यवस्थापन कोषलाई आपत्कालीन खोज उद्दारमा प्रयोग गरिनेछ तथा यस कोषमा वार्षिक रुपमा रकम विनियोजनको सुनिश्चितता गरिनेछ। ६.१.२ विपद्को समयमा उद्धार कार्यमा खटिने उद्धारकर्ताहरूलाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गरी विपद् उद्धारकर्ताहरूलाई सक्रिय र उद्धारको कामलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। ६.१.३ विपद्को समय अपनाइने आकस्मिक प्रतिक्रियालाई सहज बनाउन वार्षिक रुपमा नगरपालिकामा कृत्रिम अभ्यास गरिनेछ र यसका लागि सम्बन्धित सुरक्षा निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ। ६.१.४ वस्तीस्तर,वडास्तर एवं नगरपालिकास्तरका लागि खोज, उद्दार,प्राथमिक उपचार,आपत्कालीन बसोवास,राहत व्यवस्थापनलगायतका आपत्कालीन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित आवश्यक दक्ष जनशक्ति तयार गरिनेछ। ६.१.५ आपत्कालीन व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित कर्मचारी,पदाधिकारी तथा कार्यालयहरूबीच स्पष्ट कार्यविभाजन गरी आपत्कालीन समयमा आपत्कालीन व्यवस्थापन स्वस्फूर्त रुपमा सुरु हुने सुनिश्चित गरिनेछ।

७.४ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

यस योजनाको कार्यान्वयनले नगरपालिकाको पर्यावरण सुन्दर एवं सन्तुलित भई हरितीकरण वृद्धि हुने,वन एवं भूमिको दिगो व्यवस्थापन,गुणस्तर अभिवृद्धि र जैविक विविधताको संरक्षण भएको हुने अपेक्षा गरिएको छ। पूर्ण स्वच्छता र सरसफाई कार्यान्वयन गर्ने वस्ती को विकास भएको हुने,बजार क्षेत्रहरूमा हुनेमध्ये सतप्रतिसत फोहोरमैला नियमित संकलन र व्यवस्थापन भई फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको हुने संभाव्य स्थानमा पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण भई भूमिगत जलको अवस्थामा सुधारको क्रम सुरु हुने र नविकरणीय ऊर्जाको प्रयोग विस्तार भएको हुने अपेक्षा गरिएको छ।

नगरपालिकामा प्राकृतिक एवं मानवजन्य विपदबाट जीवन तथा सम्पति, जीविकोपार्जन र उत्पादनका साधन,भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार एवं साँस्कृतिक र पर्यावरणीय सम्पदामा हुने असर न्यूनीकरण भएको हुने र प्राकृतिक एवं मानवजन्य विपद्हरूबाट नगरपालिका सुरक्षित,अनुकुलित र उत्थानशील हुन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। यस क्रममा नगरपालिकामा विगत पाँच वर्षमा विपदबाट हुने मानवीय क्षतिमा उल्लेख्य रुपमा गिरावट आउने,विगत पाँच वर्षको तुलनामा बाढी वा नदि कटानद्वारा क्षतिग्रस्त भूमिको क्षेत्रफलमा ४० प्रतिशतले गिरावट आउने अपेक्षा गरिएको छ।

तालिका २०: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको नतिजा खाका

सूचक	एकाई	आव . २०८०/०८१ सम्मको अवस्था	सम्मको लक्ष्य					लक्ष्य	पुस्टयाईका अधार
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७		
सामुदायिक वन	संख्या	५०	५०	५०	५०	५०	५०	५०	नपा अभिलेख
व्यवस्थित ल्यान्डफिल्ड साइट	संख्या	१	१	१	२	२	२	२	नपा अभिलेख
फोहोर संकलन सवारी साधन	संख्या	४	४	४	५	५	५	५	नपा अभिलेख
स्रोतमा नै फोहर वर्गिकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	२०	२०	३०	४०	५०	६०	६०	नपा अभिलेख
विपद्बाट भएको मानवीय क्षति)विगत ३ वर्षको) घाइते समेत	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	नपा अभिलेख
तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्दार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	-	-	१०	२०	३०	५०	२५	नपा अभिलेख
सुरक्षित खुल्ला स्थान र आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	४२४	४२४	४२५	४२८	४३०	४३२	४३५	नपा अभिलेख
विपद्व्यवस्थापन कोष रकम	रू. हजार		५००	१७००	३३००	४४००	५५००	५५००	शुत्र प्रतिवेदन

स्रोतः मध्यमकालीन खर्च संरचन(२०८१/०८२-२०८३/०८४)/विषयगत विवरण

७.५ विषय क्षेत्रगत प्रमुख रणनीतिक कार्यक्रमहरू

आवधिक योजनाको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न नगरपालिकाको स्रोत,स्थानीय संघ/संस्था,समुदाय,निजी क्षेत्र,प्रदेश तथा संघ सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकता अनुसार प्रस्तुत रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ। वन, वातावरण र विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजना,भौतिक लक्ष्य,कार्यक्रम गर्ने स्थान,अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यान्वयन योजना देहायबमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

तालिका २१: वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रका प्रमुख कार्यक्रमहरू

वजेट अनुमान रू. हजारमा

कार्यक्रम	इकाइ	लक्षय	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	जम्मा
वन, हरियाली तथा जैविक विविधता								
सामुदायिक वन व्यवस्थापन तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	सालवसाली	५	2000	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
वृक्षारोपण कार्यक्रम	सालवसाली	५	1172	१२८९	१४१८	१५६०	१७१६	७१५५
पानी पोखरीहरुको निर्माण (पानी रिचार्ज)	सालवसाली	५	4000	४४००	४८४०	५३२४	५८५६	२४४२०
जैविक् मल उत्पदान तथा प्रवर्धन	सालवसाली	५	3000	५०००	५५००	६०५०	६६५५	२६२०५
सहर तथा चोक हरियाली तथा सौन्दर्यिकरण कार्यक्रम	सालवसाली	५	5000	५५००	६०५०	६६५५	७३२१	३०५२६
जम्मा			**१५१७२**	**१८३८९**	**२०२२८**	**२२२५१**	**२४४७६**	**१००५१६**
भु-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन								
तटबन्ध/बाँध निर्माण कार्यक्रम	सालवसाली	५	५०००	५५००	६०५०	६६५५	७३२१	३०५२६
तमोर नदि कटान नियन्त्रण कार्यक्रम	सालवसाली	५	५०००	५५००	६०५०	६६५५	७३२१	३०५२६

पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	सालवसाली	५	८९३५	९८२९	१०८११	११८९२	१३०८२	५४५४९
जम्मा			**१८९३५**	**२०८२९**	**२२९११**	**२५२०२**	**२७७२३**	**११५६००**
फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वातावरणीय स्वच्छता								
डस्ट बिन व्यवस्थापन कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
ल्याण्ड फिल्ड साईट व्यवस्थापन	सालवसाली	५	८९६५	९८६२	१०८४८	११९३२	१३१२६	५४७३२
बाटो किनारमा पोथ्रा जातका रुख तथा पुष्प वृक्षरोपण	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
सार्वजनिक शौचालय निर्माण	सालवसाली	५	३०००	३३००	३६३०	३९९३	४३९२	१८३१५
फोहोर वर्गिकरण तथा सचेतना कार्यक्रम	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
जम्मा			**१८९६५**	**२०८६२**	**२२९४८**	**२५२४२**	**२७७६७**	**११५७८३**
विपद् जोखिम व्यवस्थापन								
वडास्तरीय विपद जोखिम प्रतिकार्य कार्यदल गठन तथा अभिमुखीकरण	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	सालवसाली	५	११७५९	१२९३५	१४२२८	१५६५१	१७२१६	७१७९०
विपत पूर्व तयारी कार्यक्रम	सालवसाली	५	८०००	८८००	९६८०	१०६४८	११७१३	४८८४१
टोलटोलमा फायर ग्यास व्यवस्थापन	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
जम्मा			**२२७५९**	**२५०३५**	**२७५३८**	**३०२९२**	**३३३२१**	**१३८९४६**
जम्मा वन तथा वातावरण			**७५८३१**	**८५११४**	**९३६२६**	**१०२९८८**	**११३२८७**	**४७०८४६**

७.६ आयोजना तथा कार्यक्रमको स्थानगत विवरण

योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण तालिकामा पेश गरिएको छः

तालिका २२: वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रमको स्थानगत विवरण

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	वित्तीय श्रोत
वन,हरियाली तथा जैविक विविधता					
सामुदायिक वन व्यवस्थापन तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	संख्या	६	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. २ ४ ६ ७ ८ ९	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
वृक्षारोपण कार्यक्रम	वडा	८	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
पानी पोखरीहरुको निर्माण (पानी रचार्ज)	वर्ष	५	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. २ ४ ८	नगरपालिका
जैविक् मल उत्पदान तथा प्रवर्धन	वर्ष	५	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	पालिका क्षेत्र	नगरपालिका
शहर तथा चोक हरियाली तथा सौन्दर्यिकरण कार्यक्रम	वडा	३	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. १ ३ ९	राजस्व बाडफाड आन्तरिक श्रोत

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	वित्तीय श्रोत
२. भु-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन					
तटबन्ध/बाँध निर्माण कार्यक्रम	वडा	२	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. ७ र ९	संघीय/प्रदेश सरकार
तमोर नदि कटान नियन्त्रण कार्यक्रम	वडा	१	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. ९	संघीय/प्रदेश सरकार/नगरपालिका
पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	वडा	५	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. २ ३ ४ ५ ८	संघीय/प्रदेश सरकार/नगरपालिका
३. फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वाताबरणीय स्वच्छता					
डस्ट बिन वितरण कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	सबै वडा	नगरपालिका
डम्पिंग साईट व्यवस्थापन	वर्ष	१	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	नगरपालिका निर्णय	नगरपालिका
बाटो किनारमा पोथ्रा जातका रुख तथा पुष्प	वडा	१०	नगरपालिका बन तथा	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	वित्तीय श्रोत
वृक्षरोपण			वातावरण बिभाग		
सार्वजनिक शौचालय निर्माण	वडा	१	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	वडा नं. १०	नगरपालिका
फोहोर वर्गिकरण तथा सचेतना कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका बन तथा वातावरण बिभाग	सबै वडा	नगरपालिका
४. विपद् जोखिम व्यवस्थापन					
वडास्तरीय विपद जोखिम प्रतिकार्य कार्यदल गठन तथा अभिमुखीकरण	वर्ष	५	नगरपालिका विपद् जोखिम व्यवस्थापन	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका विपद् जोखिम व्यवस्थापन	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
विपत पुर्व तयारी कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका विपद् जोखिम व्यवस्थापन	सबै वडा	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
टोलटोलमा फायर ग्यास व्यवस्थापन	वडा	१	नगरपालिका विपद्	वडा नं. ४	प्रदेश सरकार/नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवार निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	वित्तीय श्रोत
			जोखिम व्यवस्थापन		

७.७ आयोजना तथा कार्यक्रमको साँकेतीकरण

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रको कार्यक्रमको सांकेतीकरणको निम्न अनुसार छः

तालिका २३ः वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रमको सांकेतिकरण

उद्देश्य नं	कार्क्रम तथा आयोजनाको विवरण	दिगोविकास लक्ष्य संकेत	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत
१	**वन,हरियाली तथा जैविक विविधता**	१३, १५	३	१
	सामुदायिक वन व्यवस्थापन तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	१५	३	१
	वृक्षारोपण कार्यक्रम	१५	३	१
	पानी पोखरीहरुको निर्माण (पानी रचार्ज)	१५	३	१
२	जैविक् मल उत्पदान तथा प्रवर्धन	१३	३	२

	शहर तथा चोक हरियाली तथा सौन्दर्यिकरण कार्यक्रम	१३	३	२
	तटबन्ध/बाँध निर्माण कार्यक्रम	१३, १५	३	२
३	तमोर नदि कटान नियन्त्रण कार्यक्रम	११	३	२
	पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	११	३	१
	डस्ट बिन वितरण कार्यक्रम	३	३	२
	डम्पिंग साईट व्यवस्थापन	३	३	२
	बाटो किनारमा पोथ्रा जातका रुख तथा पुष्प वृक्षरोपण	११	३	१
	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	३	३	२
	फोहोर वर्गिकरण तथा सचेतना कार्यक्रम	३	३	२
	वडास्तरीय विपद जोखिम प्रतिकार्य कार्यदल गठन तथा अभिमुखीकरण	३	३	२
	पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	१३	३	२
	विपत पुर्व तयारी कार्यक्रम	११	३	२
	टोलटोलमा फायर ग्यास व्यवस्थापन	११	३	३

परिच्छेद आठ

संस्थागत विकास तथा सुशासन योजना

८.१ पृष्ठभूमि

विकास र सम्वृद्धिका सबै क्रियाकलापहरुको प्रभावकारीता संस्थागत विकास र सुशासनमा निर्भर गर्द छ।स्थानीय सरकार जनताको घरदैलोको सरकार भएको कारण आम नागरिक विशेष गरी विपन्न तथा पछाडि परेका वर्ग एवंसमुदायले स्थानीय सरकारबाट ठूलो अपेक्षा गरेका हुन्छन्। संवैधानिक व्यवस्था,कानूनी शासन र जनअपेक्षा अनुसार कुशल,पारदर्शी,जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन सञ्चालन गरी सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने अहम् दायित्व स्थानीय सरकारहरुको रहेको हुन्छ।संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र स्थापना पश्चात स्थानीय सरकारलाई संवैधानिक अधिकार प्राप्त भएको छ।

बदलिदो परिवेशसँगै विकास व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह प्रक्रियामा नविनतम प्रविधिका साथै वैकल्पिक उपायहरु अबलम्बन गर्न जरुरी छ। अबका दिनमा स्थानीय सरकारहरुले संगठन तथा क्षमता विकास,कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर सरकार,समुदाय,सहकारी,निजी तथा गैर सरकारी संस्था साझेदारीको माध्यमबाट सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउने तर्फ विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ। यसलाई मध्यनजर गर्दै नगरपालिकाको सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरी स्थानीय सुशासनकायम गर्न स्थानीय सरकारमा नीति,कानुन,संगठन तथा क्षमता विकास,राजस्व तथा श्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापनका लागि देहाय अनुसारको खाका प्रस्तुत गरिएको छ :

८.२ संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौती

यस क्षेत्रका सम्भावना, अवसर, समस्या र चुनौतीहरु निम्न अनुसार रहेका छन्:

८.२.१ स्थानीय नीति तथा कानुन

सम्भावनार अवसर

संविधानको अनुसूची ८ र ९ को अधिकार सूची अन्तर्गत यस नगरपालिकाले प्रशासकीय कार्यविधि ऐन २०७४, लगायत धेरै ऐन,नियमावली,निर्देशिका,कार्यविधी,र मापदण्डहरु प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भई कार्यान्वयनमा रहेका छन्। सङ्घीय संरचना अनुसार गठित स्थानीय सरकार आफै संवैधानिक रुपमा अधिकार प्राप्त सार्वभौम सरकार भएकाले नगरपालिकाले पनि आफ्नो परिस्थिती अनुसारको संस्थागत संरचनाको निर्माण गरी शासकीय अवस्थालाई चुस्त बनाउन सक्ने देखिन्छ। नगरपालिकाको निर्णय प्रकृयामा स्थानीयको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्न सूचना प्रणाली तथा सामाजिक

सञ्जालको प्रयोगलाई बढवा दिन थालिएको छ।समुदाय र नागरिक समाज समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका,वेवसाइट र सूचना पाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भइरहेको छ।कार्यसम्पादनमा नगरवासीको सहभागिता, सुझाव र प्रतिक्रिया समावेश गरी पुनरावलोकन तथा परिमार्जनका साथ अघि बढ्ने नीति अनुसार नगरपालिका तथा वडा कार्यालयबाट सार्वजनिक सुनुवाई र सामाजिक परिक्षण लगायतका कार्यक्रमहरु संचालन भइरहेका छन।

समस्या तथा चुनौती

नगरपालिकाले आफूलाई आवश्यक पर्ने ऐन,नियम,कार्यविधिनिर्माण/पुनरावलोकन गर्दै आएको भए पनि विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकुलन,वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण,उद्यम,कला तथा संस्कृति संरक्षण लगायत विषयमा थप नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि निर्माण हुन बाँकी नै रहेको छ।

नतिजामूलक विकास,संस्थागत सुदृढीकरण र सुशासन कायम गर्न उपयुक्त,सरल र सहज प्रणाली स्थापना हुन सकेको छैन। निर्माण गरिएका ऐन कानुनको कार्यान्वयन प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुन कतिपय अवस्थामा कठिनाई भैरहेको छ। न्यायिक समितिबाट भएका निर्णय र मिलापत्रहरू कार्यान्वयन हुन सकेका छैनन्। न्यायिक समितिबाट हुने कार्य सम्पादनमा निर्णय कार्यान्वयनको संयन्त्र र प्रणाली प्रभावकारी हुन सकेको छैन। उत्कृष्ट न्याय सम्पादनमा न्यायिक समितिका पदाधिकारी र कर्मचारीहरूमा विज्ञता र दक्षताको कमी रहेको छ। वडा कार्यालयबाट हुने म्याद तामेलीमा म्याद तामेली सम्बन्धी कार्यविधिको कार्यान्वयन हुन सकेको छैन। संघ र प्रदेशबाट निर्माण गरिएको कानुनसँग तादाम्यता ल्याउनु पर्ने खाँचो रहेको छ। प्रचुर सम्भावनाका बाबजुद निजी क्षेत्र र गैरसरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई अपेक्षाकृत परिचालन गर्न सकिएको छैन।

तर्जुमा भएका ऐन,नीति,नियम,कार्यविधि तथा निर्देशिकाको बारेमा निर्वाचित पदाधिकारी,वडा समिति,नगरवासीहरुलाई विशेष गरी विपन्न तथा लक्ष्यित वर्गलाई सुसूचित गराउने,सोको प्रभावकारी कार्यान्वयन गराउन सकिरहेको अवस्था छैन। निर्माण गरिने ऐन नियमहरू सहभागितामूलक ढंगले निर्माण गर्नु,बनेका ऐन नियमहरूको बारेमा नगरवासीहरुलाई जानकारी तथा प्रवोधीकरण गर्नु र तिनीहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु यस उपक्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू रहेका छन्।

८.२.२ संस्थागत तथा मानव संशाधन विकास

सम्भावना रअवसर

स्थानीय सरकार सञ्चालन र सेवा प्रवाहलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने प्रयास भैरहेको छ। एकीकृत सेवा सहितको नगरपालिका, १० वटै वडाको केन्द्रमा आधारभूत सुविधा सहित वडा कार्यालयहरु सञ्चालनमा रहेका छन् भने निजि तथा सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट सेवा प्रवाह भैरहेको

छ। नगरपालिका तथा वडा कार्यालयमा इन्टरनेट,विषयगत सेवा प्रवाहको लागि न्यूनतम कार्यकक्ष र भौतिक सामग्रीको व्यवस्थापनगरिएको छ।

समस्या तथा चुनौती

नगर कार्यपालिका कार्यालय,विषयगत शाखा,वडा कार्यालय र एकाईहरूमा आवश्यकता र प्रस्तावित दरबन्दी अनुसार प्रशासनिक तथा प्राविधिक कर्मचारीहरूको पदपूर्ति हुन नसक्दा नगरपालिकाले प्रदान गर्नुपर्ने सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा कठिनाइ भइरहेको छ। नगरपालिकामा रहेका यस्ता समस्याहरूको निराकरण गर्दै एउटा सक्षम र प्रभावकारी सरकारको रुपमा स्थापित गर्न नगरपालिकालाइ चुनौतीरहेको छ।

सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र, गैर सरकारी संस्था र समुदायमा आधारित संस्थासँग संयन्त्रकोविकास गरी प्रभावकारी समन्वय,सहकार्य र साझेदारी प्रभावकारी रूपले हुन सकेको छैन। उपयुक्त भौतिक सुविधा र लगानीको वातावरण तयार गरी नगरपालिकामा स्थानीय गैर सरकारी संस्था, व्यवसायी र लगानीकर्तालाई पर्याप्त मात्रामा आकर्षित गर्न सकिएको छैन। उद्योग तथा व्यवसाय विकास,पर्यटन पूर्वाधार,सेवा तथा सुविधा विकास र विस्तार,कृषि प्रसार,प्रविधि हस्तान्तरण,व्यवसायिक परामर्श सेवा,पूर्वाधार विकास सम्बन्धी अध्ययन,डिजाइन इष्टिमेट,प्राविधिक सुपरभिजन,सम्पन कार्य प्रगतिको अभिलेखन र प्रकाशन जस्ता व्यवसायिक कार्यहरुमा निजी, गैर सरकारी संस्था र विकास साझेदार लगायतका सेवा प्रदायक संस्था र निकायबाट सम्पादन गर्ने कार्यको व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन। प्रचुर सम्भावनाका बाबजुद निजी क्षेत्र र गैर सरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई अपेक्षाकृत परिचालन गर्न सकिएको छैन।

८.२.३ स्थानीय वित्त तथा स्रोत परिचालन

सम्भावना रअवसर

बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा प्रक्रिया टोल तथा बस्तीबाटै शुरु गरी सहभागितामूलक योजना प्रक्रियाको अभ्यास भैरहेको छ। नगरपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा स्थास्थ्य,शिक्षा,कृषि र यातायात क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत परिचालन गरी प्राथमिकताक्रम अनुसार व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न ऐन,नियम,कार्याविधि तथा सडकको मापदण्ड निर्धारण गरिएको छ। नगरपालिकामा सञ्चालित स्थानीय सञ्चित कोष र अन्य स्रोतबाट सञ्चालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति तथा गुणस्तर कायम गर्न स्थलगत अनुगमन तथा प्रगति विवरण समीक्षा कार्यलाई नियमित गरिएकोछ।

धनकुटानगरपालिकामा कृषि, उद्योग व्यवसाय तथा धार्मिक तथा पर्या-पर्यटन विकासको प्रवल सम्भावना रहेको छ भने नगरपालिकामा प्राकृतिक श्रोत तथा जैविक विविधता जस्ता वातावरणीय सेवाका अवसरहरु

उपलव्ध रहेका छन्। संवैधानिक अधिकार सहितको संघीय शासन व्यवस्थामा आधारित स्थानीय सरकारबाट नागरिकहरुमा शासन प्रक्रियामा नागरिकको पहुँच वृद्धि भएको छ। नगरपालिकामा योजना तर्जुमा र विकास गतिविधिको कार्यान्वयन,अनुगमन तथा नतिजा मापन प्रणालीमा समावेशी,सहभागितामूलक,परामर्श तथा सहकार्यमा आधारित पद्धतिहरुको विकास तथा अनुसरण हुँदै गएको छ। नगरपालिकाको स्रोतसाधन,सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन स्तरमा स्थानीय समुदायको चासो र निगरानीमा वृद्धि हुँदै गएको छ।

समस्या र चुनौती

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रका विषयमा राजस्वको संभाव्यता विश्लेषण तथा राजस्व प्रशासन सम्बन्धी ज्ञान,सीप,दक्षता र प्रणालीको कमी रहेको छ। राजस्व श्रोत परिचालन सम्बन्धी ऐन,कार्यविधि र कार्यप्रणालीमा कमी हुँदा आन्तरिक आय सम्बन्धी क्षेत्र पहिचान,संभाव्यता विश्लेषण,दर निर्धारण, अनुमान तथा प्रक्षेपण गर्न र सो अनुसार करदाता शिक्षा,असुली र अभिलेख व्यवस्थित हुन सकेको छैन।जसको कारण नगरपालिकाको विकास उपलव्धिका मुख्य रुपमा संघीय र प्रदेश सरकारको अनुदानमा भरपर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ। राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण भएको भएता पनि प्रभावकारी रुपले कार्यान्वयन भएको छैन।

८.२.४ योजना व्यवस्थापन

सम्भावनार अवसर

नगरपालिकाको भौगोलिक विविधता र सो अनुसारको आवश्यकता तथा प्राथमिकताको आधारमा विषयगत नीति तथा कानूनी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न,भू-उपयोग योजना तर्जुमाको क्रममा रहेको छ। वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको तर्जुमा टोल एवंवस्तीबाटै सुरु गरी समावेशी र सहभागितामूलक योजना प्रक्रियाको अभ्यास भइरहेकोछ। नगरपालिकाको मुख्य लगानीको क्षेत्रको रुपमा स्वास्थ्य,शिक्षा,यातायात,कृषि र पछिलो अवस्थामा धार्मिक तथा पर्यटन क्षेत्रमा आवश्यक स्रोत परिचालन गरी प्राथमिकताक्रम अनुसार व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन गर्न ऐन,नियम,कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्माण गरिएका छन्। नगरपालिकामा आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतबाट सञ्चालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रगति तथा गुणस्तर कायम गर्न स्थलगत अनुगमन तथा प्रगति समीक्षा कार्यलाई नियमित गरिएकोछ।

कृषि, व्यवसाय र धार्मिक तथा पर्यटन उद्यमको सम्भावना बोकेको स्थानको रुपमा रहेको यस नगरपालिकामा संस्कृति सम्पदा, प्राकृतिक स्रोत तथा जैविक विविधता जस्ता वातावरणीय र संस्कृति धरोहरहरु उपलब्ध रहेका छन्। संवैधानिक अधिकार सहितको संघीय शासन व्यवस्थामा स्थानीय सरकारबाट नागरिकहरूमा सेवा सुविधाको पहुँचमा वृद्धि भएको छ। नगरपालिकामा योजना तर्जुमा र विकास गतिविधिको कार्यान्वयन,अनुगमन तथा नतिजा मापन प्रणालीमा समावेशी, सहभागितामूलक र

परामर्शमा आधारित पद्धतिहरूको विकास तथा अनुशरण हुँदै आएको छ। नगरपालिकाको स्रोत-साधन,सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन स्तरमा स्थानीय समुदायको चासो र निगरानीमा वृद्धि हुँदै गएकोछ। नगरपालिकाको वित्तीय स्रोत बढ्दै गएको र संस्थागत सबलीकरण र क्षमता विकासमा नेपाल सरकार,प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदारहरूको सहयोगमा पनि क्रमशः बढ्दै गएको छ।

समस्या तथा चुनौती

विषय क्षेत्रगत रुपमा हुने बजेट विनियोजन सन्तुलित नभई पूर्वाधार क्षेत्रमा अधिक हुने गरेको र रोजगारी,उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजना र कार्यक्रममा लगानी अपेक्षाकृत कम हुने गरेको छ। नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच,लक्ष्य,उद्देश्य,प्राथमिकता तथा रणनीति सहित आवधिक योजना,विकासको अग्रणी क्षेत्रहरू पर्यटन विकास, बस्ती विकास,उद्यम विकास तथा कृषि आदिको गुरुयोजना तर्जुमा नहुँदा विकास गतिविधि नतिजामुखी हुन सकेको छैन। प्राथमिकताका आधार र प्रक्रियाको निर्धारण,आयोजना बैङ्क र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रभावकारीता नहुँदा आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट र बजेट विनियोजनमा व्यवस्थित पद्धति रहेको छैन। फलस्वरुप आयोजना तथा कार्यक्रममा गुणस्तर कायम गरी उपलब्धिमूलक बनाउन कठिन भएको छ। नगरपालिकासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने गैरसरकारी संस्था,सहकारी र समुदायबाट विकास कार्यमा खर्च गरिएको रकमलाई नगरपालिकाको वार्षिक प्रगति समीक्षामा समावेश नगर्ने परिपाटी रहेको छ र यसलाई सुधार्नु आवश्यक छ।

व्यवस्थित तथ्याङ्क प्रणालीको व्यवस्था गर्नु,योजना प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु,प्राथमिकताका आधारमा योजना छनोट गर्नु,विकास योजनामा दोहोरोपन हटाउनु,नगरपालिकाका रणनीतिक तथा प्राथमिकताप्राप्त आयोजनामा स्रोतको सुनिश्चितता कायम गर्नु,नगरपालिकाको आवधिक योजना,प्रादेशिक योजना,सङ्घीय योजना तथा दिगो विकासका लक्ष्यप्रति तादात्म्यता ल्याउनु,अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

८.३ सोच,लक्ष्य,उद्देश्य, रणनीति,कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम

यस नगरपालिकाको नीति,कानुन तथा सुशासन,संगठन तथा क्षमता विकास,स्रोत परिचालन र विकास व्यवस्थापन लगायत स्थानीय सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको लक्ष्य,उद्देश्य,रणनीति, कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रम,अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाकालाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

८.३.१ सोच

नगरपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको सोच देहायअनुसार रहेको छ :

पारदर्शी,सक्षम र जवाफदेही स्तानिया सरकारको स्थापना र सुशासन

८.३.२ लक्ष्य

नगरपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको लक्ष्य देहायअनुसार रहेको छ :

सेवा प्रवाह तथा विकास निर्माणका कार्यहरुलाई सर्वशुलव,सहज, समावेशी,प्रभावकारी र जवाफदेही बनाउने।

८.३.३ उद्देश्य

नगरपालिकाको संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका उद्देश्यहरु देहायअनुसार रहेका छन् :

क. स्थानीय शासन तथा विकासनिर्माण सम्बन्धि नीति र कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, सुलभ, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु,

ख. स्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता रमानव संशाधनको कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु,

ग. आन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउदै सुशासन

घ. योजना तथा विकास प्रणालीलाइ सूचना प्रविधिमा आधारित,समावेशी तथा नतिजामूलक बनाउनु।

८.३.४ विषयगत रणनीति तथा कार्यनीति

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रका लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु हासिल गर्न अपनाइने रणनीति र नतिजा हासिल गर्न निर्धारण भएका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालनका देहायअनुसारका कार्यनीति अवलम्वन गरिनेछ :

तालिका २४: सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रका रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ःस्थानीय शासन तथा विकास न इर्मान सम्बन्धि नीति र कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल,सुलाव, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउनु	
१.१स्थानीय शासन तथा नीति,कानुन,निर्णय, कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने	१.१.१ स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्माण र प्रवोधीकरण गरी नियम पालनालाइ प्रवाभकारी बनाइने छ। १.१.२ नगरपालिकाबाट वाहगरिने सेवा तथा कार्यसम्पादनलाई जन उत्तरदायी र पारदर्शी बनाउन कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरुमा क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र,गुनासो सुनुवाई संयन्त्र,हेल्पडेक्स,नागरिक भेला र पृष्ठपोषण संयन्त्रको स्थापना गरिनेछ। १.१.३ सुशासन तथा सेवा प्रवाहलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाउन स्वीकृत नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि,निर्देशिका तथा मापदण्डको पालना गरिनेछ। १.१.४ सदाचार नीतिको प्रवर्धन गर्न आचार संहिताको कार्यान्वयनलाइ प्रवाभकारी बनाइने र भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अबलम्बन गरिनेछ। १.१.५ स्थानीय सरकारको जवाफदेहिता सम्बन्धी एकीकृत संयन्त्रको विकास गरी नियमित अभ्यास गरिनेछ।
१.२ नगरपालिकाको नीति, कानुन तथा	१.२.१नगरपालिकाको नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि र मापदण्डबारे पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास गरिनेछ। १.२.२ गैर सरकारी संस्था ,टोल विकास संस्था तथा अन्य समुदायमा आाधारित संस्था मार्फत नागरिक शिक्षा सञ्चालन गरी स्थानीय नीति,कानुन,नियम,मापदण्ड,कार्यविधि,सेवा र सुविधाबारे प्रवोधीकरण गरिनेछ।

निर्णयप्रक्रियामा लक्षित समुदाय र आम नागरिकको अपनत्व वृद्धि गर्ने	१.२.३नगरपालिकाको नीति,निर्णय,सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन बारे सेवाग्राहीसँग मतसर्वेक्षण तथा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया गरी नागरिक एवं सरोकारवालाको पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ। १.२.४ वडा तथा नगरपालिका स्तरबाट सेवा प्रवाहका लागि मापदण्ड तथा मान्यताको विकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।
उद्देश्य २ःस्थानीय सेवाको संगठन तथा व्यवस्थापन क्षमता रमानव संशाधनको कार्य दक्षतामा अभिवृद्धि गर्नु	
२.१ स्थानीय सेवा प्रवाहलाई सरल,सहज,सूचनाप्रविधिमा आधारित र सेवाग्राहीमैत्री बनाउने	२.१.१ सेवाप्रवाहको सहजता र सुविधाको लागि सरोकारवालाको समन्वयमा कम्तीमा बर्षमा १पटक घुम्ति सेवा शिविरको सञ्चालन गरिनेछ। २.१.२ विकासनिर्माण,कृषि तथा पशुपालन,उद्योग तथा व्यवसाय,पर्यटन,खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा सेवा केन्द्र तथा इकाई स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गरिनेछ। २.१.३ सार्वजनिक भवन तथा अन्य संरचना निर्माण गर्दा बाल, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक मैत्री र महिलामैत्री हुनेगरी निर्माण गरिनेछ। २.१.४नगरपालिकाको संस्थागत तथा वित्तीय क्षमता अनुरुप महामारी र विप द्पश्चात राहत तथा सुविधा उपलव्ध गराउने र नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त सहयोग वितरण एवं व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरिनेछ। २.१.५ सूचनाको हक सम्बन्धी ऐनको बारेमा नगरवासीलाई सुसूचित गरिनेछ। २.१.६ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा एकीकृत सेवा प्रवाहसहितको सुविधासम्पन्न कक्ष निर्माण गरी कार्यालयको भौतिक क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

	२.१.७ एकीकृत सेवा सञ्चालनको लागि सूचना प्रविधिसहितको भौतिक सुविधा र विषयगत क्षेत्रका कर्मचारीहरुको समेत व्यवस्थापन गरी वडा कार्यालयलाई सेवाकेन्द्रको रुपमा विकास तथा सुदृढ गरिनेछ। २.१.८ सेवा प्रवाह,विकास निर्माण र प्रशासनिक कार्यमा सूचना प्रविधिको प्रयोगमा क्रमशः अभिवृद्धि गरिनेछ।
२.२ नगर कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयको संगठन क्षमता सुदृढीकरण गर्ने	२.२.१ कार्यविभाजन र कार्यसम्पादन नियमावलीको आधार र संगठन व्यवस्थापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन अनुसार संगठन संरचना,दरबन्दी र कार्य विवरणको व्यवस्था कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्थालाई प्रवाभकारी बनाइने छ। २.२.२ संगठन तथा क्षमता विकास रणनीति सहित नगरपालिकाको विस्तृत क्षमता विकास योजना र कार्यहरु तर्जुमागरी कार्यान्वयन गरिनेछ। २.२.३नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुमा विषयगत दक्षता,कार्यकुशलता, जवाफदेहिता र उच्च-मनोवलको विकास गरिनेछ। २.२.४ सेवा प्रवाह र व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र विद्युतीय सञ्चार माध्यमको प्रयोग क्रमशःवृद्धि गरिनेछ। २.२.५ कर्मचारीको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई वैज्ञानिक तथा नतिजामा आधारित,सेवामुखी र जवाफदेही बनाइनेछ साथै उत्कृष्ट सेवा प्रवाह गर्ने राष्ट्रसेवक कर्मचारीलाई पुरस्कारको व्यवस्था गरिनेछ।
२.३ कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रवाह तथा कार्य सम्पादनलाई व्यवस्थित गर्ने	२.३.१ स्थानीयतहको अधिकार क्षेत्रका विषयमा प्रचलित कानुन र कार्यविभाजन तथा कार्यसम्पादन नियमावली अनुसार सरल र स्पष्ट कार्यविधि निर्माण गरी कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाह सुचारु गरिनेछ। २.३.२ नियमित कार्यक्रममा समावेश गरी स्वीकृत नीति,ऐन,नियम कार्यविधि बारेमा जनप्रतिनिधि,कर्मचारी,नागरिक समाज तथा सेवाग्राहीलाई अभिुखीकरण गरिनेछ। २.३.३ एकलमहिला,अपाङ्गता भएका व्यक्ति,ज्येष्ठ नागरिक,भूमिहिन,विस्थापित तथा विपन्नहरुको संस्था तथा सञ्जाल निर्माण र क्षमता विकास गरी सेवा प्रवाह प्रक्रियामा परिचालन गरिनेछ।

	२.३.४ स्थानीय तहको संस्थागत स्वमूल्याङ्कन, वित्तीय सुशासन जोखिम न्यूनीकरण र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण कार्ययोजना तर्जुमागरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। २.३.५ प्रमुखले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले अन्य कर्मचारीसँग कार्यसम्पादन सम्झौता गर्नु पर्ने प्रणालीलाई नतिजामा आधारित बनाइनेछ र उत्कृष्ट काम गर्ने कर्मचारीलाई सम्मान र प्रोत्साहन गरिनेछ।
उद्देश्य ३ःआन्तरिक र वाह्य श्रोत परिचालन तथा राजस्व प्रणाली सुदृढ बनाउनु	
३.१ आन्तरिक राजस्व वृद्धिमा जोड दिने	३.१.१ आन्तरिक राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत ऐन र कार्यविधि तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ। ३.१.२ नियमित वैठक,तालिम तथा क्षमता विकास गरी राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलतामा अझ वृद्धि गरिनेछ। ३.१.३ आन्तरिक र वाह्यस्रोत परिचालनका लागि छिमेकी स्थानीयतह,प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग नियमित वैठक, छलफल र समन्वय गरिनेछ। ३.१.४ वैज्ञानिक आधार र प्रमाणमा आधारित भई राजस्वस्रोतको संभाव्यता अध्ययन,विश्लेषण र प्रक्षेपणको व्यवस्था गरिनेछ। ३.१.५ स्थानीय तहको पाठ्यक्रममा कर,शुल्क र दस्तुर सम्बन्धी विषय समावेश गरी पठनपाठन शुरुवात गरिनेछ। ३.१.६ राजस्व प्रशासनबारे जनप्रतिनिधि,कर्मचारी र करदाताको क्षमता विकास गरिनेछ।
३.२ राजस्वको स्रोत,आधार,दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने	३.२.१ सूचना प्रविधिमा आधारित भई आन्तरिक आयको संकलन,दाखिला तथा अभिलेखनलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ। ३.२.२ राजस्व सम्बन्धी आधार सूचना,अभिलेख,राजश्व संकलन,प्रशासन र खर्च व्यवस्थापनमा सम -सामयिक सुधार गरिनेछ। ३.२.३नगरवासीलाई सम्बन्धित वडा कार्यालयबाट नै सम्पूर्णकर, शुल्क र दस्तुरबुझाउन कम्प्युटर सफ्टवेयर तथा आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था प्रवाभकारी बनाइने छ। ३.२.४ सूचना प्रविधिको उपयोग गरी नगरपालिकाको बजेट तर्जुमा,आम्दानी र खर्चको रेखाङकन,अभिलेख तथा प्रतिवेदन

	प्रणालीको विकास गरी वित्तीय अनुशासन कायम गरिनेछ। ३.२.५ विपदका कारण उत्पादन,उद्यम व्यवसाय,रोजगारी र आयमा परेको नकारात्मक असरलाई मध्यनजर गर्दै आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ। ३.२.६ राजस्व शाखामा थप कर्मचारी,भौतिक सुविधा र राजस्व सम्बन्धी ऐन,नियम,कार्यविधि तथा सफ्टवेयरको व्यवस्था गरी राजस्व परिचालनलाई थप व्यवस्थित गरिनेछ। ३.२.७ राजस्व शाखालाई थप व्यवस्थित र क्रियाशील बनाउन शाखामा कर्मचारीको व्यवस्था सीप तथा दक्षता अभिवृद्धि गरिनेछ। ३.२.८ स्थानीय राजस्व प्रशासनलाई सहज,व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन सूचना प्रविधिमा आधारित राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली लागू गरिनेछ।
३.३ सरकारी तथा सार्वजनिक सम्पत्तिको पहिचान तथा अभिलेख तयार गरी संरक्षण र उपयोग गर्ने	३.३.१ स्वामित्वमा रहेको,अन्य सरकारी र सार्वजनिक सम्पति (जग्गा,भवन तथा अन्य भौतिक संरचना) अभिलेख तयार गरी संरक्षण र सार्वजनिक हित तथा आयस्रोतको लागि नियम अनुसार व्यवस्थापन गरिनेछ। ३.३.२ नगरपालिकाको सम्पतिको भाडा लगाउने तथा नष्ट भएर जाने संरचना तथा भौतिक सामग्रीको लिलामको व्यवस्था गरिनेछ।प्राकृतिक स्रोत साधन,धार्मिक,सांस्कृतिक र पूरातात्विक महत्वका सम्पदाहरुको पहिचान,सर्वेक्षण,नक्शाङ्कन र अभिलेखीकरण विवरण अद्यावधिक गरिनेछ।
३.४ स्रोत परिचालनका लागि गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र,समुदाय,विकास	३.४.१ निजीक्षेत्र,समुदायमा आधारित संस्था, गैर सरकारी संस्था, विकास साझेदार,प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय र साझेदारी गरी स्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि गरिनेछ। ३.४.२ स्रोत परिचालनका लागि गैसस,विकास साझेदार,प्रदेश र संघीय संरकारका निकायसँग नियमित वैठक,छलफल र समन्वय गरिनेछ।

साझेदार,प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायहरुसँग साझेदारी विकास गर्ने	३.४.३ निजी क्षेत्रलाई कर परामर्श सेवा केन्द्र सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।
उद्देश्य ४ः योजना तथा विकास प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमैत्री,समावेशी र नतिजामूलक बनाउनु	
४.१ योजना व्यवस्थापन प्रक्रियालाई सरल,सूचना प्रविधि तथा नागरिकमैत्री र पारदर्शी बनाउने	४.१.२ कार्यविधि तयार गरी विस्तृत संभाव्यता अध्ययन भएका वा डिपिआर तयार भएका आयोजनामा मात्र बजेट विनियोजनको व्यवस्था गरिनेछ। ४.१.२पूर्वाधार निर्माण गर्दा अपाङ्गता तथा बालमैत्री अवधारणालागू गरिनेछ। ४.१.३ आयोजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन,सार्वजनिक सुनुवाई तथा समग्र कार्यक्रमको सामाजिक आर्थिक उपलब्धीको लेखाजोखा समेतको सामाजिक परीक्षण लगायत सामाजिक उत्तरदायित्व संयन्त्रलाई नियमित र प्रभावकारी बनाइनेछ। ४.१.४ आयोजना वैंक सम्बन्धी कार्यविधि तयारगरी आवधिक योजना तथा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजनाको आधारमा नगरपालिकामा आयोजना वैंक तयार गरिनेछ।
४.२ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित,सहभागिता मूलक	४.२.१ योजना तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्दा स्थानीय समुदायको सहभागिता अभिवृद्धि गरिनेछ। ४.२.२ आयोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित,गुणात्मक र परिणाममुखी बनाइनेछ। ४.२.३ आवधिक योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार नतिजामूलक ढाँचामा बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिनेछ। ४.२.४ स्वीकृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि अनुसार नीति,योजना तथा कार्यक्रमका नियमित,बार्षिक,मध्यावधी एवं आवधिक

र नतिजामूलक बनाउने	रुपमा प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन एवं चौमासिक र बार्षिक समीक्षा तथा प्रमुख आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन गरिनेछ।
४.३ गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्थासँग समन्वय र साझेदारीमा अभिवृद्धि गर्ने	४.३.१ गैर सरकारी संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्था समन्वय र परिचालन कार्यविधि तयार गरी नियमित वैठक तथा अन्तरक्रिया सञ्चालन गरिनेछ। ४.३.२ गैर सरकारी संस्था, समुदाय,विकास साझेदार,निजी क्षेत्र,प्रद्रेश र संघीय सरकारका निकायसँग समन्वय वैठक तथा साझेदारीका क्षेत्रबारे अन्तरक्रिया गरिनेछ। ४.३.३ टोल विकास संस्था मार्फत सामाजिक परिचालनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। ४.३.४ सेवा निवृत्त शिक्षक,प्राध्यापक,सैनिक,प्रहरी र राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुको अनुभव,ज्ञान,सीप र दक्षतालाई विकासको प्रक्रियामा परिचालन गरिनेछ।

८.४ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

संविधानको एकल तथा साझा अधिकार सूचिका विषयमा स्वीकृत नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि,निर्देशिका तथा मापदण्ड,प्रवोधीकरण,कार्यान्वयनको अवस्था अध्ययन तथा विश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार परिमार्जन भएको हुनेछ। अधिकार क्षेत्रका अन्य विषयमा नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि,निर्देशिका तथामापदण्ड तर्जुमा,प्रकाशन र नागरिक शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम मार्फत प्रवोधीकरण गरी नगरवासीलाई जानकारी प्रदान गरिनेछ। स्वीकृत नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि,निर्देशिका तथा मापदण्ड परिपालनाको अवस्थामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ। नगरपालिकाको विकास नीति, कार्यक्रम,कार्यसम्पादन र उपलव्धिबारे नागरिक बहस लगायत सामाजिक जवाफदेहिता अभिवृद्धि मार्फत नागरिकको पृष्ठपोषण प्राप्त विषय र तत् सम्बन्धी नीति,कानुन तथाकार्यविधि परिमार्जन हुनेछ। निर्वाचित पदाधिकारीको लागि सदाचार नीति तर्जुमा गरी सुशासन समिति मार्फत अनुगमन अभिवृद्धि भएको हुनेछ। सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरूसँग समन्वय र सहकार्य मार्फत विकास नीति,योजना,कार्यक्रम तथा सेवा प्रवाहको उपलव्धी बारे अध्ययन तथा सर्वेक्षण भएको हुनेछ।

संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण पुनरावलोकन भई संगठन संरचना,कर्मचारीको दरबन्दी,कार्यविवरण तयार हुने र सो अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ति,संगठन सुदृढीरण र क्षमता विकासका कार्यहरु सञ्चालन हुनेछन्। योजना तथा बजेट तर्जुमा,कार्यान्वयन,खरिद व्यवस्थापन,अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,गुणस्तर नियन्त्रण तथा नतिजा मापन, उपभोक्ता समितिको क्षमता विकास र योजना,विषयगत क्षेत्रमा निर्वाचित पदाधिकारी,कर्मचारी,नागरिक समाजको क्षमता विकास भएको हुनेछ। विषय क्षेत्रगत एकीकृत सेवा समेत नगर कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय र सेवा केन्द्र भवन निर्माण र भौतिक व्यवस्था,औजार उपकरण र सूचना प्रविधि उपलव्ध भएको हुनेछ। नगरपालिकाका प्रमुख वस्तीहरुमा टोल विकास संस्थाहरु गठन तथा परिचालन मार्फत विकासनिर्माण र सेवा प्रवाह समुदाय परिचालन,नागरिक सहभागिता र निगरानी अभिवृद्धि भएको हुनेछ। समुदाय परिचालन,विकास निर्माण,सेवा प्रवाह,क्षमता विकास प्रक्रियामा गैर सरकारी संस्था,समुदायमा आधारित संस्था तथा सहकारीको सहभागिता,क्रियाशीलता तथा योगदानमा वृद्धि हुनेछ।

संविधान तथा प्रचलित कानुन बमोजिम नगरबासी,उद्यमी व्यवसायी,निजी क्षेत्र तथा सरोकार वाला सँग राय परामर्श गरी कर,गैर कर राजस्व परिचालन,राजस्व बाँडफाँट,अनुदान,जनसहभागिता र आन्तरिकऋृण मार्फत नगरपालिकाको विकास प्राथमिकताको क्षेत्रमा लगानी वृद्धि हुनेछ। नगरपालिकाको समग्र आयबजेटमा आन्तरिक आयको योगदान उल्लेख्य मात्रामा वृद्धि भएको हुनेछ। नगरपालिकाको कुल स्रोतमा समुदाय,निजीक्षेत्र,सहकारी तथा समुदायमा आधारित संस्था र गैर सरकारी संस्था योगदान बढावा दिइनेछ।स्थानीय आवश्यकता,माग र प्राथमिकता एवंचालु आयोजना सञ्चालनको अवस्था अध्ययनका आधारमा नगरपालिकामा आयोजना बैंक स्थापना भई आयोजना छनौट र कार्यान्वयन

उपलव्धिमूलक,लागत प्रभावकारी, गुणस्तरीय र निर्धारित समयभित्र सम्पन भएका हुनेछन्। दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनाको आधारमा यातायात,पर्यटन,कृषि तथा उद्यम विकास आदि नगरपालिकाको समष्टिगत विकासका अग्रणी विषय क्षेत्रमा रणनीतिक तथा गुरुयोजना तर्जुमा भई सो अनुसार बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा भई नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली अनुसार योजनाको प्रगति तथा उपलव्धिको मापन प्रणाली संस्थागत हुनेछ। स्थानीय सुशासन तथा संस्थागत विषयत क्षेत्रको नतिजा खाका तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २५: संस्थागत विकास क्षेत्रको नतिजा खाका

सूचक	एकाई	आ व. २०८१/०८२ सम्मको अवस्था	सम्मको लक्ष्य					लक्ष्य	पुस्टयाईका अधार
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७		
ऐन	संख्या		३३	३७	४०	४५	५०	५०	विधापन समिति प्र
नियम तथा विनियम	संख्या		८	१०	१३	१५	`१८	१८	विधापन समिति प्र
निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड, आचार सह्मिता, दररेट,प्रतिवेदन	संख्या		५०	६५	७०	७५	८०	८०	विधापन समिति प्र
नगरपालिकामा कार्यरत मानव श्रमसाधन	संख्या								ONM Report
वार्षिक आन्तरिक आय रकम	रूहजारमा .								राजश्व् शाखा प्र.
वार्षिक कारोवारको तुलनामा बेरुजु	रु. हजारमा								मलेप प्रतिवेदन
नगरपालिकामा क्रियाशिल र साझेदार गैर सरकारी संस्था ,सहयोगी र नागरिव समाज संस्था	संख्या								बार्षिक प्रतिवेदन
समयमा सम्पन्न आयोजना र कार्यक्रम	प्रतिसत								बार्षिक प्रतिवेदन

स्रोतः मध्यमकालीन खर्च संरचन(२०८१/०८२-२०८३/०८४)/विषयगत विवरण

८.५ सुशासन र संस्थागत विकास क्षेत्रका कार्यक्रम तथा आयोजना

सुशासन र संस्थागत विकास र क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न नगरपालिकाको स्रोत,स्थानीय संघ,संस्था,समुदाय,निजी क्षेत्र र प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग साझेदारी र सहकार्य गरी योजना अवधिमा प्राथमिकताको आधारमा देहाय अनुसारको कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चालन गरिनेछ :

तालिका २६:सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रका योजना तथा कार्यक्रम

वजेट अनुमान रू. हजारमा

कार्यक्रम	इकाइ	लक्षय	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	जम्मा
सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्धन								
नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका मापदण्ड निर्माण, प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	सालवसाली	५	२५००	२७५०	३०२५	३३२८	३६६०	१५२६३
सुशासन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
विद्युतीय शासन प्रवर्धन	सालवसाली	५	४५४४	४९९८	५४९८	६०४८	६६५३	२७७४२
विवाद मध्यस्थता, कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप	सालवसाली	५	१५००	५०००	५५००	६०५०	६६५५	२४७०५
सामाजिक तथा सार्वजनिक परीक्षण	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
जम्मा			**११५४४**	**१६०४८**	**१७६५३**	**१९४१९**	**२१३६०**	**८६०२५**
संस्थागत तथा मानव संशाधन								
कार्यालय भवन निर्माण र मर्मत	सालवसाली	५	२०००	२२००	२४२०	२६६२	२९२८	१२२१०
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन कार्यक्रम	सालवसाली	५	५०००	५५००	६०५०	६६५५	७३२१	३०५२६
जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, टोल विकास पधाधिकारी तथा नागरिक समाजका पधाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५

कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	सालवसाली	५	१५००	१६५०	१८१५	१९९७	२१९६	९१५८
न्यायिक समिति सञ्चालन, मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
लक्षित वर्ग क्षमता विकास कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०४४	११४८	१२६३	१३९०	१५२९	६३७४
जम्मा			**११५४४**	**१२६९८**	**१३९६८**	**१५३६५**	**१६९०२**	**७०४७७**
स्थानीय वित्त तथा श्रोत परिचालन								
राजस्व संभाव्यता अध्ययन	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
राजस्व परामर्श समिति तथा शाखा क्षमता विकास कार्यक्रम	सालवसाली	५	२५००	२७५०	३०२५	३३२८	३६६०	१५२६३
वडा स्तरमा करदाता शिक्षा कार्यक्रम	सालवसाली	५	३१९६	३५१६	३८६७	४२५४	४६७९	१९५१२
करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६६	७३२	३०५३
क्षमता विकास योजना निर्माण	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६६	७३२	३०५३
जम्मा			**७६९६**	**८४६६**	**९३१२**	**१०२४३**	**११२६८**	**४६९८५**
तथ्याङक योजना तथा विकास व्यवस्थापन								
आयोजना बैङ्क तयारी तथा व्यवस्थापन	वर्ष	१	१०००	०	०	०	०	१०००
विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	६१०५
मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	१६११
वस्तुस्थिति विवरण र अद्यावधिक	सालवसाली	५	५००	५५०	६०५	६६६	७३२	८०५
बजेट तथा कार्यक्रमको लैससास, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परीक्षण	सालवसाली	५	१०००	११००	१२१०	१३३१	१४६४	१६११

डि.पी.आर. निर्माण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	सालवसाली	५	३१९६	३५१६	३८६७	४२५४	४६७९	१९५१२
जम्मा			**७६९६**	**७३६६**	**८१०२**	**८९१२**	**९८०४**	**३०६४३**
जम्मा संस्थागत तथा मानव संशाधन			**३८४८०**	**४४५७८**	**४९०३६**	**५३९३९**	**५९३३३**	**२३४१३०**

८.६ आयोजना तथा कार्यक्रमको स्थानगत विवरण

आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका २७: सुशासन तथा संस्थागत क्षेत्रका कार्यक्रम तथा आयोजनाको स्थानगत विवरण

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवारी निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
१.स्थानीय नीति तथा कानुन					
नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि,निर्देशिका मापदण्ड निर्माण,प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	वर्ष	५	नगर कार्यपालिका	संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा विषय क्षेत्र मध्ये बाँकी रहेका विषयमा केन्द्रित हुने साथै स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अन्तर्गत र आवश्यकता अनुसार ऐन,नियम रकार्यविधि तर्जुमा गर्ने	नगरपालिका
सुशासन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका	सबै वडा	नगरपालिका
विद्युतीय शासन प्रवर्धन	वडा	१०	नगरपालिका	सबै वडा	नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवारी निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
विवाद मध्यस्थता,कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप	वडा	१०	नगरपालिका	सबै वडा	नगरपालिका
सामाजिक तथा सार्वजनिक परीक्षण	वर्ष	५	नगरपालिका/न्यायिक समिति	नगरपालिका	नगरपालिका
२. संस्थागत तथा मानव संशाधन विकास					
कार्यालय भवन निर्माण र मर्मत	वर्ष	५	नगरपालिका पूर्वाधार शाखा	नगरपालिकाको निर्णय	संघिय /प्रदेश सारकार
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/प्रशासन शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
जनप्रतिनिधि,कर्मचारी, टोल विकास पधाधिकारी तथा नागरिक समाजका पधाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/प्रशासन शाखा	सबै वडा र नगरपालिका	नगरपालिका
कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/प्रशासन शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
न्यायिक समिति सञ्चालन,मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/न्यायिक समिति	नगर पालिका	नगरपालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवारी निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
लक्ष्यित वर्ग क्षमता विकास कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/प्रशासन शाखा	सबै वडा	नगरपालिका
३.स्थानीय वित्त तथा स्रोत परिचालन					
राजस्व संभाव्यता अध्ययन	संख्या	१	नगरपालिका/राजस्व शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
राजस्व परामर्श समिति तथा शाखा क्षमता विकास कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/राजस्व शाखा	पालिका	संघीय सरकार
वडा स्तरमा करदाता शिक्षा कार्यक्रम	वर्ष	१०	नगरपालिका/राजस्व शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	वर्ष	५	नगरपालिका/राजस्व शाखा	पालिकाक्षेत्र	प्रदेश सरकार/नगरपालिका
क्षमता विकास योजना निर्माण	संख्या	१	नगरपालिका/राजस्व शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
४. योजना व्यवस्थापन					
आयोजना बैङ्क तयारी तथा व्यवस्थापन	पटक	१	नगरपालिका/ योजना	नगरपालिका	संघीय/प्रदेश/ पालिका

क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	योजनाको कुल लक्ष्य	जिम्मेवारी निकाय	स्थानगत कार्यक्रम र विवरण	जिम्वेवारी
			शाखा		सरकार
विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम (कृषि,पर्यटन,यातायात,भूउपयोग,जलवायु अनुकुलन तथा विपद व्यवस्थापन तथा दोश्रो आवधिक योजना निर्माण)	संख्या	५	नगरपालिका/योजना शाखा	नगरपालिका	प्रदेश/नगरपालिका
मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	संख्या	१	नगरपालिका/योजना शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
वस्तुस्थिति विवरण र अद्यावधिक	पटक	१	नगरपालिका/योजना शाखा	नगरपालिका	प्रदेश सरकार
बजेट तथा कार्यक्रमको लैससास, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परीक्षण	वर्ष	५	नगरपालिका महिला तथा बालबालिका शाखा	नगरपालिका	नगरपालिका
डि.पी.आर. निर्माण तथावातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	वर्ष	५	नगरपालिका भौतिक शाखा	नगरपालिका	संघिय/प्रदेश/नगरपालिका सरकार

८.७कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतिकरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

तालिका २८:सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको कार्यक्रम तथा आयोजनाको सांकेतीकरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण	दिगोविकास लक्ष्य संकेत	लैगिक संकेत	जलवायु संकेत
नीति,ऐन,नियम,कार्यविधि,निर्देशिका मापदण्ड निर्माण,प्रवोधीकरण तथा प्रकाशन	१७	३	३
सुशासन सम्वन्धि जनचेतनामुलक कार्यक्रम	१७	३	३
विद्युतीय शासन प्रवर्धन	१७	३	३
विवाद मध्यस्थता,कानूनी साक्षरता तथा मेलमिलाप	१७	३	३
सामाजिक तथा सार्वजनिक परीक्षण	१७	३	३
कार्यालय भवन निर्माण र मर्मत	१७	३	३
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन कार्यक्रम	१७	३	३
जनप्रतिनिधि,कर्मचारी, टोल विकास पधाधिकारी तथा नागरिक समाजका पधाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१७	३	३
कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	१७	३	३
न्यायिक समिति सञ्चालन,मेलमिलाप तथा न्याय सम्पादन कार्यक्रम	१७	३	३

लक्षित वर्ग क्षमता विकास कार्यक्रम	८	२	३
राजस्व संभाव्यता अध्ययन	८	३	३
राजस्व परामर्श समिति तथा शाखा क्षमता विकास कार्यक्रम	८	३	३
वडा स्तरमा करदाता शिक्षा कार्यक्रम	८	३	३
करदाता प्रोत्साहन कार्यक्रम	८	३	३
क्षमता विकास योजना निर्माण	८	३	३
आयोजना बैङ्क तयारी तथा व्यवस्थापन	१७	३	३
विषयगत गुरुयोजना तर्जुमा र अद्यावधिक कार्यक्रम (कृषि,पर्यटन,यातायात,भूउपयोग,जलवायु अनुकुलन तथा विपद व्यवस्थापन तथा दोश्रो आवधिक योजना निर्माण)	८	३	३
मध्यम कालीन खर्च संरचना तयारी तथा आवधिक योजनाको मद्यावधी समीक्षा र अद्यावधिक	८	३	३
वस्तुस्थिति विवरण रअद्यावधिक	१७	३	३
बजेट तथा कार्यक्रमको लैससास, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परीक्षण	१७	३	३
डि.पी.आर. निर्माण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन	१७	३	३

परिच्छेद नौ
आवधिक योजनाको कार्यान्वयन

९.१ वित्तीय व्यवस्थापन योजना

यस आवधिक योजना अनुसार तर्जुमा गरिएको कार्यान्वयन तथा लगानी योजनामा नगरपालिकाको आन्तरिक श्रोत तथा राजस्व बाँडफाँडको रकम, अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, गैर सरकारी संस्था, प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारको लगानी समेत प्रक्षेपण गरी योजनाको लागि उपलव्ध अनुमानित स्रोतमा समावेश गरिएको छ। योजनाको लागि संभाव्य योजनाको लागि संभाव्य श्रोत तथा सोको प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २९: राजश्व अनुमान रु. हजारमा

राजस्व शिर्षक	आ.व. २०७८/०७९ को वास्तविक	आ.व. २०७९/०८० को वास्तविक	आ.व. २०८०/०८१ को वास्तविक	आ.व. २०८१/०८२ को प्रस्तावित	आगामी ५ वर्षको प्रस्तावित बजेट					५ वर्षको जम्मा
					२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८७	
संघीयसरकार	**४९३१४६**	**४६०४६९**	**४९५४८६**	**८४७२२१**	**६३१४८९**	**६९४६३७**	**७६४१०१**	**८४०५११**	**९२४५६२**	**३८५५३०१**
१३३११ समानिकरण अनुदान	१३८१००	१३६५३०	११८७६१	१२७८००	१४३३२८	१५७६६०	१७३४२६	१९०७६९	२०९८४६	८७५०२९
१३३१२ शसर्त अनुदान चालु	२५९४३९	२६१२५९	२५४७२९	२८५५९७	२९१७८२	३२०९६०	३५३०५६	३८८३६१	४२७१९७	१७८१३५६
१३३१३ शसर्त अनुदान पुँजीगत	३७८५९	५३०५५	९८५३९	३९६३२४	१६१०८९	१७७१९८	१९४९१७	२१४४०९	२३५८५०	९८३४६२
१३३१५ विषेश अनुदान पुँजीगत	१६३६५	०	१७९९९	२७०००	१६८७५	१८५६३	२०४१९	२२४६१	२४७०७	१०३०२४
१३३१७ समपुरक अनुदान पुँजीगत	४१३८२	१६२४	५४५७	१०५००	१६२१५	१७८३६	१९६२०	२१५८२	२३७४०	९८९९३
प्रदेश सरकार	**३९२५९**	**२९१७६**	**२७२३२**	**३६६१८**	**३६३७८**	**४००१६**	**४४०१८**	**४८४२०**	**५३२६२**	**२२२०९४**
१३३११ समानिकरण अनुदान	८०४०	७०३५	८०५९	८०३२५	२८४५१	३१२९६	३४४२६	३७८६९	४१६५५	१७३६९८
१३३१२ शसर्त अनुदान चालु	२५५६८	४८४२	५६७०	३४२३	१०८६३	११९५०	१३१४५	१४४५९	१५९०५	६६३२२
१३३१३ शशर्त अनुदान पुँजीगत	०	११३८२	२६६६	१२१६०	७२०७	७९२८	८७२१	९५९३	१०५५२	४४००१

13316 समपुरक अनुदान चालु	5650	०	०	०	१५५४	१७०९	१८८०	२०६८	२२७५	९४८६
१३३१७ समपुरक अनुदान पुँजीगत	०	५८७६	१०८३६	१३०००	८१७१	८९८८	९८८७	१०८७५	११९६३	४९८८४
राजस्व बाडफाड	**१०२५०१**	**८८५३९**	**७४४१०**	**१२१२५२**	**१०६३४३**	**११६९७७**	**१२८६७५**	**१४१५४३**	**१५५६९७**	**६४९२३५**
११४११ बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	६६५२६	५७९१४	५७८१७	७७४६३	७१४२३	७८५६५	८६४२२	९५०६४	१०४५७०	४३६०४५
११३१५घरजग्गा रजिस्ट्रेशन दस्तुर	७३०७	४७४६	७६४७	७०००	७३४३	८०७७	८८८४	९७७३	१०७५०	४४८२७
११४५६ बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	७३७१	७७४३	८५५०	७६९२	८६२३	९४८५	१०४३४	११४७७	१२६२५	५२६४४
११४७२बाँडफाँडबाटप्राप्त हुने बिज्ञापन कर	०	३१५	०	०	८७	९५	१०५	११५	१२७	५२९
११४२१ बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	२०६६४	१७६४६	२५०१२	२८१३६	२५१५१	२७६६६	३०४३३	३३४७६	३६८२४	१५३५४९
१४१५३ बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	१७८	१७४	९५	०	१२३	१३५	१४९	१६४	१८०	७५०
१४१५७ बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तारकोविक्रीबाट प्राप्त हुने आय	४५३	०	३००	९६०	४७१	५१८	५७०	६२७	६९०	२८७६

आन्तरिक श्रोत	६०९७१	८०५३८	६६१५५	११७४५९	८९४०९	९८३५०	१०८१८५	११९००३	१३०९०३	५४५८५०
जम्मा	६९५८७८	६५८७२२	६६३२८३	११२२५५०	८६३६१९	९४९९८१	१०४४९७९	११४९४७७	१२६४४२४	५२७२४७९

माथिको तालिकामा अधार वर्ष २०८०/०८१ र आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ आय व्ययको अनुमान र आगामी ५ वर्षको आय व्यय तथा खर्च व्यहोर्ने श्रोतको समेत प्रक्षेपण गरिएको छ। यसमा सामजिक सुरक्षातर्फको खर्च, सशर्त अनुदानमा समावेश भए बाहेकको दात्री निकायबाट प्राप्त हुने सहयोग तथा गैर सरकारी संस्था एवं निकायसंग साझेदारी हुन सक्ने बजेट सुनिश्चित नभएको कुनै पनि आय समावेश गरिएको छैन। आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपण गर्दा चालु विगत तीन आर्थिक वर्ष आर्थिक वर्षको यथार्थ आय र चालु आर्थिक वर्षको अनुमानको औषत रकममा लमसम १० प्रतिशत वृद्धि अनुमान गरी आय प्रक्षेपण गरिएको छ।

९.२ विषय क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट

यस आवधिक विकास योजनाको कुल खर्च माथि बुँदा नम्बर ९.१ मा उल्लेख भएको अधार्र बमोजीम आर्थिक वर्ष २०८२/०८३ देखि २०८६/०८७ सम्म ५ वर्षको कुल प्रक्षेपित आय रु. ५ अर्ब ०८ करोड ५१ लाख ३९ हजार अनुमान गरिएको छ। प्रस्तावित कुल खर्चबाट प्रशासनिक खर्च छुट्याउदा विगत तीन आर्थीक वर्षको औसत अनुमानमा लमसम १० प्रतिशत वृद्धि गरी प्रस्ताव गरिएको छ। यसरी खर्चको अनुमान गर्दा ३४ प्रतिशतको हाराहारीमा प्रक्षेपण गरिएको छ। आगामी ५ वर्षको प्रक्षेपित कुल प्रशासनिक खर्च रु. १ अर्ब ७२ करोड ८९ लाख ४६ हुन आउने र सो रकम छुट्याइ बाँकी रु. ३ अर्ब ३५ करोड ६१ लाख ९३ हजार विकास निर्माणका लागि प्रस्ताव गरिएको छ। यस आवधिक योजनाको कुल प्रस्तावित लागतको सारांश तलको तालिका नं. ३० मा उल्लेख गरीएको छ। साथै सो अनुमानित लागतलाई गत विगत ३ आर्थिक वर्षको यथार्थ र चालु आर्थिक वर्षको अनुमानित खर्चको अनुपात, नेपालको संविधान र स्थानीय संचालन ऐन, २०७४ बमोजिम स्थानीय सरकारको कार्य जिम्मेवारी तथा स्थानीय तहको संस्थागत स्वमूल्यांकन (LISA) ले तोकेको विषय क्षेत्रगत भार समेतलाइ ध्यानमा राखी विषय क्षेत्रगत रुपमा तलको तालिका नं.३१ मा लागत प्रस्ताव गरिएको छ।

तालिका ३०: विषय क्षेत्रगत बजेटको सारंश

उपक्षेत्र	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८६७	जम्मा (000)	प्रतिशत
क. आर्थिक विकास	१३४१३५	१४७५४९	१६२३०३	१७४९४०	१९२४३४	७७६५४०	२४.४
ख. सामाजिक विकास	१०२८००	१००४७१	११०५१८	१२१५७०	१३३७२७	५५७७७९	१८.७०
ग. पूर्वाधार विकास	१९८४५४	२१९९९९	२४१९९९	२४६२३४	२७०८५८	११७७५४५	३६.१
घ. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	७५८६३	८५१४९	९३६६४	१०३०३१	११३३३४	४७१०४१	१३.८
ङ. संस्थागत विकास र सुशासन	३८४८१	४४५७९	४९०३७	५३९४१	५९३३५	२३४१३६	७
जम्माप्रक्षेपण	**५४९७३३**	**५९७७४७**	**६५७५२१**	**६९९७१६**	**७६९६८८**	**३२१७०४१**	**१००**

तालिका ३१: क्षेत्रगत लागत प्रस्ताव

उपक्षेत्र	२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५	२०८५/०८६	२०८६/०८६७	जम्मा (000)	प्रतिशत
क. आर्थिक विकास							
कृषि	७२४३३	७९६७६	८७६४४	९२८१५	१०२०९६	४२८५५९	
पशुपन्छी	१४६५४	१६११९	१७७३१	१९५०४	२१४५५	८९४६४	
उद्योग तथा व्यवसाय प्रवर्दन	४०२४	४४२६	४८६९	५३५६	५८९२	२४५६७	
बैक तथा सहकारी	२०१२	२२१३	२४३५	२६७८	२९४६	१२२८३	
सिचाइ	९३८९	१०३२८	११३६१	१२४९७	१३७४६	२८६०५	
श्रम तथा रोजगारी	१३४१३	१४७५४	१६२३०	१७८५३	१९६३८	८१८८८	

पर्यटन विकास	**१८१०८**	**१९९१९**	**२१९११**	**२४१०२**	**२६५१२**	**११०५५१**	
जम्मा	१३४१३५	१४७५४९	१६२३०३	१७४९४०	१९२४३४	७७६५४०	२४.४
ख. सामाजिक विकास							
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	३२८९६	३६७८६	४०४६४	४४५११	४८९६२	२०३६१८	
स्वास्थ्य तथा पोषण	३५९८०	३९५७८	४३५३६	४७८८९	५२६७८	२१९६६१	
महिला, वालवालिका तथा सामाजिक सुरक्षा	१२३३६	१३५७०	१४९२७	१६४१९	१८०६१	७५३१३	
युवातथा खेलकुद	८२२४	९०४६	९९५१	१०९४६	१२०४१	५०२०८	
खानेपानी तथा सरसफाइ	११३०८	५८३९	६४२३	७०६५	७७७१	३८४०६	
कला, भाषा तथा संस्कृति	२०५६	१४९१	१६४०	१८०४	१९८५	८९७८	
जम्मा	**१०२८००**	**१००४७१**	**११०५१८**	**१२१५७०**	**१३३७२७**	**५५७७७९**	१८.७०
ग. पूर्वाधार विकास							
भवन, आवास, वस्ती तथा सार्वजनिक निर्माण	५९५३६	६७१९०	७३९०९	६१३३४	६७४६८	३२९४३६	
सडक, पुल तथा यातायात	११३११९	१२४४३१	१३६८७४	१५०५६१	१६५६१८	६९०६०३	
जलस्रोत बिद्युत तथा उर्जा	१५८७६	१७४६४	१९२१०	२११३१	२३२४४	९६९२५	
सुचना तथा प्रविधि	११९०७	१३०९८	१४४०७	१५८४८	१७४३३	७२६९३	
जम्मा	**२००४३८**	**२२२१८२**	**२४४४००**	**२४८८७५**	**२७३७६२**	**११८९६५७**	३६.१

घ. वन तथा जैविक विविधता							
वन, हरियाली तथा जैविक विविधता	१५१७२	१८३८९	२०२२८	२२२५१	२४४७६	१००५१६	
भु-संरक्षणतथा जलाधार व्यवस्थापन	१८९३५	२०८२९	२२९११	२५२०२	२७७२३	११५६००	
फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा वाताबरणीय स्वच्छता	१८९६५	२०८६२	२२९४८	२५२४२	२७७६७	११५७८३	
विपद्जोखिम व्यवस्थापन	२२७५९	२५०३५	२७५३८	३०२९२	३३३२१	१३८९४६	
जम्मा	**७५८३१**	**८५११४**	**९३६२६**	**१०२९८८**	**११३२८७**	**४७०८४६**	१३.८
ङ. संस्थागत विकास र सुशासन							
सुशासनतथा जवाफदेहिता प्रवर्धन	११५४४	१६०४८	१७६५३	१९४१९	२१३६०	८६०२५	
संगठन,मानव संशाधन तथा सेवा प्रभाह	११५४४	१२६९८	१३९६८	१५३६५	१६९०२	७०४७७	
स्थानीय वित्त तथा श्रोत परिचालन	७६९६	८४६६	९३१२	१०२४३	११२६८	४६९८५	
तथ्याङकयोजना तथा विकास व्यवस्थापन	७६९६	७३६६	८१०२	८९१२	९८०४	३०६४३	
जम्मा	**३८४८०**	**४४५७८**	**४९०३६**	**५३९३९**	**५९३३३**	**२३४१३०**	७
जम्मा प्रक्षेपण	**५४९७३३**	**५९७७४७**	**६५७५२१**	**६९९७१६**	**७६९६८८**	**३२१७०४१**	१००

९.३ श्रोत परिचालन रणनीति

माथि तालिका न. ३० र ३१ मा उल्लेख भएको आय अनुमान सारंश र विस्तृतको लक्ष्य प्राप्त गर्न नगरपालिकाले श्रोत परिचालन नीति प्रभावकारी बनाउन आवस्यक हुन्छ। यसका लागि आन्तरिक आय वृद्धि गर्न राजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, कार्यसम्पादन प्रणालीमा सुधार गरी थप अनुदान प्राप्ति तथा श्रोत र साधानको परिचालनमा मितव्ययिता, कार्यदक्षता र प्रभावकारिता बढाइनेछ। साथै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुसँग समन्वय र साझेदारीको नीति अख्तियार गरी श्रोत साधानको अभिवृद्धि गरिनेछ। यसका लागि तपशिलमा उल्लेख भएको श्रोत परिचालन रणनीति कार्यान्वयन गरिनेछ।

- सम्पत्ति कर तथा भूमि कर,व्यवसाय कर,वहाल कर तथा वहाल विटौरी शुल्क,दस्तुर,अन्य विक्री,सेवा शुल्कको दर तथा दायरा परिमार्जन गरी आन्तरिक श्रोत बढाउने।
- संघीय योजना तथा प्रदेश योजनाले समेटेका क्षेत्रमा संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारसँग ठूलास्तरका आयोजना सञ्चालनको लागि सहकार्य गर्ने।
- नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने समपुरक तथा विशेष अनुदानको वृद्धिका लागि कार्यसम्पादन प्रणालीमा सुधार गरी आवस्यक पहल गर्ने,।
- स्थानीय स्तरमा क्रियाशिल गैर सरकारी संस्था तथा विकास साझेदारसँग कार्यक्रम विस्तारका लागि वातावरण तयार तथा अतिरिक्त साझेदारी एवंसहकार्य विस्तार गर्ने।
- नाफामूलक क्षेत्रमा लगानीको वातावरण तयार गरी नीजिक्षेत्रको आकर्षण तथा परिचालन गर्ने।
- विकास प्रकृयामा जनसहभागिता,स्थानीय स्रोत र सामाग्रीको आधिकाधिक उपयोग गर्ने।
- विशिष्ट खालका उत्पादनमूलक तथा आयमूलक आयोजनाको लागि ऋण परिचालन गर्ने।
- अन्य नगरपालिकासँग समेत सरोकार राख्ने तथा साझा महत्वका आयोजनाका लागि अन्तर स्थानीय सरकार संयुक्त लगानीमा श्रोत परिचालन गर्ने,।
- आन्तरिक श्रोत वृद्धि गर्न राजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा राजस्व सम्भाव्यता अध्ययन गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

९.४ आवधिक योजना कार्यान्वयन

वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रमका माध्यमबाट मध्यमकालीन अवधिको यस पञ्चवर्षीय आवधिक योजना कार्यान्वयन गरिनेछ। आवधिक योजनाको आधारमा आयोजना बैंक र तीन वर्षको श्रोत तथा खर्चको प्रक्षेपण सहित मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिनेछ। मध्यमकालीन खर्च संरचना बमोजिम प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रममा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ।

यसैगरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा मध्यमकालीन खर्च संरचना र आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता,क्षेत्रगत उद्देश्य तथा कार्यक्रमलाई आधार लिईनेछ। योजनाको स्वीकृती पछि कार्यपालिकाबाट सवै विषयगत समिति एवंशाखा,सवै वडा कार्यालय तथा सम्बन्धीत सरोकारवालालाई बार्षिकबजेट तथा कार्यक्रम मार्फत योजनाको कार्यान्वयनको लागि लिखित रुपमा जानकारी प्रदान गरिनेछ। आवधिक योजनाको आधारमा आयोजना बैक,मध्यमकालीन खर्च संरचना र सो बमोजिम बार्षिक योजना तर्जुमा गरीआवधिक योजना कार्यान्वयन गरिनेछ।

९.५ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना

संघीय सरकारले उपलव्ध गराएको संगठन संरचना तथा यस नगरपालिकाले स्वीकृत गरेको कार्यविभाजन तथा कार्य सम्मादन नियमावली बमोजिम कार्य सम्पादन तथा सेवा प्रवाह हुने गरेको छ। संघीय ऐन बमोजिम कर्मचारी समायोजन भए पश्चात वडा कार्यालय र नगरकार्यपालिका कार्यालयबाट प्रवाह गर्ने सेवा सुविधा रसम्पादन गर्ने कार्यलाई सहज,प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउन अभ्यासरत रहेको छ। नगरपालिकाको संगठन संरचना अनुसार यस नगरपालिकाको संगठनात्मक ढाँचा देहाय बमोजिम रहेको छ।

नगरपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष्य,उद्देश्य एवं विषय क्षेत्रगत लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न,प्रस्तावित रणनीति,कार्यनीति र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न देहाय अनुसार मानव संशाधन प्रस्ताव गरिएको छ। उक्त मानव संशासन स्थानीय सेवा सञ्चालनको नियमित प्रक्रिया,सेवा करार र सेवा खरिद गरी व्यवस्थापन सकिनेछ। मानवसंशाधनको प्रस्तावित कर्मचारी दरबन्दीलाई आधार लिईएको छ।

९.६ अनुगमन तथा मूल्याङनयोजना

नगरपालिका क्षेत्रको समग्र विकासका लागि निर्धारित लक्ष,उद्धेश्य तथा अपेक्षित प्रतिफलहरु प्राप्तिमा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीले महवपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ। आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको स्थापना गरी आफूले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथाउद्देश्य हासिल गर्ने दिशातर्फ भएको प्रगति सुनिश्चित गर्नुपर्ने देखिन्छ। कार्यान्वयनका दौरान आईपर्ने समस्याहरुको समस्या समाधान एवं गरिएको लगानी तथा साधनको प्रवाह आशातीत ढंगबाट भए नभएको जानकारी प्राप्त गर्नुपर्नेहुन्छ। तसर्थ नगरपालिकाले आवधिक नगर विकास योजनाको आधारमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने एवं सोका लागि वार्षिक योजना कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नेछ। यसरी तयार भएको कार्यान्वयन तालिकामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका कार्यहरू समेत निर्दिष्ट गर्ने एवंसो अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनेछ।

९.६.१ वर्तमान अवस्था

वार्षिक वजेटको कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा आएको देखिंदैन। अनुगमन कार्यलाई सामान्य स्थलगत निरीक्षण एवंवजेट खर्चसँगको सरोकारसँग मात्र जोडेर हेर्ने गरेको पाइन्छ।केही योजना तथा कार्यक्रमहरुको हकमा प्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरु समेतको सहभागितामा अनुगमन हुने गरेको एवं चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा पनि हुने गरेको छ। तथापी स्पष्ट ढंगले कार्यतालिका तयार गरी सूचकहरूको आधारमा अनुगमन हुने गरेको भने देखिँदैन। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य योजना चक्र व्यवस्थापनमा महत्वपूर्ण कार्यको रूपमा ग्रहण गर्ने तथा यसका लागि बजेट विनियोजन समेत हुने गरेको परिस्थितिविद्यमान छ।

९.६.२ अनुगमन तथा मूल्याङनविधितथाप्रक्रिया

आवधिक नगर विकास योजनाको प्रभाव,असर,प्रतिफलको नतिजा मापन तथा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमनगरिनेछ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी नगर कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गर्नेछ। नगरपालिकाको आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथामूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहाय अनुसार रहेकोछ :

- नगर कार्यपालिका तथा विषयगत समिति,
- सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति,
- जिल्ला समन्वय समिति,
- विषयगत शाखा उपशाखा,परियोजना,संघ,संस्था,
- नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष।

आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका औजार तथा विधि देहाय अनुसार रहनेछ।

- स्थलगत अनुगमन,
- कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगतिबीच तुलना,
- नागरिक अनुगमन,
- नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार बार्षिक समीक्षा,
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा,
- नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन),

आवधिक विकास योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उल्लेख भए अनुसारका सूचकहरुका अधीनमा रही प्रतिवेदन तयार गरी समीक्षा तथा पृष्ठपोषण गर्नु पर्नेछ। आवधिक तथा बार्षिक योजनाको अनुगमन तथामूल्याङ्कनको प्रक्रिया देहायअनुसार हुनु पर्नेछ।

तालिका ३२: आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया

क्र. स.	विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र	कार्यान्वयन गर्ने जिम्वेवार निकाय	अनुगमन संयन्त्र	समय/पटक
१. आर्थिक विकास				
१.१	उद्योग तथा व्यापार	आर्थिक विकास शाखा/ राजस्व शाखा	अनुगमन समिति आर्थिक विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित (कम्तिमा वर्षको ४ पटक)
१.२	कृषि तथा खाध्यसुरक्षा	आर्थिक विकास समिति/ कृषि सख	अनुगमन समिति आर्थिक विकास समिति, कृषिसञ्जाल	आवस्यकता अनुसार नियमित (कम्तिमा वर्षको ४ पटक)
१.३	पशुपन्छी तथा मत्स्य	आर्थिक विकास समिति / पशुसेवा शाखा	अनुगमन समिति आर्थिक विकास समिति, कृषिसञ्जाल	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
१.४	सहकारी तथा वित्तिय सेवा	सहकारी शाखा	अनुगमन समिति आर्थिक विकास समिति सहकारी शाखा	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
१.५	श्रम तथा रोजगारी	रोजगार सेवा केन्द्र	अनुगमन समिति आर्थिक विकास समिति व्यवसाय प्रवर्दन केन्द्र, रोजगार सुचना केन्द्र	आवस्यकता अनुसार नियमित (कम्तिमा वर्षको ४ पटक)

१.६	पर्यटन	सामाजिक शाखा, स्थानीय पर्यटन समितिहरू	अनुगमन समिति पर्यटन संग समन्धित समिति, पूर्वाधार शाखा,	आवस्यकता अनुसार नियमित (कम्तिमा वर्षको ४ पटक)
२.सामाजिकविकास				
२.१	शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि	शिक्षा समिति, शिक्षा शाखा व्यवस्थापन समिति	अनुगमन समिति सामाजिक विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
२.२	जनस्वास्थ्य तथा पोषण	स्वास्थ्य शाखा, नगर अस्पताल	अनुगमनसमिति सामाजिक विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६ पटक
२.३	युवा तथा खेलकुद	शिक्षा शाखा, शिक्षा समिति, नगर खेलकुद विकास समिति	अनुगमन समिति सामाजिक विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
२.४	सामाजिक सुरक्षा तथा लक्षित्वर्ग	सामाजिक विकास शाखा, गैर सरकारी संस्था, महिला विकास शाखा	अनुगमन समिति सामाजिक विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६ पटक
२.५	भाषा कला तथा संस्कृति	शिक्षा शाखा, नीजिक्षेत्र	अनुगमनसमिति सामाजिक विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६ पटक
३. पूर्वाधारविकास				
३.	आवास तथा	शहरी विकास शाखा,	अनुगमनसमिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा

१	शहरी विकास	पूर्वाधार शाखा	पूर्वाधार विकास समिति	वर्षको ६पटक
३.२	सडक तथा यातायात	पूर्वाधार महाशाखा, यातायत व्यवस्थापन समिति	अनुगमन समिति पूर्वाधार विकास समिति यातायत व्यवस्थापन समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६ पटक
३.३	सिंचाइ तथा खानेपानी	पूर्वाधार शाखा, सिचाइ तथा खानेपानी शाखा, उपभोक्ता समिति	अनुगमनसमिति पूर्वाधार विकास समिति जलश्रोत समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
३.४	सूचना तथा सञ्चार	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शाखा	अनुगमन समिति पूर्वाधार विकास समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको४पटक
४. वन,वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन				
४.१	वन तथा जलाधार संरक्षण	वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन शाखा	अनुगमन समिति वन-वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ४पटक
४.२	वातावरण तथा शहरी स्वच्छता	वातावरण तथा सरसफाइ शाखा	अनुगमन समिति वातावरण तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन समिति	नियमित
४.३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा जोखिम	वातावरण तथा सरसफाइ शाखा	अनुगमन समिति वातावरण तथा फोहोर-	नियमित

	न्युनिकरण		मैला व्यववस्थापन समिति	
४.४	जैविक विविधता तथा भू-संरक्षण	वन, वातावरण तथा विपद व्यववस्थापन शाखा	अनुगमन समिति वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
४.५	विपद व्यवस्थापन	वन, वातावरण तथा विपद व्यववस्थापन शाखा	अनुगमन समिति वन-वातावरण तथा विपद व्यववस्थापन समिति	आवस्यकता अनुसार नियमित कम्तिमा वर्षको ६पटक
५. संस्थागत विकास तथा सुशासन				
५.१	नीति कानुन तथा सुशासन	प्रशासन शाखा, कानुन शाखा, विधायन समिति	अनुगमन समिति संस्थागत विकास तथा सुशासन समिति	बार्षिक
५.२	संगठन, मानव संसाधन तथा सेवा प्रवाह	प्रशासन शाखा, गैर सरकारी संस्था र नागरिक समाज	अनुगमन समिति संस्थागत विकास तथा सुशासन समिति	बार्षिक
५.३	राजश्वतथाश्रोतपरिचालन	राजश्वशाखा, वडाकार्यलयहरू	अनुगमनसमिति संस्थागत विकास तथा सुशासन समिति	नियमित
५.४	तथ्याङक, योजना र विकास व्यवस्थापन	योजना अनुगमन शाखा, तथ्याङक शाखा	अनुगमन समिति संस्थागत विकास तथा सुशासन समिति	नियमित

अनुसूची-१ः सन्दर्भ सामग्री

- नेपालको संविधान
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, राष्ट्रिय योजना आयोग,२०७८
- पन्ध्रौं योजना (२०७६/०७७-२०८८/०८१), राष्ट्रिय योजना आयोग
- सोह्रौं योजना (२०८१/०८२-२०८५/०८६),२०८१, राष्ट्रिय योजना आयोग
- दोश्रो आवधिक योजना (२०८१/०८२-२०८५/०८६),प्रदेश सरकार,प्रदेश योजना आयोग, कोशी प्रदेश विराटनगर, २०८१
- आ.व.२०८०/०८१ को नीति,कार्यक्रम तथा बजेट वक्तव्य,धनकुटा नगरपालिका,२०८०
- आ.व.२०८१/०८२ को नीति,कार्यक्रम तथा बजेट वक्तव्य,धनकुटा नगरपालिका, २०८१
- आ.व. २०८२/०८३ को नीति,कार्यक्रम तथा बजेट वक्तव्य,प्रदेश सरकार, प्रदेश योजना आयोग प्रदेश नं. १ विराटनगर, २०८२
- आ.व. २०८२/०८३ को नीति,कार्यक्रम तथा बजेट वक्तव्य,नेपाल सरकार,राष्ट्रिय योजना आयोग, सिङ्गदरबार काठमाडौं२०८२
- राष्ट्रिय जनगणना को प्रतिवदेन २०७८
- नगरपालिकाकोडिजिटल प्रोफाइल
- नगरपालिकाको आ.व. २०७९/०८०, २०८०/०८१, २०८१/०८२, का आर्थिक तथा वितिय विवरणहरु

अनुसूची-२: धनकुटा नगरपालिकाका नगरस्तरीय आयोजनाहरु

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	विवरण	वडा नम्बर
१	त्रिबेणी-याक्चाना पक्की सडक	११.५ कि.मि.	वडा नं. ७, ८
२	कागते-पारिपातले सडक	९ कि.मि.	वडा नं. ३, १०
३	मधुगंगा-बिहीबारे हटिया सडक	९.५ कि.मि.	वडा नं. २, ३, ४, ५
४	धनकुटा टुडिखेल पूर्णरुपमा स्तरोन्नति	प्यारापिट सहित	वडा नं. ५
५	सुबिधा सम्पन्न वाल उधान पार्क	पिकनिक स्थल समेत	
६	धनकुटा रिंग रोड स्तरोन्नति	रिंगरोड	ध.न.पा.
७	हिले ओक्भालुङ्ग स्तरोन्नति		वडा नं. ९
८	चिस्यान केन्द्र निर्माण	२ स्थान	वडा नं. १, वडा नं. ८ वा ९
९	बाघेखोला सिलढुंगा पदमार्ग निर्माण		वडा नं. ६
१०	धनकुटे खोला चुलिबन पदमार्ग निर्माण		वडा नं. ८
११	बिहीबारे हाट- दाहाल चौतारा मधुगंगा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ५,४,२,
१२	बिहीबारे हाट-मलबासे-निबुवा खोला-तोखुवा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ५,२
१३	स्कुल डाडा स्याउल-शिवगाउँ सडक स्तरोन्नति		वडा नं. २,४
१४	भाषा खेलमैदान-माथिल्लो खाल्डे-तल्लो खाल्डे-बाघेखोला बैकल्पिक सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ६
१५	निगाले-कैलेनी सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १
१६	निगाले-उत्तरपानी सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १,३
१७	उत्तरपानी-डुम्रे सान्ने पात्लेखोला सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १०
१८	बाघखोर-माहांग सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ९
१९	बेलहारा-माहांग सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ९

२०	पाल्लेखोला-डुम्रे सान्ने सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १०
२१	जिरो पोइन्ट-चिरबिरे चौतारा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ७
२२	औधोगिक ग्राम-बसपार्क सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ६,७
२३	आत्मार ल्यान्डफिल्ड सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ६
२४	घुमाउने चौतारा-टेकुनाला सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ७,८
२५	कर्मिटार-फुजुलुंग सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ५
२६	नांग्फुंग मधुगंगा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. २
२७	सल्लेरी बरबोटे-बाघेखोला सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ६
२८	चिरबिरे चौतारा-फंसुवा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ७
२९	चाम्जिबुंग वडा कार्यालय सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ७,८
३०	वडा कार्यालय गुराँसढाका उद्योग नुनथला चेप्लेटी सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ४
३१	जिल्ला प्रशासन फामस्टे-चवाटी सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ४
३२	सिस्ने लखन थापा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ४
३३	सिरमाने गोलाई लाकुरे-चालुन्गा-सिलुङ्वा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ३
३४	हिले बोक्रे मुगाखोला सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १
३५	हिले जौटार सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १
३६	सशस्त्र प्रहरी नाघा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ४
३७	वडा कार्यालय-बैंरे सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १
३८	चुले घाटी-स्याउले सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ३
३९	बिहीबारे हाट व्यवस्थापन स्तरोन्नति		वडा नं. १ र ५
४०	हिले-सिजाली गाउँ सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १

४१	नाग ढुंगा-डिल्ली प्रा.बि . सडक स्तरोन्नति		वडा नं. २
४२	सुकेपोखरी-देउराली सडक स्तरोन्नति		वडा नं. २
४३	नाग ढुंगा-किन्ताङ्ग मधुगंगा सडक स्तरोन्नति		वडा नं. २
४४	लामा चोक तल्लो चोत्रोक सडक स्तरोन्नति		वडा नं. २
४५	गोठ गाउँ-पाल्ले सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ६
४६	गजुर होटेल-चिया बगान सडक स्तरोन्नति		वडा नं. १
४७	क्याम्पस गेट-ल्यांफिल्ड साइड सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ६
४८	घुमाउने चौतारा पेलेपाङ्ग सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ७
४९	रुद्रा बारी-हाडीथुक्मा बाघखोर सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ९
५०	राजारानी-वेशी सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ९
५१	राया गाउँ मार्ग सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ९
५२	कृष्ण एण्ड कम्पनी-देवान्टार-देवान कुवा-जलाघार सडक स्तरोन्नति		वडा नं. ५
५३	देवान कुवा खानेपानी ट्यांकी निर्माण	५ लाख लिटर	वडा नं. ५
५४	बिहीबारे हाट कुवा संरक्षण		वडा नं. ५
५५	तल्लो टुडिखेल पानी संरक्षणका लागि डिप बोरिंग		वडा नं. ५
५६	तल्लो खाल्डे खानी व्यवस्थापन		वडा नं. ६
५७	किन्ताङ्ग खानेपानी योजाना		वडा नं. २
५८	ओक्मालुङ्ग खानेपानी योजना		वडा नं. १
५९	धनकुटा तथा हिले बजार चोक सौन्दर्यीकरण कार्यक्रम		वडा नं. १,३,५,६,७

अनुसूचि-३ः धनकुटा नगरपालिका वडा भेलाबाट पहिचान भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको सूचि

धनकुटा नगरपालिका

वडा नं.१

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	कृषि तथा पशुपालन कार्यक्रम	वडा न. १ मा सम्पूर्ण टोलहरु
	फलफुल तथा सुन्तलाको बिरुवा वितरण	ऊक्यालुङ टोल, कावापानी टोल आदि
सिंचाई विकास	मुहान संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. १ को सम्पूर्ण मुहानहरु
पशुपन्छी विकास	पशु संरक्षण तथा प्रवर्धन कार्यक्रम	सम्पूर्ण टोलहरु
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	हिले बजार तथा १ नं. वडाको महोत्पूण व्यापार प्रबन्दन तथा प्रचार	आवश्यकता आनुसार सम्पूर्ण वडा भर
	स्थानीय उत्पादन प्रवर्धन तथा प्रचार	वडाका स्तानिया उत्पादनका वस्तु सबै
श्रम तथा रोजगार	हिले बजार सरसफाई कार्यक्रम	सम्पूर्ण वडा भर
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	सहकारी तथा बित्तिय सेवा सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम	सम्पूर्ण वडा बासीहरु लाई
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	आइतबारे मन्दिर सरसफाई	वडा नं. १ का सम्पूर्ण स्थानहरु
	कुवापानी मन्दिर राम नवमी कप संचालन	
	गाउ का सम्पूर्ण स्थलको प्रचार प्रसार	
	चियाबगान पार्क निर्माण आदि आन्य	
स्वास्थ्य तथा पोषण	बाल विकास केन्द्र कैलेनी संचालन	वडा नं. १ को कैलेनी टोल आसपासका टोलहरु
	सवास्था समस्या सम्बन्धि घुम्ती सिविर संचालन	वडा नं. १ भरी का टोलहरु

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
शिक्षा, बिज्ञानतथा नवप्रवर्तन	हिले क्याम्पस सैक्षिक सुधार कार्यक्रम	वडा नं. १ भर
	हिले मा.वि सैक्षिक सुधार कार्यक्रम	वडानं. १ भर
खानेपानि तथा सरसफाई	खानेपानी व्वस्थापन पाइप खरीद	वडानं. १ का सम्पूर्ण टोलहरु मा
	हिले बजार सरसफाई	हिले बजार भित्र
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	सिप मुलक कार्यक्रम संचालन	वडाका विभिन्न टोलहरुमा
	सामुदायिक विधालयमा निशुल्क प्याड वितरण	वडाका समुदाहिक बिधालयहरुमा
	लागूऔषध सम्बन्धि सचेतना कार्यक्रम संचालन	वडाभरीका टोल तथा बिधालयहरुमा
कला, भाषा तथा साहित्य	बिधालय तथा विभिन्न छेत्रमा कला, भाषा, क्षमत आभिवृदि कार्यक्रम संचालन	सम्पुर्ण टोल तथा वडा का बिधालय,सिप केन्द्रहरु मा
युवा तथाखेलकुद	रामनवमी कप संचालन	वडानं. १ भित्र
	कवर्ड हल निर्माण	वडा का दुई कवर्डहल हरु
	खेलमैदान स्तरउन्नति	वडानं. १ भरी रहेका खेलमैदानहरु
	खेलकुद सामग्री वितरण	वडा भित्रका सम्पुर्ण खेलप्रेमी तथा खेलाडीहरु
बस्ती, आवास, भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	बजर्क्षेत्रमा सि.सि क्यामेरा जडान	बजार भित्र
	बौद्ध स्तुपा निर्माण	वडानं. १
	ओच्यालुंङ तथा लुंङ्धाङ गुम्बा पर्वर्धन तथा संरक्षण कार्यक्रम	वडानं. १
	पहिरो नियन्त्रण तथा बस्ती संरक्षण कार्यक्रम	वडानं. १
	विपद वावस्थापन	वडानं. १
सडक, पुलतथा यातायात	तल्लो सिजाली कृषि सडक स्तरुन्नती	
	वि.क. टोल रिंङ रोड स्तरुन्नती	
	वडा स्तर कृषि सडक सरसफाई	
	सुनपोखरी देउराली कृषि सडक स्तरुन्नती	वडानं. १

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
	झुलुंगे पुल निर्माण	विभिन्न टोलहरुमा वडानं. १
	बसपार्क व्यवस्थापन तथा स्तरुन्नती	
	हाड व्यवस्थापन तथा स्तरुन्नती	
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	गोबर ग्यास वितरण कार्यक्रम	
	विधुतीय चुलो आनुदान कार्यक्रम	
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	पत्रकारिता तथा सामाजिक संजाल सम्बन्धि आभिमुखीकरण कार्यक्रम	
वनतथा जैविक विविधता	वृक्षारोपण कार्यक्रम	सम्पूर्ण वडा भर
	वनजगंल तथा जन्तु संरक्षण कार्यक्रम	सम्पूर्ण वडा भर
	बिपद वावास्थापन तयारी	सम्पूर्ण वडा भर
भूसम्रक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	वडा समितिको निर्णय आनुसार विभिन्न आकस्मिक निर्णयहरु	सम्पूर्ण वडा भर
	जलधार संरक्षण कार्यक्रम	सम्पूर्ण वडा भर
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	दैनिक कुहिने नकुहिने फोहोर मैला संकलन	हिले बजार तथा आसपासका क्षेत्र
	बजार सरसफाई तथा वडा भर वृक्षरोपन कार्यक्रम	विभिन्न टोलहरुमा

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं.-२

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	गाजर खेती प्रवर्द्धन	साविक भिरगाउँ गा.वि.स. को वडा नं. १,२,३,८ र ९
	मकैबाली प्रवर्द्धन	वडा नं.२ धनकुटा
	मसिना धान बार्डीङ प्रवर्द्धन	वडा नं.२ धनकुटा

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
	धानबाली प्रवर्द्धन	साविक भिरगाउँ गा.वि.स. को वडा नं. ४,५,६,७ र ८
	कफी खेती प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	एभोकाडो खेती प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	विभिन्न रोग तथा किटनाशक औषधी नियन्त्रण	वडा नं. २ धनकुटा
	कृषि औजारहरु वितरण	वडा नं. २ धनकुटा
	प्लाष्टिक पोखरी तथा हाते ट्याक्टर वितरण	वडा नं. २ धनकुटा
	तरकारी वाली प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	फलफुल खेती प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	टनेल खेती	वडा नं. २ धनकुटा
सिंचाई विकास	फाब्रे खोला सिंचाई	बैरे
	तीनदोभाने आमले सिंचाई कुलो	वडा नं. २ धनकुटा
	तेसे कुलो सिंचाई	मधुखोला
	तीनदोभाने केराबारी सिंचाई कुलो	वडा नं. २ धनकुटा
	लुम्दाङ सिंचाई कुलो	वडा नं. २ धनकुटा
	वाङ्लाङ खोला सिंचाइ	वडा नं. २ धनकुटा
पशुपन्छी विकास	गाई, भैसी, बाख्रा, बंगुर पालन प्रवर्द्धन	वडा नं.२ धनकुटा
	लोकल कुखुरा पालन	वडा नं. २ धनकुटा
	छुर्पी उद्योग प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	दूध तथा अण्डा मासु प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	बासको सामग्री उत्पादन	वडा नं. २ धनकुटा
	कपडा सिलाई कटाई तालिम	वडा नं. २ धनकुटा
	छुर्पी उद्योग	वडा नं. २ धनकुटा
	घरेलु हातहतियार तथा खुकुरी उद्योग	वडा नं. २ धनकुटा
	स्थानीय मदिरा प्रवर्द्धन उद्योग	वडा नं. २ धनकुटा

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
	वडा स्तरीय कोलस्टोर	वडा नं. २ धनकुटा
श्रम तथा रोजगार		
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	बैंकको शाखा विस्तार	वडा नं. २ धनकुटा
	विभिन्न स्थानीय वित्तिय समूह प्रवर्द्धन तथा स्तरोन्नति	वडा नं. २ धनकुटा
	सहकारी पवर्द्धन कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	श्री पंञ्चकन्या धार्मिक स्थाल व्यवास्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	श्री मधुगंगा धार्मिक स्थल स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
	गुराँसे डाँडा चियाबारी	वडा नं.२ धनकुटा
	बाघखोर गुफा व्यवास्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
स्वास्थ्य तथा पोषण	बालवालिका पोषण कार्याक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	महिला स्वास्थ्य सम्बन्धी निशुल्क जाच कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	नसर्ने रोग सम्बन्धी स्वास्थ्य शिविर कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	व्यक्तिगत स्वास्थ्य सम्बन्धी	वडा नं. २ धनकुटा
शिक्षा, बिज्ञान तथा नव प्रवर्तन	आठपहरिया भाषा संरक्षण पाठ्यक्रम निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	वडा नं. २ धनकुटा
	विषादी तथा रोग नियन्त्रण सम्बन्धी अनुसन्धान	वडा नं. २ धनकुटा
	स्मार्ट बोर्ड स्थापना	वडा नं. २ धनकुटा
	एक विद्यालय पाँच कम्प्युटर तथा प्रोजेक्टर वितरण कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	एक विद्यार्थी एक कम्प्युटर	वडा नं. २ धनकुटा

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
	पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	बुक रहित बुधबार	वडा नं. २ धनकुटा
खानेपानी तथा सरसफाई	फाब्रे किन्ताङ खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	एक घर एक धारा कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	स्वच्छ शुद्ध पिउने पानी (फिल्टर सहित)	वडा नं. २ धनकुटा
	कालापानी खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	चोक्रोक स्कुलडाँडा खानेपानी	वडा नं. २ धनकुटा
	मधुखोला ढाँडे भिर खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	निबुवा खोला सिरान खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	खानेपानी रिजर्भ टंकी	वडा नं. २ धनकुटा
	कुवा तथा मुहानको संरक्षण	वडा नं. २ धनकुटा
	लामिछाने टोल खानेपानी	वडा नं. २ धनकुटा
	कुहिने र नकुहिने फोहोरको व्यस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	महिला लक्षीत सीपमूलक स्वरोजगार युक्त तालिम	वडा नं. २ धनकुटा
	पन्चे बाजा खरिद तथा व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	वालवालिका लक्षित विभिन्न सिकाइ सामग्रीहरु	वडा नं. २ धनकुटा
	बालिवालिका लक्षित लागु पदार्थ दुर्व्यसन सम्बन्धी सडक नाटक	वडा नं. २ धनकुटा
	बालिका लक्षित आत्मा रक्षा तालिम कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
कला, भाषा तथा साहित्य	विभिन्न जातजातीहरुको भाषा संरक्षण	वडा नं. २ धनकुटा
	विभिन्न विद्याहरुमा कला तथा साहित्य	वडा नं. २ धनकुटा

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
	प्रदर्शन र लेखन	
युवा तथाखेलकुद	विभिन्न खेलहरुको खेल मैदान निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	स्कूल डाँडा वडास्तरीय खेलकुद मैदान	वडा नं. २ धनकुटा
	युवा लक्षित सीपमूलक तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	युवाहरुको सहभागितामा लागु पदार्थ र दुर्व्यसन रोकथाम सम्बन्धी कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
बस्ती, आवास, भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	पहिरो बाट जोखिम बस्ती संरक्षण तथा वस्ती स्थान्नतरण	वडा नं. २ धनकुटा
	खोपकेन्द्र साविक भिरगाउँ ६	वडा नं. २ धनकुटा
	वडा स्तरीय सामुदायीक भवन निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	आठपहरिया वडा स्तरिय सामुदायीक भवन निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	वडा कार्यालय भवन निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	स्वास्थ्य चौकी भिरगाउँ भवन व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	लामा डाँडा समाधी स्थल निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	लाम्साले टाहार हुँदै समाधी सम्म जाने सडक स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
	गुराँसे डाँडा भ्यू टावर निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	चाँपे वन लामा डाँडा बाघखोर मधुगंगा पैदल मार्ग निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	निबुवा खोला पिकनिक स्थल निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
सडक, पुलतथा यातायात	निबुवा खोला- भिरगाउँ जोड्ने पक्की मोटरेवल पुल निर्माण	वडा नं. २ धनकुटा
	विहिवारे हटिया-दाहाल चौतरा मधुगंगा धाम सडक कालोपत्रे	वडा नं. २ धनकुटा

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
	मिलचोक देखि धर्मोदय बैरे सडक	वडा नं. २ धनकुटा
	वडा कार्यालय मार्गेश्वरी सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २ धनकुटा
	बैरे पन्चकन्या कार्तिकेखोप सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २ धनकुटा
	थापाटार कार्तिके सडक स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
	हिले चोक्रोक वडा कार्यालय सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २ धनकुटा
	दुग्ध सहकारी किन्ताङ सडक स्तरोन्नति	वडा नं. २ धनकुटा
	धारेढुंगा डिल्ली प्रा.वि सडक स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
	विहिवारे हटिया मालबासे मधुगंगा सडक स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
	हिले भिरगाउँ मधुगंगा सडक कालोपत्रे (क्रमागत)	वडा नं. २ धनकुटा
	विहिबारे हटिया-ठोक्का-मधुगंगा सडक कालोपत्रे	वडा नं. २ धनकुटा
	स्याउलेमोड हुँदै भिरगाउँ सडक स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
	नागढुङ्गा-किन्ताङ मधुगंगा सडक स्तरोन्नती	वडा नं. २ धनकुटा
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	बायोग्यास,सौर्य उर्जा प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	तांखुवा खोला जलविद्युत योजना	वडा नं. २ धनकुटा
	निबुवा खोला लघुजलविद्युत	वडा नं. २ धनकुटा
	सडक वत्ती जडान	वडा नं. २ धनकुटा
	सोलर प्यानल जडान	वडा नं. २ धनकुटा

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	योजना संचालन हुने स्थान
वनतथा जैविक विविधता	वृहत वृक्षरोपण कार्यक्रम (एक घर दश विरुवा रोप्ने)	वडा नं. २ धनकुटा
	सामुदायिक वनहरुको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	वडा नं. २ धनकुटा
	पाँचवटा सामूदायिक वनहरुका स्थानहरुमा पानी पोखरीहरुको निर्माण(पानी रचार्ज)	वडा नं. २ धनकुटा
	विपद सम्बन्धी तालिम	वडा नं. २ धनकुटा
भूसम्रक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	साविक भिरगाउँ ८ चितुवाखर्कको पहिरो नियन्त्रण	वडा नं. २ धनकुटा
	निबुवा खोला-भिरगाउँ सडक पहिरो नियन्त्रण	वडा नं. २ धनकुटा
	धारेढुंगा पहिरो नियन्त्रण	वडा नं. २ धनकुटा
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	कुहिने र नकूहिने फोहरमैला व्यवस्थापन	वडा नं. २ धनकुटा
	सचेतनामुलक तालिम संचालन	वडा नं. २ धनकुटा
	डस्टविन वितरण कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	फोहरमैला व्यवस्थापन तालिम	वडा नं. २ धनकुटा
विपद् जोखिम व्यवस्थापन, न्यनिकरण रव्यवस्थापन तथाजलवायुउत्थानशिलता	संकटा क्षेत्रमा सचेतना	वडा नं. २ धनकुटा
	विभिन्न सचेतनामूलक सडक नाटकहरु	वडा नं. २ धनकुटा
	विपतको पूर्व-तयारी	वडा नं. २ धनकुटा
	जोखिमको सचेतना कार्यक्रम	वडा नं. २ धनकुटा
	विपत नियन्त्रण समिति गठन तथा तालिम	वडा नं. २ धनकुटा

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं.- ३

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	धान वाली प्रवर्धन	वडा नं. ३
	मकै वाली प्रवर्धन	वडा नं. ३
	नर्सरी तथा फलफुल प्रवर्धन	वडा नं. ३
	टनेल खेति प्रवर्धन	वडा नं. ३
	औषधि तथा तालीम	वडा नं. ३
सिंचाई विकास	डोट्ने खोला मालबासे सिचाई संरक्षण	मालबासे
	लुङदाङ तोरीबारी गरावारी सिचाई संरक्षण	मालबासे चाङलुङमा
	सेउले सिप्तीङ सिचाई	स्याउले
	डाडावारी स्प्रिंङ सिचाई	पात्ले
	मर्गा पात्ले सिचाई	पात्ले
पशुपन्छी विकास	पशु प्रबर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ३
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	एभोकाडो, सुन्तला प्रशोधन उधोग	वडा नं. ३
	स्तानिया मदिरा प्रवर्धन उधोग	वडा नं. ३
श्रम तथा रोजगार		
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	वडा नं. ३
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	ग्रीन चिल्ड्रेन पार्क कागते	कागते
	ग्रीन फुलबारी पार्क कागते	कागते
	लामाकार्की कुलवंश प्रतिष्ठान	पात्ले
	सेउले सिप्तीङ आठपहरीया समुदायीक होमस्टे संरक्षण	सिप्तीङ
	मगर थान संरक्षण	पात्ले लाँकुरे
	सेउले शिवालय मन्दिर	सेउले

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
	चमेरे गुफा संरक्षण	मालवासे
	झाक्री थान संरक्षण	लाकुरे
स्वास्थ्य तथा पोषण	महिला स्वास्थ सम्बन्धि जाँच कार्यक्रम	वडा नं. ३
	स्वास्थ शिविर कार्यक्रम	वडा नं. ३
	शहरी स्वास्थ क्लिनिक पात्ले भवन संरक्षण	वडा नं. ३, पात्ले
	शहरी स्वास्थ क्लिनिक सेउले भवन संरक्षण	वडा नं. ३, सेउले
शिक्षा, बिज्ञानतथा नवप्रवर्तन	आठपरिया भाषा संरक्षण	वडा नं. ३
	समुदायीक बिधालय र निजि बिधालय संरक्षण	वडा नं. ३
खानेपानि तथा सरसफाई	मूहान संरक्षण	वडा नं. ३
	शुद्ध पिउने पानीको अधिकार को सुनिस्चित्ता	वडा नं. ३
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	महिला लक्षित सिपमुलक कार्यक्रम	वडा नं. ३
	लागुऔषध दुर्बेसन बिरुद्दको कार्यक्रम	वडा नं. ३
	नीःशुल्क सेनिटरी प्याड को कार्यक्रम	वडा नं. ३
कला, भाषा तथा साहित्य	बिधालय स्तरमा साहित्य तथा लेखन सम्बन्धि कार्यक्रम	वडा नं. ३
	जातीय भाषा संरक्षण	वडा नं. ३
युवा तथा खेलकुद	खेल मैदान निर्माण	वडा नं. ३
	निगाले कवर्डहल निर्माण	निगाले
	कागते कवर्डहल संरक्षण	कागते

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
	मालबासे खेल मैदान संरक्षण	मालबासे
बस्ती, आवास, भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	पहिरोवाट जोखिम वस्ती संरक्षण	वडा नं. ३
	बाल उधान निर्माण	वडा नं. ३
	चमेरे गुफा पिकनिक स्थल निर्माण	मालबासे
सडक, पुलतथा यातायात	मालबासे भिरगाउँ मोटरेबल पुल	निबुवा खोला
	कागते पारिपात्ले मर्गा सडक कालोपत्रे	वडा नं. ३
	सेउले गोलाई भिरगाउँ सडक कालोपत्रे	वडा नं. ३
	बिहिबारे हटिया मालबासे भिरगाउँ सडक कालोपत्रे	वडा नं. ३
	श्रीमाने गोलाई लाकुरे सिसीङ भाषा कागते रिंगरोड कालोपत्रे	वडा नं. ३
	वडा नं. ३ भित्रका ग्रामिण कृषि सडक स्तरउन्नती	वडा नं. ३
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	वायोग्यास सौर्य उर्जा कार्यक्रम प्रबर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ३
	विधुतीय चुलो आनुदान कार्यक्रम	वडा नं. ३
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	पत्रकारिता तालिम कार्यक्रम	वडा नं. ३
	साइबर आपराध सम्बन्धि जनचेतना कार्यक्रम	वडा नं. ३
वनतथा जैविक विविधता	वृहत वृक्षरोपण कार्यक्रम	वडा नं. ३
	जंगली जनावर वाट हुने क्षती	वडा नं. ३

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
	को न्युनिकरण	
	आहाल संरक्षण	विभिन्न खाली क्षेत्र
	विपद सम्बन्धी पूर्ण तयारी कार्यक्रम	वडा नं. ३
भूसम्रक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	चीउरी वोटे पहिरो नियन्त्रण	सिप्तीङ
	सिप्तीङ पहिरो नियन्त्रण	सिप्तीङ
	पात्ले घिमिरे टोल पहिरो नियन्त्रण	पात्ले
	स्याउले पहिरो नियन्त्रण	स्याउले
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	कुहिने र नकुहिने फोहोर मैला व्यवास्थापन	वडा नं. ३
	ग्रीन कागते क्लिन कागते सरसफाई तथा वृक्षरोपन कार्यक्रम	कागते

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं. ४

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम सञ्चालन स्थल
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	अन्न वालीखेती प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
	तरकारी खेती प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
	तेलहन वाली प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
	दलहन वाली प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
पशुपन्छी विकास	गाइ, भैसी, वाखा पालन प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
	सुँगुर वंगुर पालन प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
	हाँस/कुखुरा पालन प्रवर्धन कार्यक्रम	वडा नं. ४
उद्योग, व्यापार, व्यावशायतथा आपूर्ति	विविधिकरण (सिलाइ वुनाइ, जुत्ता चप्पल निर्माण, ढाका उत्पादन)	वडा नं. ४
	साना तथा घरेलु उद्योग प्रवर्धन(मसला, सरसफाइ सामाग्री, तयारी पोषाक उद्योग)	वडा नं. ४
श्रम तथा रोजगार	सिपमुलक तालिमहरू (ड्राइभिङ, अचार वनाउने, हेयरकटीङ, इलेक्ट्रोनिक, वेटर, कुक आदि)	वडा नं. ४
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	स्थानीय सहकारी व्यस्थापनकार्यक्रम	वडा नं. ४
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	पार्क निर्माण	वडा नं. ४
	होमस्टे सञ्चालन	वडा नं. ४
	सवैजातीको साँस्कृतिक सम्पदाको प्रवर्धन	वडा नं. ४
	स्थानीय मठमन्दिरको संरक्षण र प्रवर्दन	वडा नं. ४
स्वास्थ्य तथा पोषण	आधारभूत स्वास्थय भवन (७ कोठे)	वडा नं. ४
	ल्यावसेवा सञ्चालन	वडा नं. ४
	विशेषज्ञ सेवा सञ्चालन	वडा नं. ४

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम सञ्चालन स्थल
	स्वास्थ्य घुम्ती सेवा सञ्चालन	वडा नं. ४
शिक्षा, बिज्ञान तथा नवप्रवर्तन	श्री कचना महादेव मा.वि. को पुस्तकालय निर्माण	वडा नं. ४
	नवप्रवर्धन तालिम (साधारणधार)	वडा नं. ४
	वालमैत्री विद्यालय सञ्चालन	वडा नं. ४
	ICT ल्याव स्थापना	वडा नं. ४
	स्काउट कार्यक्रम	वडा नं. ४
	भवन मर्मत संभार	वडा नं. ४
	योगकक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	वडा नं. ४
	खेलमैदान व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा नं. ४
	वुढीगंगा आधारभूत विधालय कोखेलमैदान, घेरावार, शिक्षक व्यवस्थापन, कम्प्युटरकक्षा सञ्चालन, फर्निचर व्यवस्थापन, खेल सामाग्री, शिक्षक् तथा बिधार्थी पोषाक व्यवस्थापन	वडा नं. ४
खानेपानी तथा सरसफाई	सवै घरपरिवारमा स्वच्छ खानेपानी उपलव्ध गराउने	वडा नं. ४
	सवै सार्वजानिक स्थलमा खानेपानी उपलव्ध गराउने	वडा नं. ४
	लक्षित वर्गलाइ सहुलियत दरमा धारा जडान गर्ने	वडा नं. ४
महिला तथा वालवालिका	सिपमूलक तालिम	वडा नं. ४
	प्रविधिमैत्री तालिम लक्षित वर्ग	वडा नं. ४
	जेष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र निर्माण	वडा नं. ४
	वाल उद्यान निर्माण	वडा नं. ४
	वाल क्लबहरुको व्यवस्थापन	वडा नं. ४
कला, भाषा तथा साहित्य	स्थानीय कला तथा भाषा सम्रक्षण	वडा नं. ४

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम सञ्चालन स्थल
	कार्यक्रम	
	सबै मातृ भाषाको प्रवर्धन	वडा नं. ४
	साहित्यकार सम्मान कार्यक्रम	वडा नं. ४
युवा तथाखेलकुद	वडा नं ४ को खेलमैदान व्यवस्थापन तथा स्तरोन्नति र घेरावार	वडा नं. ४
	स्थानीय क्लवका लागि खेल सामाग्री वितरण तथा प्रोत्साहन	वडा नं. ४
	खेलाडी पहिचान तथा तालिम सञ्चालन	वडा नं. ४
बस्ती, आवासभवनतथा सार्वजनिक निर्माण	लक्षित वर्गका लागि जनता आवासकार्यक्रम	वडा नं. ४
	सामुदायिक भवन तथा सभाहल निर्माण	वडा नं. ४
	ध्यान केन्द्र निर्माण	वडा नं. ४
	सार्वजनिक शैचालय निर्माण	वडा नं. ४
सडक, पुल तथा यातायात	सडक कालोपत्रे निर्माण	वडा नं. ४
	सडक ग्राभेल	वडा नं. ४
	कल्भर्ट निर्माण	वडा नं. ४
	टेङग्रा खोलामा पक्की पुल	वडा नं. ४
	बुढी खोलामा झोलुंगे पूल	वडा नं. ४
	सडकमा लविङ टायल लगाइने	वडा नं. ४
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	सडक वत्ती	वडा नं. ४
	सोलार वत्ती	वडा नं. ४
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	सि.सि क्यामरा जडान तथा मर्मत संभार	वडा नं. ४
वन तथा जैविक विविधता	सडक किनारमा वृक्षरोपण	वडा नं. ४
	वुढीखोलाको तटवन्धमा वृक्षरोपण	वडा नं. ४
	नदी कोरीडोरमा बृक्षरोपण	वडा नं. ४

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम सञ्चालन स्थल
भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	वुढीखोला तटवन्ध कार्यक्रम	वडा नं. ४
	टेङ्ग्राखोला कटान नियन्त्रण	वडा नं. ४
	खेतीखोला वाढी नियन्त्रण तथा कोरिडोर निर्माण	वडा नं. ४
	बौकाखोला डुवान रोकथाम कार्यक्रम(दुवै तर्फ ड्रेन निर्माण)	वडा नं. ४
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	एक चोक २ डस्टविन कार्यक्रम	वडा नं. ४
विपद् जोखिम व्यवस्थापन, न्यनिकरण रव्यवस्थापन तथा जलवायुउत्थानशिलता	विपद व्यवस्थापन समिति व्यवस्थापन	वडा नं. ४
	विपद व्यवस्थापन समिति व्यवस्थापन	वडा नं. ४
	विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	वडा नं. ४
	विपद व्यवस्थापन सामग्री खरिद	वडा नं. ४
संस्थागत तथा मानव संशाधन विकास	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीका लागि कानुनी सचेतना तथा अवलोकन भ्रमण	वडा नं. ४
	टोल विकास संस्थाका पदाधिकारीका लागि योजना व्यवस्थापन तालिम	वडा नं. ४
	टोल विकास कार्यविधी सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम	वडा नं. ४

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं.-५

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	कृषि शिक्षा कार्यक्रम	वडा नं. ५
	मर्गा देवी महिला कृषक समुह	वडा नं. ५
सिंचाई विकास	नगदेबाली विउँ वितरण कार्यक्रम	वडा नं. ५
पशुपन्छी विकास	पशुपन्छी रोग न्युनिकरण घुम्ती सिविर	वडा नं. ५
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	युवाहरुलाई ड्रइभिंङग तालिम	वडा नं. ५
	स्तानिया उत्पादन लाई प्रोत्साहन कार्यक्रम	वडा नं. ५
श्रम तथा रोजगार	युवा लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ५
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	महिला लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ५
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	हटिया चौतारा रेलिङ	वडा नं. ५
स्वास्थ्य तथा पोषण	समुदायिक बिधालयहरुमा प्याड वितरण	वडा नं. ५
	निःशुल्क स्वस्थ सिविर कार्यक्रम	वडा नं. ५
शिक्षा, बिज्ञानतथा नवप्रवर्तन	तल्लो गोकुन्डो बिधालयलाई नमुना बिधालयमा स्तरउन्नति	वडा नं. ५
खानेपानि तथा सरसफाई	चाडपर्वमा सडक तथा गोरटो बाटो सरसफाई	वडा नं. ५
	मगर कुवा ड्रेन मर्मत	वडा नं. ५
	छोङदेन कुवा मर्मत	वडा नं. ५
	देवानटार महारानी कुवा मर्मत	वडा नं. ५
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	आपांगता पोषण कार्यक्रम	वडा नं. ५
	खेलकुद कार्यक्रम	वडा नं. ५
	जनता संग जनप्रथिनिधि कार्यक्रम	वडा नं. ५
	जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम	वडा नं. ५
	धर्म संस्कार संस्कृतिक जगेर्ना कार्यक्रम	वडा नं. ५
	लागूऔषध सचेतना कार्यक्रम	वडा नं. ५
कला, भाषा तथा साहित्य	धर्म संस्कार जगेर्ना कार्यक्रम	वडा नं. ५

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
	विभिन्न मन्दिर तथा संरचना संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ५
युवा तथाखेलकुद	विभिन्न खेलकुद कार्यक्रम	वडा नं. ५
बस्ती, आवास, भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	भू-क्षय न्युनिकरण जलधार संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ५
	वृक्षरोपन कार्यक्रम	वडा नं. ५
सडक, पुलतथा यातायात	बाल मन्दिर तल जाने सडक निर्माण	वडा नं. ५
	पुजारी टोल तल घर जाने निर्माण	वडा नं. ५
	देवानटार देखि विभिन्न टोलहरुमा जाने सडक निर्माण	वडा नं. ५
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	विधुतियग्यास, चुल्लो वितरण	वडा नं. ५
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	सुचना पेटी संचालन कार्यक्रम	वडा नं. ५
	विधुतीय सुचना सम्प्रेषण कार्यक्रम	वडा नं. ५
वनतथा जैविक विविधता	जंगली जनावर संरक्षण	वडा नं. ५
	विपद व्यवस्थापन कार्यक्रम	वडा नं. ५
भूसम्रक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	वृहत पहिरो नियन्त्रण कार्यक्रम	वडा नं. ५
	सचेतना कार्यक्रम आयोजना	वडा नं. ५
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	फोहोरमैला व्यवस्थापन	वडा नं. ५
	ब्रिक्ष्य रोपन तथा वनजंगल कार्यक्रम	वडा नं. ५

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं. ६

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	मकै वाली प्रवर्धन कार्यक्रम	**वडा नं. ६ क्षेत्र**
	विउ विजन वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	अर्गानिक खेति प्रवर्धन	वडा नं. ६ क्षेत्र
	कृषि औजार वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
सिंचाई	माझ कुलो निर्माण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	राई कुवा निर्माण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	प्लास्टिक पोखरी	वडा नं. ६ क्षेत्र
पशुपन्छी विकास	उन्नत जातका बोका खरिद	वडा नं. ६ क्षेत्र
	उन्नत जातका गाई खरिद	वडा नं. ६ क्षेत्र
	खोप कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	रेविज रोग नियन्त्रण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	छाडा चौपाया व्यवस्थापन	वडा नं. ६ क्षेत्र
उद्योग, व्यापार, व्यावशायतथा आपूर्ति	व्यवसाय दर्ता सम्बन्धि चेतना	वडा नं. ६ क्षेत्र
	विभिन्न उद्यमशिल तालिम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	स्थानीय उत्पादन प्रवर्धन	वडा नं. ६ क्षेत्र
श्रम तथा रोजगार	प्रधानमन्त्री रोजगार	वडा नं. ६ क्षेत्र
	तालिम संचालन	वडा नं. ६ क्षेत्र
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	सहकारीको प्रवर्धन	वडा नं. ६ क्षेत्र
	वित्तीय समूह गठन	वडा नं. ६ क्षेत्र
	टोल विकास संस्था दर्ता	वडा नं. ६ क्षेत्र
पर्यटन	जातिय भेषभुषा खरिद	वडा नं. ६ क्षेत्र
	पार्क निर्माण	वडा नं. ६ क्षेत्र
स्वास्थ्य तथा पोषण	बालबालिका सम्बन्धि कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	जेष्ठ नागरिक लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	लागु औषध विरुद्ध कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
शिक्षा, बिज्ञान तथा नवप्रवर्तन	पाठ्यपुस्तक वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	जनचेतना सम्बन्धि कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	प्रतिभाहरुको पहिचान	वडा नं. ६ क्षेत्र
	कम्प्युटर सम्बन्धि तालिम	वडा नं. ६ क्षेत्र

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
खानेपानी तथा सरसफाई	कुवा संरक्षरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	पाइप वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	फोहोर व्यवस्थापन	वडा नं. ६ क्षेत्र
महिला तथा वालवालिकातथा लक्षित वर्ग	महिला लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	बालबालिका लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
	दलित लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ६ क्षेत्र
कला, भाषा तथा साहित्य	विद्यालयमा सहयोग	वडा नं. ६ क्षेत्र
	जातीय पोषाक वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
युवा तथाखेलकुद	खेल सामग्री वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	प्रतियोगितामा सहयोग	वडा नं. ६ क्षेत्र
वस्ती, आवास भवन तथा सार्वजनिक निर्माण	बाढी पहिरो नियन्त्रण सम्बन्धि	वडा नं. ६ क्षेत्र
	चौतारा निर्माण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	पाटि पौवा संरक्षण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	पार्क निर्माण	वडा नं. ६ क्षेत्र
सडक, पुल तथा यातायात	कृषि सडक निर्माण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	सडक सरसफाई	वडा नं. ६ क्षेत्र
	सडक स्तरोन्नति	वडा नं. ६ क्षेत्र
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	वायोग्यास सम्बन्धि अनुदान	वडा नं. ६ क्षेत्र
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	सूचना प्रशारण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	प्रविधि विकास सम्बन्धि तालिम	वडा नं. ६ क्षेत्र
वन तथा जैविक विविधता	वृक्षारोपण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	वन सम्पदा संरक्षण	वडा नं. ६ क्षेत्र
वातावरण तथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	फोहोरमैला व्यवस्थापन	वडा नं. ६ क्षेत्र
	डम्पिंग साईट व्यवस्थापन	वडा नं. ६ क्षेत्र
	फुल गमला वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
विपद् जोखिम व्यवस्थापन, न्यनिकरण रव्यवस्थापन तथाजलवायुउत्थानशिलता	रराहत सामग्री वितरण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	पहिरो नियन्त्रण	वडा नं. ६ क्षेत्र
	सडक सरसफाई	वडा नं. ६ क्षेत्र
स्थानीय नीति तथा कानून	कार्यविधि निर्माण पालना	वडा नं. ६ क्षेत्र
संस्थागत तथा मानव संशाधन	तालिम गोष्ठी संचालन	वडा नं. ६ क्षेत्र

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
विकास		
स्थानीय वित्त तथा श्रोत परिचालन	राजस्व व्यवस्थापन करको दायरामा सहभागी	वडा नं. ६ क्षेत्र
योजना व्यवस्थापन	प्रत्येक आर्थिक वर्षमा संचालन हुने योजना कार्यन्वयन	वडा नं. ६ क्षेत्र

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं.७

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	कृषक समुहलाई बिउ वितरण	वडा नं. ७
	किटनाशक औषधि वितरण	वडा नं. ७
सिंचाई विकास	छोम्मेवा खोला रिलरे कुवा सिचाई संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ७
पशुपन्छी विकास	घरपालुवा जनावर तथा पशुपन्छी घुम्ती सिविर कार्यक्रम	वडा नं. ७
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	बजार आनुगमन तथा व्यवास्थापन कार्यक्रम	वडा नं. ७
श्रम तथा रोजगार	महिला क्षमत विकास कार्यक्रम	वडा नं. ७
	दलित लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ७
	जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम	वडा नं. ७
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	सहकारी बित्तिय सेवा सम्बन्धि कार्यक्रम	वडा नं. ७
	सम्पतिकर तथा व्यतिगत घटना दर्ता आभिमुखीकरण कार्यक्रम	वडा नं. ७
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	त्रिवेणी स्कूलमा सरस्वती मन्दिर निर्माण	वडा नं. ७
	चुंवाको बोट पार्क व्यवास्थापन	वडा नं. ७
	श्रीकृष्ण सेवा समाज सामाग्री खरिद	वडा नं. ७
	वडा उज्यालो कार्यक्रम	वडा नं. ७
स्वास्थ्य तथा पोषण	निःशुल्क स्वास्थ परिक्षण	वडा नं. ७
	स-शुल्क उपचार कार्यक्रम	वडा नं. ७
शिक्षा, बिज्ञानतथा नवप्रवर्तन	बिधालय स्तरउन्नति कार्यक्रम	वडा नं. ७
	बिधयार्थिहरुलाई डिजिटलइज कार्यक्रम	वडा नं. ७
खानेपानि तथा सरसफाई	तुलासिकुवा संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ७
	जलधार संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ७

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	महिला क्षमता विकास कार्यक्रम	वडा नं. ७
	जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम	वडा नं. ७
	फरक क्षमता भएका बालबालिका लक्षित कार्यक्रम	वडा नं. ७
कला, भाषा तथा साहित्य	विभिन्न जातजाति भेष भुषा, बाजा वितरण तथा संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ७
युवा तथाखेलकुद	युवा खेलकुद कार्यक्रम	
बस्ती, आवास, भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	विभिन्न कुवा, पाटी पौवा तथा सडक स्तरुन्नति	वडा नं. ७
	डाडागाउँ सितलपाटी झर्ने ड्रेन निर्माण	वडा नं. ७
	वडा भित्रका सडक सरसफाई	वडा नं. ७
	डाडागाउँ चर्ज जाने सडक मर्मत	वडा नं. ७
सडक, पुलतथा यातायात	किराते टोल देखि विभिन्न टोल जाने सडक निर्माण मर्मत	वडा नं. ७
	वडाका मुख्य सडकहरू मर्मत तथा स्तारुन्नती	वडा नं. ७
	बिजुली बत्ति वितरण	वडा नं. ७
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	सुचना पेटिका व्यवास्थापन	वडा नं. ७
	डीजिटलाइज सुचना प्रबाह	वडा नं. ७
वनतथा जैविक विविधता	वृक्षरोपन	वडा नं. ७
	रानीवन संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ७
भूसम्रक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	जलधर संरक्षण कार्यक्रम	वडा नं. ७
	भुक्षय रोकथाम कार्यक्रम	वडा नं. ७
	तारजाली ग्याविल वितरण	वडा नं. ७
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	फोर दस्टबिन व्यवास्थापन कार्यक्रम	वडा नं. ७
विपद् जोखिम व्यवस्थापन, न्यनिकरण रव्यवस्थापन तथाजलवायुउत्थानशिलता	विपद व्यवास्थापन	वडा नं. ७
	विविद आकस्मिक पुजीगत सुधार	वडा नं. ७

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं.८

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषी तथा खाद्य सुरक्षा	एवोकाडो, आँप, लिचि, केरा, कागती, आदि फलफुल प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	धान, गहुँ, बाली प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	सुर्ती खेति प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	जंगली जनवार तथा क्टिपतंग नियन्त्रण	वडा नं.८
	नगदे तथा व्यावसायिक तरकारी खेति प्रवर्द्धन	वडा नं.८
सिंचाई विकास	सिवुवा बैशी सिचाई आयोजना	वडा नं.८
	विकसे कुलो सिचाई	वडा नं.८
	नकासे कुलो सिचाई	वडा नं.८
	आकाशे सिचाई (प्लास्टिक पोखरी)	वडा नं.८
	खाम्वेला र पुच्छर खाम्वेला सिचाई	वडा नं.८
	सानो याखाटोल सिचाई	वडा नं.८
पशुपन्छी विकास	गाई, भैसी, बाख्रा, बंगुर पालन प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	लोकल कुखुरा पालन	वडा नं.८
	छुर्पी उद्योग प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	दूध तथा अण्डा मासु प्रवर्द्धन	वडा नं.८
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	बासको सामग्री उत्पादन	वडा नं.८
	कपडा सिलाई कटाई तालिम	वडा नं.८
	छुर्पी उद्योग	वडा नं.८
	घरेलु हातहतियार तथा खुकुरी उद्योग	वडा नं.८
	स्थानीय मदिरा प्रवर्द्धन उद्योग	वडा नं.८
	वडा स्तरीय कोलस्टोर	वडा नं.८
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	बैंकको शाखा विस्तार	वडा नं.८
	विभिन्न स्थानीय वित्तिय समूह प्रवर्द्धन तथा स्तरउन्नती	वडा नं.८
	सहकारी पवर्द्धन	वडा नं.८
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	श्री पंञ्चकन्या धार्मिक स्थाल व्यवास्थापन	वडा नं.८
	श्री मधुगंगा धार्किक स्थाल स्तरोन्नती	वडा नं.८

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
	गुराँसे डाँडा चियाबारी	वडा नं.८
	बाघखोर गुफा व्यवास्थापन	वडा नं.८
स्वास्थ्य तथा पोषण	बालवालिका पोषण कार्याक्रम	वडा नं.८
	महिला स्वास्थ्य सम्बन्धी निशुल्क जाच कार्यक्रम	वडा नं.८
	नसर्ने रोग सम्बन्धी स्वास्थ्य शिविर कार्यक्रम	वडा नं.८
	व्यक्तिगत स्वास्थ्य सम्बन्धी	वडा नं.८
शिक्षा, बिज्ञानतथा नवप्रवर्तन	आठपहरिया भाषा संरक्षण पाठ्यक्रम निर्माण	वडा नं.८
	कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	वडा नं.८
	विषादि तथा रोग नियन्त्रण सम्बन्धी अनुसन्धान	वडा नं.८
		वडा नं.८
	स्मार्ट बोर्ड	वडा नं.८
	एक विद्यालय पाँच कम्पुरटर तथा प्रोजेक्टर वितरण कार्यक्रम	वडा नं.८
	एक विद्यार्थी एक कम्प्युटर	वडा नं.८
	पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	वडा नं.८
	बुक रहित बुधबार	वडा नं.८
खानेपानि तथा सरसफाई	फाब्रे किन्ताङ खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं.८
	एक घर एक धारा कार्यक्रम	वडा नं.८
		वडा नं.८
	स्वच्छ शुद्ध पिउने पानी (फिल्टर सहित)	वडा नं.८
	कालापानी खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं.८
	चोक्रोक स्कुलडाँडा खानेपानी	वडा नं.८
	मधुखोला ढाँडे भिर खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं.८
	निवुवाखोला सिरान खानेपानी व्यवस्थापन	वडा नं.८
	खानेपानी रिजर्भ टंकी	वडा नं.८
	कुवा तथा मुहानको संरक्षण	वडा नं.८
	लामिछाने टोल खानेपानी	वडा नं.८
	कुहिने र नहुहिने फोहोरको व्यस्थापन	वडा नं.८

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	महिला लक्षीत सीपमूलक स्वरोजगार युक्त तालिम	वडा नं.८
	पन्चे बाजा खरिद तथा व्यवस्थापन	वडा नं.८
	बालवालिका लक्षित विभिन्न सिकाइ सामग्रीहरु	वडा नं.८
	बालिवालिका लक्षित लागु पदार्थ दुर्व्यसन सम्बन्धी सडक नाटक	वडा नं.८
	बालिका लक्षित आत्मा रक्षा तालिम कार्यक्रम	वडा नं.८
कला, भाषा तथा साहित्य	विभिन्न जातजातीहरुको भाषा संरक्षण	वडा नं.८
	विभिन्न विद्याहरुमा कला तथा साहित्य प्रदर्शन र लेखन	वडा नं.८
युवा तथाखेलकुद	विभिन्न खेलहरुको खेल मैदान निर्माण	वडा नं.८
	स्कुल डाँडा वडास्तरीय खेलकुद मैदान	वडा नं.८
	युवा लक्षित सीपमूलक तथा स्वरोजगार कार्यक्रम	वडा नं.८
	युवाहरुको सहभागितामा लागुपदार्थ र दुर्व्यसन रोकथाम सम्बन्धी कार्यक्रम	वडा नं.८
बस्ती, आवास, भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	पहिरो बाट जोखिम बस्ती संरक्षण तथा वस्ती स्थान्नतरण	वडा नं.८
	खोपकेन्द्र साविक भिरगाउँ ६	वडा नं.८
	वडा स्तरीय सामुदायीक भवन निर्माण	वडा नं.८
	आठपहरिया वडा स्तरिय सामुदायीक भवन निर्माण	वडा नं.८
	वडा कार्यालय भवन निर्माण	वडा नं.८
	स्वास्थ्य चौकी भिरगाउँ भवन व्यवस्थापन	वडा नं.८
	लामा डाँडा समादी स्थल निर्माण	वडा नं.८
	लाम्साले टाहार हुँदै समादीसम्म जाने सडक स्तरोन्नती	वडा नं.८
	गुराँसे डाँडा भ्यू टावर निर्माण	वडा नं.८
	चाँपे वन लामा डाँडा बाघखोर मधुगंगा पैदल मार्ग निर्माण	वडा नं.८
	निवुवा खोला पिकनिक स्थल	वडा नं.८
सडक, पुलतथा यातायात	निवुवा खोला- भिरगाउँ जोड्ने पक्कि मोटरेवल पुल	वडा नं.८
	विहिवारे हटिया-दाहाल चौतरा मधुगंगा धाम सडक कालोपत्रे	वडा नं.८

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
	मिलचोक देखि धर्मोदय बैंरे सडक	वडा नं.८
	वडा कार्यालय मार्गश्वरी सडक	वडा नं.८
	बैंरे पन्चकन्या कार्तिके खोप सडक	वडा नं.८
	थापाटार कार्तिके सडक स्तरोन्नती	वडा नं.८
	हिले चोक्रोक वडा कार्यालय सडक	वडा नं.८
	दुग्ध सहकारी किन्ताङ सडक	वडा नं.८
	धारेढुंगा डिल्ली प्रा.वि सडक स्तरोन्नती	वडा नं.८
	विहिवारे हटिया मालबासे मधुगंगा सडक स्तरोन्नती	वडा नं.८
	हिले भिरगाउँ मधुगंगा सडक कालोपत्रे निरन्तर	वडा नं.८
	विहिबारे हटिया-ठोक्का-मधुगंगा सडक कालोपत्रे	वडा नं.८
	स्याउलेमोड हुँदै भिरगाउँ सडक स्तरोन्नती	वडा नं.८
	नागढुङ्गा-किन्ताङ मधुगंगा सडक स्तरोन्नती	वडा नं.८
जलश्रोत,विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	बायोग्यास, सौर्य उर्जा प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	तांखुवा खोला जलविद्युत योजना	वडा नं.८
	निवुवा खोला लघुजलविद्युत	वडा नं.८
	सडक वत्ति जडान	वडा नं.८
	सोलर प्यानल जडान	वडा नं.८
वनतथा जैविक विविधता	वृहत वृक्षरोपण कार्यक्रम (एक घर दश विरुवा रोप्ने)	वडा नं.८
	सामुदायिक वनहरुको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	वडा नं.८
	पाँचवटा सामूदायिक वनहरुका स्थानहरुमा पानी पोखरीहरुको निर्माण(पानी रचार्ज)	वडा नं.८
	विपद सम्बन्धि तालिम	वडा नं.८
भूसम्रक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	साविक भिरगाउँ ८ चितुवाखर्कको पहिरो नियन्त्रण	वडा नं.८
	निवुवा खोला-भिरगाउँ सडक पहिरो नियन्त्रण	वडा नं.८
	धारेढुंगा पहिरो नियन्त्रण	वडा नं.८
		वडा नं.८
		वडा नं.८
वातावरणतथाफोहोर	कुहिने र नकुहिने फोहरमैला व्यवस्थापन	वडा नं.८

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
मैला व्यवस्थापन	सचेतनामुलक तालिम संचालन	वडा नं.८
	डस्विन वितरण कार्यक्रम	वडा नं.८
	फोहरमैला व्यवस्थापन तालिम	वडा नं.८
विपद् जोखिम व्यवस्थापन, न्यनिकरण रव्यवस्थापन तथाजलवायुउत्थान शिलता	शंकटाक्षेत्रमा सचेतना	वडा नं.८
	विभिन्न सचेतनामूलक सडक नाटकहरु	वडा नं.८
	विपतको पुर्व तयारी	वडा नं.८
	जोखिमको सचेतना	वडा नं.८
	विपत नियन्त्रण समिति गठन तथा तालिम	वडा नं.८

धनकुटा नगरपालिका
वडा नं.९

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	व्यवसायिक तरकारी तथा पशुपलानमा सहयोग कार्यक्रम	धनकुटा ९
	स्थानीय जातको रैथाने वाली संरक्षण कार्यक्रम	धनकुटा ९
सिंचाई	गुठ कुलो सिंचाई योजना रुदुवा	रुदुवा टोल धनकुटा ९
	बर्रबोटे रुदुवा खाम्चेखोला झोलुंगे सिंचाई योजना	रुदुवा टोल
	ढुंगे सिंचाई योजना	गुठीटार टोल
	वेलाहरा बेंशी छिम्सुवा सिंचाई	वेलाहरा बेंशी छिम्सुवा
पशुपंक्षी विकास	व्यावासायिक बाख्रापालन कार्यक्रम विस्तार	धनकुटा ९
उद्योग, व्यापार, व्यावशायतथा आपूर्ति	आँपबाट जुस बनाउने उद्योग	वेलहारा बेंशी मुलघाट
	व्यावासायिक तरकारी तथा फलफुल खेती	धनकुटा ९
श्रम तथा रोजगार	रोजगारमा आधारित व्यवसाय संचालनामा सहयोग कार्यक्रम	धनकुटा ९
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	जाल्पादेवी कृषि सहकारी संस्था भवन निर्माण (तरकारी संकलन)	धनकुटा ९ रिपेनी
	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	धनकुटा ९
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	थुम्की डाडा पर्यटन विकास कार्यक्रम	धनकुटा ९ थुम्की
	विश्रान्ती पर्यटन विकास कार्यक्रम	मुलघाट धनकुटा ९
	किरात आठपहरिया संस्कृतिक पार्क निर्माण	धनकुटा ९

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
	वेलाहरा पार्क निर्माण	वेलहारा ९
स्वास्थ्य तथा पोषण	वेलहारा स्वास्थ्य चौकी ल्याब संचालान	वेलाहरा हेल्थ पोस्ट
	आमा तथा शिशु पोषणमा सहयोग कार्यक्रम	धनकुटा ९
शिक्षा, बिज्ञान तथा नवप्रवर्तन	गुणस्तरीय शिक्षाका लागि भौतिक व्यवस्थापन	धनकुटा ९
खानेपानी तथा सरसफाई	रायागाउँ खानेपानी योजना निर्माण	रायागाउँ
	वेलहारा खानेपानी योजना	धनकुटा ९
	तमोर लिफटिंग खानेपानी योजना	धनकुटा ९
महिला तथा वालवालिकातथा लक्षित वर्ग	महिला ,दलित,जनजाति,जेष्ठ नागरिक क्षमता विकास तथा आय आर्जन कार्यक्रम	धनकुटा ९
	विपन्न तथा संरक्षण विहीन वालवालिका संरक्षण कार्यक्रम	धनकुटा ९
	दलित लक्षित कार्यक्रम	
कला, भाषा तथा साहित्य	परम्परागत नौमती बाजा संरक्षण तथा प्रवर्दन कार्यक्रम	धनकुटा ९
	स्थानीय भाषा संस्कृति संरक्षण कार्यक्रम	धनकुटा ९
युवा तथाखेलकुद	बाघखोर खेलकुद मैदान निर्माण	धनकुटा ९
	युवाहरुलाई व्यावसायिक सिपमूलक तालिम	धनकुटा ९
	खेलकुद प्रतियोगिता	धनकुटा ९
वस्ती, आवास भवन तथा सार्वजनिक निर्माण	वेलाहरा स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	धनकुटा ९
	देउराली मा.वि. भवन निर्माण	धनकुटा ९
	जाल्पादेवी कृषि सहकारी तरकारी सङ्कलन केन्द्र निर्माण	धनकुटा ९
	वेलहारा सामुदायिक भवन निर्माण (अधुरो)	धनकुटा ९
सडक, पुल तथा यातायात	रुद्रबारी हाँडी थुम्का बाघखोर अमरदवती च्यांगबारी सडक स्तरोन्नति	रुद्रबारी
	राजारानी बेंशी सडक स्तरोन्नति	राजारानी
	मार्गा राया गाउँ सडक स्तरोन्नति	धनकुटा ९ मार्गा
	थाड़ी सवाबारी सडक स्तरोन्नति (तल्लो)	सवाबारी
	लिची गोलाइ बार्रीबोटे , रातमाटे वेलहरा सडक स्तरोन्नति	बर्रीबोटे
	उखुडाडा छिम्सुवा पुल स्तरोन्नति	मुलघाट
	च्याङ्ग च्याङ्ग बारी छिम्सुवा सडक निर्माण	वेलहरा बेंशी , मुलघाट
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	फ्रि-वाइफाई कार्यक्रम	धनकुटा ९

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	स्थानगत र कार्यक्रम संचालन स्थल
वन तथा जैविक विविधता	सामुदायिक वन तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	धनकुटा ९
	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्यक्रम	धनकुटा ९
भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	गुर्धार खोला बाँध निर्माण	मुलघाट
	फुङ्सुवा खोला तटबन्ध निर्माण	वेलाहरा
	तमोर नदी कटान नियन्त्रण कार्यक्रम	मुलघाट
वातावरण तथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	सडक वरिपरी हरियाली कार्यक्रम	धनकुटा ९
	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	धनकुटा ९
विपद् जोखिम व्यवस्थापन, न्यूनिकरण र व्यवस्थापन तथा जलवायुउत्थानशिलता	विपद जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम	धनकुटा ९
	विपद प्रतिकार्य योजना निर्माण तथा व्यवस्थापन	धनकुटा ९
स्थानीय नीति तथा कानून	कार्यविधि निर्माण पालना	
संस्थागत तथा मानव संशाधन विकास	तालिम गोष्ठी संचालन	
स्थानीय वित्त तथा श्रोत परिचालन	राजस्व व्यवस्थापन करको दायरामा सहभागी सम्बन्धि कार्यक्रम	
योजना व्यवस्थापन	प्रत्येक आर्थिक वर्षमा संचालन हुने योजना कार्यन्वयन	

धनकुटा नगरपालिका

वडा नं.१०

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	धानबाली प्रवर्धन	वडा न. १० धनकुटा
	मकैबाली प्रवर्धन	वडा न. १० धनकुटा
	फलफूल प्रवर्धन	डुम्रेसान्ने, मन्धारा, मार्गादिवी
	विभिन्न रोग तथा किटनाशक औषधी नियन्त्रण	वडा न. १० धनकुटा
	तरकारीबारी प्रवर्धन	वडा न. १० धनकुटा
	हाते ट्याक्टर	गाउँ

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
सिंचाई विकास	खुमबारी खानेपानी मर्मत त्या पाईप खरिद	वडा न. १० धनकुटा
	खानेपानी खरिद तथा मर्मत	वडा न. १० धनकुटा
	धनेडाँडा खानेपानी टयाङ्की निर्माण	वडा न. १० धनकुटा
	खानेपानी हिलटयाङकी खरिद	वडा न. १० धनकुटा
	बल बहादुर अधिकारी कुवा लिफ्टीङ गर्ने	वडा न. १० धनकुटा
	२० एम एम को पाईप २० क्वायल	वडा न. १० धनकुटा
	भदौरे धारा मर्मत	वडा न. १० धनकुटा
	चन्द्रेसिम सिँचाई पाईप खरिद	वडान. १०धनकुटा, मन्धारा
उद्योग, व्यापार, व्यवसायतथा आपूर्ति	सिलाई बुनाई तालिम	वडान. १०धनकुटा
श्रम तथा रोजगार	शिप मुलक तालिम	वडान. १०धनकुटा
वैक,सहकारी र वित्तीय सेवा	मनकामना दुग्ध भवन मर्मत	वडा न. १० धनकुटा
	महिला विकाश बहुउदेश्यिय सहकारी संस्था भवन तथा टोल विकाश संस्था भवन परिसरमा सोलिङ तथा ढलान गर्ने	वडा न. १० धनकुटा, मन्धाराटोल
	महिला विकाश बहुउदेश्शिय सहकारी संस्थालाई फर्निचर खरिद	वडा न. १० धनकुटा, मन्धाराटोल
	महिला विकाश बहुउदेश्शिय सहकारी संस्था अन्तर्गतका महिलाहरुलाई डिप्लोमा कम्प्युटर तालिम	वडा न. १० धनकुटा, मन्धाराटोल
	महिला विकाश बहुउदेश्शिय सहकारी संस्था भवन सिलिङ निर्माण	बिजयखर्क
पर्यटन, संस्कृति तथा सम्पदा	बिच गाउँ शिवालय मन्दिर निर्माण	मार्गदिवीटोल
	पिकनिक पार्क/बनभोज स्थल पाटी निर्माण	वडान. १०धनकुटा
	मार्गाथान मन्दिर मर्मत तथा संभार घेराबारा सहित,	मार्गदिवी टोल
	सिद्धदेवी,जलदेवी,दुधकुण्डदेवी मन्दिरमा पाटी निर्माण	जालपा देवी टोल
	जालपा देवी पाँच कन्या मन्दिर तारवेरा	जालपा देवी टोल
	बुढा दाहाल कुल पूजा मन्दिर निर्माण	वडा न. १० धनकुटा
	सरस्वती मन्दिर निर्माण	वडा न. १० धनकुटा
	साङ्गे लुईछिङथाम्चे छ्योलिङ गुम्बा मर्मत	वडा न. १० धनकुटा
	शिव पनचायन मन्दिर परिसरमा तारबार तथा गेट निर्माण	वडा न. १० धनकुटा
स्वास्थ्य तथा पोषण		

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
शिक्षा, बिज्ञानतथा नवप्रवर्तन	आधारभूत विद्यालयलाई अनुदानलाई निरन्तरता	
	मागदिवी प्रावि मा शैक्षिक सामाग्री खरिद जनकल्याण मा.वि प्रार्थना स्थलमा ब्लक निर्माण	
खानेपानि तथा सरसफाई	बिच गाउँ जम्दार कुवा संरक्षण	वडा न. १० धनकुटा, मार्गदिवी
	याक्सा खानेपानी योजना रिजर्भ ट्याङ्की निर्माण	वडा न. १० धनकुटा, डुम्रेसान्ने
	भदौरे धारा मर्मत	
	सुबेदीधरा खानेपानी मुहान मर्मत	वडा न. १० धनकुटा
	विच गाउँ जम्दार कुवा संरक्षण	वडान. १०धनकुटा, मार्गदिवी
महिला, वालवालिका तथा लक्षित् वर्ग	विद्यार्थी प्रतिक्षालय	पखेरेटोल
	आधारभूत विद्यालयलाई अनुदानलाई निरन्तरता	उत्तरपानी
	बौद्धिक अपाङगको भान्सा कोठा मर्मत	उत्तरपानी
	मार्गदिवी प्रा.वि मा शैक्षिक सामाग्री खरिद	डुम्रेसान्ने
	महिला विकाश बहु उदेश्शिय सहकारी संस्थालाई फर्निचर खरिद	वडान. १०धनकुटा, मन्धराटोल
	जनकल्याण मा.वि प्रार्थना स्थलमा ब्लके निर्माण	धनकुटा १० मार्ग
	महिला विकाश बहुउदेश्यिय सहकारी संस्था भवन तथा टोल विकाश संस्था भवन परिसरमा सोलिङ तथा ढलान गर्ने	वडान. १०धनकुटा, मन्धराटोल
	सि.सी क्यामरा विद्युतिय हाजिर, ईलोक्ट्रोनिक प्यानल बोर्ड तथा कक्षाकोठा मर्मत	वडा न. १० धनकुटा, उत्तरपानी
	ज्येष्ठ नागरिक भवन / वरण्डा निर्माण	वडा न. १० धनकुटा
कला, भाषा तथा साहित्य	स्थानीय भाषा सम्रक्षण	
युवा तथाखेलकुद	खेलकुद सामग्री खरिद	वडा न. १० धनकुटा
	डुम्रेसान्ने युवा समाज अन्तर्गत खुल्ला फुटबल प्रतियोगिता तथा खेल मैदान स्तर उन्नती	वडा न. १० धनकुटा,डुम्रेससान्ने
	आठपहरिया जातिको भुषभुषा सामाग्रर्गा खरिद	वडा न. १० धनकुटा
	विजयखर्क युवा क्लव खेलकुद कार्यक्रम	वडा न. १० धनकुटा
,बस्ती, आवास,	मगदिवी टो.वि.स भवन मर्मत तथा शौचालय मर्मत	मार्गदिवी टोल

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
भवनतथा सार्वजनिक निर्माण	पारीपाल्ले उत्तरपानी सडक स्तर उन्नती	वडा न. १० धनकुटा
	बुढा दाहाल देवाली भवन मर्मत	वडा न. १० धनकुटा
	समूह घर जाने बाटो निर्माण	वडा न. १० धनकुटा, पखेरेटोल
	उत्तरपानी खनालटोल वडा कार्यालय जोड्ने सडक निर्माण	वडा न. १० धनकुटा
	उत्तरपानी पारीपाल्ले फर्म मन्धारा सडक स्तरउन्नती	वडा न. १० धनकुटा
	मार्गा बरबोटे सल्लेरी सडक स्तर उन्नती	वडा न. १० धनकुटा
	गेगुनबोटे घण्टी डाँडा सडक स्तर उन्नती	वडा न. १० धनकुटा
	धर्मशाला खनालटोल हुदै पाल्लेफर्म घिमिरेटोल सडक स्तर उन्नती,	वडा न. १० धनकुटा
	मनकामना दुग्ध भवन मर्मत	
	टोल विकाश भवनको भित्तामा मेसेनरी वाल निर्माण	परीपाल्ले, धर्मशाला टो.वि.स
	मागदिवी टो.वि.स भवन तारबेरा	वडा न. १० धनकुटा, डुम्रेसान्ने टोल
	डुबेसान्ने युवा समाज अन्तर्गत खुल्ला फुटबल प्रतियोगिता तथा खेल मैदान स्तर उन्नती	वडान. १०धनकुटा, डुम्रेसान्ने
सडक, पुलतथा यातायात	धनपा १० पोरेटोल मेनरोड देखि ईटहरी चोकसम्म सडक स्तर उन्नती	
	शिवालय मन्दिर तारबार, देवीचान मन्दिरमा छाना निर्माण, मार्याधान निर्माण दुर्गा मन्दिर परिसरमा ब्लक छाप्ने	वडान. १०
	समूह घर जाने बाटो निर्माण	वडान. १०धनकुटा, पखेरेटोल
	धर्मशाला खनालटोल हुदै पाल्लेफर्म घिमिरेटोन सड़क स्तर उन्नती	वडान. १०धनकुटा
	मेगुनबोटे घण्टी डाँडा सडक स्तर उन्नती	वडान. १०धनकुटा
	मार्गा बरबोटे सल्लेरी सडक स्तर उन्नती	वडान. १०धनकुटा
	उत्तरपानी पारीपाल्ले फर्म मन्वारा सडक स्तरउन्नती	वडान. १०धनकुटा
	उत्तरपानी खनालटोल बडा कार्यालय जोड्ने सडक निर्माण	वडान. १०धनकुटा
	हात्तिबुद्गे सडक स्तर उन्नती	वडान. १०धनकुटा
	भट्टराई घिमिरेटोल र सयपत्री चोक सडक स्तर उन्नती	वडान. १०, जालपादेवी
	पारीपाल्ले मन्दाराटोल विकाश संस्था अन्तर्गत सबै कृषि	वडान. १०धनकुटा, मन्धाराटोल

उपक्षेत्र	कार्यक्रम तथा आयोजना	कार्यक्रम संचालन स्थल
	सडक मर्मत संभार	
	पराजुलीटोल सडक सोलिड तथा मर्मत	वडान. १०धनकुटा
	कागते पारीपात्ले सडक पिच तथा ढलान	वडान. १०धनकुटा
	धर्मशाला दुखेसान्ने पात्लेखोला सडक ढलान तथा पिच	वडान. १०धनकुटा
	उत्तरपानी पौत्लेफाराम मन्यारा सडक ढलान तमा पिच	वडान. १०धनकुटा
	हातिढुङ्गे सड़क स्तर उन्नती	वडान. १०धनकुटा
सूचना,सञ्चार र प्रविधि	सिसीक्यामराविद्युतियहाजिर, इलोक्ट्रोनिकप्यानलबोर्डतथाकक्षाकोठामर्मत	वडान. १०धनकुटा
वनतथा जैविक विविधता		
वातावरणतथाफोहोरमैला व्यवस्थापन	नागेश्वरी शिवालय मन्दिरमा शौचालय निर्माण	पारीपात्ले, धर्मशाला टो.वि.स